

ΤΑ ΤΟΠΙΚΑ ΠΟΛΙΤΕΥΜΑΤΑ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΙΝ ΤΟΥ 1821

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α'

Η ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΙΑΚΗ ΓΕΡΟΥΣΙΑ ΚΑΙ Η ΕΡΙΣ ΥΨΗΛΑΝΤΟΥ - ΠΡΟΚΡΙΤΩΝ

1. Η ΑΝΑΓΚΗ ΣΥΣΤΑΣΕΩΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΑΡΧΗΣ

Ἀπὸ τῶν πρώτων ἡμερῶν τῆς κηρύξεως τῆς Ἐπαναστάσεως καθίστατο αἰσθητὴ ἡ ἀνάγκη κεντρικῆς κυβερνητικῆς ἀρχῆς, ἡ ὁποία θὰ εἶχε τὴν ἀνωτάτην διεύθυνσιν τοῦ ἀγῶνος τῆς ἐλευθερίας, συγχρόνως δὲ θὰ ἤσκει τὰς πολιτικὰς καὶ διοικητικὰς ἐξουσίας εἰς τὰς ἐλευθερουμένας περιοχάς. Ὅσον παρήροχοτο ὁ χρόνος καὶ ἡ ἐπανάστασις ἐπεξετείνετο εἰς διάφορα ἀπομεμακρυσμένα ἀλλήλων ἑλληνικὰ ἐδάφη, ἡ ἀνάγκη ἐνιαίας ἐξουσίας πρὸς συντονισμόν τῶν πολεμικῶν ἐπιχειρήσεων, πρὸς διεξαγωγὴν συνεννοήσεων μετὰ ξένων Δυνάμεων καὶ προσωπικοτήτων, ἰδίως διὰ τὴν ἐπιτυχίαν βοηθείας, ἀλλὰ καὶ πρὸς ἀνὰ τὸν κόσμον προβολὴν τοῦ ἐπαναστατημένου Ἑλληνισμοῦ, ὡς τῆς μιᾶς καὶ ἀδιαιρέτου ἀναγεννωμένης Ἑλλάδος, καθίστατο περισσότερο ἐπιτακτικὴ.

Ἀπὸ τῶν πρώτων ἐβδομάδων τῆς ἐνάρξεως τοῦ ἀγῶνος εἰς τὴν κυρίως Ἑλλάδα ἤρχισαν νὰ συρρέουν ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ ἐπιφανεῖς Ἕλληνες εὐρυτάτης μορφώσεως, κάτοχοι ἐπιστημονικῶν ἐφοδίων, τιεὲς δὲ τούτων καὶ πολιτικῆς πείρας ἀξίας λόγου, κτηθείσης ἰδίως εἰς τὰς ἡγεμονίας ἢ εἰς τὴν ὑπηρεσίαν ἄλλων κρατῶν. Οὕτω κατέφθασαν ἐκ τῶν πρώτων ὁ Ἀλέξανδρος Μαυροκορδαῖτος, εὐρυτάτης παιδείσεως καὶ μεγάλης πολιτικῆς διανοίας ἀνὴρ, ἔχων ἤδη χειρισθῆ εἰς τὰς ἡγεμονίας πολιτικὰ θέματα εὐρωπαϊκῆς σημασίας, ὁ Θεόδωρος Νέγρης, τυγχάνων ἐπίσης εὐρείας εὐρωπαϊκῆς μορφώσεως καὶ ἀνήκων ἕως τότε εἰς τὴν διπλωματικὴν ὑπηρεσίαν τῆς αὐτοκρατορίας καὶ ὁ Στέφανος Κανέλλος, ἀπόφοιτος εὐρωπαϊκῶν πανεπιστημίων καὶ εἰδικῶς

ἐκπαιδευθεὶς εἰς πολιτικὰς ἐπιστήμας¹. Ἐπίσης ὁ Νεόφυτος Βάμβας, ὁ ὁποῖος εἶχε σπουδάσει ἐν Παρισίοις, καθοδηγούμενος δὲ ὑπὸ τοῦ στενοῦ φίλου του Κοραῆ, εἶχε τύχει εὐρείας πολιτικῆς μαθήσεως ἐπὶ φιλελευθέρων βάσεων. Ὁ Ἰωάννης Κωλέττης, σπουδᾶσας ἰατρός, ἀλλ' ἐκ τῆς μακρᾶς ἐν Ἰταλίᾳ διαμονῆς του καὶ τῆς ὑπηρεσίας του εἰς τὴν οὐλὴν τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ ἔχων ἀναπτύξει τὴν πολιτικὴν του ἰδιοφυΐαν. Ὁ Σπυρίδων Τρικούπης, σπουδᾶσας εἰς ξένα Πανεπιστήμια πολιτικὰς ἐπιστήμας, κάτοχος εὐρυτάτων πολιτικῶν καὶ φιλολογικῶν γνώσεων καὶ μεγάλης ἰκανότητος εἰς τὸν χειρισμὸν πολιτικῶν καὶ διοικητικῶν θεμάτων. Ὁ Ἀναστάσιος Πολυζωίδης, ἀπόφοιτος τοῦ Πανεπιστημίου τῶν Παρισίων, νομομθῆς, ἱστορικὸς καὶ δημοσιογράφος, φλεγόμενος ὑπὸ φιλελευθέρων ἰδεῶν. Οἱ ἤδη μεγάλης φήμης, χάρις εἰς τὰ συγγράμματά των καὶ τὴν ἐκπαιδευτικὴν των δρασίαν, Βενιαμὶν ὁ Λέσβιος, Γρηγόριος Κωνσταντᾶς, Ἀνθιμος Γαζῆς, Θεόκλητος Φαρμακίδης, Θεόφιλος Καίρης, Γεώργιος Γεννάδιος καὶ ἄλλοι διδάσκαλοι τοῦ Γένους, προσφέροντες τὰς εὐρυτάτας γνώσεις των καὶ τὴν θέρμην τῆς ψυχῆς των εἰς τὴν ἀγωνιζομένην πατρίδα, ἰδιαιτέρως δὲ ὁ Νεόφυτος Βάμβας, ζήσας ἐπὶ μακρὸν πλησίον τοῦ Κοραῆ καὶ ἐμπεποτισμένος ἀπὸ τὰς ἰδέας του. Οἱ τρόφιμοι ξένων Πανεπιστημίων Κωνσταντῖνος Ζωγράφος, Γεώργιος Πρωΐδης, Ἰ. Σκανδαλίδης, Γεώργιος Γλαράκης, Γεώργιος Σχοινᾶς, Γεώργιος Χρυσεΐδης, Παναγιώτης Ρόδιος, Γεώργιος Αἰνιάν, Δημ. Χρηστίδης, Ν. Σιλήβεργος, Ἰωάννης Φιλήμων, Γ. Τισσαμενός, ἀδελφοὶ Σπανόπουλοι, Ἰκέσιος Λάτρης, Γ. Ψύλλας, Δρόσος Μανσόλας, ἀδελφοὶ Σκοῦφοι, Μᾶρκος Δραγούμης, Χριστόδ. Κλονάρης, οἱ Σοῦτσοι καὶ πολλοὶ ἄλλοι, νεαροὶ κατὰ τὸ πλεῖστον, πεπαιδευμένοι Ἕλλητες, σπεύσαντες μὲ ἐνθουσιασμὸν νὰ τεθοῦν εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῆς ἐπαναστάσεως.

1. Διὰ τοὺς τρεῖς τούτους ἐκ τῶν πρώτων σπεύσαντας εἰς τὴν ἀγωνιζομένην πατρίδα ἐπιφανεῖς Ἕλλητες, κυρίους συντελεστάς τῶν πρώτων πολιτειακῶν θεσμῶν τῆς νεωτέρας Ἑλλάδος, ὁ Ν. Δραγούμης γράφει (Ἱστορικαὶ Ἀναμνήσεις, σ. 3) τὰ ἀκόλουθα: «Ὁ μὲν Μαυροκορδατός πρὸς τῇ παιδεῖᾳ ἐκέκτητο καὶ νοὸς ὀξύτητα, καὶ ἐμπειρίαν πραγμάτων καὶ πυρετὸν ἐνεργείας ἀκοίμητον. Εἶχε δὲ καὶ τὴν περὶ τὸ ἀντιλαμβάνεσθαι καὶ τῶν πολυπλοκωτέρων ζητημάτων δύναμιν ἰσχυροτάτην, ἅμα δὲ καὶ τὸ προτέρημα τοῦ πλατύνειν καὶ διαρρυθμίζειν καὶ προσοικειοῦσθαι αὐτὰ ὡς εἶ ἦσαν ἴδιον ἀρχαῖον κτῆμα καὶ μεταδίδειν εὐκρινῶς πρὸς τοὺς ἄλλους. Ὁ δὲ Νέγρης ἠύπορει καὶ αὐτὸς μαθήσεως καὶ φύσεως δεξιᾶς, ἀλλὰ καὶ φιλοπονίας οὐ τῆς τυχοῦσης καὶ φιλοτιμίας ἐνθέρμου ἐθρυλλεῖτο κάτοχος. Τὸν δὲ Κανέλλον, διατρίψαντα μακρὸν χρόνον ἐν τῇ Δύσει καὶ ἰδίως ἐν Γερμανίᾳ, ἐκόσμηι καὶ ἐπιστήμη ἀκήρατος καὶ περὶ αἰσθητικῆς ψυχῆς θαυμαστή, καὶ τῆς Σωκρατικῆς φιλοσοφίας, τῆς λεγομένης τέχνης τοῦ βίου, ὡμολογεῖτο ἐγκρατῆς καὶ ἐργάτης. Οἱ δὲ παρ' αὐτοῦ συνταχθέντες ἐπίτομοι «Ὁργανισμοὶ τῆς Κρήτης» [ἀφοῦ προηγουμένως ἠσχολήθη εἰς τὴν διοργάνωσιν τῶν ἐπαρχιῶν καὶ τὴν ἐπεξεργασίαν τοῦ ἐν Ἀστρεὶ ἐπιθεωρηθέντος Πολιτεύματος] ἀποδεικνύουσιν ὅτι, διαγιγνώσκων μετ' ἀγχινοίας τὰς περιστάσεις, ἔδογμάτιζε τὰ καίρια».

Χάρις εἰς πάντας αὐτοὺς τοὺς συρρεύσαντας Ἑλληνας πολιτικούς, νομομαθεῖς, διδασκάλους, διανοουμένους κατὰ τὸ πλεῖστον, κατόχους εὐρείας εὐρωπαϊκῆς μορφώσεως καὶ διὰ τῆς σχεδὸν ἀμέσου χρησιμοποίησεώς των εἰς τοὺς κυβερνητικούς τομεῖς καὶ ἐν γένει ὡς στελεχῶν τῆς διοικήσεως, ἡ ἀναγεννωμένη Ἑλλάς ἠδύνατο ἀπὸ τῶν πρώτων ἡμερῶν νὰ παράσχη εἰκόνα κρατικῆς αὐθυπαρξίας. Οἱ πλεῖστοι δὲ ἐξ αὐτῶν διεπνέοντο ὑπὸ φιλελευθέρου φρονήματος καὶ ἀνυπομόνουν νὰ συμβάλουν εἰς τὴν δημιουργίαν μιᾶς Ἑλλάδος ἀξίας τῶν περιλάμπρων παραδόσεών της καὶ πρωτοπόρου τῶν ἀνθρωπίνων ἰδεωδῶν¹.

Ἐν τούτοις, αἱ δυσχέρειαι ὀργανώσεως ἐνιαίου δημοκρατικοῦ ὀργανισμοῦ καὶ κοινῆ βουλήσει καθιερώσεως καταστατικοῦ χάριτος ρυθμίζοντος τὰ τῆς λειτουργίας τῶν ὀργάνων τῆς Πολιτείας καὶ τῶν στελεχῶν τῆς διοικήσεως, ἦσαν εἰς τὴν ἀρχὴν μεγάλαι, ἀνυπέρβλητοι. Ἐν πρώτοις, δὲν ὑπῆρχε συνεχὲς εἰς εὐρείαν κλίμακα ἐλεύθερον ἑλληνικὸν ἔδαφος. Αἱ ἐπαναστατικαὶ εἰτίαι ἦσαν διεσπαρμέναι εἰς ἀπέραντον ἔκτασιν ἀπὸ τοῦ Ἰαϊνάρου μέχρι τῆς Χαλκιδικῆς καὶ τῶν ἀνὰ τὸ Αἰγαῖον νήσων, ἐν τῷ μέσῳ δὲ τῶν ἐπαναστατικῶν αὐτῶν ἐστιῶν ὑπῆρχον σημαντικαὶ περιοχαὶ κατεχόμεναι ὑπὸ τουρκικῶν δυνάμεων, αἱ ὁποῖαι ἠτείλουν ἀπὸ τῆς μιᾶς ἡμέρας εἰς τὴν ἄλλην ἐξολοθρευτικὰς ἐξορμήσεις, ὡς ἄλλωστε καὶ ἐγένετο εἰς πολλὰς περιπτώσεις. Αἱ ἀδιάκοποι δραματικαὶ ἐναλλαγαὶ τῶν τυχῶν τοῦ ἀγῶνος συνεπέειραν τῶν πολεμικῶν περιπλοκῶν, ἐδημιούργουν καθ' ἡμέραν καὶ νέας καταστάσεις. Οὕτω, ἡ ἐπικοινωνία μεταξὺ τῶν ἐλευθέρων περιοχῶν ἀπὸ θαλάσσης ἢ διὰ μέσου τῶν ὄρεων ἦτο βραδεῖα, δύσκολος, πολλάκις ἀδύνατος, ἀκόμη καὶ πρὸς συντονισμόν τῶν πολεμικῶν ἐπιχειρήσεων. Λόγῳ τῶν συνθηκῶν αὐτῶν, οἱ κατὰ περιοχὰς στρατιωτικοὶ καὶ πολιτικοὶ ἀρχηγοί, διεξάγοντες ἀγῶνα ζωῆς ἢ θανάτου, εἶχον ρίψει πᾶσαν τὴν προσπάθειάν των εἰς τὸν πολεμικὸν ἀγῶνα, ἐκ τῆς ἐκβάσεως τοῦ ὁποίου ἐξηριτᾶτο ἡ ἐλευθερία τῆς Ἑλλάδος. Πρέπει τέλος νὰ ληφθῆ ὑπ' ὄψιν ὅτι ἡ καταστροφὴ τοῦ στρατοῦ τῆς Φιλικῆς Ἐταιρείας ἐν Μολδοβλαχίᾳ καὶ ἡ φυγὴ τοῦ Ἄλεξ. Ὑψηλάντου ἐγνώσθησαν μετὰ πολλοὺς μῆνας. Κατὰ τὸ διάστημα αὐτὸ διεσπείροντο σκοπίμως πρὸς ἀνύψωσιν τοῦ ἠθικοῦ τῶν πολεμιστῶν φῆμαι περὶ πολεμικῶν θριάμβων τοῦ Ὑψηλάντου, προελάσεως τῶν δυνάμεων τῆς Φιλικῆς Ἐταιρείας πρὸς τὴν Κωνσταντινούπολιν, ἐπικειμένης ἐξορμήσεως τῶν ρωσικῶν στρα-

1. Κατὰ τὸν Orelli (Sammlung der Verfassungsurkunden des befreiten Griechenlandes nebst andern Actenstücken aus der Neugriechischen Handschrift übersetzt, Zürich 1822, σ. 4), « τοὺς πολιτειακοὺς ὀργανισμοὺς συνέταξαν ἄνδρες μορφωθέντες εἰς γερμανικὴν γλῶσσαν ἢ μαθητεύσαντες ἐν Γαλλίᾳ πλησίον τοῦ σεβασμίου Κοραῆ ». Ὁ Orelli εἶχεν ἐκδώσει γερμανιστὶ μετὰ θαυμασίου φιλελληνικοῦ προλόγου καὶ τὰς « Πολιτικὰς παραινέσεις » τοῦ Κοραῆ. (Βλ. Ἄπ. Δασκαλάκη, Ὁ Ἀδαμάντιος Κοραῆς..., Ἀθήναι 1965, σ. 385).

τευμάτων κ.λ.π. Πολλοὶ ἐβεβαίουν ὅτι ὁ Ἄλ. Ὑψηλάντης ἐντὸς ὀλίγου χρόνου θὰ ἐφθάνεν εἰς τὴν ἐπαναστατημένην Ἑλλάδα, θὰ ἐγκαθιδρύετο δὲ εἰς τὴν Πελοπόννησον. Ἡ κατὰ τὰ τέλη Μαΐου ἀφιξίς τοῦ ἀδελφοῦ του Δημητρίου ἐνίσχυσε τὰς φήμας αὐτὰς καὶ συγχρόνως τὸν ἐνθουσιασμόν. Ἐπομένως δυσκόλως θὰ ἀνελάμβανέ τις τὴν εὐθύνην πρωτοβουλίας πρὸς ἐθνικὴν συνέλευσιν καὶ σύνταξιν καταστατικοῦ χάρτου ἑλληνικῆς πολιτείας, ἐρήμην τοῦ νομιζομένου ὡς θριαμβευτοῦ ἐκπροσώπου « τῆς ἀνωτάτης Ἀρχῆς », ἡ ὁποία ἔρριψε τὸ Ἔθνος εἰς τὸν ἀγῶνα τῆς ἐλευθερίας.

2. Η ΜΕΣΣΗΝΙΑΚΗ ΣΥΓΚΛΗΤΟΣ ΤΗΣ ΚΑΛΑΜΑΤΑΣ

Παρὰ ταῦτα, ἡ πλήρης ἔλλειψις ὀργάνων τῆς πολιτείας καὶ τῆς διοικήσεως ἐδημιούργει προβλήματα, ἀπειλοῦντα τὴν ἐκ τῶν ἔσω ἀποσύνθεσιν τοῦ ἀγῶνος, ἰδίως εἰς ὠρισμένας περιφερείας, ἐνθα τὴν κατάλυσιν τῆς τουρκικῆς ἐξουσίας διεδέχθη πλήρης ἀναρχία. Ὡς προσωρινὴ λύσις ἐξευρέθη, ἀκριβέστερον ἴσως ἀνέκυψεν ἀφ' ἑαυτῆς, ἡ δημιουργία περιφερειακῶν πολιτικῶν συστημάτων πρὸς ἀσκήσιν τῆς τοπικῆς διοικήσεως. Εὐτυχῶς, οἱ κατέχοντες γνώσεις καὶ ἱκανότητας πρὸς ἀνάληψιν πολιτικῶν πρωτοβουλιῶν καὶ ἀσκήσιν διοικήσεως καταφθάσαντες εἰς τὴν ἐπαναστατημένην Ἑλλάδα Ἕλληνες, περὶ τῶν ὁποίων ἐγένετο ἀνωτέρω λόγος, διεσκορπίσθησαν, εἴτε αὐτοβούλως εἴτε καθ' ὑπόδειξιν, εἰς τὰς περιφερείας αὐτάς, ὥστε καὶ τὸ ἔργον τοῦτο συνετελέσθη μετὰ ταχύτητος καὶ εὐκολίας.

Ὡς πρώτη τοπικὴ ἀρχὴ τῆς ἐπαναστατημένης Ἑλλάδος θεωρεῖται συνήθως ἡ Μεσσηνιακὴ Γερουσία ἢ Σύγκλητος συσταθεῖσα ἐν Καλαμάτᾳ, εὐθύς ὡς ἐξεργάγη ἐκεῖ ἡ ἐπανάστασις. Πράγματι, δύο ἢ τρεῖς ἡμέρας μετὰ τὴν εἴσοδον τοῦ Πετρόμπεη μετὰ τῶν Μανιατῶν, τοῦ Κολοκοτρῶνη, τοῦ Παπαφλέσσα καὶ τῶν ἄλλων τοπικῶν ἀρχηγῶν εἰς Καλαμάταν, συνεστήθη ἐκεῖ ἡ « Μεσσηνιακὴ Γερουσία »¹. Ἄλλ' ἡ συσταθεῖσα τοπικὴ αὐτὴ ἀρχή, δὲν

1. Ἡ κήρυξις τῆς ἐπαναστάσεως εἰς τὴν Καλαμάταν ἐγένετο τὴν 23 Μαρτίου 1821. Δὲν εἶναι ὁμοῦ ἀκριβῶς γνωστὸν ποίαν ἡμέραν συνεστήθη ἡ Μεσσηνιακὴ Γερουσία. Κατὰ τὸν Τρικούπην (Ἰστ. Ἑλλ. Ἐπαν., τ. Α', σ. 54) « ὁ Πετρόμπεης, θεωρούμενος ὡς ὁ γενικὸς ἀρχηγός, ἐκάθισεν ἐν τῇ πόλει ἐκεῖνη, ὅπου ἐσυστήθη τοπικὴ διοίκησις (Γερουσία) ἣτις συνεδρίασε κατὰ πρώτην φοράν τὴν 28, καθ' ἣν ἐξέδωκε κήρυγμα πρὸς τὴν Εὐρώπην ». Ἄλλ' ἡ πρώτη αὐτὴ συνεδρίασις προϋποθέτει προηγηθεῖσαν ἴδρυσιν. Ὁ Τρικούπης (ἔ.δ., τ. Α', σ. 235) χαρακτηρίζει ὡς ἐξῆς τὴν σύστασιν τῆς « Μεσσηνιακῆς Γερουσίας »: « ἦτο μόνον τοπικὴ τοῦ μέρους ἐκείνου Ἀρχὴ καὶ ἐσυστήθη καὶ αὐτὴ διὰ τοῦ προϋσταμένου τῆς Μάνης [Πετρόμπεη] ». Ἐξ ἄλλου, ἡ ἐκδοθεῖσα ὑπὸ τῆς Μεσσηνιακῆς Γερουσίας ἐπαναστατικὴ προκήρυξις φέρει μὲν, ὡς ἐδημοσιεύθη εἰς τὴν « Ἑλληνικὴν Σάλπιγγα », ἡμερομηνίαν 28 Μαρτίου, ἀλλ' οἱ πλεῖστοι ἀπομνημονευματογράφοι τοῦ Ἀγῶνος χρονολο-

δύναται νὰ λεχθῆ ὅτι εἶχε πολιτικὸν καὶ ἀκόμη ὀλιγώτερον πολιτειακὸν χαρακτῆρα. Πλὴν τῶν ἐπαναστατικῶν προκηρῦξεων, αἱ ὁποῖαι ἄλλωστε φέρουν τὴν ὑπογραφὴν τοῦ Πετρόμπεη Μαυρομιχάλη, ἀρχιστρατήγου, ἀπλῶς προστιθεμένης τῆς «Μεσσηνιακῆς Γερουσίας τῆς ἐν Καλαμάτᾳ», οὐδεμίαν ταύτης πολιτειακὴν (συστάσεως ὀργάνων διοικήσεως) ἢ ἔστω εὐρυτέρας σημασίας διοικητικὴν πρᾶξιν γνωρίζομεν, πιθανώτατα δὲ οὐδεμία τοιαύτη ἐξεδόθη. Πρόκειται μᾶλλον περὶ προχείρου συμπλήξεως ἐνὸς σώματος ἐκ τῶν τοπικῶν ἀρχηγῶν τοῦ ἀγῶνος (ἀγνοοῦμεν τὰ ὀνόματα τῶν μετασχόντων) μετὰ τὴν πρωτοβουλίαν τοῦ Πετρόμπεη, ἀφ' ἐνὸς ἵνα προσδοθῆ μεγαλύτερον κῦρος εἰς τὰς ἐπαναστατικὰς προκηρῦξεις, ἀφ' ἑτέρου πρὸς διευκόλυνσιν τῶν συσκέψεων, τῆς ἐκδόσεως διαταγῶν καὶ ἐν γένει τὸν συντονισμὸν τῶν τοπικῶν πολεμικῶν ἐπιχειρήσεων¹. Ἄλλωστε, σχεδὸν πάντες οἱ πολεμικοὶ ἀρχηγοὶ ἀπὸ τῆς ἐπομένης ἐξώρμησαν πρὸς διάφορα σημεῖα τῆς Πελοποννήσου διὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν τῶν πρὸς τὴν Ἀρκαδίαν καὶ τὴν Λακεδαίμονα περιοχῶν. Μεταγενεστέρως χρονολογίας προκηρῦξεις τινές, φέρουσαι τὴν ὑπογρα-

φοῦν αὐτὴν τὴν 25 Μαρτίου καὶ ὑπὸ τὴν χρονολογίαν αὐτὴν ἐδημοσιεύθη μετὰ τὴν ὑπογραφὴν τοῦ Πετρόμπεη εἰς τὰς εὐρωπαϊκὰς ἐφημερίδας (βλ. Ἀπ. Δασκαλάκη, Ἡ ἐναρξίς τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως τοῦ 1821, Ἀθ. 1962, σ. 65 καὶ 118). Ὁ Finley (Greek Revol. τ. 1, σ. 185) γράφει: «Δύο ἡμέρας μετὰ τὴν ἀξιωματικὴν τελετὴν (τῆς 23 Μαρτίου) ὁ Πετρόμπεης, ὡς ἀρχιστράτηγος τῆς πρώτης ἐν ἐκστρατεία ἑλληνικῆς στρατιᾶς, ἐξέδωκε προκήρυξιν ἀπὸ κοινοῦ μετ' ὀλιγῶν προυχόντων οἵτινες οἰκειοποιήθησαν τίτλους Μεσσηνιακῆς Γερουσίας». Κατὰ τὸν Ν. Σπηλιᾶδην (Ἀπομν., τ. Α', σ. 144) «εἰς τὴν Καλαμάταν διωρίσθησαν δώδεκα καὶ ὀνομάσθησαν Σύγκλητος». Ἄλλ' ὁ Σπηλιᾶδης ὁμιλεῖ περὶ Μεσσηνιακῆς Συγκλήτου μετὰ τὴν συνέλευσιν τῶν Καλτετζῶν καὶ ἀποφάσει ταύτης, ἐνῶ ἡ Μεσσηνιακὴ Γερουσία ἰδρύθη εὐθὺς μετὰ τὴν εἰσβολὴν τοῦ Πετρόμπεη εἰς Καλαμάταν. Εἶναι πιθανὸν ὅτι ἡ συνέλευσις τῶν Καλτετζῶν (ἂν καὶ οὐδεμία διεσώθη ἐπίσημος περὶ τούτου πρᾶξις) ἀπλῶς συζητοῦσα κατὰ τὸν Σπηλιᾶδην «περὶ συστάσεως τοπικῶν συστημάτων εἰς ὅλαις ταῖς ἐπαρχίαις» ἐπεκύρωσε τὴν παλαιότεραν σύστασιν τῆς Πελοποννησιακῆς Γερουσίας, τὴν ὁποῖαν ἀποκαλεῖ Σύγκλητον, ἀλλὰ τῆς ὁποίας ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ταύτης οὐδὲν πλέον ἔχομεν ἐπίσημον ἶχνος.

1. Γερμανικαὶ ἐφημερίδες τῆς ἐποχῆς, ἐν εἴδει ἀντιαποκρίσεως ἐκ Κερκύρας ἐγράφαν: «τὴν Γερουσίαν τῆς Καλαμάτας δύναται τις ἐν τινι μέτρῳ νὰ χαρακτηρίσῃ ὡς τὴν κεντρικὴν τῶν Ἑλλήνων κυβέρνησιν. Τὸ μανιφέστον ταύτης [προκήρυξις πρὸς τὰς εὐρωπαϊκὰς αὐλὰς], διὰ τοῦ ὁποίου διεκήρυξαν τὴν ἐπανάστασιν τοῦ χριστιανικοῦ λαοῦ εἰς τὴν Ἑλλάδα, ὑπεγράφη καὶ ἐλεκυρώθη ὑπὸ 28 Ἀρχιερέων καὶ Ἐπισκόπων τῆς Πελοποννήσου, ὑπὸ 27 ἡγουμένων, προΐσταμένων μονῶν, ὑπὸ 1900 ἱερέων καὶ πλήθους μοναχῶν ἐχόντων τὴν ἀρμοδιότητα τῆς ἐξομολογήσεως» (βλ. Πετρακάκου, Κοινοβ. Ἱστ. Ἑλλ., τ. Α', 247, σημ. 12). Ταῦτα πάντα εἶναι ὅλως ἀνακριβῆ. Ἡ Μεσσηνιακὴ Γερουσία οὐδέποτε ἔλαβε χαρακτῆρα κεντρικῆς κυβερνήσεως, ἡ δὲ διακήρυξις ὑπεγράφη μόνον ὑπὸ τοῦ Πετρόμπεη καὶ ἀπλῶς μνημονεύεται καὶ ἡ Μεσσηνιακὴ Γερουσία, ἀγνοοῦνται δὲ εἰς ταύτην καθ' ὁλοκληρίαν οἱ κληρικοί.

φὴν τοῦ Πετρόμπεη καὶ τῆς « Μεσσηνιακῆς Γερουσίας », πρέπει νὰ θεωρηθοῦν ὡς γινόμενα ὑπὸ τούτου μόνον ὡς ἐκπροσώπου, μὴ ὑπαρχούσης πλέον ἐν τῇ πράξει τοιαύτης ἐπαναστατικῆς ἀρχῆς¹.

Σημειωτέον ὅτι τοιαύτης φύσεως, ἀλλὰ πλέον τοπικῶς περιορισμένης σημασίας ἐπαρχιακαὶ ἀρχαὶ ἰδρύθησαν καὶ ἀλλαχοῦ ἐν Πελοποννήσῳ, ἰδίως λόγῳ τῆς ἀνάγκης εὐταξίας καὶ καλῆς διεξαγωγῆς τοῦ πολέμου. Οὕτω, κατὰ τὸν Σπηλιάδην, ὁ Κολοκοτρώνης, « διὰ νὰ δυνηθῇ νὰ βάλῃ τάξιν εἰς τὰ τοῦ πολέμου, νὰ ὑποχρεώσῃ τοὺς Ἕλληνας εἰς τὴν πειθαρχίαν καὶ νὰ κάμῃ ἀποτελεσματικὰ κινήματα κατὰ τοῦ ἐχθροῦ, συνεκάλεσε ἐν Χρυσοβίτσι ἀπὸ συμφώνου μετὰ τοῦ Ἀναγνώστου Ζαφειροπούλου καὶ τοῦ Κανέλλου Δεληγιάννη συνέλευσιν τῶν προκρίτων τῆς Καρυταίνης ». Κατὰ τὴν συνέλευσιν διορίσθη ἐφορία « διὰ νὰ προμηθεύῃ τὰ ἀναγκαῖα διὰ τὸν πόλεμον » ἐκ τῶν Κανέλλου Δεληγιάννη, Νικολάου Τιμπακοπούλου, Σπήλιου Κουλά, Δημ. Παπαγιαννοπούλου καὶ Γεωργ. Δημητρακοπούλου. Διὰ πράξεως αὐτῆς τῆς 28 Ἀπριλίου 1821 διορίσθη ἀρχιστράτηγος ὁ Θεόδ. Κολοκοτρώνης, εἰς τὰς ὁδηγίας καὶ τὰς διαταγὰς τοῦ ὁποίου ὄφειλον πάντες νὰ ὑπακούουν. Ἀναγράφονται ὡς μετασχόντες τῆς συνελεύσεως καὶ ὑπογράψαντες: « Κανέλλος Δεληγιάννης, Ἀνδρέας Παπαδιαμαντόπουλος, Δημ. Πλυπούτας, Ἀναγνώστης Ζαφειρόπουλος, Κωνοτιαντῖνος Ὑψηλάντης, Παναγιώτης Δημητρακό-

1. Ἡ πρὸς τοὺς Ἀμερικανοὺς προκήρυξις ὡς ἐδημοσιεύθη, σταλεῖσα ὑπὸ τοῦ Κοραῆ εἰς τὰς Ἀμερικανικὰς ἐφημερίδας, φέρει ὑπογραφήν: « Ἡ Μεσσηνιακὴ Σύγκλητος ἢ ἐν Καλαμάτῃ — Πέτρος Μαυρομιχάλης ἀρχιστράτηγος », ἔχει δὲ χρονολογίαν « ἐν Καλαμάτῃ 25 Μαΐου 1821 ». Ἀλλὰ κατὰ τὴν ἐποχὴν αὐτὴν ἀνομφισβητήτως δὲν ὑπῆρχε πλέον Μεσσηνιακὴ Γερουσία, ἀφοῦ, ὡς γράφομεν κατωτέρω, ὁ Πετρόμπεης καὶ οἱ λοιποὶ τοπικοὶ ἀρχηγοὶ εἶχον μεταβῆ πρὸς σύμπληξιν τῆς Πελοποννησιακῆς Γερουσίας. Ἄν ἡ χρονολογία εἶναι ἀκριβής, συνετάχθη κατ' ἐντολὴν τοῦ Πετρόμπεη, τεθείσης αὐτοβούλως τῆς ἀνυπάρκτου πλέον Μεσσηνιακῆς Συγκλήτου (βλ. ἐν ἐκτάσει ἐπὶ τοῦ θέματος τούτου εἰς τὸ ἔργον μας « Ἀδαμάντιος Κοραῆς καὶ ἡ ἐλευθερία τῶν Ἑλλήνων », Ἀθ. 1965, σ. 472 κ.έ.). Ἦδη ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ἠμφεσβητήθη καὶ ὑπὸ τῶν γαλλικῶν ἐφημερίδων ἂν ἡ πρὸς τοὺς Ἀμερικανοὺς ἔκκλησις ἐγράφη πράγματι ἐν Καλαμάτῃ καὶ ἐστάλη πρὸς τὸν Κοραῆν ἢ συνετάχθη πρὸς ἐξυπηρέτησιν τοῦ ἀγῶνος ὑπὸ τοῦ Κοραῆ καὶ τοῦ περιβάλλοντός του, σταλεῖσα ἄλλωστε ὑπὸ τούτων εἰς Ἀμερικὴν. Εἰς ἀνακοινωθὲν τῆς φιλελληνικῆς ἐφημερίδος τῶν Παρισίων « Constitutionnel » τέλη Νοεμβρίου 1821, πιθανώτατα συνταχθὲν ὑπ' αὐτοῦ τοῦ Κοραῆ πρὸς διαβεβαίωσιν ὅτι ἡ πρὸς τοὺς Ἀμερικανοὺς ἔκκλησις ἐστάλη πράγματι ὑπὸ τῆς Μεσσηνιακῆς Γερουσίας, γράφεται περὶ ταύτης: « Ἡ ἐδρεύουσα εἰς τὴν Καλαμάταν προσωρινὴ διοίκησις συνίσταται — ὅπως αἱ πρῶται ὑπὸ τῶν Ἀμερικανῶν συντεθεῖσαι συμβουλευτικαὶ συναθροίσεις — ἐκ τῶν ἀνδρῶν ὅσοι εἴτε ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ εἴτε ἐν τῇ ἐπισιτήμῃ, εἴτε ἐν τῷ στρατῷ, εἴτε ἐν τῷ ἐμπορίῳ, εἴτε ἐν τῇ γεωργίᾳ ἠσφάλισαν τὴν γενικὴν ἐκτίμησιν τῶν συμπολιτῶν τῶν ». Τούτων πάντων ἡ ὑπερβολὴ ἐκ μέρους τῶν ἐν Παρισίῳ Ἑλλήνων πρὸς δημιουργίαν ἀγαθῶν ἐντυλώσεων διὰ τὸν ἀγῶνα, εἶναι προφανής.

πουλος, Δημητράκης Παπαγιαννόπουλος, Παναγιώτης Λαλόπουλος, Λάμπρος Λοϊόπουλος, Θεοδωράκης Λιαρόπουλος, Σπήλιος Κουλάς, Νικόλαος Μπούκουρας καὶ λοιποὶ». Μνημονεύονται ἐπίσης ὡς λειτουργήσασαι κατὰ τὰς πρώτας ἡμέρας τῆς ἐπαναστάσεως ἄλλαι τοπικαὶ ἀρχαὶ ἐν Πελοποννήσῳ, ὡς ἡ « Κοινότης τῆς Ἡλίδος », ἡ « Καγκελλαρία τῆς Ἀργολίδος », τὸ « Διευθυντήριον τῆς Ἀχαΐας » κ.λ.π. Πάντως εἰς τὰς περιπτώσεις αὐτὰς ἐπρόκειτο περὶ συστάσεως τοπικῶν ἀρχῶν, τῶν ὁποίων πρώτιστον ἔργον ἦτο ἡ διεξαγωγή τοῦ πολέμου. Εἶναι δὲ χαρακτηριστικὸν ὅτι διὰ τοῦ ὑπογραφέντος ἐγγράφου διορίζεται ὁ Κολοκοτρώνης ἀρχιστράτηγος κατὰ τρόπον, ὁ ὁποῖος θὰ ἠδύνατο νὰ ἐρμηνευθῆ πολὺ εὐρύτερον, ἐνῶ ἤδη διὰ τῆς Μεσσηνιακῆς Γερουσίας εἶχε προβάλλει ἀρχιστράτηγος καὶ ἐξέδιδε πανελληνίους προκηρῦξεις ὁ Πετρόμπεης. Οὕτω, διὰ τῶν ἀποφάσεων τῶν στενῶν τοπικῶν συνελεύσεων ἐπλήροχετο σύγχυσις, καθιστῶσα πλέον ἐπείγουσαν τὴν ἀνάγκην συγκλήσεως εὐρύτερων περιφερειακῶν, μέχρι συγκροτήσεως ἐθνικῆς συνελεύσεως, πρὸς λήξιν καθολικῶν ἀποφάσεων.

Ἡ ἀνάγκη συγκλήσεως περιφερειακῆς συνελεύσεως πρὸς σύστασιν ἀρχῆς, ἔστω καὶ προσωρινῆς, μέχρι τῆς πιστευομένης ἀφίξεως τοῦ Ὑψηλάντου ἢ τῆς συγκλήσεως Ἐθνικῆς συνελεύσεως πρὸς ψήφισιν πολιτεύματος καὶ συγκρότησιν πανελληνίου Κυβερνήσεως, καθίσταται αἰσθητὴ ἰδίως εἰς τὴν Πελοπόννησον καὶ τὰς δύο ναυτικὰς νήσους (Ἵδραν καὶ Σπέτσας), ὅπου σὺν τοῖς ἄλλοις παρακωλύεται ὁ συντονισμὸς τῶν πολεμικῶν δυνάμεων πρὸς διεξαγωγὴν τοῦ ἐθνικοῦ ἀγῶνος. Ἦδη τὴν 15ῃν Ἀπριλίου 1821 οἱ προεστοὶ τοῦ Μισιτρᾶ γράφουν πρὸς τοὺς Σπεισιώτας: « τοῦτο εἶναι τὸ ἀναγκαϊότερον πρὸ πάντων ὄλων, διὰ νὰ φανῆ μία ἀρχή, νὰ εὐτακτήσουν τὰ πράγματα ὅπως οὖν καὶ νὰ γνωρίσῃ πᾶς ἕνας τὸν ἑαυτὸν του ». Καὶ οἱ Σπεισιῶται τὴν 22 Ἀπριλίου γράφουν πρὸς τοὺς Ἵδραίους: « Ἐκρίναμεν εὐλογον κοινῇ ψήφῳ νὰ σᾶς προτείνωμεν νὰ πέμψετε ἄνευ ἀναβολῆς ἐνταῦθα τέσσαρας ἐκ τῶν προκρίτων σας, ἢ ἂν ἀγαπᾶτε νὰ ἔλθωμεν ἡμεῖς αὐτοῦ διὰ νὰ συσκεφθῶμεν τὰ χρειώδη περὶ τῆς Κεντρικῆς τῆς Πελοποννήσου Διοικήσεως... ». Πράγματι, τὴν 24 Ἀπριλίου ἀντιπρόσωποι τῆς Ἵδρας διεπεραιώθησαν εἰς Σπέτσας, ὅπου ἀνέμενον καὶ οἱ Πελοποννήσιοι πρόκριτοι Δημ. Περούκας καὶ Ἰω. Παπαδιαμαντιόπουλος, ἐγένοντο δὲ ἐκεῖ προκαταρκτικαὶ συζητήσεις περὶ τοῦ τρόπου ἰδρύσεως « κεντρικῆς Διοικήσεως », χωρὶς νὰ καταλήξουν εἰς συγκεκριμένον ἀποτέλεσμα.

Πρέπει ἐνταῦθα νὰ ληφθῆ ὑπ' ὄψιν ὅτι κατὰ τὴν ἐποχὴν αὐτὴν ἐπεκράτει ἀκόμη εἰς τὴν Ἵδραν τὸ διὰ λαϊκῆς ἐπαναστάσεως ἐπιβληθὲν καθεστὼς τοῦ Ἀντωνίου Οἰκονόμου, ὁ ὁποῖος ἦτο ἀντίθετος πρὸς τὰς παραδόσεις τοῦ κοιζαμπασισμοῦ, ὑποπτεῦετο δὲ καὶ ἀπέφευγε στενὴν συνεργασίαν μετὰ τῶν Πελοποννησίων προκρίτων, συμπαθούντων τοὺς ἀντιπάλους του προκρίτους τῆς Ἵδρας, φοβούμενος ὅτι εἰς συζητήσεις πολιτικοῦ συστήμα-

τος θὰ ὑπεστήριζον τὰς μισητὰς εἰς αὐτὸν πολιτικὰς ἰδέας συγκροτήσεως διοικήσεως. Ἐπὶ πλεόν, ὁ Οἰκονόμου, φανατικὸς ἑταιριστὴς καὶ ἀφωσιωμένος εἰς τὸν Ὑψηλάντην, εἶναι φανερὸν ὅτι ἀνέμενε παρὰ τούτου ὁδηγίας περὶ πολιτικοῦ συστήματος, ἄλλης βεβυίως μορφῆς τοῦ προτεινομένου ὑπὸ τῶν προκρίτων. Διὰ τοῦτο, ὅχι μόνον εἰς τὴν σύσκεψιν τῶν Σπετσιῶν δὲν ἐπετεύχθη ἀποτέλεσμα, ἀλλὰ καὶ τὴν 7^{ην} Μαΐου 1821 « οἱ κάτοικοι τῆς νήσου Ὑδρας » δηλαδὴ ἡ διοίκησις τοῦ Οἰκονόμου, εἰς ἐπιστολὴν τῶν προεστώτων τοῦ Μιστρά, ἀπήντησαν ὅτι ἀδυνατοῦν νὰ στείλουν ἀντιπροσώπους καὶ προτιμότερον ἦτο νὰ συνέλθουν μόνοι τῶν οἱ Πελοποννήσιοι. Μόνον μετὰ τὴν 12 Μαΐου, ὅτε ἀνετράπη τὸ καθεστὼς τοῦ Οἰκονόμου, Ὑδραῖοι καὶ Σπετσιῶται ἀπὸ κοινοῦ διεξάγουν συνεννοήσεις μετὰ τῶν Πελοποννησίων πρὸς συγκρότησιν συνελεύσεως διὰ τὴν σύστασιν πολιτικῆς ἀρχῆς.

Σοβαρωτέρας συνεννοήσεις ἀνὰ τὴν Πελοπόννησον καὶ τὰς νήσους πρὸς σύγκλησιν συνελεύσεως διεξάγει ὁ Πετρόμπεης¹. Ὁ ἤδη πρόεδρος τῆς Μεσσηνιακῆς Συγκλήτου καὶ ἀρχιστρατήγος τῆς Πελοποννήσου θέλει ὅπως ἡ συνέλευσις Πελοποννησίων καὶ νησιωτῶν πραγματοποιηθῆ εἰς τὴν ἔδραν τοῦ Καλαμάταν. Τὴν 30 Ἀπριλίου 1821 γράφει πρὸς τοὺς Σπετσιώτας: « Πρὸς διόρθωσιν τούτων [τῶν ἀτόπων]... δὲν ἐλείψαμεν νὰ γράψωμεν κοινῶς πρὸς τοὺς ἐν Πελοποννήσῳ προκρίτους ἀδελφούς, ὅπως συνέλθωσι κατ' αὐτὰς εἰς Καλαμάταν, καὶ ὁμοθυμαδὸν σκεφθῶμεν περὶ παντὸς συμφέροντος καὶ ἀναγκαίου... διὰ τοῦτο παρακαλοῦμεν ὅπως, ἰδεαζόμενοι διὰ τοῦ παρόντος ἀδελφικοῦ μας τὸν ἄνωθεν σκοπὸν μας, λάβητε τὸν κόπον ἐξ ἀμοφτέρων τῶν νήσων ὅποιοι κριθῶσιν εὐλόγον καὶ νὰ ὀρίσητε ἐνταῦθα εἰς Καλαμάταν, διὰ νὰ σκεφθῶμεν κοινῶς ὡς ἀδελφοί, καὶ πάντοτε ἀχώριστοι περὶ παντὸς χρησίμου καὶ ἀναγκαίου... ».

Εἰς Σπέρτσας εὐρίσκετο κατὰ τὴν ἐποχὴν αὐτὴν, κατόπιν συνεννοήσεως μετὰ τοῦ Πετρόμπεη, ὁ Μανιάτης ἑταιριστὴς Ἡλίας Χρυσοσπάθης, ὁ ὁποῖος, ἀφοῦ διεξήγαγε σχετικὰ συνεννοήσεις, ἐπέστρεψεν εἰς τὴν Μάνην κομιστὴς ἐπιστολῶν τῶν νησιωτῶν πρὸς τὸν Πετρόμπεην, τοὺς προεστούς τοῦ Μιστρά καὶ τοὺς λοιποὺς προκρίτους τῆς Πελοποννήσου. Δι' ἐπιστολῆς του πρὸς

1. Ὁ Π. Πατρῶν Γερμανὸς γράφει εἰς τὰ ἀπομνημονεύματά του: « Ὁ Πετρόμπεης διατρίβων εἰς Καλαμάταν, ἔγραψεν εἰς ὅλους τοὺς προκρίτους τῆς Πελοποννήσου ὅτι εἶναι ἀνάγκη νὰ συνέλθωσιν εἰς ἓν τῶν μεσογείων μερῶν καὶ νὰ συσχεφθῶσι τίνι τρόπῳ νὰ βάλωσι τὰ πράγματα εἰς ὅποσον εὐταξίαν καὶ νὰ οἰκονομηθῶσι χρέηματα ». Ὡς πρὸς τὰς συνεννοήσεις Πελοποννησίων καὶ νησιωτῶν διὰ τὴν σύγκλησιν κοινῆς συνελεύσεως πρὸς καθιέρωσιν πολιτικοῦ συστήματος καὶ ἐγκαθίδρυσιν κοινῆς διοικήσεως, βλ. τὰ σχετικὰ ἔγγραφα εἰς Ἀρχεῖον Ὑδρας, τ. 7, σ. 264 κ.έ. — Ἀν. Ὁρλάνδου, Ναυτικά, τ. Α', σ. 152 κ.έ. — Ἀναργύρου Χ' Ἀναργύρου, Τὰ Σπετσιωτικά, τ. Α', σ. 227 κ.έ. — Π. Ε. Ὁμηρίδου, Συνοπτικὴ Ἱστορία τῶν τριῶν νήσων.

τοὺς προκρίτους τῆς Ὑδρας (8 Μαΐου 1821) ὁ Χρυσοσπάθης ἀνήγγειλεν ὅτι ἡ «κοιὴ συνέλευσις» ἀπεφασίσθη νὰ συγκροτηθῆ εἰς Λεοντάρι, ὅπου ἔκαλοῦντο νὰ στείλουν ἀντιπροσώπους. Πράγματι, ἐν τῷ μεταξύ ὁ Πετρόμπεης κατόπιν συνεννοήσεως μετὰ τοῦ ἐπισκεφθέντος αὐτὸν εἰς Καλαμάταν Κανέλλου Δεληγιάννη, ἐπείσθη νὰ μὴ συγκληθῆ ἡ συνέλευσις εἰς Καλαμάταν, ἀκατάλληλον διὰ τὴν προσέλευσιν τῶν Πελοποννησίων καὶ ἀκόμη περισσότερον τῶν νησιωτῶν (ἴσως καὶ λόγῳ τῆς ἀνεπιθυμήτου διὰ τοὺς λοιποὺς Πελοποννησίους ἐπαφῆς μετὰ τῆς Μάνης), ἀλλ' εἰς περισσότερον πρόσφορον θέσιν, τὸ Λεοντάρι.

3. Η ΣΥΝΕΛΕΥΣΙΣ ΤΩΝ ΚΑΛΤΕΤΖΩΝ ΚΑΙ Η ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΙΑΚΗ ΓΕΡΟΥΣΙΑ

Ἐπὶ τέλους, κατόπιν τόσων κοπιωδῶν διαπραγματεύσεων, ἀπεφασίσθη νὰ συγκληθῆ ἡ πρώτη περιφερειακὴ συνέλευσις πρὸς ἴδρυσιν τοπικῆς πολιτικῆς ἐξουσίας. Ἦδη οἱ στρατιωτικοὶ καὶ πολιτικοὶ ἀρχηγοὶ τῆς Πελοποννήσου ἐκινουῦντο πυρετωδῶς πρὸς σύγκλησιν συνελεύσεως διὰ τὴν ἀπὸ κοινοῦ λήψιν ἀποφάσεων περὶ διοικήσεως. Αἱ δυσχέρειαι διὰ τὴν σύγκλησιν τοιαύτης συνελεύσεως ἦσαν σοβαραί, τὸ μὲν λόγῳ τῆς ἤδη ἀναφυσίσης μεταξὺ προυχόντων καὶ στρατιωτικῶν ἀντιζηλίας, ἡ ὁποία ὀλίγον ἔπειτα ἐξεδηλώθη εἰς ὀξεῖαν ἐχθρότητα, ἀφ' ἑτέρου λόγῳ δυσχερειῶν ὡς πρὸς τὴν ἐκλογὴν ἀντιπροσώπων. Ὅταν δὲ ἐξωμαλύνθησαν αἱ ἄλλαι δυσχέρειαι, ἀνέκυψαν διαφοραὶ ὡς πρὸς τὸν τόπον συνελεύσεως, ἐκάστου τῶν ἀρχηγῶν προτείνοντος τὴν ἰδικὴν του περιοχὴν, ἵνα οὕτω δύναται νὰ ἀσκήσῃ μεγαλυτέρα ἐπιρροὴν εἰς τὰς ἀποφάσεις της. Ἐλέχθη ἀνωτέρω ὅτι ἡ πρότασις τοῦ Πετρόμπεη, ὅπως ἡ Πελοποννησιακὴ συνέλευσις συγκληθῆ εἰς Καλαμάταν, δὲν ἐγένετο δεκτὴ διὰ τοὺς ἐκτεθέντας λόγους. Ἡ Ἀρκαδία καὶ ἡ Ἀχαΐα ἀπεκλείσθησαν λόγῳ τῆς εἰς τὰς περιοχὰς αὐτὰς συγκεντρώσεως μεγάλου ἀριθμοῦ στρατευμάτων, διὰ τῶν ὁποίων θὰ ἦτο δυνατόν νὰ ἐπιβληθοῦν αἱ θελήσεις τῶν στρατιωτικῶν ἀρχηγῶν. Ἀπεκλείσθησαν ἐπίσης αἱ γειτονικαὶ νῆσοι μὲ τὴν αἰτιολογίαν ὅτι ἡ συνέλευσις ἔπρεπε νὰ γίνῃ ἐπὶ πελοποννησιακοῦ ἐδάφους.

Ἐπὶ τέλους, κατὰ τὰς ἀρχὰς Μαΐου ἐπῆλθε κατ' ἀρχὴν συμφωνία, ὅπως ἡ συνέλευσις συγκληθῆ εἰς τὸ Λεοντάρι¹. Ἐκ τῶν διασωθέντων μάλιστα

1. Τοῦτο ἐκτὸς τῶν ὡς ἀνωτ. παρατεθέντων στοιχείων, συνάγεται καὶ ἐκ τῆς ὑπὸ χρονολογίαν 9 Μαΐου 1821 ἐπιστολῆς τῶν προεστώτων τοῦ Μιστρᾶ (χειρῶν. Ἔθν. Βιβλιοθ. ἀρ. 7056, βλ. Πετρακάκου, ἔ.ἀ., τ. Α', σ. 251), εἰς τὴν ὁποίαν ἀναγράφεται: «Ταύτην τὴν στιγμὴν ἐλάβομεν τὸ ἔσωθεν περικλειόμενον ἀπὸ τὸν κύριον Ἡλίαν Χρυσοσπάθην, καὶ ἰδοὺ κατὰ τὴν ὁδηγίαν σας τὸ στέλλομεν, παρακινούοντας καὶ ἡ εὐγένειά σας τοὺς ἀδελφοὺς Ὑδριώτας καὶ σωφλότας διὰ νὰ κοπιᾶ-

σχετικῶν στοιχείων παρέχεται ἡ ἐντύπωσις ὅτι ἡ παρασκευαζομένη εἰς Λεοντάρι συνέλευσις θὰ εἶχε γενικώτερον χαρακτῆρα πέραν τῆς Πελοποννήσου, ἐκαλοῦντο νὰ στείλουν ἀντιπροσώπους καὶ αἱ νῆσοι.

Τελικῶς ἀπεφασίσθη, ὅπως ἡ συνέλευσις τῶν Πελοποννησίων γίνῃ εἰς τὴν ἐν Μαντινεῖα παρὰ τὰ ὄρια τῆς Λακεδαίμονος μονὴν τῶν Καλτετζῶν, προτιμηθεῖσαν ἄφ' ἐνὸς ὡς τοῦ πλέον κεντρικοῦ καὶ προσφόρου πρὸς συνέλευσιν ἀντιπροσώπων ἀπὸ παντὸς σημείου τῆς ἐν ἑπαναστάσει χερσονήσου, ἄφ' ἑτέρου λόγῳ τοῦ σχετικῶς ἀπομεμονωμένου, ἂν καὶ μὴ ἀπομεμακρυσμένου τοῦ θεάτρου τῶν ἐπιχειρήσεων καὶ τοῦ δυνατοῦ νὰ διεξαχθοῦν ἀνεπηρέαστως συζητήσεις, κατόπιν δὲ κοινῆς ἀποφάσεως τῶν ἐν τῷ στρατοπέδῳ τῆς Τριπολιτσᾶς προκρίτων καὶ στρατιωτικῶν διεσπάρησαν προσκλήσεις¹. Ἄγνοοῦμεν τὴν ἀκριβῆ ἡμέραν τῆς ἐνάρξεως τῶν ἐργασιῶν, συνήθως δὲ προσδιορίζεται ἡ 26 Μαΐου ἐκ τῆς χρονολογίας τὴν ὁποίαν φέρει τὸ ἔγγραφο τῆς διασωθείσης πράξεως - διακηρύξεως. Πρέπει ὅμως νὰ ληφθῇ ὑπ'

συν πέντε ἕξι ὑποκείμενα σημαντικά, εἰς τὴν Γενικὴν συνέλευσιν τοῦ μωρέου, ὅπου μέλλει νὰ γίνῃ εἰς Λιοντάρι, ἐπειδὴ καὶ ὁ Πετρόμπεης σήμερον ξεκινᾷ δι' ἐκεῖ ἀπὸ τὴν Καλαμάταν, τούτη ἡ συνέλευσις εἶναι ἀναγκαιοτάτη διὰ νὰ ἔμβῃ ἡ ὑπόθεσις εἰς ἓνα διαφορετικὸν δρόμον, ὅτι τὰ πράγματα δὲν ὑπάγουν καλὰ ἀπὸ τὴν ἀναρχίαν καὶ ἀκαταστασίαν τοῦ γένους μας... ». Ἡ περὶ τῆς ὁ λόγος ἐπιστολὴ τοῦ Χρυσοσπάθη ἐκ Καλαμάτας πρὸς τοὺς Σπεισιώτας ἀπὸ 8 Μαΐου 1821 ἐδημοσιεύθη ὑπὸ Χ' Ἀναργύρου, Σπεισιωτικά (τ. Α', σ. 191), λέγεται δὲ εἰς ταύτην: « Ἀπεφασίσθη νὰ συγκροτηθῇ κοινὴ Συνέλευσις εἰς Λεοντάρι καὶ αὔριον κινοῦν δι' ἐκεῖ. Λοιπὸν ἄς σταλῶσιν ὑποκείμενα ὅσα κρίνετε καὶ ἀπὸ τὴν αὐτοῦ πατρίδα σας εἰς αὐτὸ τὸ ἱερὸν ἔργον, ἵνα κριθῶσιν τὰ πλέον ὠφέλιμα ». Ὁ Πετρόμπεης εἶχεν ἤδη ἀναγγεῖλει εἰς τοὺς Πελοποννησίους προύχοντας ὅτι μεταβαίνει εἰς Λεοντάρι ('Αρχ. Λόντου, τ. Α', σ. 122). Κατὰ τὸν Σπηλιὰδην (ἔ.ἀ., τ. Α', σ. 143) « Μετὰ τὴν ἐν Βαλτετσίῳ νίκην ἦλθε καὶ ὁ Μαυρομιχάλης μὲ ἑκατὸν Μανιάτας εἰς τὸ Λεοντάρι, ὅπου ἀνῆλθον καὶ τινες τῶν προκρίτων τῆς Πελοποννήσου καὶ παραλαβόντες αὐτὸν μετέβησαν εἰς τὴν μονὴν τῶν Καλτετζῶν ». Ἐκ τῆς ἀσαφοῦς διηγήσεως τοῦ Θ. Κολοκοτρώνη (Διήγησις..., σ. 72) θὰ ἠδύνατο νὰ ὑποτεθῇ ὅτι ὁ Πετρόμπεης παρέμεινεν εἰς τὴν Καλαμάταν, ὅπου μετέβησαν ἐκ μέρους τῆς συνελεύσεως ὁ Κανέλλος Δεληγιάννης καὶ ὁ Πονηρὸς καὶ τὸν ὠδήγησαν εἰς τὴν Στερνίτσαν, ὅτε ἐγκατεστάθη ἐκεῖ ἡ Γερουσία, τῆς ὁποίας ἀνεκηρύχθη πρόεδρος. Ἐν τούτοις, ἐξ ἐπιστολῆς σταλείσης πρὸς τοὺς νησιώτας τὴν 20 Μαΐου, πληροφοροῦμεθα ὅτι « ὁ ἐνδοξότατος Πετρόμπεης ἦλθεν εἰς τὸ Μοναστήρι τῶν Καλτετζῶν ὅπου συνάζονται οἱ πρόκριτοι τῆς Πελοποννήσου διὰ νὰ γειῆ τὸ κοινὸν συμβούλιον καὶ ἡ ἀπόφασις τῶν πραγμάτων ».

1. Κατὰ τὸν Φραντζῆν ('Ιστορ. Ἑλλ. Ἀναγενν., τ. Α', σ. 242) « ἐξεδόθησαν προσκλήσεις εἰς ὅλας τὰς ἐν Πελοποννήσῳ Ἐπαρχίας παρὰ τῶν ἐν τῇ πολιτορχίᾳ τῆς Τριπολιτσᾶς διατελούντων στρατιωτικῶν καὶ πολιτικῶν προύχόντων διὰ νὰ συνέλθωσι ἀνά δύο ἢ τρεῖς ἀντιπρόσωποι ἐφ' ἐκάστης ἐπαρχίας εἰς τὴν ἐν Καλτετζαῖς μονὴν ὅπου νὰ συγκροτηθῇ Πελοποννησιακὴ Συνέλευσις ». Περὶ τοῦ τρόπου συγκλήσεως τῆς συνελεύσεως τῶν Καλτετζῶν, ἐνδιαφέρουσα, στηριζομένη εἰς τὰς πηγὰς, εἶναι ἡ μελέτη τοῦ Σπ. Σπηλιὰκου, Ἡ συνέλευσις τῶν Καλτετζῶν καὶ ἡ πρώτη Πελοποννησιακὴ Γερουσία, Πειραιεὺς 1961.

ὄψιν ὅτι εἶχον πολλὰ πράγματα νὰ λύσουν οἱ συναντώμενοι ἐκεῖ ἀρχηγοὶ τοῦ ἀγῶνος τῆς ἐλευθερίας, ἀλλ' ἀκόμη καὶ ὡς πρὸς τὴν λήψιν ἀποφάσεως, ὡς πρὸς τὸ καθιερούμενον διὰ πρώτην φορὰν πολιτικὸν σύστημα, θὰ ἔπρεπε νὰ προηγηθοῦν συζητήσεις, χάριν τῶν ὁποίων θὰ κατηναλώθησαν ἐργασίαι ἡμερῶν τινῶν¹. Ἐπομένως, τὴν ἡμέραν τῆς ἐνάρξεως τῆς συνελεύσεως πρέπει μᾶλλον νὰ τοποθετήσωμεν περὶ τὴν 20ὴν Μαΐου 1821. Ἄγνοοῦμεν ἐπίσης ποῖος προήδρευσε τῆς συνελεύσεως. Ἄλλ' ἐκ τοῦ γεγονότος ὅτι εἰς τὰς πρώτας αὐτὰς τοπικὰς συνελεύσεις προήδρευεν ὁ πρεσβύτερος τῶν παρισταμένων ἀρχιερέων, παρίσταντο δὲ ὁ Βρεσθίνης Θεοδώρητος καὶ ὁ Ἐλους Ἄνθιμος, ἐκ τῶν ὁποίων τοῦ μὲν πρώτου τὸ ὄνομα προτάσσεται εἰς τὸν κατάλογον τῶν μελῶν τῆς γερουσίας, τοῦ δὲ δευτέρου τῶν ὑπογραφάντων τὸ πρακτικόν, πρέπει νὰ ὑποθέσωμεν ὅτι εἷς ἐκ τῶν δύο τούτων ἐχρησίμευσεν ὡς πρόεδρος.

Μία καὶ μόνη πράξις τῆς συνελεύσεως τῶν Καλτετζῶν, φέρουσα χρονολογίαν 26 Μαΐου 1821, διεσώθη. Ἄλλωστε, εἶναι πιθανὸν ὅτι δὲν ἐξεδόθησαν καὶ συνυπεγράφησαν ἄλλαι κοιναὶ πράξεις καὶ ἀποφάσεις ὑπὸ μορφὴν ψηφισμάτων τῆς συνελεύσεως ἢ διακηρύξεων ταύτης, οὐδ' ἐτηρήθησαν πρακτικά, λαμβανομένου ὑπ' ὄψιν ὅτι οἱ συνελθόντες ἦσαν ἐπὶ ποδὸς πολέμου καὶ δὲν ὑπῆρχε καιρὸς διὰ πολυμερεῖς συζητήσεις, εἰς δὲ τὴν προχειροποίητον αὐτὴν συνέλευσιν δὲν ὑπῆρχον οὔτε γραμματεῖς, οὔτε πρακτικογράφοι. Ἄλλὰ καὶ ἡ διασωθεῖσα πράξις διαφωτίζει ἡμᾶς ἀρκούντως περὶ τῶν σκοπῶν τῆς συνελεύσεως τῶν Καλτετζῶν, οἱ ὁποῖοι συνίσταντο εἰς τὴν ἴδρυσιν ἀνωτάτης στρατιωτικῆς καὶ πολιτικῆς ἐξουσίας². Τὸ πρῶτον, τὸ ὅποιον

1. Κατὰ τὸν Φραντζῆν, ἔ.ά., τ. Α', σ. 243, τῶν ληφθεισῶν ἀποφάσεων προηγήθησαν πολλαὶ συνεδριάσεις καὶ συσκέψεις. Κατὰ τὸν Φιλήμονα (Δοκ. Ἰστ. Ἑλλην. Ἐπαν., τ. Γ', σ. 295) αἱ ἐργασίαι τῆς Συνελεύσεως διήρκεσαν ἐπὶ μίαν ἑβδομάδα, ἀλλὰ θὰ ἐπρόκειτο περὶ ἰδιαιτέρων συζητήσεων, ἀνταλλαγῆς γνώμῶν κ.λ.π., διότι, ὡς γράφει, ἐπίσημοι συνεδριάσεις ἐγένοντο μόνον δύο.

2. Ἐδημοσιεύθη ὑπὸ Ἀ. Μάμουκα (Τὰ κατὰ τὴν Ἀναγέννησιν τῆς Ἑλλάδος, τ. Α', σ. 3 κ.έ.) ἐκ τοῦ πρωτοτύπου, ἀνευρισκομένου τότε εἰς χεῖρας τοῦ Ἰωάννου Φιλήμονος. Ἀνεδημοσιεύθη ὑπὸ Σπ. Τρικούπη (ἔ.ά., τ. Α', σ. 236). Βλ. τὸ κείμενον ἐν τῷ παραρτήματι τοῦ παρόντος. Σημειωτέον ὅτι ἡ πράξις αὕτη, ὡς ἐδημοσιεύθη ὑπὸ τοῦ Μάμουκα, φέρει ἐπὶ κεφαλῆς « Ἀριθμ. 1 », ἐξ οὗ δύναιται νὰ συναχθῆ ἢ ὅτι ἐξεδόθησαν καὶ ἄλλαι πράξεις μὴ διασωθεῖσαι, ἢ ὅτι, πάντως ὅτε ἐξεδόθη αὕτη, ὑπῆρχεν ἡ πρόθεσις νὰ ἐκδοθοῦν ἐν συνεχείᾳ καὶ ἄλλαι. Ὁ Σπ. Σπηλιάκος (ἔ.ά., σ. 57) θέτει ἐπὶ κεφαλῆς τοῦ δημοσιευομένου ὑπ' αὐτοῦ κειμένου αὐξ. ἀρ. 2, ἐξ οὗ θὰ ἠδύνατο νὰ ὑποτεθῆ ὅτι ὑπέπεσεν εἰς λάθος ὁ Μάμουκας ἢ τὸ χειρόγραφον τοῦτο ἦτο λανθασμένον καὶ ἐπομένως ὅτι εἶχε προηγηθῆ ἄλλη πράξις ὑπ' ἀρ. 1, τῆς ὁποίας τὸ κείμενον ἀγνοοῦμεν. Νομίζομεν ὅμως ὅτι ὁ εἰς τὸ περιθώριον τοῦ ὑπὸ τοῦ Σπηλιάκου δημοσιευομένου φωτοτυπικοῦ κειμένου « ἀρ. β » θὰ ὑποδηλοῖ δεύτερον ἀντίγραφον ἐκ τῶν ὑπογραφέντων. Ἐπομένως πρέπει νὰ θεωρήσωμεν τὴν ὑπὸ τοῦ Μάμουκα ἀναγραφείσαν ἀρίθμησιν 1 τῆς πράξεως ὡς ὀρθήν.

συνάγεται ἐκ τῆς πράξεως αὐτῆς, εἶναι ὅτι οἱ συνελθόντες εἰς τὰς Καλιτεζὰς Πελοποννήσιοι ἀρχηγοὶ δὲν παρεσύρθησαν εἰς πολιτειολογικὰς συζητήσεις, οὐδ' ἔλαβον ἀπόφασιν τινα θεσπίζουσαν ἐν εἴδει ψηφίσματος συντακτικῆς συνελεύσεως ὀργανικοὺς νόμους ἢ σχέδιον προσωρινοῦ πολιτεύματος, ὡς ἔπραξαν αἱ συνελεύσεις τῆς ἀνατολικῆς καὶ τῆς δυτικῆς Ἑλλάδος. Ἡ ἐν εἴδει διακηρύξεως πράξις αὐτὴ φέρει προμετωπίδα τὴν λέξιν « ΠΑΤΡΙΣ » σύνθημα καὶ σύμβολον τοῦ ἀρξαμένου ἀγῶνος τῆς ἐλευθερίας τῶν Ἑλλήνων. Τὴν σύγκλησιν τῆς συνελεύσεως ἐπέβαλεν ἡ « γενικὴ εὐταξία τῶν ὑποθέσεων τῆς πατρίδος μας Πελοποννήσου καὶ ἡ αἰσία ἔκβασις τοῦ προκειμένου ἱεροῦ ἀγῶνος περὶ τῆς σεβαστῆς ἐλευθερίας τοῦ γένους μας ». Χαρακτηριστικὴ εἶναι ἡ προτασσομένη δήλωσις ὅτι οἱ συνελθόντες ὑπογράφουν τὴν πράξιν « ἀπὸ μέρους τῶν ἐπαρχιῶν των, ἔχοντες καὶ τὴν γνώμην καὶ ὅλων τῶν λοιπῶν ἀπόντων μελῶν » καὶ ὅτι αἱ ἀποφάσεις ἐλήφθησαν « κατ' εὐλογον κοινὴν ἡμῶν γνώμην καὶ ἀπόφασιν καὶ ὅλων τῶν ἀπόντων ». Πράγματι, πολλοὶ σημαίνοντες Πελοποννήσιοι, ἐπίσκοποι, προύχοντες καὶ ἰδίως πολεμικοὶ ἀρχηγοί, ὡς ὁ Παλαιῶν Πατρῶν Γερμανός, ὁ Λόντος, ὁ Κολοκοτρώνης, ὁ Παπαφλέσσας κ.ἄ. δὲν εἶναι μεταξὺ τῶν ὑπογραφόντων καὶ φαίνεται ὅτι δὲν προσῆλθον, εἴτε διότι ἠμποδίσθησαν ἐκ τῶν πολεμικῶν ἐπιχειρήσεων, εἴτε διότι δὲν ἠθέλησαν νὰ μετάσχουν¹. Ὡς ὁμως διευκρινισθῆ ἡ πράξις αὐτή, ἐλάμβανε χαρακτῆρα ἀποφάσεως ληφθείσης κατόπιν παλλαϊκῆς ἐντολῆς καὶ ὁμοθύμου βουλήσεως τῶν Πελοποννησίων.

Διὰ τῆς πρώτης ταύτης πράξεως ἡ συνέλευσις τῶν Καλιτεζῶν διορίζει, ἀκριβέστερον ἐπικυροῖ ἐμμέσως τὸν διορισμὸν τοῦ Πετρόμπεη Μαυρομιχάλη ὡς « κοινοῦ Ἀρχιστρατήγου » τῆς Πελοποννήσου καὶ συγχρόνως συνιστᾷ

1. Οἱ ὑπογράφοντες τὴν πράξιν εἶναι κατὰ σειράν ὑπογραφῆς οἱ ἀκόλουθοι : Ἐλους Ἀνθίμος, Παναγιώτης Κρεββατᾶς, Δημήτριος Καρυμάνος, Παναγιώτης Ζαφειρόπουλος, Ἀθανάσιος Γρηγοριάδης, Ἀθανάσιος Κωνστ. Κυριακός, Πέτρος Σαλαμόνος, Μανόλης Μελετόπουλος, Μιχάλης Κομητᾶς, Βασίλειος Σακελλαρίου, Ἀναγνώστης Παπαγεωργίου, Νικόλαος Πετιμεζᾶς καὶ ἀδελφοὶ μου, Κωνσταντῆς Χρυσαντάκοπουλος καὶ ἀδελφοί, Δημήτρης Μέλιος μετὰ τῶν λοιπῶν Καπεταναίων Ἀρχαδίας, ὁ Πρωτοσύγκελλος Ἀμβρόσιος τοῦ Ἀγίου Χριστιανουπόλεως, Κονέλλος Δελγιάννης, Νικόλαος Ταμπακόπουλος, Δημήτριος Παπαζώνης, Κωνστ. Ζαφειρόπουλος, Νικόλαος Σηλιωτόπουλος, Παναγιώτης Μερίκας, Θεοδωράκης Πουλόπουλος, Παναγιώτης Γολόπουλος, Σακελλάριος Παπαφότου, Γεώργιος Ἀγαλόπουλος, Ἀναγνώστης Τζιωρτζάκης, Νικόλαος Παλλαδᾶς, Ἀθανάσιος Κυριακός, Ρήγας Παλαμήδης, Παπαπαναγιώτης Παπαλεξίου. Εἰς τούτους πρέπει νὰ προστεθοῦν καὶ οἱ κατωτέρω, οἱ ὅποιοι ἀσφαλῶς παρίσταντο, ἀλλὰ δὲν ὑπέγραψαν τὴν πράξιν, διότι δι' αὐτῆς ἀντίθετο εἰς τούτους ἢ διοικήσεις : Βρεσθένης Θεοδώρητος, Σωτήριος Χαραλάμπης, Ἀθανάσιος Κανακάρης, Ἀναγνώστης Παπαγιαννόπουλος, Θεοχάρης Ρέντης καὶ Νικόλαος Πονηρόπουλος. Περὶ τοῦ Πετρόμπεη ἐγείρονται ἀμφιβολίαι, ἐὰν παρέστη εἰς Καλιτεζὰς ἢ ἀπὸν ἐξελέγη Πρόεδρος τῆς Γερουσίας (βλ. ἄνωτ.).

τὴν Πελοποννησιακὴν Γερουσίαν, μέλη τῆς ὁποίας ὀρίζει τοὺς Βρεσθένης Θεοδώρητον, Σωτήριον Χαραλάμπην, Ἀθανάσιον Κανακάρην, Ἀναγνώστην Παπαγιαννόπουλον, Θεοχαράκην Ρέντην καὶ Νικόλαον Πονηρόπουλον. Τὰς ἐξουσίας τῆς πρώτης αὐτῆς εὐρυτέρου χαρακτῆρος ἑλληνικῆς ἀρχῆς καθορίζει ὡς ἀκολούθως: « Πάντες οἱ ἄνωθεν ἐπέχοντες τὴν Γερουσίαν ὅλου τοῦ Δήμου τῶν Ἐπαρχιῶν τῆς Πελοποννήσου, προηγουμένου τῆς Ἐνδοξότητός του [τοῦ ἀρχιστρατήγου Πετρόμπεη] νὰ συσκέπτονται, προβλέπωσι καὶ διοικῶσι, καὶ κατὰ τὸ μερικὸν καὶ κατὰ τὸ γενικόν, ἀπάσας τὰς ὑποθέσεις, διαφοράς, καὶ πᾶν ὅ,τι συντείνει εἰς τὴν κοινὴν εὐταξίαν, ἁρμονίαν ἐξοικονομίαν τε καὶ εὐκολίαν τοῦ ἱεροῦ ἀγῶνός μας, καθ' ὅποιον τρόπον ἡ θεία Πρόνοια τοὺς φωτίσει καὶ γνωρίσωσιν ὠφέλιμον, ἔχοντες κατὰ τοῦτο κάθε πληρεξουσιότητα, χωρὶς νὰ ἐμπορῇ τινὰς ν' ἀντιτείνῃ ἢ νὰ παρακούσῃ εἰς τὰ νεύματα καὶ τὰς διαταγὰς των ». Ἐν συνεχείᾳ ἀναγράφεται ὅτι ἐδόθη ὄρκος « ἐνώπιον τοῦ Ὑψίστου Θεοῦ ἐν βάρει συνειδότος καὶ τῆς τιμῆς μας » ἐκ μέρους μὲν τῶν μελῶν τῆς συνιστωμένης Γερουσίας « περὶ τῆς ἀπὸ τὸ μέρος των εἰλικρινοῦς, ἀπαθοῦς καὶ μετὰ τῆς δυνατῆς ἐπιμελείας καὶ σκέψεως εἰς τὸ ἄνωθεν ὑπόρρημά των ἐξακολουθίας », ἐκ δὲ τῶν μελῶν τῆς συνελεύσεως, καὶ τούτων ἐκ μέρους ὅλων τῶν ἀπόντων, « ὑπακοῆς καὶ ἀνευ τινος ἀνθιστάσεως, προφασιολογίας καὶ ἀναβολῆς τῆς ἐξακολουθίας καὶ ἐνεργείας τῶν νευμάτων καὶ διαταγῶν των ». Ἄνευ ἀμφιβολίας, ὁ ὄρκος αὐτὸς εἶναι ὁ πρῶτος δοθεὶς ὑπὸ μελῶν ἐθνικῆς συνελεύσεως καὶ κυβερνητικοῦ σώματος τῆς νεωτέρας Ἑλλάδος.

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω τεκμαίρεται ὅτι ἡ συνέλευσις τῶν Καλιτεῖζῶν εἶχεν ὡς κύριον καὶ σχεδὸν ἀποκλειστικὸν σκοπὸν τὴν σύστασιν μιᾶς ἀνωτάτης ἀρχῆς, ἡ ὁποία ἐλάμβανε πλήρη ἐξουσιοδότησιν διὰ τὴν συντονισμένην διεξαγωγὴν τῶν πολεμικῶν ἐπιχειρήσεων καὶ τὴν ἐν γένει διοίκησιν τῆς Πελοποννήσου. Ἡ Γερουσία θὰ διηύθυνε τὸν ἀγῶνα καὶ θὰ ἐκυβέρνηα τὸν ἐλεύθερον λαὸν τῆς Πελοποννήσου « καθ' ὅποιον τρόπον ἡ θεία Πρόνοια τοὺς φωτίσει καὶ γνωρίσωσιν ὠφέλιμον »¹. Ἐπομένως καθιεροῦντο ἀνεξέλεγκτοι καὶ σχεδὸν δικτατορικά, ἐπιβαλλόμενα ἄλλωστε ἐκ τῶν τραγικῶν περιστάσεων, ἐξουσίαι τῆς συνιστωμένης Γερουσίας, εἰς τὰς οἵασδήποτε φύσεως ἀποφάσεις τῆς ὁποίας πάντες ὄφειλον νὰ ὑπακούσουν ἀπροφασίστως. Πάν-

1. Κατὰ τὴν αὐτὴν ἡμέραν τῆς ἰδρύσεως τῆς Γερουσίας ἡ συνέλευσις τῶν Καλιτεῖζῶν ἀπηύθυνε διαφόρους προκηρύξεις πρὸς τὰς τοπικὰς διοικήσεις, ἰδίως τῶν νήσων, διὰ τὴν ἐνίσχυσιν τοῦ ἀγῶνος. Ἡ διασωθεῖσα, ἀπευθυνομένη πρὸς τοὺς προκρίτους τῶν Σπετσιῶν (Σπετσιωτικά, τ. Α', σ. 206 κ.έ.) ὑπογραφομένη ὑπὸ τῶν πλείστων μελῶν τῆς Συνελεύσεως, ἀποτελεῖ συγκινητικὴν ἐκκλήσιν πρὸς διάθεσιν πασῶν τῶν δυνάμεων τοῦ ἔθνους διὰ τὸν ἀγῶνα τῆς ἐλευθερίας, ἀπειλεῖ δὲ τοὺς καφεύοντας εἰς τὴν φωνὴν τῆς πατριδος διὰ διαγραφῆς των ἐκ τοῦ ἐθνικοῦ πλαισίου καὶ δημεύσεως τῶν ὑπαρχόντων των.

τως, οὔτε αἱ ἀρμοδιότητες τῆς συνελεύσεως, οὔτε αἱ παρεχόμεναι εἰς τὴν Γερουσίαν ἐξουσίαι ἦσαν χρονικῶς ἀπεριόριστοι. Τοῦναντίον, ρητῶς ἀναγράφεται ὅτι «καὶ τοῦτο τὸ ὑπουργημὰ των καὶ ἡ ἡμετέρα ἐκλογὴ θέλει διατρέξει καὶ θέλει ἔχει τὸ κῦρος μέχρι τῆς ἀλώσεως τῆς Τριπολιτσᾶς καὶ δευτέρας κοινῆς συσκέψεως». Οὕτω, σαφῶς καθορίζετο ὅτι μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς ἤδη πολιορκουμένης Τριπολιτσᾶς, θὰ ἔπαυον αὐτομάτως αἱ ἐξουσίαι τῆς Πελοποννησιακῆς Γερουσίας, νέα δὲ συνέλευσις θὰ καθόριζε τὰ τῆς περαιτέρω διοικήσεως. Ἡ πρόβλεψις αὕτη καὶ σώφρων ἦτο, ἀλλὰ καὶ δὲν ἔστερεῖτο πολιτικότητος, διότι καθιέρωνε τὴν ἀπόλυτον προσωρινότητα τῆς συνιστωμένης ἀπολύτου ἐξουσίας, οὔτως ὥστε κατεσιγάζοντο αἱ τυχόν ἀνησυχίαι καταχρήσεως ταύτης ὑπὸ τῶν διοριζομένων προσώπων καὶ πυρέμενον πάντοτε δυνατὰ εἰς μελλοντικὴν πραγματοποίησιν αἱ φιλοδοξίαι τῶν παραγκωνισθέντων¹.

Μετὰ τὴν συστατικὴν τῆς Πελοποννησιακῆς Γερουσίας πράξιν ἐψάλη πάνδημος δοξολογία εἰς τὸν ναὸν τῆς Μονῆς. Ὁ ἐπίσκοπος Ἑλίου Ἄνθιμος, ἀφοῦ ἀπήγγειλε συγκινητικὰς εὐχὰς πρὸς συντριβὴν τῶν Ἀγαρηῶν καὶ εὐόδωσιν τοῦ ἀγῶνος τῶν Ἑλλήνων, λαβὼν ἐκ τῆς ζώνης τοῦ Χαραλάμπη τὰς δύο πιστόλας του ἐσχημάτισε σταυρὸν ἐπὶ τῆς εἰκόνης τοῦ Χριστοῦ, καὶ προτείνων οὕτω αὐτὰς ἀνέκραξε μετὰ βροντώδους φωνῆς «Ἕλληνες, ὁ Κύριος εὐλόγησε τὰ ὄπλα σας». Οἱ παριστάμενοι κατησπάζοντο ἀλλήλους, ὀρκιζόμενοι ὁμόνοιαν, ὑπακοὴν εἰς τὰς ἀποφάσεις τῆς συσταθείσης Γερουσίας, καὶ διάθεσιν ὅλων τῶν δυνάμεών των εἰς τὸν ἀγῶνα ὑπὲρ πίστεως καὶ πατρίδος. Βαπτισμένοι οὕτω εἰς τὴν κολυμβήθραν ἱερᾶς πατριωτικῆς συγκινήσεως καὶ τῆς θυσίας διὰ τὴν ἐλευθερίαν τῆς πατρίδος, οἱ Πελοποννήσιοι ἀρχηγοί, ἀφοῦ ἔλαβον καὶ συνυπέγραψαν ἄλλας τινὰς γενικὰς ἀποφάσεις πρὸς ἐπάνοδον τῶν διεσκορπισμένων εἰς τὰς νήσους Πελο-

1. Πράγματι, πολλοί, καὶ πρόκριτοι καὶ στρατιωτικοί, ἦσαν οἱ δυσαρεστηθέντες ἐκ τῆς πράξεως τῶν Καλιτεζῶν, διότι δι' αὐτῆς καὶ τῆς συσταθείσης Πελοποννησιακῆς Γερουσίας δὲν ἔλαβον ἡγετικὴν θέσιν. Οἱ πρόκριτοι ἰδίως τῆς Ἀχαΐας, ὡς ὁ Ζαΐμης, ὁ Λόντος κ.ἄ. δὲν μετέσχον. Δὲν προσηλθὲν ἐπίσης ὁ Κολοκοτρώνης. Πάντως, κατὰ τὸν Φραντζῆν, ἔ.ἀ., τ. Β', σ. 242, οἱ μὴ προσελθόντες «ἐνεποδίσθησαν νὰ συνέλθωσι διὰ τὴν περὶ τὰς πολιορκίας τῶν φρουρίων ἐνασχόλησιν τῶν προυχόντων αὐτῶν». Ἡ εἶδησις τῆς συστάσεως τῆς Πελοποννησιακῆς Γερουσίας διεσπάρη ἀνά τὸ ἔξωτερικόν καὶ ἐνεποίησε πολὺ ἀγαθὴν ἐντύπωσιν, διότι ἦτο ἡ πρώτη ἀπὸ τῆς ἐπαναστάσεως προβληθεῖσα ὡς ἀπορρεύσασα ἐκ τῆς λαϊκῆς θελήσεως πολιτικὴ ἐξουσία. Εἰς τὴν Παρισινήν *Revue Encyclopedique*, τ. XII, Νοέμβρ. 1821, ἐδημοσιεύθη ἀρθρον τοῦ C. Nicolopoulo, διὰ τοῦ ὁποίου ἐξαίρεται ἡ σύστασις τῆς Πελοποννησιακῆς Γερουσίας. Εἰς τὸ αὐτὸ περιοδικόν, τ. XIV, Ἀπρίλ. 1822 ἀναγγέλλεται ὅτι πρόκειται νὰ ἐκδοθοῦν πᾶσαι αἱ προκηρύξεις καὶ πράξεις τῆς Πελοποννησιακῆς Γερουσίας εἰς γαλλικὴν μετάφρασιν ὑπὸ τοῦ Μουστοξύδου. Τοιαύτη ἐκδοσις δὲν φαίνεται νὰ ἐπραγματοποιήθη.

πονησίων, ἐγκατέλειψαν τὰς Καλτειζὰς διὰ νὰ συνεχίσουν τὸν ἀγῶνα¹.

Τὰ μέλη τῆς Πελοποννησιακῆς Γερουσίας μετέβησαν ἐκ Καλτειζῶν εἰς Στεμνίτσαν, τὴν ὁποίαν κατέστησαν τρόπον τινὰ προσωρινήν, μέχρις ἀπελευθερώσεως τῆς Τριπολιτσᾶς, ἔδραν τῆς Πελοποννησιακῆς διοικήσεως. Ἐκεῖ ἐπεδόθησαν εἰς τὴν ὀργάνωσιν τῆς διοικήσεως τῶν ἐπαρχιῶν, αἱ ὁποῖαι, μετὰ τὴν κατάλυσιν τῆς τουρκικῆς ἐξουσίας εἶχον περιπέσει εἰς πλήρη ἀναρχίαν, ἐδυσχεραίνετο δὲ οὕτω καὶ ἡ διεξαγωγή τοῦ πολεμικοῦ ἀγῶνος². Στρατιωτικῆς φύσεως ἀποφάσεις δὲν φαίνεται νὰ ἔλαβε, διότι λόγῳ τῆς φύσεως τοῦ ἀγῶνος κατὰ τὴν πρώτην φάσιν τῆς ἐπαναστάσεως, τὰ κατὰ περιοχὰς πολεμικά σώματα ἔδρων ἀκόμη μεμονωμένως ὑπὸ τὴν εὐθύνην τῶν ἀρχηγῶν των, οἱ ὅποιοι προέβαινον ἀπ' εὐθείας εἰς συνεννοήσεις. Ἀπὸ διοικητικῆς ὅμως πλευρᾶς τὸ εἰς βραχύτατον χρόνον συντελεσθὲν ἔργον τῆς ὑπῆρξε σημαντικόν. Τὴν 30 Μαΐου ἐξέδωσεν ἐγκύκλιον, διὰ τῆς ὁποίας διέτασσε τὴν ὀργάνωσιν γενικῆς ἐφορίας εἰς τὴν πρωτεύουσαν ἐκάστης ἐπαρχίας καὶ ὑποεφορίας εἰς τὰς κώμας, προσδιώριζε τὰ διοικητικά καθήκοντα τῶν ἀρχῶν αὐτῶν, τῶν ὁποίων ἔν τῶν κυριωτέρων ἔργων ἦτο ἡ προμήθεια τῶν ἀναγκαίων εἰς τὰ μαχόμενα σώματα τῆς περιοχῆς. Ἡ κατὰ τὸν τουρκικὸν νόμον εἰσπρατιτομένη δεκάτη ἐκ τῶν προϊόντων τῆς γῆς, τὰ ἐκ τῶν μισθώσεων ἔσοδα καὶ ἔν γένει πᾶν ὅ,τι κατεβάλλετο ἕως τότε εἰς τοὺς Τούρκους, ὡς καὶ αἱ πρόσοδοι τῶν ἐγκαταλειφθεισῶν ὑπὸ τῶν Τούρκων περιου-

1. Κατὰ τὸν Γερμανὸν ἱστορικὸν τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως Μ. Μπαρτόλντεν (ἔ.ἀ., τ. Α', σ. 306) « ἡ πρᾶξις τῶν Καλτειζῶν εἶναι τὸ πρῶτον δημοσίου δικαίου ἔγγραφο τοῦ νέου ἑλληνικοῦ κράτους... διὰ τῆς ιδρύσεως τῆς κεντρικῆς ταύτης ἐπιτροπῆς, τῆς Γερουσίας τῶν Καλτειζῶν, ἐγένετο βεβαίως τολμηρὸν βῆμα καὶ παρεσκευάζετο ἀπολυτοκρατικώτερον τὸ μέλλον, ἀλλ' ὅπωςδῆποτε ἐδημιουργεῖτο κἂν ἀρχὴ τις κυβερνητικοῦ ὀργανισμοῦ καὶ πᾶς τις ὄφειλε νὰ ὁμολογήσῃ ὅτι ἡ ἑξαμελὴς ἐπιτροπὴ περιωρίζετο κυρίως εἰς τὴν διεύθυνσιν τῶν πολεμικῶν ». Ὁ Γερβίνοσ (ἔ.ἀ., τ. Α', σ. 265), ἐξαιρῶν ἐπίσης τὴν σημασίαν τῆς πράξεως τῶν Καλτειζῶν, θεωρεῖ ταύτην ἀπαύγασμα τῶν ἀρχαίων ἑλληνικῶν αὐτονόμων θεσμῶν, ἐπικρίνει δὲ τὰς διὰ τοῦ Ὑψηλάντου παρεμβληθείσας « μηχανορραφίας τῆς Φιλικῆς Ἐταιρείας, αἱ ὁποῖαι παρημπόδισαν τὴν εὐεργετικὴν λειτουργίαν τοῦ πρώτου αὐτοῦ λαϊκοῦ νεοελληνικοῦ θεσμοῦ ». Μόνον ὁ Φίνλεϋ (ἔ.ἀ., τ. Α', σ. 295) χαρακτηρίζει τὴν Πελοποννησιακὴν Γερουσίαν ὡς μίαν ἐπιτροπὴν ὀλιγαρχικῶν διορισθεισῶν εἰς τὰς Καλτειζὰς ὑπὸ μιᾶς συνελεύσεως αὐτοεκλεγέντων ἰσχυρῶν προυχόντων, κληρικῶν καὶ στρατιωτικῶν, στερουμένης παντὸς λαϊκοῦ χρίσματος.

2. Κατὰ τὸν Σπηλιᾶδην (ἔ.ἀ., τ. Α', σ. 144) « κατόπιν διαταγῶν τῆς Πελοποννησιακῆς Γερουσίας συνεστήθησαν εἰς ἄλλας ἐπαρχίας ἐφορεῖαι, εἰς ἄλλας δημογεροντεῖαι, προσέλαβον δὲ καὶ γραμματέα ὀνομασθέντα Ἀρχικαγκελλάριον ». Κατὰ δὲ τὸν Οἶκον Ὀμόν (ἔ.ἀ., σ. 153) « διάφοροι ἀρχαί, δημογεροντεῖαι ἢ Ἐφορεῖαι συνεστήθησαν αὐθαιρέτως καὶ μονομερῶς ». Ἄλλ' ἐκ τῶν διασωθεισῶν πράξεων τῆς Γερουσίας συμπεραίνομεν ὅτι αὕτη μᾶλλον ὑπήγαγεν ὑπὸ τὴν δικαιοδοσίαν τῆς τὰς ἤδη συσταθείσας τοπικὰς ἀρχὰς καὶ ὀργάνωσε τὴν λειτουργίαν των.

σιῶν, αἱ ὁποῖαι καθίσταντο ἔθνικαὶ κτήσεις, θὰ διετίθεντο διὰ τὸν ἀγῶνα τῆς ἐλευθερίας. Κάθε ἐπαρχία θὰ ἀνελάμβανε τὴν τροφοδότησιν τῶν στρατευμάτων τῆς περιοχῆς τῆς. Ἀπηγορεύετο οἰαδήποτε ἐξαγωγή τροφίμων καὶ ἄλλων προϊόντων ἐξ Ἑλλάδος. Αἱ γυναῖκες καὶ τὰ τέκνα τῶν θνησκόντων ἐν πολέμῳ θὰ κατεγράφοντο εἰς εἰδικὸν κατάλογον καὶ θὰ ἐτρέφοντο δαπάναις τῆς ἐπαρχίας. Ἐπίσης ὄργανοῦτο κατὰ ἐπαρχίας ἀστυνομικὴ ὑπηρεσία, ἡ ὁποία θὰ ἐπέβαλλε τάξιν καὶ θὰ ἐτιμῶρει τοὺς πταίστας κατὰ τὸν βαθμὸν τοῦ πταίσματος, ἀπαγορευομένης πάντως τῆς ποινῆς τοῦ θανάτου καὶ τῆς δημεύσεως¹.

4. Η ΑΦΙΞΙΣ ΤΟΥ ΥΨΗΛΑΝΤΟΥ ΟΙ ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΟΙ ΠΑΡΑ ΤΟ ΠΛΕΥΡΟΝ ΤΟΥ

Ἄλλ' ἢ ἐπιβληθεῖσα αὐτῇ ἀπαρχὴ σχετικῆς τάξεως χάρις εἰς τὴν ὀργανομένην διοίκησιν, ἰδίως διὰ τὴν διεξαγωγὴν τοῦ ἀπελευθερωτικοῦ πολέμου ἐν Πελοποννήσῳ, δὲν διήρκεσεν ἐπὶ πολὺ. Ἀπρόοπτον γεγονός μετέβαλε τὴν κατάστασιν. Τὴν 7 Ἰουνίου 1821 ἔφθανεν εἰς τὴν Ὑδραν ἐκ Τεργέστης ὁ Δημήτριος Ὑψηλάντης ὡς πληρεξούσιος τοῦ ἀδελφοῦ του, ἀρχηγοῦ τῆς Φιλικῆς Ἐταιρείας, Ἀλεξάνδρου Ὑψηλάντου. Ἀπὸ τὴν Ὑδραν ἐπέρασεν εἰς Σπέτσας καὶ ἐκεῖθεν ἀπεβιβάσθη εἰς τὸ Ἄστρος, γενόμενος παντοῦ δεκτὸς μετὰ μεγάλου ἐνθουσιασμοῦ. Τὴν 9 Ἰουνίου ἔσπευσαν νὰ τὸν ὑποδεχθῶν εἰς τὸ Ἄστρος οἱ ἀρχηγοὶ τῶν πολιορκητικῶν σωμάτων τῆς Τριπολιτσᾶς, οἱ εὐρεθέντες εἰς τὴν περιοχὴν ἀνώτεροι κληρικοὶ καὶ πολιτικοί, ἐκ τῶν πρώτων δὲ κατέφθασαν πρὸς ὑποδοχὴν τὰ μέλη τῆς Πελοποννησιακῆς Γερουσίας. Πάντες ὑπεδέχθησαν τὸν Δημ. Ὑψηλάντην ὡς σωτῆρα, διότι δὲν ἦτο γνωστὴ ἀκόμη ἢ κακὴ τροπὴ τῶν ἐπιχειρήσεων τῆς Φιλικῆς Ἐταιρείας ἐν Μολδοβλαχίᾳ καὶ ἐφαντάζοντο τὸν Ἀλέξανδρον Ὑψηλάντην, κατὰ τὰς διασπειρομένας διαδόσεις, προελαύνοντα θριαμβευτὴν πρὸς τὴν Κωνσταντινούπολιν μὲ τὴν ἐνίσχυσιν ρωσικῶν στρατιῶν. Οὕτω ἐπίστευον ὅτι ἡ ἀφίξις τοῦ Δημητρίου ἦτο τὸ προανάκρουσμα ἀποστολῆς μεγάλων ἐνισχύσεων εἰς Πελοπόννησον, ὅπου ἤδη ὁ ἀγὼν ἐλάμβανε κρίσιμον τροπὴν

1. Βλ. Σ. Τρικοῦπη, ἔ.ἀν., τ. Α', σ. 238, ἔνθα ἀνευρίσκονται καὶ αἱ κατωτέρω χαρακτηριστικαὶ κρίσεις: « Εἴτε διὰ τὸ κατεπείγον τῶν περιστάσεων, εἴτε διὰ τὴν κατ' ἐκείνην τὴν ὥραν εὐτυχῆ ἀγνοίαν πολιτικῶν θεωριῶν, τὰ μέλη τῆς ἐν Καλατεζαῖς συνελεύσεως καὶ τῆς γερουσίας περιωρίσθησαν δι' ὧν ἔπροξεν εἰς ὅσα ἀπῆται τὸ ἀληθὲς συμφέρον τῆς πατρίδος, ἤγουν εἰς τὴν πρόοδον τοῦ πολέμου καὶ τὰ πάντα ἐφαίνοντο ἡσυχᾶ ». Σειρὰν πράξεων τῆς Πελοποννησιακῆς Γερουσίας ἐκ τῶν εἰς χεῖράς του εὐρεθέντων πρωιοτύπων ἐδημοσίευσεν ὁ Ἀμβρ. Φραντζῆς (ἔ.ἀ., τ. Β', σ. 243 κ.έ.).

λόγῳ τῆς ἀδυναμίας καταλήψεως τῶν ἰσχυρῶν Πελοποννησιακῶν φρουρίων¹.

Ὁ Δημ. Ὑψηλάντης, συνοδευόμενος ὑπὸ τῶν γερουσιαστῶν καὶ ἄλλων πολιτικῶν καὶ στρατιωτικῶν ἀρχηγῶν, μετὰ μεγάλης πομπῆς μετέβη εἰς τὸ ἐν Βερβένοις στρατόπεδον, ὅπου τὴν 21 Ἰουνίου ἐψάλη ἐν ὑπαίθρῳ πάνδημος δοξολογία. Κατόπιν ἀνεγνώσθησαν τὰ γράμματα τοῦ Ἀλεξ. Ὑψηλάντου καὶ τῆς ὑπερτάτης Ἀρχῆς τῆς Φιλικῆς Ἐταιρείας, βάσει τῶν ὁποίων παρείχετο εἰς αὐτὸν πᾶσα πολιτικὴ καὶ στρατιωτικὴ ἐξουσία². Βάσει τῶν ἐξουσιῶν, διὰ τῶν ὁποίων προεβλήθη περιβεβλημένος, ἀπῆρτησε τὴν κατάργησιν πάσης ἄλλης πολιτικῆς καὶ στρατιωτικῆς ἀρχῆς, ἀκόμη καὶ τῆς Πελο-

1. Πάντως δυσαρέσκαι τῶν προυχόντων κατὰ τοῦ Ὑψηλάντου ἐγεννήθησαν ἀπὸ τῆς πρώτης ἀμέσου μετ' αὐτοῦ ἐπαφῆς εἰς τὸ Ἄστρος, ἀφ' ἑνὸς λόγῳ τῆς ὑπεροπτικῆς του συμπεριφορᾶς ὡς ἀρχοντος πρὸς ὑποτελεῖς, ἀφ' ἑτέρου διότι ἤδη ἤρ-
χισε νὰ ἐκδίδη διαταγὰς καὶ νὰ λαμβάνῃ ἀποφάσεις χωρὶς νὰ ζητῇ τὴν γνώμην των. Ὁ Κανέλλος Δεληγιάννης (ἔ.ἀ., τ. Α', σ. 237) γράφει ὅτι ὁ Ὑψηλάντης ἐδέχθη τοὺς προκρίτους εἰς τὸ πλοῖον « ὀσποδαρικῶς, ὡς ἡγεμῶν φαναριώτης, κινῶν μόνον τὴν κεφαλὴν χωρὶς νὰ σηκωθῇ ὄρθιος ἢ νὰ κινηθῇ », μόνον δὲ ὅταν εἰσῆλθεν ὁ Παπαφλέσσας, ὁ Κολοκοτρώνης καὶ ὁ Ἀναγνωσταρᾶς, ἀνηγέρθη καὶ ἔσπευσε νὰ τοὺς ἐναγκαλισθῇ. Ὁ Κ. Μεταξᾶς γράφει (Ἄπομνημονεύματα, σ. 33) ὅτι ἀπεγοητεύθη, διότι, ὅτε ἐξέθετεν εἰς τὸν Ὑψηλάντην τὴν δεινὴν κατάστασιν εἰς τὴν ὁποίαν εὗρίσκετο ὁ στρατὸς τῆς Πελοποννήσου λόγῳ ἐλλείψεως ἐφοδίων, ἐπενέβαινον οἱ περικυκλοῦντες αὐτόν, κραυγάζοντες ὅτι θεραπεία τῆς καταστάσεως θὰ ἐπέλθῃ μόνον ὅταν θὰ ἀπομακρυνθοῦν τῆς ἐξουσίας οἱ ἀρχοντες, « διότι οὗτοι κακὰς λαβόν-
τες ἔξις ἐπὶ Τουρκοκρατίας, πλήρεις δὲ παθῶν καὶ ἀλαζονείας, ἤθελον ἐπιφέρει με-
γάλα προσκόμματα εἰς τὴν πρόοδον τῆς ἐπαναστάσεως ». Ἐν τῷ μεταξὺ ὁ Δ. Ὑψη-
λάντης, πρὶν ἀποβιβασθῆ εἰς Πελοπόννησον, ἀπὸ τῆς Ὑδρας, ὑπὸ τὴν ἰδιότητα τοῦ
« ἐκλαμπροτάτου πρίγκηπος Δημητρίου Ὑψηλάντου, πληρεξουσίου ἐπιτρόπου τοῦ σε-
βαστοῦ του ἀυταδέλφου Ἀλεξάνδρου Ὑψηλάντου, γενικοῦ ἐπιτρόπου τοῦ Γένους », διέσπειρε διαταγὰς καὶ ἐξέδωκε διατάξεις συστάσεως ἐφορειῶν εἰς τὰς τρεῖς ναυτικὰς νήσους, ἐνεχείρισε δὲ καὶ πληρεξούσια πρὸς πρόσωπα τῆς ἐμπιστοσύνης του μετὰ τῆς ἐντολῆς νὰ περιτρέξουν τὰς νήσους τοῦ Αἰγαίου πρὸς σύστασιν ἐφορειῶν (Ἄρχ. Ὑδρ., τ. Ζ', σ. 217 κ.έ.).

2. Πληρεστέραν ἀλλὰ προφανῶς εὐμενῆ διὰ τὸν Ὑψηλάντην περιγραφὴν δίδει ὁ Φιλήμων (ἔ.ἀ., τ. Γ', σ. 65). Μετὰ τὴν δοξολογίαν, παρουσίᾳ δὲ καὶ χιλιάδων ἀτόμων, ὁ Νεόφ. Βάμβας ἀνέγνωσε τὸ συστατικὸν πληρεξούσιον ἔγγραφον τοῦ Ἀλεξ. Ὑψηλάντου, διὰ τοῦ ὁποίου οὗτος ἀνήγγελλε πρὸς τοὺς Πελοποννησίους ὅτι « διέρχε-
ται διὰ Βλαχομπογδανίας » καὶ σπεύδει νὰ φθάσῃ « τὰ ἱερά τῆς πατρίδος ἐδάφη, ὅπου οἱ Λεωνίδαὶ καὶ Ἀγησίλαοι ἐκ τῶν τάφων μᾶς προσκαλοῦσι », παρῶρα τού-
τους « νὰ λάβουν γενναίως τὰ ὄπλα καὶ νὰ συγκροτήσουν πάλιν πολέμους εἰς Θερμο-
πύλας καὶ Λεῦκτρα » καὶ τελικῶς συνίστα « τὸν φίλτατον ἀδελφὸν Δημήτριον Ὑψη-
λάντην, ἄνδρα φιλογενέστατον, πατριώτην ἀριστον καὶ εἰδήμονα τῶν διατρεχόντων », εἰς τοὺς λόγους τοῦ ὁποίου πάντες ὄφειλον « νὰ δίδουν ἀκρόασιν ». Ἠκολούθησε συγκινητικὴ προσλαλιά τοῦ Βάμβια περὶ τοῦ ἀγῶνος τῆς ἐλευθερίας καὶ περὶ ὁμονοίας. Οἱ παριστάμενοι ἐπευφήμουν τὸν Ὑψηλάντην, εἰς δὲ τὰς μάζας τοῦ λαοῦ καὶ τῶν στρατιωτῶν ἠκούοντο « καλῶς ἦλθες ἀφέντη », « νὰ μᾶς ζήσης ἀφέντη ». Ταῦτα ἀσφα-
λῶς πᾶν ἄλλο ἦσαν ἢ καθησυχαστικὰ διὰ τοὺς παρισταμένους προκρίτους.

ποννησιακῆς Γερουσίας. Δὲν καθυστέρησε δὲ νὰ προβαίῃ εἰς ἐνεργείας καὶ νὰ ἐκδίδῃ διαταγὰς ὑπὸ τὴν ἰδιότητα τοῦ πολιτικοῦ καὶ στρατιωτικοῦ ἀρχηγοῦ. Συγχρόνως διεδήλωσε πρόθεσιν νὰ καταστήσῃ εἶδος πρωτεύουσας τὴν Καλαμάταν, ὅθεν ἤλπιζε νὰ λαμβάνῃ καὶ ἔξωθεν βοήθειας, ἐκεῖ δὲ ἔδωκεν ἐντολὰς νὰ ὀργανωθῇ τακτικὸν στρατιωτικὸν σῶμα καὶ ἐγκατέστησε τὸ ὑπ' αὐτοῦ κομισθὲν τυπογραφεῖον, εἰς τὸ ὁποῖον ἐξεδόθη ἡ « Σάλπιγξ Ἑλληνική », ἡ πρώτη ἐν Ἑλλάδι ἑλληνικὴ ἑφημερίς, πρὸς ἄμεσον ἐξάρτησιν τῆς ὁποίας διώρισε καὶ « ἑφημεριδογράφον τῆς Κυβερνήσεως ».

Οἱ ἐν Βερβένοις συνηγμένοι πρόκριτοι ἠσθάνθησαν δυσφορίαν, πᾶν δὲ ἄλλο ἢ ἐφάνησαν διατεθειμένοι νὰ παραδώσουν ἀπάσας τὰς ἐξουσίας εἰς τὸν νεαρὸν ἀδελφὸν τοῦ ἀρχηγοῦ τῆς Φιλικῆς Ἑταιρείας. Λαμβάνοντες ὅμως ὑπ' ὄψιν τὴν ἐπιρροήν, τὴν ὁποίαν ἤσκει εἰς τὰς λαϊκὰς μάζας, καὶ ἐπιδιώκοντες ἀντὶ πάσης θυσίας νὰ ἀποσοβήσουν τὴν ρῆξιν, προσεφέρθησαν νὰ ἀναγνωρίσουν εἰς αὐτὸν στρατιωτικὰς ἐξουσίας ὑπεράνω πάντων τῶν Πελοποννησίων ἀρχηγῶν, καὶ αὐτοῦ τοῦ Πετρόμπεη, ὁ ὁποῖος γενναιοφρόνως ἀπεδέχθη τοῦτο, συγχρόνως δὲ ἐπρόκειτο νὰ ἀνακηρυχθῇ πρῶτον καὶ ὑπερέχον μέλος τῆς Πελοποννησιακῆς Γερουσίας. Ἄλλ' ὁ Δημ. Ὑψηλάντης ἠρνήθη τὰς παρεχομένας εἰς αὐτὸν τιμὰς καὶ ἐξουσίας, προβάλλων πάντοτε τὴν ἀπαίτησιν τῆς ἐν ὀνόματι τῆς ὑπερτάτης Ἀρχῆς ἀσκήσεως πάσης ἐξουσίας καὶ ἀπαιτῶν τὴν κατάργησιν πάσης μὴ ὑπ' αὐτοῦ διωρισμένης πολιτικῆς ἀρχῆς. Ἐπειδὴ δὲ οἱ πρόκριτοι παρέμενον ἀνένδοτοι καὶ ἡ ἔξαισις τῶν πνευμάτων ἐνετεινέτο, ἐγκατέλειψε τὸ στρατόπεδον τῶν Βερβένων καὶ κατευθύνθη μετὰ τῶν εἰς αὐτὸν πιστῶν στρατιωτικῶν πρὸς τὴν Καλαμάταν¹.

Πράγματι, μετὰ τοῦ Ὑψηλάντου εἶχον ταχθῆ πολλοὶ σημαίνοντες πολεμικοὶ ἀρχηγοί, ἰδίως δὲ Φιλικοί, μεταξὺ τῶν ὁποίων ὁ Ἀναγνωστόπουλος, ὁ Ἀναγνωσταρᾶς καὶ ὁ Παπαφλέσσας, διακηρύσσοντες ὅτι μόνον ἡ συγκέντρωσις τῆς ἀνωτάτης πολιτικῆς καὶ στρατιωτικῆς ἐξουσίας εἰς χεῖρας τοῦ Πρίγκιπος θὰ ἦτο δυνατὸν νὰ φέρῃ βοήθειαν ἔξωθεν, νὰ κατευθύνῃ καλῶς τὰς πολιτικὰς ἐπιχειρήσεις καὶ νὰ σώσῃ τὸν ἀπελευθερωτικὸν ἀγῶνα. Παρὰ

1. Κατὰ τὸν Θ. Κολοκοτρώνην (Διήγησις..., σ. 72) « Τὸν Ἰούνιον μῆνα ἦλθε ὁ Ὑψηλάντης εἰς Ἄστρος καὶ ἐσυνάχθησαν ὅλοι οἱ ἄρχοντες τῆς Πελοποννήσου, Ἀνδρέας Ζαΐμης, Σωτήρ. Χαραλάμπης, Πετρόμπεης, Ἀναγνώστης, Δεληγιανναῖοι καὶ λοιποὶ καὶ ἐγώ, καὶ ἐπήγαμεν νὰ προὔπαντήσωμεν τὸν Ὑψηλάντην... Τὸν ἐκαρτερέσαμεν μὲ παράταξι καὶ ἔτυχαν καὶ οἱ Σπεισιῶτες προὔχοντες ἐκεῖ καὶ ἐπήγαμεν ὅλοι, καὶ τὸν ἐπήγαμεν εἰς τὰ Βέρβενα ἐκεῖ ὁ Ὑψηλάντης ἐγύρευε νὰ κάμῃ πράγματα ὅπου δὲν ἄρεζαν τῶν ἀρχόντων καὶ ἔτσι ἐφιλονίκησαν. Ὁ Ὑψηλάντης εἶχε μαζί του τὸν Βάμβαν, Ἀναγνωστόπουλο, Ἀντωνόπουλο καὶ μιὰ πενηνταριά μαθητὰς τῆς Εὐρώπης Ἑλληνας. Ἐκεῖ ἤθελε νὰ κάμῃ ὡς Ἐπίτροπος τοῦ γενικοῦ Ἐπιτρόπου, οἱ ἄρχοντες δὲν ἠθέλησαν καὶ ἔτσι ἐδυσσαρεστήθη ὁ Ὑψηλάντης καὶ ἀνεχώρησε διὰ τὴν Καλαμάταν ». Κατὰ τὸν Κοντᾶκη (Ἀπομνημ., σ. 39) « ὁ Ὑψηλάν-

τὸ πλευρὸν τοῦ Ὑψηλάντου ἐτάχθησαν ἐπίσης ἀρκετοὶ Μανιάται ἀρχηγοί, πολιτικοὶ ἀντίπαλοι τῶν Μαυρομιχαλῶν, ἐν ἀρχῇ δὲ καὶ τινες πρόκριτοι, δυσηρεστημένοι, διότι δὲν περιελήφθησαν εἰς τὴν Γερουσίαν. Ὁ Κολοκοτρώνης ἐφαίνεται εὐνοϊκῶς διατεθειμένος πρὸς τὸν Ὑψηλάντην, ἀλλὰ διετῆρει ἀκόμη φιλικὰς σχέσεις μετὰ τῶν προκρίτων. Κυρίως αἱ λαϊκαὶ μᾶζαι, ἐκ τῶν ὁποίων συνεκροτήθησαν τὰ πολεμικὰ σώματα, ἐξεδήλωσαν πραγματικὴν λατρείαν πρὸς τὸν Ὑψηλάντην, τὸν ὁποῖον ἐπίστευον ὡς ἀπὸ Θεοῦ πεμφθέντα σωτήρα. Ἡ ἀναγγελία ὅτι ὁ Ὑψηλάντης ἀπεχώρησεν ἐκ τοῦ στρατοπέδου τῶν Βερβένων καὶ ἡ διασπαρεῖσα διάδοσις ὅτι πρόκειται νὰ ἐγκαταλείψῃ τὴν Ἑλλάδα, λόγῳ τῆς ἀντιδράσεως τῶν προκρίτων, ἐξηγείωσαν τοὺς στρατιώτας, οἱ ὁποῖοι ἐξεδήλωσαν διαθέσεις κακοποιήσεώς των. Ἀλλὰ καὶ αὐτοὶ οἱ πρόκριτοι εἶχον ταραχθῆ ἐκ τῆς φυγῆς τοῦ Ὑψηλάντου, διότι, ὡς ἐλέχθη ἀνωτέρω, ἠγνοεῖτο ἡ συντριβὴ τῆς Φιλικῆς Ἐταιρείας ἐν Μολδοβλαχίᾳ καὶ ἐφοβοῦντο δεινὰς συνεπείας διὰ τὸν Πελοποννησιακὸν ἀγῶνα λόγῳ ἐγκαταλείψεώς του ὑπὸ τῆς ἀνωτάτης ἀρχῆς, ὅπισθεν τῆς ὁποίας ἐφάνταζοντο ἀκόμη τὰς ρωσικὰς δυνάμεις. Ἐπὶ πλεόν, ἐφοβοῦντο τὴν ὀγκουμένην ὀργὴν τῶν στρατιωτικῶν μαζῶν, τὰς ὁποίας ὑπεδαύλιζον πρὸς ἐπιθέσεις κατὰ τῶν συνηγμένων προκρίτων οἱ φίλοι τοῦ Ὑψηλάντου. Θὰ εἶχον συμβῆ πολλά ἔκτροπα, ἴσως καὶ φόνοι, ἐὰν δὲν ἐπενέβαινεν ὁ Κολοκοτρώνης πρὸς καθησύχασιν τῶν στρατιωτῶν, βεβαιῶν ὅτι ἐντὸς ὀλίγου « θὰ ἐπέστρεφεν ὁ Πρίγκιπας ». Κατὰ τὴν ἀφήγησιν αὐτοῦ τοῦ Κολοκοτρώνη « εἰς τὰ Βέρβενα ἦσαν συνηγμένοι ἕως 5.000 στρατιώταις' αὐτοὶ ἐπῆραν ὅλοι τὰ ἄρματα διὰ νὰ σκοτώσουν τοὺς ἄρχοντας. Ἦλθαν καὶ μᾶς πολιόρκησαν εἰς τὸ κονάκι τοῦ Πετρόμπεη, ὅπου εἴμεθα ὅλοι συναγμένοι. Ἦκουσα τὸν θόρυβον καὶ ἠθέλησα νὰ ἔβγω ἔξω, ὁ Κανέλλος Δεληγιάννης μ' ἐμπόδιζε, τοὺς εἶπα: « Ἀφήσετε νὰ ἔβγω μήπως γένη ἀρχὴ καὶ πέσῃ κανένα τουφέκι καὶ τότε μᾶς σκοτώνουν ὅλους ». Ἐγὼ στρατιώταις δὲν εἶχα τότες, ἐβγῆκα ἔξω καὶ ὠμίλησα: « Ἕλληνες, τί θέλετε; ἐλάτε ἐδῶ » καὶ εὐθὺς ἔτρεξαν καὶ μὲ σήκωσαν εἰς τὸν ἄερα. Μοῦ λέγουν ὅτι « θέλομε νὰ σκοτώσωμε τοὺς

της φθίαςας εἰς Ἄστρος εἶχε μαζί του τὸν Π. Ἀναγνωστόπουλον, Βάμβα, Κατακουζηνόν, Τυπάλδον, Γεώργ. Ἀντωνόπουλον, ὑπασπιστὴν Σάλαν... Μετὰ τὴν εἰς Βέρβενα ἀφίξιν μας ἔγινε παράταξις εἰς τὰ Ἀλώνια τῆς Βερβένου καὶ ἀνέγνωσεν ὁ Δ. Ὑψηλάντης τὸ ἔγγραφον τοῦ γενικοῦ ἐπιτρόπου, διὰ τοῦ ὁποίου ἀποκαθίστατο πληρεξούσιος, τὰ δὲ ἔγγραφα ταῦτα ἦτον ἀπὸ τὸν Ἀναγνωστόπουλον καὶ συντροφίαν [κατασκευασμένα] διὰ νὰ λάβουν τὴν ἐξουσίαν τῆς Ἑλλάδος εἰς τὸ πρόσωπον τοῦ Ὑψηλάντου ». Ἐν συνεχείᾳ ὁ Κοντάκης (ὁ ὁποῖος πάντως ἀνήκεν εἰς τὴν τάξιν τῶν προκρίτων) ἰσχυρίζεται ὅτι ὁ Ὑψηλάντης, πρὶν ἀναχωρήσῃ ἐκ Βερβένων, ἔστειλε νὰ ἔλθουν πρὸς ἐνίσχυσίν του ἐκεῖ στρατεύματα, ἀλλ' αὐτὸς τὸ ἠμπόδισε. Ἰσχυρίζεται ἐπίσης ὅτι τὴν ἐπιδρομὴν τῶν στρατιωτῶν εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ Μαυρομιχάλη, ὅπου ἦσαν συνηγμένοι οἱ πρόκριτοι, ἀνεχαίτισαν ὀπλοφόροι τοῦ Μαυρομιχάλη καὶ ἰδικοὶ του.

ἀρχοντας, διότι μᾶς ἔδιωξαν τὸν Ἑψηλάντην». Ἐγὼ τοὺς εἶπα: «Ἐλάτε νὰ σᾶς πῶ πρῶτον καὶ ἐγώ, ἔπειτα εἶμαι συμβοηθὸς σας νὰ τοὺς σκοτώσετε...».

Καὶ πράγματι, ὁ Κολοκοιτρῶνης, ὡς ἀφηγεῖται ἐν συνεχείᾳ, μὲ μίαν δραματικὴν προσλαλίαν διὰ τὴν φρικτὴν ἀπήχησιν τὴν ὁποῖαν θὰ εἶχεν εἰς τὴν Εὐρώπην ἢ ἐξόντως τῶν προυχόντων καὶ τὰς καταστρεπτικὰς συνεπείας διὰ τὸν ἀγῶνα, κατώρθωσε νὰ τοὺς πείσῃ νὰ ἀποσυρθοῦν, ἀφοῦ ὑπέσχθη ὅτι θὰ ἐπανοδηγήσῃ ἀμέσως τὸν Ἑψηλάντην. Πάντως ἡ σημειωθείσα αὐτῇ ἐξέγερσις τοῦ στρατεύματος κατὰ τῶν προυχόντων δὲν εἶχε μόνον χαρακτηριστὴρα πολεμικῆς ἀνάγκης, δηλαδὴ τὴν ἐλπίδα ὅτι διὰ τοῦ Ἑψηλάντου θὰ κατέφθανον ἔξωθεν βοήθειαι. Ἡμπορεῖ νὰ χαρακτηρισθῇ ὡς τὸ πρῶτον λαϊκὸν κίνημα πολιτικοῦ χαρακτῆρος πρὸς συντριβὴν τοῦ ἐπὶ Τουρκοκρατίας συστήματος τοῦ κοτσαμπασισμοῦ, τὸ ὁποῖον ὁ λαὸς ἔβλεπε κατὰ τινα τρόπον συνεχιζόμενον καὶ μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν, ἐφ' ὅσον διετήρουν εἰς χεῖράς των τὰς πολιτικὰς ἐξουσίας οἱ προύχοντες. Ὁ Ἑψηλάντης, ἔστω καὶ ἀποβλέπων εἰς ἀποκόμισιν ἰδίου ὀφέλους διὰ τῆς συγκεντρώσεως τῆς ἐξουσίας εἰς χεῖράς του, ἐφ' ὅσον ἐτίθετο ἀντιμέτωπος τῆς ἐξουσίας τῶν προυχόντων, ἐκίνει τὴν συμπάθειαν λαϊκῶν μαζῶν.

Ἐστάλησαν ἐσπευσμένως οἱ ἀφωσιωμένοι φίλοι τοῦ Ἑψηλάντου Ἀναγνωσταρᾶς καὶ Παπαφλέσσας, οἱ ὁποῖοι ἐπρόλαβον αὐτὸν εἰς Λεοντάρι καὶ τὸν ἔπεισαν νὰ ἐπιστρέψῃ, μὲ τὴν διαβεβαίωσιν ὅτι οἱ πρόκριτοι εἶναι διατεθειμένοι νὰ φθάσουν εἰς συμφωνίαν συντάξεως πολιτικοῦ ὀργανικοῦ νόμου, βάσει τοῦ ὁποῖου θὰ ἀνετίθεντο εἰς αὐτὸν αἱ ἐξουσίαι ὡς πηγάζουσαι ἐκ λαϊκῆς θελήσεως.

Ὁ Ἑψηλάντης τότε ἐγκατέστησε τὸ στρατηγεῖόν του εἰς τὸ στρατόπεδον τῶν Τρικώρφων, ἀπὸ τὸ ὁποῖον συγχρόνως διηύθυνε τὴν πολιορκίαν τῆς Τριπόλεως. Συγχρόνως ἐκεῖ ἐγκαθίδρυσε καὶ ἀρχιγραμματεῖαν ὑπὸ τὸν Νεόφυτον Βάμβαν, πλαισιουμένην ὑπὸ Ἑλλήνων σπουδαστῶν, σπενσάντων πλησίον τοῦ ἐξ Εὐρώπης, μέσῳ τῆς ὁποίας ἐξέπεμπεν ὁδηγίας καὶ διαταγὰς πολιτικοῦ καὶ στρατιωτικοῦ περιεχομένου ἀνὰ τὴν ἐπαναστατημένην Ἑλλάδα. Κατὰ τὴν ἐποχὴν αὐτὴν ἐξηκολούθει νὰ ἀναγνωρίζεται εἰς τὴν ἐκτὸς τοῦ Ἰσθμοῦ Ἑλλάδα ὡς ἀσκῶν τὴν ἀνωτάτην ἐξουσίαν ὑπὸ τὴν ιδιότητα τοῦ πληρεξουσίου τοῦ γενικοῦ ἐπιτρόπου τῆς Ἀρχῆς τῆς Φιλικῆς Ἐταιρείας, ἐνῶ εἰς τὴν Πελοπόννησον ἠμφεσβητεῖτο ἡ ἐξουσία του ὑπὸ τῆς Γερουσίας, ἡ ὁποία ἐξέδιδεν ἐπίσης, πολλάκις ἀντιφατικὰς, διαταγὰς. Ἡ Πελοποννησιακὴ Γερουσία, πρὸς ἀποσόβησιν κινδύνων ἐκ μέρους τῶν στρατιωτικῶν σωμάτων, ἐγκατεστάθη εἰς τὴν πλησίον Ζαράκοβαν, φρουρουμένη ὑπὸ ἐμπιστων. Ἠρχισαν τότε συνεννοήσεις μεταξὺ Ἑψηλάντου καὶ Γερουσίας διὰ συνεχῶς μετακινουμένων ἀπεσταλμένων πρὸς σύνταξιν ὀργανισμοῦ, βάσει τοῦ ὁποῖου θὰ ἐκυβερνᾶτο ἡ Πελοπόννησος μέχρι τῆς συγκλήσεως ἐθνικῆς

συνελεύσεως πρὸς ψήφισιν καταστατικοῦ Χάρτου ὀλοκλήρου τῆς ἐπαναστατημένης Ἑλλάδος¹.

5. ΤΑ ΣΧΕΔΙΑ ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΥ ΥΨΗΛΑΝΤΟΥ ΚΑΙ ΠΡΟΚΡΙΤΩΝ

Ὁ Δημ. Ὑψηλάντης, βοηθούμενος ὑπὸ τοῦ Βάμβα καὶ τῶν ἄλλων πεπαιδευμένων προσώπων τῆς ἀκολουθίας του, συνέταξε σχέδιον « Γενικοῦ Ὁργανισμοῦ τῆς Πελοποννήσου », τὸ ὁποῖον δύναται νὰ χαρακτηρισθῇ ὡς τὸ πρῶτον σχέδιον πολιτεύματος ἐν Ἑλλάδι. Ἡ Πελοπόννησος διηρεῖτο κατὰ τὸ ὑφιστάμενον σύστημα εἰς εἰκοσιτέσσαρας ἐπαρχίας, εἰς ἑκάστην τῶν ὁποίων ἰδρύετο πενταμελὴς ἐφορεία. Οἱ πέντε ἔφοροι « ἐκ τῶν ἐγκριτωτέρων καὶ φρονιμωτέρων » θὰ ἐξελέγοντο διὰ ψηφοφορίας ὑπὸ τοῦ ἐν ἑκάστη ἐπαρχίᾳ ἐκλογικοῦ σώματος τῶν « ἐκλεκτῶν », τὸ ὁποῖον θὰ ἀπηρτίζετο « ἐκ τῶν προκρίτων ἑκάστης πόλεως », θὰ ἔδιδον δὲ « ἔγγραφον ὑπόσχεσιν εἰς τὸν ὑψηλότετον πληρεξούσιον [Ὑψηλάντην] περὶ τῆς ἐκπληρώσεως τῶν χρεῶν των ». Ἐκ τῶν πέντε ἔφορων, εἷς, ὁ « ἀξιώτερος », θὰ ἐξελέγετο ὑπὸ τούτων ὡς « μέλος τῆς Γενικῆς Βουλῆς », ἀλλὰ τὸ πληρεξούσιόν του ἔπρεπε νὰ ἐπικυρωθῇ ὑπὸ τοῦ Ὑψηλάντου. Οἱ ἔφοροι « θὰ διαμοιράζωνται τὰς κοινὰς ὑπουργίας », ἤτοι θὰ ἐξεπλήρουν καθήκοντα τοπικῆς διακυβερνήσεως, ἰδίως διὰ τὰς πολεμικὰς ἀνάγκας. Οὕτω, ὁ εἷς ἐξ αὐτῶν θὰ εἶχε τὰ τοῦ ἐπισιτισμοῦ τῶν στρατευμάτων, ὁ δεύτερος τὰ τῆς στρατολογίας καὶ τοῦ πολεμικοῦ ἀνεφοδιασμοῦ, ὁ τρίτος τὰς μεταφορὰς καὶ συγκοινωνίας, ὁ τέταρτος θὰ συνέλεγε καὶ θὰ διεχειρίζετο τὸ δημόσιον χρῆμα καὶ ὁ πέμπτος θὰ διηύθυνε τὰ τῆς δημοσίας

1. Σπ. Τρικούπη, ἔ.ἀ., τ. Α', σ. 238 κ.έ. — Ι. Φιλήμονος, ἔ.ἀ., τ. Δ', σ. 73 κ.έ. — Μ. Οἰκονόμου, ἔ.ἀ., σ. 246 κ.έ. — Π. Πατρῶν Γερμανοῦ, ἔ.ἀ., σ. 50 κ.έ. — Ν. Σπηλιάδου, ἔ.ἀ., τ. Α', σ. 205 κ.έ. — Φωτάκου, ἔ.ἀ., σ. 191 κ.έ. — Κολοκοτρώνη, ἔ.ἀ., σ. 72 κ.έ. Πρέπει νὰ τονισθῇ ἐνταῦθα, ὅτι ἕκαστος τῶν ἀπομνημονευματογράφων τοῦ ἀγῶνος παρουσιάζει τὰ ἐκτιθέμενα, ἀναλόγως τῶν συμπαθειῶν, τὰς ὁποίας ἔστρεφε πρὸς τὸν Ὑψηλάντην ἢ τοὺς προκρίτους. Ἐπὶ παραδείγματι, ὁ Φιλήμων, ὑπερασπίζων παντοῦ καὶ πάντοτε τοὺς Ὑψηλάντας, προβάλλει τὰς πατριωτικὰς διαθέσεις καὶ εὐστόχους ἐνεργείας τοῦ Δημ. Ὑψηλάντου, τὸν ὁποῖον ὑπερασπίζει ἀπὸ τὰς κατηγορίας τῶν προκρίτων. Ἀντιθέτως ὁ Σπ. Τρικούπης, μολονότι δὲν ἀρνεῖται τὸν πατριωτισμὸν τοῦ Ὑψηλάντου, ἐπικρίνει τὰς ἐνεργείας του ὡς ἀστόχους καὶ ὑστεροβούλους πρὸς ἐγκαθίδρυσιν προσωπικῆς ἀρχῆς. Κατὰ τὸν Κοντάκη (Ἀπομν., σ. 41) ὁ Ὑψηλάντης « ἀπέρασεν εἰς Τρίκορφα ὀπόθεν διέσπειρε ἔγγραφα νὰ ὑπογράφουν πληρεξουσιότητά του ». Οἱ πρόκριτοι ἤρνοῦντο. Διεδόθη τότε ὅτι ἀφωσιωμένοι εἰς τὸν Ὑψηλάντην στρατιῶται παρεσκευάζον ἐπίθεσιν κατὰ τῆς Ζαράκοβας, ὅπου ἦσαν συνηθρισμένοι οἱ πρόκριτοι, οἱ ὁποῖοι ὁμως εἰδοποιήθησαν κρυφίως καὶ ἔλαβον μέτρα πρὸς ματαίωσιν.

τάξεως¹. Ἐκαστος ἐκ τῶν ἐφόρων θὰ εἶχεν ὑποέφορους διὰ τὴν ἐκτέλεσιν τοῦ ἔργου εἰς ἀπομεμακρυσμένας πόλεις καὶ τὴν ὑπαιθρον. Ἐφοροὶ καὶ ὑποέφοροι θὰ ἐλάμβανον διαταγὰς καὶ θὰ ἐλογοδότουν εἰς τὴν Βουλὴν. Ἐκαστὴ ἐφορεία θὰ εἶχε πρὸς ἐκτέλεσιν τῶν ἀποφάσεών της πενήτην ἐνόπλιον καὶ ἑκάστη ὑποεφορεία 5-10, οὗτοι δὲ θὰ ἐστρατολογοῦντο ἐκ τῶν πολιτῶν καὶ οὐχὶ ἐκ τῶν στρατιωτικῶν.

Πρόεδρος τῆς Βουλῆς θὰ ἦτο ὁ « Πληρεξούσιος », δηλαδὴ ὁ Ὑψηλάντης. Οἱ βουλευταὶ θὰ συνεσκέπτοντο « περὶ τῶν γενικῶν τῆς πατρίδος συμφερόντων » καὶ ἕκαστος ἐξ αὐτῶν θὰ εἶχε τὴν φροντίδα τῶν ζητημάτων τῆς ἐφορείας τῆς ἐπαρχίας του. Διὰ τὰ γενικὰ συμφέροντα θὰ ἐγένετο ψηφοφορία καὶ εἰς περίπτωσιν ἰσοψηφίας θὰ ἔδιδε τὴν πλειοψηφίαν ἢ ψῆφος τοῦ Προέδρου. Ἐκ τῶν βουλευτῶν θὰ διωρίζοντο οἱ « γενικοὶ θησαυροφύλακες », οἱ ὅποιοι θὰ εἶχον τὴν γενικὴν ἐποπτεῖαν διὰ τὰς δημοσίας προσόδους καὶ τὴν διάθεσίν των, θὰ ἐλογοδότουν δὲ κατὰ μῆνα ἐνώπιον τῆς Βουλῆς. Τὴν δικαστικὴν ἐξουσίαν θὰ ἔσκουν αἱ ὑποεφορεῖαι, κατ' ἔφεσιν δὲ αἱ ἐφορεῖαι καὶ ἡ Βουλὴ, ἡ ὁποία οὕτω θὰ εἶχε καθήκοντα καὶ « ἀνωτάτου κριτηρίου ». Τὰ πολιτικὰ ἄδικήματα θὰ ἐκρίνοντο « κατὰ τοὺς διωρισμένους νόμους », ὑπονοουμένων ἴσως τῶν καθιερωμένων ἐθίμων, ἐφ' ὅσον δὲν ὑπῆρχεν ἀκόμη πολιτικὴ νομοθεσία. Ἄλλ' ὁ Πληρεξούσιος εἶχε τὸ δικαίωμα νὰ μετριάξῃ τὴν ποινὴν ἢ νὰ ἀθωώῃη καταδικασθέντα².

Τὸ σχέδιον αὐτὸ ὀργανισμοῦ διοικήσεως τῆς Πελοποννήσου εἶναι μᾶλλον ἐμβρυῶδες, ἀποβλέπον τὸ μὲν εἰς τὴν θεραπείαν τῶν πολεμικῶν ἀναγκῶν, τὸ δὲ εἰς τὴν καθιέρωσιν τῆς ἐξουσίας τοῦ Ὑψηλάντου. Πράγματι, ἐνῶ ἐπιφανειακῶς οἱ πρόκριτοι διετήρουν τὰς καθιερωμένας πολιτικὰς δικαιοδοσίας των, ἀφοῦ θὰ ἐξέλεγον τοὺς ἐφόρους, οὐσιαστικῶς περιήρχοντο αὐταὶ εἰς τὸν Ὑψηλάντην, ὁ ὅποιος μόνος καὶ ἀνεξέλεγκτος θὰ ἐπεκύρωνε τὰ πληρεξούσια ἐφόρων καὶ μελῶν τῆς Βουλῆς. Ἐπὶ πλέον, ὡς Πρόεδρος τῆς ἀσκούσης πᾶσαν ἐξουσίαν Βουλῆς καὶ ἀνώτατος κριτῆς, προέβαλλεν ὡς ἀνώτατος ἄρχων, συγκεντρῶνων εἰς χεῖράς του πολιτικὰς καὶ δικαστικὰς ἐξου-

1. Ἐπὶ τοῦ προκειμένου ὑπάρχει μία προφανὴς ἀντίφασις. Ἐνῶ ἐν ἀρχῇ λέγεται ὅτι ἐκ τῶν πέντε ἐφόρων ὁ εἰς θὰ στέλλεται ὡς μέλος τῆς Γενικῆς Βουλῆς καὶ ὅτι « οἱ λοιποὶ τέσσαρες ἔφοροι θὰ διαμοιράζονται τὰς κοινὰς ὑπουργίας », ἐν συνεχείᾳ ἀναγράφονται πέντε ἔφοροι, καθοριζομένης καὶ τῆς δικαιοδοσίας ἑκάστου τούτων. Εἶναι πιθανὸν ὅτι ὑπῆρχε πρόθεσις εἴτε τοπικῆς χρησιμοποίησεως καὶ τοῦ ἀποστελλομένου ὡς μέλους τῆς Βουλῆς εἴτε ἀντικαταστάσεώς του διὰ πέμπτου ἐφόρου, ταῦτα ὁμως δὲν ἀνεγράφησαν εἰς τὸν Ὀργανισμόν, ὁ ὅποιος οὕτω, ὡς ἔχει συνταχθῆ, προδίδει σπουδὴν καὶ ἀπροσεξίαν, ἂν μὴ καὶ πολιτικὴν ἀπειρίαν.

2. Τὸ κείμενον τοῦ σχεδίου τοῦ Ὀργανισμοῦ αὐτοῦ, ὡς καὶ ἄλλα, περὶ τῶν ὁποίων γίνεται λόγος ἐν συνεχείᾳ, ἐδημοσιεύθησαν ὑπὸ Μάμουκα (ἔ.ἀ., τ. Α', σ. 9 κ.έ.) καὶ ἀνεδημοσιεύθησαν εἰς Ἰ. Φιλήμονος (ἔ.ἀ., τ. Δ', σ. 412 κ.έ.).

σίας. Ἡ Πελοποννησιακὴ Γερουσία κατηργεῖτο, ἀφοῦ οὐδεὶς πλέον ἐγίνετο λόγος περὶ αὐτῆς. Τέλος, διὰ τῆς καθιερώσεως τοῦ ὄρου « Πληρεξούσιος », ὑπενοεῖτο ὅτι ἦσκει ἀπάσας τὰς ἐξουσίας ὡς πληρεξούσιος τοῦ ἀδελφοῦ του, ἀρχηγοῦ τῆς Φιλικῆς Ἐταιρείας, οὕτω δὲ ἀνεγνωρίζετο ἡ ἐξουσία τῆς Ἀνωτάτης Ἀρχῆς εἰς ἐποχὴν, κατὰ τὴν ὁποίαν εἶχε παύσει ὑφισταμένη καὶ εἰς αὐτὴν τὴν Μολδοβλαχίαν. Περὶ ἀρχιστρατηγίας δὲν ἐγίνετο σαφὴς λόγος, διότι ὁ Ὑψηλάντης ἐθεώρει ταύτην ὡς δικαιωματικῶς ἀνήκουσαν εἰς αὐτὸν βάσει τῶν παρὰ τοῦ ἀδελφοῦ του πληρεξουσιῶν.

Οἱ συνηγμένοι εἰς Ζαράκοβαν προύχοντες, πρὸς τοὺς ὁποίους ἐστάλη ἐκ τοῦ στρατοπέδου τῶν Τρικόρφων τὸ σχέδιον τοῦτο, ἠρνήθησαν διαρκῆ δὴν τὴν ἐγκρισίν του, ἐκτοξεύοντες ἤδη ἀπροκαλύπτως ἐναντίον τοῦ Ὑψηλάντου κατηγορίας, τὰς ὁποίας ἐν συνεχείᾳ ὑπέθαλλον καὶ πολλοὶ Φαναριῶται, μισοῦντες τὸν ἀρχηγὸν τῆς Φιλικῆς Ἐταιρείας καὶ τὸν ἀδελφόν του καὶ μὴ ἀνεχόμενοι τὴν κηδεμονίαν των.

Ἄλλ' αἱ λαϊκαὶ τάξεις καὶ αἱ μᾶζαι τῶν στρατιωτῶν εὗρισκοντο ἀκόμη παρὰ τὸ πλευρὸν τοῦ Δημητρίου Ὑψηλάντου, τὸν ὁποῖον ἐξηκολούθουν νὰ θεωροῦν ὡς ἐνδεδειγμένον ἀρχηγὸν τοῦ ἀγῶνος, συγχρόνως δὲ ὡς ἱκανὸν πρὸς συντριβὴν τῆς ἐξουσίας τῶν προκρίτων. Εὐθύς ὡς ἐγνώσθη ὅτι οἱ πρόκριτοι ἀρνοῦνται νὰ ὑπογράψουν τὸν συνταχθέντα ὑπὸ τοῦ Ὑψηλάντου ὄργανισμόν, ἐσημειώθη μέγας ἀναβρασμὸς εἰς τὰ Τρίκορφα καὶ Βέρβενα, ὅπου ἦσαν συνηγμένοι ἰσχυραὶ στρατιωτικαὶ δυνάμεις. Οἱ στρατιῶται ἐξωθοῦντο νὰ ὀρμήσουν πρὸς τὴν Ζαράκοβαν διὰ νὰ φονεύσουν τοὺς ἐκεῖ συνηγμένους προκρίτους. Τὴν κατάστασιν ἔσωσε καὶ πάλιν ὁ Κολοκοτρώνης, ὁ ὁποῖος γράφει σχετικῶς τὰ ἐξῆς εἰς τὰ ἀπομνημονεύματά του: « Ἐκείναις ταῖς ὥραις ἐκάθοντο οἱ ἄρχοντές μας εἰς τὴν Ζαράκοβα, δὲν ἐνθυμοῦμαι τὴν ὥραν εἰς τὴν ἧκουσε αὐτό, ἀπεφάσισε νὰ ὑπάγῃ εἰς τὴν Ζαράκοβα νὰ τοὺς σκοτώσῃ μου ἔκαμε μία ἀναφορὰ καὶ μου ἔλεγε ὅτι « οἱ ἄρχοντες δὲν θέλουν νὰ ὑπογράψουν ἐκεῖνο ὅπου ζητεῖ ὁ Ὑψηλάντης » καὶ μου ζητοῦσαν τὴν γνώμην μου διὰ νὰ τοὺς σκοτώσουν καὶ ἐγὼ τοὺς ἀποκρίθηκα « μείνετε ἡσυχοὶ καὶ ἐγὼ τελειῶνω καὶ τούτην τὴν δουλειά ». Ἐσηκώθηκα λοιπὸν τὸ μεσημέρι καὶ ἐπῆγα εἰς τὴν Ζαράκοβα, ἠύρηκα τοὺς ἄρχοντες, τοὺς εἶπα: « Τί κάνετε; κάμετε ὅ,τι κάμετε, ὑπογράψετε ὅ,τι σᾶς ζητεῖ ὁ Ὑψηλάντης διὰ νὰ τελειώσῃ καὶ αὐτὸς ὁ βρασμὸς » καὶ ἔτσι ἐτελείωσε καὶ αὐτό »¹.

1. Θ. Κολοκοτρώνη, Διήγησις..., σ. 74. Κατὰ τὸν Φραντζῆν (ἔ.ἀ., τ. Α', σ. 258) οἱ περὶ τὸν Ὑψηλάντην, ὅτε ἀλέτυχον αἱ προσπάθειαι των νὰ ἀποσπάσουν παρὰ τοῦ λαοῦ τῶν ἐπαρχιῶν ἔγγραφα ἀπολύτου πληρεξουσιότητος μέσῳ τῶν διασπαρέντων πρακτόρων των, κατήρτισαν σχέδιον νὰ δολοφονήσουν τοὺς εἰς Ζαρά-

Ἄλλ' ὁ Κολοκοτρώνης ὑποπίπτει εἰς πλάνην, ἀφίνων νὰ ὑπονοηθῆ ὅτι χάρις εἰς τὴν ἐπέμβασίν του οἱ πρόκριτοι ἐδέχθησαν νὰ ὑπογράψουν τὸ σχέδιον τοῦ Ἵψηλάντου. Ἀπλῶς ἔπαυσαν νὰ ἐπιμένουν εἰς τὴν ἀναλλοίωτον ἐφαρμογὴν τοῦ καθεστῶτος τῆς πράξεως τῶν Καλιτετζῶν καὶ ἐδέχθησαν συζήτησιν περὶ νέου συστήματος. Ἀντὶ δὲ νὰ προβοῦν εἰς τροποποιήσεις τοῦ ὑποβληθέντος σχεδίου, ὡς ὑπεσχέθησαν, κατόπιν μακρῶν συσκέψεων συνέταξαν ἄλλο, ἐντελῶς διάφορον, τὸ ὁποῖον ἐτιτλοφόρησαν « Ὁργανισμὸς καὶ γνώμη τοῦ λαοῦ τῆς Πελοποννήσου διὰ τὴν τοπικὴν διοίκησιν τῆς πολιτικῆς καὶ στρατιωτικῆς ». Βάσει τοῦ σχεδίου τούτου, ὁ λαὸς ἐκάστης ἐπαρχίας θὰ ἐξέλεγε « τὰ ἀξιώτερα μέλη του », εἰς τὰ ὁποῖα θὰ ἔδιδε πληρεξουσιότητα νὰ ἐκλέξουν « τοὺς γενικοὺς ἐφόρους τῆς ἐπαρχίας », τὸν ἀριθμὸν ἕξ. Οἱ γενικοὶ ἔφοροι ὁμοῦ μετὰ τῶν ἐκλεγέντων πληρεξουσίων τοῦ λαοῦ, θὰ ἐξέλεγον τοὺς ὑποεφόρους, οἱ ὁποῖοι θὰ ἀνεφέροντο καὶ θὰ ἐλογοδότουν εἰς τοὺς γενικοὺς ἐφόρους. Οἱ γενικοὶ ἔφοροι, οἱ ὁποῖοι θὰ διέθετον καὶ ἔνοπλον δύναμιν ἐκ πενήκοντα ἀνδρῶν θὰ ἐφρόντιζον ἀπὸ κοινοῦ διὰ τὰ πολιτικὰ καὶ στρατιωτικὰ ζητήματα τῆς ἐπαρχίας, θὰ ἐξέλεγον δὲ ἓνα ἕξ αὐτῶν διὰ νὰ τὸν στείλουν « μέλος τῆς Γερουσίας τῆς Πελοποννήσου ». Πράγματι, ἀντὶ τῆς κατὰ τὸ σχέδιον τοῦ Ἵψηλάντου Βουλῆς, καθιεροῦτο « κατὰ τὸ ἐν Καλιτετζαῖς γενόμενον σύστημα » Γερουσία ἕξ εἰκοσιτεσσάρων μελῶν (ἑνὸς ἕξ ἐκάστης ἐπαρχίας) προστιθεμένου καὶ προηγουμένου κατὰ τάξιν τοῦ Πετρόμπεη Μαυρομιχάλη, ὡς καὶ τοῦ « ὑψηλοτάτου Πρίγκηπος Δημητρίου Ἵψηλάντου, ἀπεσταλμένου παρὰ τοῦ Γενικοῦ Ἐπιτρόπου τῆς ἀρχῆς », ὁ ὁποῖος καὶ θὰ ἐχρησίμευεν ὡς Πρόεδρος αὐτῆς. Ἡ Γερουσία θὰ εἶχε τὴν ἀνωτάτην πολιτικὴν καὶ στρατιωτικὴν διοίκησιν, ἀλλ' ἀντιθέτως εἰς τὸ σχέδιον τοῦτο ρητῶς καθωρίζετο « μῆτε ἡ Γερουσία νὰ ἐνεργῆ τι χωρὶς τὴν συγκατάθεσιν τοῦ Πρίγκηπος, μῆτε ὁ Πρίγκηψ χωρὶς τὴν συγκατάθεσιν τῆς Γερουσίας ». Οἱ ἔφοροι τῶν ἐπαρχιῶν θὰ ἐλάμβανον διαταγὰς καὶ θὰ ἠλέγχοντο ὑπὸ τῆς Γερουσίας. « Ὁ Πρίγκηψ καὶ ἡ Γερουσία θέλουν ὑπόκεινται εἰς τὸ καθῆκον τῆς ἀνθρωπότητος, εἰς τοὺς νόμους καὶ εἰς τὰ τοπικὰ ἔθιμα, ὅσα συμφωνοῦν μὲ τὸ καθῆκον τῆς ἀνθρωπότητος ». Ἡ δικαιοσύνη θὰ ἤσκειτο ὑπὸ τῶν ὑποεφόρων καὶ εἰς ἀνώτερον βαθμὸν ὑπὸ τῶν ἐφόρων καὶ ὑπὸ τῆς Γερουσίας ὁμοῦ μετὰ τοῦ Πρίγκηπος. Τὸ πολιτικὸν τοῦτο σύστημα

κοβαν προεστῶτας. Ἄλλ' οἱ εὐρεθέντες εἰς Τρίκορφα Π. Σαριγιάννης καὶ Δ. Καραμᾶνος ἐπληροφορήθησαν τὸ σχέδιον καὶ ἔσπευσαν νὰ τὸ καταδώσουν εἰς τὸν ἐν Τρίκορφοις Ἐπίσκοπον Βρεσθένης, ὁ ὁποῖος ἀπέστειλε τὸν Ἰ. Ἰατρᾶκον μετ' ἀρχετῶν ὀπλοφόρων εἰς Ζαράκοβαν νὰ εἰδοποιηθοῦν καὶ νὰ προστατευθοῦν οἱ πρόκριτοι. Ἀντιθέτως ὁ Σπηλιᾶδης (ἔ.ἀ., τ. Α', σ. 231) ἰσχυρίζεται ὅτι τὸ σχέδιον δολοφονίας τῶν προκρίτων κατήρτισεν αὐτὸς ὁ Κολοκοτρώνης ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τοῦ Ἵψηλάντου καὶ Ἀναγνωσταρᾶ, ἀλλ' ὁ μετέχων τῆς συνωμοσίας Δ. Καραμᾶνος κατέδωσε ταῦτα εἰς τὸν Ἐπίσκοπον Βρεσθένης, εἰδοποιήσαντα διὰ τοῦ Ἰατρᾶκου τοὺς προκρίτους.

θὰ καθιεροῦτο δι' ἓν ἔτος, μετὰ παρέλευσιν τοῦ ὁποίου θὰ ἦτο δυνατὴ κατ' ἀπόφασιν τοῦ λαοῦ ἢ μεταβολὴ του. Μέχρι δὲ τῆς ἡμέρας κατὰ τὴν ὁποίαν θὰ συνετελεῖτο ἡ νέα ὀργάνωσις καὶ θὰ ἤρχιζεν ἡ ἐφαρμογὴ του, θὰ ἴσχυε τὸ ἐν Καλτετζαῖς καθιερωθέν. Ἄλλ' εἰς τὴν διὰ τῆς πράξεως τῶν Καλτετζῶν ἰδρυθεῖσαν Πελοποννησιακὴν Γερουσίαν προσετίθεντο ὡς μέλη ὁ Παλαιῶν Πατρῶν Γερμανός, ὁ Ἀσημάκης Ζαΐμης καὶ ὁ Γεώργιος Παγκόπουλος. Ἐπὶ πλέον, θὰ παρίστατο, μετέχων ὡς πρόεδρος τῶν ἐργασιῶν ταύτης καὶ τῆς ὅλης διοικήσεως, ὁ πρῖγκιψ Ὑψηλάντης¹.

Τὸ σχέδιον τοῦτο παρεῖχε τὸν ἀνώτατον βαθμὸν τῶν ὑποχωρήσεων τῶν προκρίτων, οἱ ὁποῖοι, πρὸ τῆς ἀνάγκης ἐξευρέσεως συμβιβαστικῆς λύσεως καὶ τοῦ φόβου εἰς βάρος τῶν ἐνεργοῦ ἐπεμβάσεως τοῦ στρατεύματος, προέβησαν πράγματι εἰς σημαντικὰς παραχωρήσεις πρὸς τὸν Ὑψηλάντην, τὸν ὁποῖον ὡς « ἀπεσταλμένον τοῦ Γενικοῦ ἐπιτρόπου τῆς Ἀρχῆς » ἀνεγνώριζον ὡς ἐν προεξαρχούσῃ θέσει καὶ μέχρι τινὸς σημείου ἐμοιράζοντο μετ' αὐτοῦ τὴν ἐξουσίαν. Εἰς τὰς ὑποχωρήσεις αὐτὰς συνετέλεσαν αἱ πιέσεις δύο συντετῶν ἀνδρῶν, τοῦ Παλαιῶν Πατρῶν Γερμανοῦ καὶ τοῦ Ἀσημάκη Ζαΐμη, οἱ ὁποῖοι μετέβησαν ἐκ Πατρῶν πρὸς τὸν σκοπὸν αὐτὸν εἰς Ζαράκοβαν, ἤσκησαν δὲ πᾶσαν τὴν ἐπιρροὴν τῶν πρὸς σύνταξιν σχεδίου περιέχοντος δυνατότητας συμβιβασμοῦ.

Φαινομενικῶς τὸ σχέδιον τῆς Ζαράκοβας εἶχε περισσότερον χαρακτῆρα καθιερώσεως ἐξουσιῶν ἀπορρεουσῶν ἐκ λαϊκῆς θελήσεως. Ἄλλ' εἰς τὴν πραγματικότητα ἡ παντοδυναμία τῶν προκρίτων παρέμενεν ἀμείωτος, διότι, λόγῳ τῆς μεγάλης τοπικῆς ἐπιρροῆς τῶν, οἱ ἐκλεγόμενοι πληρεξούσιοι πρὸς ἐκλογὴν τῶν ἐφόρων θὰ ἦσαν πειθήνια ὄργανά των, ἔφοροι δὲ θὰ ἐξελέγοντο ἐκ τῆς τάξεώς των καὶ μέλη τῆς γερουσίας θὰ ὠνομάζοντο αὐτοὶ οἱ ἴδιοι. Περιορίζοντο ὁμως σημαντικῶς αἱ ἐξουσίαι τοῦ Ὑψηλάντου, ὁ ὁποῖος δὲν θὰ ἦτο ἀπόλυτος ἄρχων καὶ κριτής, ἀλλὰ θὰ μετεῖχεν ἀπλῶς τῆς ἀνωτάτης ἐξουσίας, οὐδὲν δυνάμενος νὰ πράξῃ ἄνευ τῆς θελήσεως τῶν Γερουσιαστῶν προκρίτων. Ἐξ ἄλλου, ἡ διὰ τῆς συνελεύσεως τῶν Καλτετζῶν

1. Τὸ διασωθὲν σχέδιον δὲν φέρει χρονολογίαν, ἀλλὰ πρέπει νὰ ἔχη συνταχθῆ περὶ τὰ τέλη Ἰουνίου 1821. Φέρει τὰς ἀκολουθούς ὑπογραφάς: Ὁ Ἐλῶς Ἀνθιμος, ὁ Ἀνδρούβιστας Θεόκλητος, Πετρόμπεης Μαυρομιχάλης, Θεόδωρος Κολοκοτρώνης, Διονύσιος Τρουπάκης, Στράτης Μπουνάρος, Πανοῦτζος Νοταρᾶς, Ἀναγνώστης Παπαγιαννόπουλος, Πᾶνος Σαριγιάννης, Δημήτριος Καραμᾶνος, Νικόλαος Ταμπάκοπουλος, Δημήτριος Παπατζώνης, Παναγιώτης Κρεββατᾶς, Σπυρίδων Δασίου, Δ. Ρ., Γεώργιος Καλαρᾶς, Ἀναστάσιος Σκόβολης, Νικόλαος Σπηλιωτόπουλος, Ἀθανάσιος Κ. Κυριακός, Ἀθανάσιος Ν. Κυριακός, Ἰωάννης Μοροκόπουλος, Γεώργιος Παπαζαφειρόπουλος, Γεώργιος Παγωνόπουλος, Πέτρος Ἀν. Ρουδόπουλος, Παναγιώτης Μπενάκης, Πανάγος Ἀλ. Δογοθέτης, Ἰωάννης Ἡ. Τζοάνε, Παναγιώτης Γιαννακόπουλος, Παναγιώτης Γραμματικάκης, Παναγιώτης Γολόπουλος, Προκόπιος διάκονος ὁ Οἰκονόμου, Ἀναγνώστης Κονδάκης, Ἀθανάσιος Μπουλακόπουλος.

καθιερωθεῖσα Γερουσία, ἡ ὁποία ἠγνοεῖτο καθ' ὀλοκληρίαν εἰς τὸ σχέδιον Ἐψηλάντου, ἤδη ἐμνημονεύετο καὶ ἐχαρακτηρίζετο ὡς βασικὴ προϋπόθεσις τοῦ νέου θεσμοῦ. Ἔτι πλέον, μέχρι τῆς ὀργανώσεως καὶ τῆς ἐφαρμογῆς τοῦ νέου Ὄργανισμοῦ, θὰ ἴσχυε τὸ διὰ τῆς συνελεύσεως τῶν Καλιτετζῶν καθιερωθὲν σύστημα καὶ θὰ ἐκυβέροντα ἡ ὑπὸ τούτου προβλεπομένη Γερουσία, οἱ δὲ πρόκριτοι, ἂν τελικῶς ἐπέιθοντο ὅτι δὲν συμφέρει εἰς αὐτοὺς ὁ νέος Ὄργανισμός, εἶχον τὰς δυνατότητες κωλυσιεργίας εἰς τὴν ὀργάνωσιν καὶ ἐφαρμογὴν του, ὥστε νὰ παραμείνη ἐν ἐφαρμογῇ τὸ παλαιὸν τῶν Καλιτετζῶν.

6. Η ΔΙΑΜΑΧΗ ΤΩΝ ΣΧΕΔΙΩΝ ΚΑΙ ΑΝΤΙΣΧΕΔΙΩΝ

Ὁ Ἐψηλάντης ἠρνήθη νὰ δεχθῆ ὁιανδήποτε συζήτησιν ἐπὶ τοῦ σχεδίου τῶν προκρίτων καὶ ἐπέμεινε, ὅπως μόνον τὸ ἰδικόν του σχέδιον ἀποτελέσῃ τὴν βᾶσιν τῶν διαπραγματεύσεων. Οἱ πρόκριτοι παρέμειναν ἀνένδοτοι. Καὶ συνεχίσθησαν μὲν αἱ διαπραγματεύσεις πρὸς ἐξεύρεσιν συμβιβαστικῆς λύσεως, διασταυρουμένων διαφόρων τροποποιητικῶν σχεδίων καὶ προσθηκῶν, ἀλλ' ἡ ἀτμόσφαιρα καθίστατο ἀπὸ ἡμέρας εἰς ἡμέραν θολωτέρα καὶ αἱ ἀντεγκλήσεις ἐλάμβανον χαρακτῆρα ὀξύν. Οἱ περὶ τὸν Ἐψηλάντην, ἰδίως ὁ Ἀναγνωστόπουλος, ὁ Ἀναγνωσταρᾶς καὶ ὁ Παπαφλέσσας, κατηγόρουν τοὺς Πελοποννησίους προκρίτους ὅτι ἀπέβλεπον μόνον εἰς τὸ νὰ ἀναγάγουν τὸν κοτζαμπασισμόν εἰς πολιτικὸν σύστημα ἑλληνικοῦ κράτους, στραγγαλίζοντες τὰς ἐλευθερίας τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ καὶ συνεχίζοντες τὴν ἐπὶ τουρκικοῦ καθεστῶτος καταδυνάστευσιν τῶν λαϊκῶν μαζῶν. Ἀντιθέτως, οἱ πρόκριτοι προέβαλλον ἑαυτοὺς ὑπερασπιστὰς τῶν πολιτικῶν δικαιωμάτων τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ καὶ κατηγόρουν τὸν Ἐψηλάντην, ὡς ἀποβλέποντα εἰς τὴν ἐγκαθίδρυσιν μοναρχικοῦ συστήματος ὑπὲρ τοῦ ἀδελφοῦ του καὶ τοῦ ἰδίου, καταπνιγομένων οὕτω τῶν πολιτικῶν ἐλευθεριῶν, διὰ τὰς ὁποίας ἔχουν τὸ αἷμά των οἱ Ἕλληνες¹. Παρὰ τὰς ἐκατέρωθεν ὑπερβολὰς εἰς τὰς ἐκατέρω-

1. Χαρακτηριστικὴ εἶναι ἡ ἐπιστολή, τὴν ὁποίαν τὴν 27 Ἰουνίου 1821 ἀπηύθυνον οἱ πρόκριτοι πρὸς τοὺς Ἐδραίους καὶ τοὺς Σπεισιώτας, ὅτε ἐπληροφορήθησαν ὅτι ὁ Ἐψηλάντης εἶχεν ἀποστείλει ἐμπίστους του εἰς Ἐδραν διὰ νὰ τοὺς πείσουν νὰ ταχθοῦν ὑπὲρ τοῦ ἰδικοῦ του σχεδίου ὀργανισμοῦ. Ὁ Ἐψηλάντης κατηγορεῖται ὅτι περιφρονεῖ τὰ ἠθῆ καὶ ἔθιμα τοῦ τόπου, ὅτι ἐνεργεῖ κεκαλυμμένως « ἐναντίον τῶν ἐθνικῶν ἡμῶν δικαιωμάτων » καὶ ὅτι ἀποβλέπει εἰς ἐγκαθίδρυσιν μοναρχικοῦ πολιτεύματος. « Τὸ νὰ δοθῆ δηλ. εἰς αὐτὸν ἡ ἀπόλυτος πληρεξουσιότης », τὴν ὁποίαν ἐπέδιωκε « μῆτε ἀνεκτὸν τῷ Γένει μῆτε συμφέρον τῇ πατρίδι » ἦτο καὶ « ὁ ἐρχομός του ἀντὶ καλοῦ ἐπέφερον ὄλον τὸ ἐναντίον καὶ ταραχὴν καθ' ὅλα, ὥστε ἡ πατρίς ἡμῶν κινδυνεύει » (Φιλῆμονος, ἔ.ἀ., τ. Δ', σ. 446). — Τὸ πλήρες κείμενον ἐδη-

θεν ἐκπεμπομένας κατηγορίας ὑπῆρχε δόσις πραγματικότητος. Οἱ προύχοντες τῆς Πελοποννήσου, προβάλλοντες τὰς δημοκρατικὰς ἐλευθερίας τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ, προέβαλλον ἑαυτοὺς νομίμους ἐκπροσώπους τούτου καὶ πρὸ παντὸς ἄλλου ἐφρόντιζον νὰ διατηρηθῇ ἡ ἔννοια τῆς λαϊκῆς κυριαρχίας εἰς τὴν τάξιν των, ἀπομακρυνομένων ἰδίως τῶν στρατιωτικῶν, κατὰ τὸ πλεῖστον παλαιῶν Κλεφτῶν καὶ καπεταναίων, οἱ ὁποῖοι ἀνέκαθεν εὕρισκοντο εἰς διάστασιν πρὸς τὴν τάξιν τῶν προυχόντων. Ὁ Ὑψηλάντης ἐπεδίωκε νὰ ἐκμεταλλευθῇ τὴν ἐπιρροήν του εἰς τὰς λαϊκὰς τάξεις, προβάλλων πάντοτε τὴν ἀνάγκην ἀποσοβήσεως τῆς πολυαρχίας καὶ συγκεντρώσεως τῶν ἐξουσιῶν εἰς ὀλίγας χεῖρας πρὸς διεξαγωγὴν τοῦ πολέμου καὶ ἀποβλέπων οὕτω εἰς ἐφαρμογὴν συστήματος, τὸ ὁποῖον θὰ προελείαινε τὴν ἐγκαθίδρυσιν ἡγεμονικῆς ἀρχῆς τοῦ ἀδελφοῦ του. Ἐστήριξε δὲ τὴν δύναμίν του εἰς τοὺς μετ' αὐτοῦ συνταχθέντας στρατιωτικούς, οἱ ὁποῖοι ἐμίσουν τοὺς προκρίτους καὶ προθύμως ἐνεθάρρουν τὰ σχέδια τοῦ Ὑψηλάντου διὰ νὰ καταπολεμήσουν τὸν κοιζαμπασισμόν¹.

Ἐκ τῶν ἐκπεμφθέντων ἀπὸ τῶν δύο πλευρῶν ἀντισχεδίων εἰς τοὺς προταθέντας ὀργανισμούς, διεσώθησαν δύο. Διὰ τοῦ ἑνός, διαβιβασθέντος διὰ τοῦ Π. Πατρῶν Γερμανοῦ, οἱ πρόκριτοι ἐπρότειναν τὴν σύστασιν « Γενι-

μοσιεύθη εἰς Ἀρχεῖον Ὑδρας, τ. Ζ', σ. 264 κ.έ. — Ὁ ρ λ ά ν δ ο υ, ἔ.ά., τ. Α', σ. 152 κ.έ. — Χ' Ἀναργύρου, ἔ.ά., σ. 227 κ.έ. Ἡ ἐπιστολὴ εἶναι ὑπογεγραμμένη ὑπὸ τῶν μελῶν τῆς Πελοποννησιακῆς Γερουσίας καὶ τῶν λοιπῶν εἰς Βέρβενα εὐρεθέντων προκρίτων, ἐστάλη δὲ διὰ τοῦ Δ. Τομαροπούλου, ὁ ὁποῖος εἶχε ἐξουσιοδότησιν νὰ ἐκθέσῃ καὶ προφορικῶς τὴν κατάστασιν. Συναπεστάλησαν καὶ τὰ δύο σχέδια ὀργανισμοῦ, τὸ τοῦ Ὑψηλάντου καὶ τὸ τῶν προκρίτων, ἐξ οὗ δύναται νὰ συναχθῇ τὸ συμπέρασμα ὅτι ταῦτα ἀντηλλάγησαν ἤδη πρὸ τῆς φυγῆς τοῦ Ὑψηλάντου ἐκ Βερβένων, ἀφοῦ εἰς τὴν αὐτὴν ἐπιστολὴν τῆς 27 Ἰουνίου 1821 περιγράφεται ἡ ἀναχώρησις τούτου διὰ Καλαμάταν καὶ ἡ ἀκολουθήσασα ἐπίθεσις στρατιωτικῶν ἐναντίον τῶν προκρίτων. Σημειωτέον ὅτι εἰς τὴν ἰδίαν ἐπιστολὴν οἱ πρόκριτοι ἐζήτησαν νὰ πληροφορηθοῦν « ὁποῖαν ὑπεροχὴν καὶ δύναμιν τοῦ ἐδώσατε ἐπάνω εἰς τὰ ἄρματα σας καὶ τοπικὴν σας διοίκησιν ». Καὶ οἱ Ὑδραῖοι εἰς ἐπιστολὴν τῆς 2 Ἰουλίου 1821, ἀφοῦ συνιστοῦν « ἐπάναγκες νὰ ἐναγκαλισθῶμεν τὴν ἔνωσιν καὶ ὄχι τὴν διαίρεσιν » ἀποφεύγοντες μετὰ πολιτικότητος νὰ λάβουν θέσιν, ἀπαντοῦν εἰς τὸ ἐρώτημά των « ἡ ὑψηλότης του εἰς ἡμᾶς μόνην τὴν ἐφορείαν ἐσύστησε καὶ τοὺς θαλασσίους νόμους ».

1. Ὁ Κολοκοτρώνης (Διήγησις..., σ. 86) γράφει: « Ὑψηλάντης: ἦτον ἕνας ἄνθρωπος σταθερός, τίμιος, ἀνδρείος, μικρόνους, κοῦφος, εὐκολοπατήτος, μικρὸς τὸ ἀνάστημα, λιγνός, τὸ ὄνομά του ἐχρησίμευσε πολὺ εἰς τὴν ἀρχήν, εἶχε τὴν φαντασίαν [ἐφιλοδόξει] νὰ εἶναι ἀρχηγός (κεφαλὴ), πλὴν τὸ μυαλό του δὲν τοῦ ἔσωνε ἀναλόγως μὲ τὰς περιστάσεις ὅπου εὐρέθηκε ». Λίαν δυσμενῶς κατὰ τοῦ Ὑψηλάντου ἐκφράζεται ὁ Γάλλος φιλέλληνας Βουτιέ (Mémoires du Colonel Voutier... Paris 1825), ὁ ὁποῖος ἐμάχετο κατὰ τὴν ἐποχὴν αὐτὴν ἐν Πελοποννήσῳ διὰ τὴν ἑλληνικὴν ἐλευθερίαν, ἀποδίδει δὲ εἰς τοῦτον τὴν ἐπελθοῦσαν διαίρεσιν, λόγῳ πείσμονος προσηλώσεως εἰς τὰς ἐντολὰς τοῦ ἀδελφοῦ του ἄνευ συναισθήσεως τῆς πραγματικῆς καταστάσεως καὶ λόγῳ κακῆς ἐπιδράσεως τοῦ περιβάλλοντός του.

κοῦ Διοικητηρίου καὶ Κριτηρίου τῶν πολεμικῶν», ἀπαρτιζομένου ἐκ τριῶν προσώπων ἐκλεγομένων ὑπὸ τῆς Γερουσίας καὶ προεδρευομένου ὑπὸ τοῦ πρίγκιπος μετὰ διπλῆς ψήφου, τὸ ὅποιον θὰ διηύθυνεν ὅλας τὰς πολεμικὰς ἐπιχειρήσεις καὶ θὰ ἐχρησίμευεν ὡς ἀνώτατον δικαστήριον. Συγχρόνως θὰ ἔδιδε διαταγὰς πρὸς σύστασιν «πολεμικοῦ κριτηρίου» πλησίον ἐκάστης στρατιᾶς πρὸς τιμωρίαν τῶν παραβατῶν τοῦ καθήκοντός των κατὰ τὴν διεξαγωγὴν τοῦ πολέμου. Ἡ ποινὴ τοῦ θανάτου δὲν θὰ ἐξετελεῖτο ἄνευ κρίσεως τοῦ ἀνωτάτου Κριτηρίου. Ὁ Πρίγκιψ καὶ τὸ τριμελὲς ἀνώτατον αὐτὸ πολεμικὸν καὶ δικαστικὸν σῶμα θὰ ὑπέκειτο εἰς τὰς διατάξεις τῶν πολεμικῶν νόμων καὶ εἰς λογοδοσίαν. Τέλος ἐφαίνοντο διατεθειμένοι νὰ ἀποδεχθῶν δυαδικὸν σύστημα καθιερώσεως Βουλῆς καὶ Γερουσίας, ὥστε νὰ θεσπισθῆ ἢ ὑπὸ τοῦ Ἐψηλάντου προτεινομένη Βουλὴ, ἀλλὰ νὰ παραμείνῃ καὶ ἢ ὑπ' αὐτῶν θεσπισθεῖσα Γερουσία.

Ὁ Ἐψηλάντης δὲν ἀπεδέχθη τὰς νέας αὐτὰς προτάσεις, αἱ ὁποῖαι καὶ αὐταὶ φαινομενικῶς παρέδιδον εἰς αὐτὸν ἐν εἴδει ἀρχιστρατηγίας τὴν ἀνωτάτην διαχείρισιν τῶν πολεμικῶν, ἀλλ' ἀπὸ κοινοῦ μετὰ προσώπων τῆς ἐκλογῆς των καὶ ὑπὸ τὴν προϋπόθεσιν τῆς λογοδοσίας, διατηρουμένης οὕτω τῆς κατὰ τὴν ἔννοιάν των ἀρχῆς τῆς λαϊκῆς κυριαρχίας¹. Ἐπέβαλεν ἀντιπροτάσεις διὰ νέου διαβιβασθέντος διὰ τοῦ Κολοκοτρώνη σχεδίου, βάσει τοῦ ὁποίου προέβαινεν εἰς σημαντικὴν ὑποχώρησιν, ἀναγνωρίζων, ἀντὶ τῆς ὑπ' αὐτοῦ προταθείσης Βουλῆς, τὴν ὑπαρξίν Γερουσίας κατὰ τὸ σχέδιον τῶν προκρίτων «ἐν ὅσῳ νὰ συσταθῆ ἢ Βουλὴ τοῦ Ἔθνους», δηλαδὴ ἕως ὅτου συγκληθῆ ἢ ἐθνικὴ συνέλευσις. Συγχρόνως ὁμοῦς ὁ ἀρχιστράτηγος ἀνελάμβανεν εἰς χεῖράς του τὴν ἀνεξέλεγκτον διεξαγωγὴν τῶν πολεμικῶν ἐπιχειρήσεων («δὲν ἔχει χρέος εἰς τοῦτο νὰ συμβουλευέται τὴν Γερουσίαν, οὔτε συμφέρει διὰ τὸ κοινὸν καλόν, ἀλλὰ νὰ ὀδηγῆ τὰ στρατεύματα κατὰ τοῦ ἐχθροῦ ἔλευθέρως»), συγχρόνως δὲ τὴν σύστασιν πολεμικοῦ κριτηρίου πρὸς τιμωρίαν τῶν πταισμάτων τῶν στρατιωτικῶν. Ἄφινεν ὁμοῦς εἰς τὴν Γερουσίαν ἀπάσας τὰς δικαιοδοσίας διοικήσεως, χειρισμοῦ τῶν δημοσίων προσόδων καὶ πολιτικῆς δικαιοσύνης. Ἐπίσης ὁ ἀρχιστράτηγος δὲν θὰ ἐδικαιοῦτο νὰ κινήσῃ ἔξω τῆς Πελοποννήσου πελοποννησιακὰ στρατεύματα ἄνευ συγκαταθέσεως τῆς Γερουσίας. Οὐσιαστικῶς ὁ Ἐψηλάντης διεισφέρει εἰς χεῖράς του μόνον τὴν ἀπόλυτον καὶ ἀνεξέλεγκτον ἀρχιστρατηγίαν, αἰτιολογουμένην ἐκ τῆς ἀνάγκης ἐνιαίας, ταχείας καὶ ἀνεμποδίστου διεξαγωγῆς τῶν πολεμικῶν ἐπιχειρήσεων, κατὰ δὲ τὰ λοιπὰ ὑπεχώρει εἰς τὰς ἀξιώσεις τῶν προκρίτων, ἀναγνωρίζων τὴν Γερουσίαν των καὶ ἐγκαταλείπων εἰς αὐτοὺς ἀπάσας τὰς πολιτικὰς ἐξουσίας. Παρὰ ταῦτα, ἡ συνέλευσις τῶν Προκρίτων εἰς τὴν Ζαράκοβαν ἀπέκρουσε καὶ τὰς νέας τροποποιητικὰς προτάσεις τοῦ σχε-

1. Βλ. λεπτομερῶς κατωτ.

δίου τοῦ Ὑψηλάντου, προφανῶς ἐκ φόβου ὅτι, ἐὰν παρέδιδεν ἀπάσας τὰς στρατιωτικὰς ἐξουσίας εἰς αὐτὸν καὶ τοὺς περὶ αὐτὸν στρατιωτικούς, θὰ ἦτο μεταγενεστέρως δυνατὴ ἡ κατάλυσις τῶν ἐξουσιῶν των. Ἐπὶ πλεόν, ὁ Πετρόμπεης Μαυρομιχάλης προέβαλλε πάντοτε ἑαυτὸν, βάσει ἀποφάσεων τῆς συνελεύσεως τῶν Καλιτετζῶν, ὡς τὸν ἀρχιστράτηγον τῆς Πελοποννήσου, ὁ Κολοκοτρώνης διεξεδίκει ἐπίσης τὴν ἀρχιστρατηγίαν καὶ πολλοὶ ἄλλοι ἀρχηγοὶ στρατιωτικῶν σωμάτων, ἰδίως ἐκ τῆς τάξεως τῶν προκρίτων, δὲν ἐφαίνοντο διατεθειμένοι νὰ δεχθῶν τὴν ὑπαγωγὴν των εἰς τὴν ὑπερτάτην πολεμικὴν ἀρχὴν τοῦ Ὑψηλάντου¹.

Οὕτω, μὴ ἐπερχομένης συμφωνίας, ἡ Πελοπόννησος περιήροχετο εἰς ἀναρχίαν, ἀκριβῶς εἰς ἐποχὴν κατὰ τὴν ὁποίαν ὁ ἀγὼν τῆς ἐλευθερίας εὐρίσκετο εἰς τὴν πλεόν κρίσιμον περίοδον, οἱ Τούρκοι ἐξαπέλυον μεγάλας δυνάμεις πρὸς καταστολὴν τῆς ἐπαναστάσεως καὶ ὑπέρποτε ἄλλοτε ἀπρητεῖτο σύμπνοια καὶ ἐνιαία κατεύθυνσις πρὸς διάθεσιν ἀπασῶν τῶν δυνάμεων τοῦ Ἔθνους διὰ τὴν ἀντιμετώπισιν τῶν κινδύνων ὀλικῆς καταστροφῆς. Ἐν τῇ πράξει ὑπῆρχον δύο ἀντιμαχόμενα ἐξουσία². Μία ἢ τῶν προκρίτων τῆς

1. Τὴν 19 Ἰουλίου 1821 ὁ Δημ. Ὑψηλάντης ἐκ τοῦ πολιορκητικοῦ στρατοπέδου τῆς Τριπόλεως ἀπηύθυνε πρὸς τοὺς προκρίτους ἔντονον διακήρυξιν, διὰ τῆς ὁποίας ὑπενθυμίζει τὰ ἱερὰ πρὸς τὴν πατρίδα χρέη καὶ στιγματίζει « τὰ πάθη ἀλόγου φιλαυτίας », ἀπειλῶν ὅτι « τοὺς ἀναισθήτους καὶ φιλαυτίας θέλει ἐλέγξει τὸ ἔθνος μίαν ἡμέραν εἰς ὄνειδος καὶ ἐξουθένωμα ὅλης τῆς ἀνθρωπότητος ». Ἀφοῦ δὲ παρορμᾷ πάντας ἠνωμένοι μὲ τοὺς γενναίους καπεταναίους νὰ μὴ πιύσων νὰ πολεμῶν τὸν κοινὸν τύραννον μέχρι τελείας του καταστροφῆς, καταλήγει: « ὁ γενικὸς ἀρχιστράτηγος καὶ ἐγὼ θέλομεν ἀνταμείψῃ ὅλα τὰ ἔργα τῆς φιλογενείας, καὶ εἰς τὸν ὑψηλὸν θρόνον τῆς Ὁρθοδοξίας θέλομεν τὰ παραστήσει, διὰ νὰ γίνῃ εἰς ἕκαστον ἡ δικαία ἀνταπόδοσις » (Φιλήμονος, ἔ.ἀ., τ. Δ', σ. 97). Ἐκ τῆς διακηρύξεως αὐτῆς καταφαίνεται ὅτι καὶ εἰς ἐποχὴν κατὰ τὴν ὁποίαν δὲν ὑπῆρχεν Ἀνωτάτη Ἀρχὴ τῆς Φιλικῆς Ἐταιρείας, ὁ Δημ. Ὑψηλάντης προέβαλε τὸν ἀδελφόν του Ἀλέξανδρον ὡς « γενικὸν ἀρχιστράτηγον τοῦ Ἔθνους » καὶ ἑαυτὸν ἐκπρόσωπον τῆς ἀρχιστρατηγίας, μόνους καὶ ἀδιαφιλονικήτως ἀρμοδίους νὰ χειρίζωνται τὰ τῆς ἐπαναστάσεως, νὰ κρίνουν καὶ νὰ ἀμείβουν τὰς πράξεις τῶν ἐπαναστατῶν. Ἐτι σημαντικώτερον, προβάλλει « τὸν ὑψηλὸν θρόνον τῆς Ὁρθοδόξου Ἀρχῆς », ὑπονοῶν ἄνευ ἀμφιβολίας τὸν αὐτοκράτορα τῆς Ρωσίας (ὁ ὁποῖος ἐν τούτοις κατὰ τὴν ἐποχὴν αὐτὴν εἶχε ταχθῆ ἀπεριφράστως κατὰ τῆς ἐπαναστάσεως καὶ ἀποκηρύξει τὸν Ὑψηλάντην), ὡς μέλλοντα, κατὰ τὰς εἰσηγήσεις τοῦ Ὑψηλάντου, νὰ ἀμείψῃ ἕκαστον δι' ὅσα θὰ ἐπραττεν ὑπὲρ πατρίδος! Ταῦτα βεβαίως ἐπηρέαζον τοὺς καπεταναίους καὶ τὰς μάζας τοῦ στρατεύματος, εἰς ἐποχὴν κατὰ τὴν ὁποίαν ἦσαν ἀκόμη ἄγνωστα τὰ γεγονότα τῆς Μολδοβλαχίας.

2. Κατὰ τὸν Ἰ. Φιλήμονα (ἔ.ἀ., τ. Δ', σ. 197) « Μόνον δέ, ὡς σκιά τις διοικήσεως προσωρινῆς, συμφωνοῦντος καὶ τοῦ Ὑψηλάντου, προετράπησαν, ἵνα μένωσιν ἐν Ζαχαρόβη ὁ τε μητροπολίτης Γερμανός, ὁ Μαυρομιχάλης, ὁ Χαραλάμης, ὁ Δεληγιάννης καὶ ὁ Κρεββατᾶς, τότε ὀνομασθεῖς Γερουσιαστῆς κατὰ τὸ σύστημα τῶν Καλιτετζῶν ». Ἐν τῇ πραγματικότητι δὲν ἐπρόκειτο περὶ συναφθείσης τινὸς προσωρινῆς

Ζαράκοβας, ἡ ὁποία ἐξέδιδε διαταγὰς καὶ ἤσκει τὴν διοίκησιν διὰ τῆς Γερουσίας βάσει τῆς πράξεως τῶν Καλιτεζῶν, καὶ ἄλλη τοῦ Δημ. Ὑψηλάντου, ὁ ὁποῖος ὡς πληρεξούσιος τῆς ἀνωτάτης ἀρχῆς, ἐκμεταλλευόμενος τὸ γόητρόν του εἰς τὰς λαϊκὰς μάζας καὶ βασιζόμενος εἰς τὴν ὑποστήριξιν τῶν περισσοτέρων στρατιωτικῶν, ἐξέδιδεν ἐπίσης διαταγὰς στρατιωτικῆς καὶ πολιτικῆς φύσεως, ἀλληλογράφει ὑπὸ τὴν ἰδιότητα τοῦ « ἀρχιστρατήγου ἐκπροσώπου τῆς Ἀνωτάτης Ἀρχῆς » μετὰ στρατιωτικῶν ἀρχηγῶν καὶ τῶν πολιτικῶν ἀρχῶν τῶν νήσων καὶ τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος καὶ κατηύθυνε πολεμικὰς ἐπιχειρήσεις¹. Κατὰ τὸν αὐτὸν χρόνον τόσον οἱ Πελοποννήσιοι πρόκριτοι, ὅσον καὶ ὁ Ὑψηλάντης ἀπηυθύνοντο πρὸς τοὺς ἀρχηγούς τῶν ὄπλων καὶ τὰς τοπικὰς ἀρχὰς τῶν ἄλλων ἐπαναστατημένων περιοχῶν, ἀγωνιζόμενοι νὰ πείσουν αὐτοὺς νὰ κηρυχθοῦν ὑπὲρ τοῦ ὑφ' ἐκάστου μέρους προτεινομένου Ὄργανισμοῦ. Ἰδιαιτέρα καὶ ἀπὸ τῶν δύο μερῶν κατεβάλλετο προσπάθεια εἰς τὰς ναυτικὰς νήσους καὶ κυρίως τὴν Ὑδραν, τῆς ὁποίας οἱ πρόκριτοι ἐν ἀρχῇ ἦσαν κεκηρυγμένοι ὑπὲρ τοῦ Ὑψηλάντου, ἀλλὰ προέτρεπον δι' ἐπιστολῶν σύνεσιν καὶ ἐνότητα χάριν τοῦ ἀγῶνος, βαθμηδὸν δὲ ἀπέκλινον ὑπὲρ τῶν Πελοποννησίων προκριτῶν.

Παρὰ ταῦτα συνεχίσθησαν αἱ διαπραγματεύσεις καὶ αἱ ἀνταλλαγὰι σχεδίων καὶ ἀντισχεδίων χωρὶς νὰ ἐπέρχεται συμφωνία. Εἰς ἐν ἐξ αὐτῶν ἡ Πελοπόννησος διηροῖτο εἰς τέσσαρας μεγάλας ἐπαρχίας, αἱ ὁποῖαι ἔφερον τὰ ὀνόματα Ἀχαΐα, Ἀρκαδία, Ἀργολίς καὶ Σπάρτη, ἐκάστη δὲ τούτων ὑποδιηροῖτο εἰς μικροτέρας ἐπαρχίας. Εἰς ἐκάστην μεγάλην ἐπαρχίαν θὰ ἐξελέγοντο εἰς πρῦτανις καὶ τέσσαρες ἢ ἕξ σύεδροι, τελοῦντες πάντως ὑπὸ τὴν ἐπικύρωσιν τοῦ Πρίγκιπος, θὰ ἀνέφερον δὲ εἰς τοῦτον καὶ θὰ συναπεφάσιζον μετ' αὐτοῦ περὶ τῶν ὑποθέσεων τῆς Πελοποννήσου. Οἱ Πρυτάνεις θὰ συνί-

συμφωνίας, ἀλλὰ περὶ σιωπηρᾶς ἀνοχῆς ἐκ μέρους τοῦ Ὑψηλάντου, ἐν ἀναμονῇ τῆς ἐγγιζούσης ἀλώσεως τῆς Τριπόλεως, ὁποῦ θὰ ἔπαυεν ἰσχύον τὸ σύστημα τῶν Καλιτεζῶν.

1. Κατὰ τὸν Δ. Γκίνην (εἰς περ. « Ἐρανιστής », τ. Β' (1964), σ. 189) « Ὁ Δημήτριος Ὑψηλάντης εἶχε φύγει ἀπὸ τὸ πατρικό του σπίτι σὰν Πρίγκηπας, ὅταν ὁμοῦς ἐφθασε στὴν Ὑδρα εἶχε ξεχάσει στὸ δρόμο τὸν τίτλο του καὶ θὰ ὑπογράφη πιά τίς προκηρῦξεις του καὶ τὰ γράμματά του μὲ ἓνα τίτλο πολυτιμότερο: ὁ πατριώτης Ὑψηλάντης ». Εἰς τὴν πραγματικότητα ὁ Δημ. Ὑψηλάντης ὄχι μόνον δὲν ἐξέχασε τὸν τίτλον του εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἀλλὰ καὶ τὸν προβάλλει ἀνὰ πᾶσαν εὐκαιρίαν. Ἐνίοτε προτάσσει τὸν χαρακτηρισμὸν πατριώτης εἰς τὸ ὄνομά του, ἰδίως ὅταν ἀπευθύνεται πρὸς τὸν λαὸν ἢ πρόσωπα γνωστοτάτων δημοκρατικῶν φρονημάτων, ὡς ὁ Κοραΐς. Ἀλλὰ τὸν τίτλον τοῦ πρίγκιπος οὐδέποτε ἐγκατέλειπεν εἰς προκηρῦξεις καὶ ἄλλας ἐπισήμους πράξεις. Τὸν ὄργανισμὸν τῆς Πελοποννησιακῆς Γερουσίας ὑπογράφει: Π[ρίγκηψ] Δημήτριος Ὑψηλάντης. Ἀλλὰ καὶ εἰς τὰ ψηφίσματα τῆς Γερουσίας καὶ τῆς Ἐθνικῆς Συνελεύσεως ἀποκαλεῖται « ὁ ἐκλαμπρότατος Πρίγκηψ Δημήτριος Ὑψηλάντης ».

σιων τὴν προσωρινὴν Βουλὴν προεδρευομένην ὑπὸ τοῦ Ἐψηλάντου, ἕκαστος δὲ τούτων ὁμοῦ μετὰ τῶν συνέδρων θὰ ἐχειρίζετο τὰ τῆς μεγάλης ἐπαρχίας. Εἰς ἑκάστην μικρὰν ἐπαρχίαν θὰ διωρίζετο ἑπαρχος πρὸς ἄσκησιν τῆς διοικήσεως καὶ διαχείρισιν τῶν προσόδων, ἐνῶ οἱ πρυτάνεις καὶ οἱ σύεδροι θὰ εἶχον εἰς χεῖράς των τὴν γενικὴν ἄσκησιν τῆς πολιτικῆς ἐξουσίας, τὴν ἐκλογὴν δικαστῶν, τὴν ρύθμισιν τῶν φόρων κ.λ.π., θὰ προέβαινον δὲ καὶ εἰς γενικὴν καταγραφὴν τῶν κατοίκων ἑκάστης ἐπαρχίας. Γενικὸς ἀρχιστρατήγος τῆς Πελοποννήσου ὠρίζετο ὁ Δημ. Ἐψηλάντης, ἐνῶ εἰς ἑκάστην μεγάλην ἐπαρχίαν θὰ ὑπῆρχον εἰς ἀρχιστρατήγος, ἐκλεγόμενος ἀπὸ κοινοῦ ὑπὸ τοῦ Πρίγκιπος καὶ τοῦ πρυτάνεως μετὰ τῶν συνέδρων τῆς ἐπαρχίας ταύτης. Οἱ τέσσαρες αὐτοὶ ἀρχιστρατήγοι θὰ διώκουν τὸ στρατεύμα κατὰ τὰς διαταγὰς τοῦ γενικοῦ ἀρχιστρατήγου, θὰ διώριζον δὲ ὑποστρατήγους καὶ ἐν γένει θὰ εἶχον τὴν εὐθύνην τῶν πολεμικῶν ἐπιχειρήσεων καὶ τῆς εὐταξίας τοῦ στρατοῦ τῆς περιοχῆς των¹.

Εἶναι περιττὸν νὰ λεχθῆ ὅτι περισσότερον παντὸς ἄλλου τὸ σχέδιον τοῦτο, ἐκπροσωποῦν ἰδίως τὰς ἀπόψεις τῶν περὶ τὸν Ἐψηλάντην στρατιωτικῶν καὶ καθιεροῦν τὴν παντοδυναμίαν τούτου, ἀπεκρούσθη μετ' ἀγανακτικῆς ὑπὸ τῶν Προκρίτων. Ἐπεκρίθη καὶ ὑπὸ πολλῶν ἱστορικῶν ὡς δικτατορικῆς μορφῆς καὶ ἀποβλέπον εἰς καθιέρωσιν συστήματος στρατιωτικῆς ὀλιγαρχίας. Ἀντέδρασαν δὲ εἰς τοῦτο καὶ πολλοὶ τοῦ περιβάλλοντος τοῦ Ἐψηλάντου. Διὰ τοῦτο δὲν ἐτέθη κἄν πρὸς συζήτησιν.

7. ΤΟ « ΣΧΕΔΙΟΝ ΤΗΣ ΣΥΝΔΙΑΛΛΑΓΗΣ »

Οἱ συνηγμένοι εἰς Ζαράκοβαν πρόκριτοι συνέταξαν νέον σχέδιον πρὸς ἐπιδίωξιν συμφωνίας μετὰ τοῦ Ἐψηλάντου. Διὰ τούτου, οἱ πρόκριτοι θὰ ἐξέλεγον ὄχι μόνον τὰ μέλη τῆς Γερουσίας, ἐν ἑξ ἑκάστης ἐπαρχίας, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἀντιπροσώπους τῆς Πελοποννήσου διὰ τὴν μέλλουσαν νὰ συνέλθῃ ἐθνικὴν βουλήν. Προφανῶς εἰς ἀντάλλαγμα οὐσιαστικῆς εἰς χεῖράς των παραχωρήσεως τῆς πολιτικῆς ἐξουσίας, ὁ « ὑψηλότατος Πρίγκιψ » θὰ ἦτο μέλος τῆς Πελοποννησιακῆς Γερουσίας καὶ ἀρχιστρατήγος καὶ διοικητῆς τῶν πολεμικῶν δυνάμεων τῆς Πελοποννήσου, ἀλλ' ὡς πρὸς τὴν χρησιμοποίησιν τούτου θὰ ἀπαιτεῖτο σύμφωνος γνώμη τῶν Πελοποννησίων ἀντιπροσώπων εἰς τὴν ἐθνικὴν Βουλὴν. Οἱ στρατιωτικοὶ διὰ τὰ παραπτώματά των θὰ ἐκρίνοντο κατὰ τοὺς νόμους, τοὺς ὁποίους θὰ ἐψήφισεν ἡ ἐθνικὴ Βουλὴ. Αἱ

1. Τὸ σχέδιον αὐτό, ὡς καὶ τὸ ἀκολουθοῦν τῶν προκρίτων δὲν ὑπάρχουν εἰς τὴν συλλογὴν τοῦ Μάμουκα, ἀνευρίσκονται δὲ μόνον εἰς τὸ ἔργον τοῦ Φιλήμονος (ἔ.ἀ., τ. Δ', σ. 458 κ.έ.), προφανῶς ληφθέντα ἐκ τοῦ ἀρχείου τοῦ Ἐψηλάντου.

προαγωγαὶ καὶ ἐν γένει τὰ στρατιωτικὰ ἀξιώματα θὰ ἀπενέμοντο ὑπὸ τοῦ ἀρχιστρατήγου μετὰ σύμφωνον πάντοτε γνώμην τῶν παρὰ τῇ Ἐθνικῇ Βουλῇ ἀντιπροσώπων Πελοποννησίων. Ὡς πρὸς τὴν Γερουσίαν, αὕτη μετὰ σύμφωνον γνώμην ἢ κατ' αἴτησιν τοῦ πρίγκιπος Προέδρου θὰ εἶχε τὰς ἀρμοδιότητας νὰ συντάσῃ συνθήκας παραδόσεως τοῦ ἐχθροῦ καὶ ἐχθρικῶν φρουρίων, νὰ διορίζῃ κατάλληλα πρόσωπα εἰς δημόσια ἀξιώματα, νὰ ἐποπτεύῃ εἰς τὴν εἰσπραξίν καὶ διαχειρίσιν τῶν δημοσίων ἐσόδων, νὰ δίδῃ ἐντολὰς εἰς τοὺς ἐφόρους τῶν ἐπαρχιῶν διὰ τὴν κίνησιν τῶν στρατευμάτων τῆς περιφέρειας καὶ νὰ χρησιμοποιοῖ τὴν στρατιωτικὴν δύναμιν πρὸς ἐκτέλεσιν τῶν διαταγῶν τοῦ Προέδρου αὐτῆς, ὁ ὁποῖος τρόπον τινὰ ἐλάμβανε τὴν ἐκτελεστικὴν ἐξουσίαν. Ἄξιον παρατηρήσεως εἶναι ὅτι ἐπροτείνεται καθιέρωσις συστήματος παρεμφεροῦς πρὸς τὸ τῶν ναυτικῶν νήσων ἐπὶ Τουρκοκρατίας. Ἡ σφραγὶς θὰ διηροεῖτο εἰς πέντε τμήματα, ἐκ τῶν ὁποίων τὸ ἐν θὰ εἶχεν ὁ Πρόεδρος καὶ τὰ ἄλλα τέσσαρα ἕκαστον ἐκ τῶν μελῶν τῆς Γερουσίας. Ἡ ἀρχὴ τῆς Γερουσίας θὰ ἦτο ἐνιαύσιος. Καθωρίζοντο ἐπίσης αἱ ἀρμοδιότητες τῶν ἐφόρων τῶν ἐπαρχιῶν, οἱ ὁποῖοι, ἐνιαυσίου ἐπίσης ἀρχῆς, ἀνελάμβανον τοπικὰς διοικητικὰς καὶ διαχειριστικὰς ἐξουσίας, θὰ ἀπετέλουν δὲ εἶδος τοπικοῦ συμβουλίου διὰ τὰς τοπικὰς ὑποθέσεις ὑπὸ τὸν ἔλεγχον πάντοτε τῆς Γερουσίας. Οἱ ἔφοροι χωρίων καὶ πόλεων θὰ ἐξεροῦντο ἐκ τῶν γενικῶν ἐφόρων τῆς ἐπαρχίας. Ὁ Πρίγκιψ θὰ ἤσκει τὴν ἀνωτάτην κατ' ἔφεσιν δικαστικὴν ἐξουσίαν, οἰαδήποτε δὲ κεφαλικὴ ποινὴ θὰ ἐκρίνετο τελικῶς ὑπὸ τοῦ Πρίγκιπος καὶ τῆς Γερουσίας. Ὁ Πρίγκιψ καὶ ἡ Γερουσία, οἱ γενικοὶ καὶ μερικοὶ ἔφοροι, ὡς καὶ πάντες οἱ κάτοικοι τῆς Πελοποννήσου « θὰ ὑπέκειντο ἐξ ἴσου εἰς τοὺς διορισθησομένους προσωπικοὺς τοπικοὺς νόμους ».

Τὸ σχέδιον τοῦτο ἐκ πρώτης ὄψεως ἐφαίνετο περισσότερον δημοκρατικόν, ἀναγνωρίζον εἰς τὸν Ὑψηλάντην ἐξουσίας ἀρχηγοῦ τῆς ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας, ἀρχηγοῦ τῶν πολεμικῶν δυνάμεων καὶ ἀνωτάτου ἀρχοντος, ἀλλὰ κατ' ἔγκρισιν καὶ ὑπὸ τὴν ἐπίβλεψιν ἢ τὸν ἔλεγχον τῆς Γερουσίας, δηλαδὴ διὰ κοινοβουλευτικοῦ συστήματος ἐκπροσωποῦντος τὸν λαόν. Ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν, δεδομένου ὅτι οἱ Γερουσιασταὶ θὰ ἐξελέγοντο ὑπὸ τῶν ἐν Ζαράκοβᾳ συνηγμένων προκρίτων καὶ ἀνευ ἀμφιβολίας μεταξὺ τούτων, αἱ ἀρχαὶ τῆς λαϊκῆς κυριαρχίας ἠγνοοῦντο καὶ εἰς τὴν πραγματικότητά ἐπρόκειτο περὶ καθιέρωσιν ἀριστοκρατικοῦ ὀλιγαρχικοῦ συστήματος διὰ τῆς διατηρήσεως τῆς ἐξουσίας εἰς χεῖρας τῶν παλαιῶν κοτζαμπάσηδων καὶ ἄλλων προυχόντων. Σημασίαν τινὰ εἶχε τὸ γεγονὸς ὅτι διὰ πρώτην φοράν ἐγένετο λόγος περὶ ἐθνικῆς, δηλαδὴ πανελληνίου, Βουλῆς, οὕτω δὲ ὑπεννοεῖτο ἡ σύγκλησις τῆς πρώτης ἐθνικῆς συνελεύσεως. Ἀλλὰ καὶ διὰ ταύτην οἱ ἐκπρόσωποι τῆς Πελοποννήσου θὰ ἐξελέγοντο ὑπὸ τῶν συνηγμένων εἰς Ζαράκοβαν προκρίτων. Καὶ τὸ σχέδιον τοῦτο δὲν ἦτο δυνατόν νὰ ἱκανοποιήσῃ τὸν

Ἐψηλάντην. Ἐν τούτοις, εἰς ἐποχὴν κατὰ τὴν ὁποίαν κατέφθانون ἤδη εἰδήσεις περὶ συντριβῆς τῆς Φιλικῆς Ἐταιρείας εἰς Μολδοβλαχίαν καὶ πλήρους πλέον ἀνυπαρξίας τῆς « Ἀνωτάτης Ἀρχῆς », τῆς ὁποίας προέβαλλεν ἑαυτὸν ἐκπρόσωπον, ἡ παραχώρησις τῆς ἀρχιστρατηγίας καὶ τῆς ἀνωτάτης πολιτικῆς ἐξουσίας, ἔστω καὶ ὑπὸ τὸν ἔλεγχον τοῦ ἐκπροσωποῦντος τοὺς προκρίτους σώματος τῆς Γερουσίας, θὰ ἔπρεπε νὰ κάμουν τὸν Ἐψηλάντην νὰ σκεφθῆ, ἂν δὲν θὰ ἔπρεπε νὰ ἀποδεχθῆ τὰς νέας προτάσεις των. Διότι ὄφειλε νὰ κατανοήσῃ ὅτι μετὰ τὴν συντριβὴν τοῦ Ἀλεξ. Ἐψηλάντου, τὰ σχέδια τῆς διὰ τῶν στρατιωτικῶν καὶ τῶν λαϊκῶν μαζῶν παρασκευῆς συστήματος, ὀδηγοῦντος εἰς ἠγεμόνευσιν μιᾶς ἐλευθέρως Ἑλλάδος ὑπὸ τῆς οἰκογενείας τῶν Ἐψηλιαντῶν, ἀπετέλουν χίμαιραν. Θὰ ἦτο δυνατὸν νὰ ἐκμεταλλευθῆ τοὺς προσκαίρους φόβους τῶν προκρίτων περὶ ἀπειλουμένης στρατιωτικῆς ἐξεγέρσεως, συνεπεία τῶν ὁποίων προέβαινον ἀκόμη εἰς σημαντικὰ ὑποχωρήσεις. Ἐπὶ πλέον, πολλοὶ πρόκριτοι ἐπεθύμουν εἰλικρινῶς συνεννόησιν μετὰ τοῦ Ἐψηλάντου διὰ νὰ ἀπομακρύνουν τοῦτον ἐκ τῶν στρατιωτικῶν, ἰδίως τῶν μεγάλης ἰσχύος παλαιῶν ἀρχηγῶν τῶν Κλεφτῶν, τοὺς ὁποίους ἐφοβοῦντο περισσότερον, καὶ ἐφαίνοντο διατεθειμένοι νὰ συνεργασθοῦν εἰλικρινῶς μετ' αὐτοῦ. Ὁ Δημ. Ἐψηλάντης, ἂν ἦτο προικισμένος διὰ πολιτικῆς ὀξυνοίας, θὰ ἦτο δυνατὸν νὰ ἐκμεταλλευθῆ τὴν κατάστασιν αὐτὴν τῶν πνευμάτων καί, ἀναλαμβάνων τὰς ἐξουσίας στρατιωτικῆς καὶ πολιτικῆς διεξαγωγῆς τοῦ ἀγῶνος, νὰ ἐπιπλεύσῃ. Ἀλλ' ἔστερεῖτο πολιτικότητος καὶ πείρας, παρέμενε μετ' ἀκρισίας καὶ πείσματος προσκεκολλημένος εἰς τὰς ὁδηγίας τοῦ ἀδελφοῦ του καὶ εἰς τὰ ἐκεῖ κατηρτισμένα σχέδια, ὑφίστατο δὲ καὶ τὴν ἐπιρροὴν τῶν προσώπων, ἰδίως τῶν στρατιωτικῶν τοῦ περιβάλλοντος, τρεφόντων ἄσπονδον μῖσος κατὰ τῶν προκρίτων.

Κατὰ τὸν Ἰ. Φιλήμονα, ὑπὸ τῶν ἐν Ζαρακόβη προκρίτων ἐστάλη ὁ Μητροπολίτης Γερμανὸς μὲ τὴν ἐντολήν, ὅπως διὰ τῆς προσωπικῆς του ἐπιρροῆς πείσῃ τὸν Ἐψηλάντην νὰ δεχθῆ ἐν ὀνόματι τῆς σωτηρίας τῆς πατρίδος τὴν συνδιαλλαγὴν, ἀποδεχόμενος τὸ προτεινόμενον σχέδιον. Ὁ Ἐψηλάντης ἀπηύθυνε τότε πρὸς τὸν Γερμανὸν τὸ ἐρώτημα, τὸ ὁποῖον εἰς πᾶσαν ἄλλην περίστασιν θὰ ἦτο δικαιολογημένον: « Ἄν οἱ συναθροισθέντες ἐν Ζαρακόβη εὐπατρίδαι τῶν ἐπαρχιῶν ἐκλέχθησαν μὲ κοινὴν θέλησιν τοῦ λαοῦ καὶ ἂν ἔχωσιν ἔγγραφα πληρεξούσια, νὰ τὰ παρουσιάσωσι ». Καὶ ὁ Γερμανὸς ἀπήντησεν εὐφυνῶς ὅτι « εἰς τοὺς πανισχύρους εἰς τὰς ἐπαρχίας των προὔχοντας ἦτο πολὺ εὐκόλον νὰ προμηθευθοῦν πληρεξούσια ἂν τὸ ἐπεθύμουν ». Καὶ ὁ Ἐψηλάντης παρετήρησεν: « Οἱ ἄρχοντες ἃς ἐξακολουθῶσι νὰ διοικῶσι κατὰ τὸ σύστημα τῶν Καλτετζῶν κανεῖς δὲν τοὺς ἐμποδίζει. ἔθνικὴ ὅμως Βουλὴ δὲν δύναται νὰ συστηθῆ ἄνευ τῆς νομίμου ἐκλογῆς ». Ὁ Γερμανὸς ἠγωνίσθη νὰ πείσῃ τὸν Ἐψηλάντην ὅτι τὰ πολεμικὰ ἔπρεπε νὰ ἀνήκουν εἰς αὐτὸν καὶ τὰ πολιτικὰ εἰς τοὺς προκρίτους, ἐφ' ὅσον δὲ οἱ

πρόκριτοι ἀπεδέχοντο τὴν συμμετοχὴν του εἰς τὴν διαχείρισιν τῶν πολιτικῶν ὑποθέσεων διὰ τῆς Γερουσίας, θὰ ἔπρεπε καὶ αὐτὸς νὰ δεχθῆ τὴν συμμετοχὴν τῆς Γερουσίας εἰς τὴν διαχείρισιν τῶν πολεμικῶν. Ἐφθασε μέχρι τοῦ σημείου νὰ κάμῃ πρὸς τὸν Ὑψηλάντην γονυκλινῆς δραματικὴν ἔκκλησιν, ὅπως, διὰ τὴν ἀπαραίτητον συμφιλίωσιν καὶ ἐνότητα « χάριν τῆς σωτηρίας τῆς πατρίδος », ὑπογράψῃ τὸν προτεινόμενον ὀργανισμόν. Ὁ Ὑψηλάντης ἐκάμφθη πρὸς στιγμὴν ἐκ τῆς εὐγλωττίας καὶ τῶν ἰκεσιῶν τοῦ ἐπιφανοῦς ἐκείνου πατριώτου κληρικοῦ καὶ ἐφάνη διατεθειμένος νὰ ὑπογράψῃ. Ἀλλὰ κατὰ τὴν στιγμὴν ἐκείνην εἰσώρμησαν μετὰ βίας οἱ ἀμείλικτοι ἐχθροὶ τῶν προκρίτων Ἀναγνωστόπουλος καὶ Ἀναγνωσταρᾶς ἀνακράζοντες: « Μὴν ὑπογράψῃς Πρίγκηπα! Ἀλλέως ὄλο τὸ στρατεύμα εἶναι ἐναντίον σου! » Τότε ὁ Ὑψηλάντης ἠρνήθη ὀριστικῶς νὰ ὑπογράψῃ καὶ ὁ Γερμανὸς ἀπῆλθεν ἀποκαρδιωμένος καὶ θρηνηῶν τὰς τύχας τοῦ ἔθνους, ἔφυγον δὲ ἄπρακτοι καὶ οἱ ἐν Ζαρακόβῃ ἀπεσταλμένοι τοῦ Ὑψηλάντου. Ἀπὸ τῆς ἡμέρας αὐτῆς ἠνοιχθῆ χάσμα ἀγεφύρωτον μεταξὺ Ὑψηλάντου καὶ προκρίτων. Οἱ πρόκριτοι ὤμοσαν ἀδιάλλακτον μῖσος καὶ ὁ Ὑψηλάντης ἐρρίφθη ὅλως εἰς τὰς ἀγκάλας τοῦ στρατιωτικοῦ στοιχείου. « Ἀπὸ τῆς ὥρας αὐτῆς ἡ Ἑλλὰς διήρηται πολιτικῶς καὶ τῆς διαιρέσεως ταύτης τὸν ροῦν καὶ τὰ ἴχνη θέλομεν βλέπειν ἐπὶ ὅλων τῶν ἐθνικῶν συνελεύσεων, ἐπὶ ὅλων τῶν περιοδικῶν διοικήσεων ἐν ἑκάστη ἐπαρχίᾳ καὶ πόλει »¹.

8. ΟΙ ΑΠΩΤΕΡΟΙ ΣΚΟΠΟΙ ΥΨΗΛΑΝΤΟΥ ΚΑΙ ΠΡΟΚΡΙΤΩΝ

Ὁ Δημ. Ὑψηλάντης ἦτο τίμιος, γενναῖος καὶ εἰλικρινῆς πατριώτης, καθ' ὅλον δὲ τὸ διάστημα τῆς ἐπαναστάσεως ἔσπευδεν ἀπροφασίστως ὅπου αἱ περιστάσεις τὸ ἐκάλουν ἢ ἐλάμβανε παρὰ τῆς κυβερνήσεως διαταγὰς μαχόμενος ἀφιλοκερδῶς ὑπὲρ πατρίδος μὲ ἀξιοθαύμαστον ἠρωισμόν. Κατὰ τοὺς πρώτους μῆνας ἡ φανατικὴ εἰς αὐτὸν προσήλωσις τῶν μαχομένων ὑπὲρ ἐλευθερίας Ἑλλήνων, ἰδίως τῶν συγκεντρουμένων εἰς τὰ στρατόπεδα τῶν Βερβένων καὶ τῶν Τρικώρφων, ἦτο τόσον μεγάλη καὶ τὸ μῖσός των κατὰ τῶν ἀντιστρατευομένων αὐτὸν προκρίτων τόσον σφοδρόν, ὥστε θὰ ἦτο λίαν εὐχερὲς νὰ συντρίψῃ τὴν σημειωθείσαν ἀντίδρασιν δι' ἀμέσου ἐξοντώσεώς

1. Ἰ. Φιλήμονος, ἔ.ἀ., σ. 196 κ.έ. Κατὰ τὸν Φιλήμονα (ἔ.ἀ., σ. 462) ὁ Ὑψηλάντης βραδύτερον μετεμελήθη, διότι παρεσύρθη ὑπὸ τοῦ Ἀναγνωσταρᾶ καὶ δὲν ἐδέχθη νὰ ὑπογράψῃ τὸν ὀργανισμόν αὐτὸν πρὸς συνδιαλλαγὴν μετὰ τῶν προκρίτων. Πρέπει πάντως νὰ ὑπομνησθῆ ὅτι ὁ Φιλήμων ἦτο ἀφωσιωμένος εἰς τοὺς Ὑψηλάντας καὶ τὸ ἔργον του αὐτὸ ἀποβλέπει, βάσει τῶν εἰς τὴν διάθεσίν του τεθέντων στοιχείων, εἰς τὴν ἱστορικὴν ἀποκατάστασιν των.

των ὑπὸ τῶν στρατιωτῶν. Ὅχι μόνον δὲν τὸ ἠθέλησεν, ἀλλὰ συνεκράτησε τὰς ἐξάλλους στρατιωτικὰς μάζας καὶ ἀπεσόβησε σφαγὰς, ἐκ πατριωτισμοῦ, διὰ νὰ μὴ χυθῆ ἀδελφικὸν αἷμα καὶ ἐκ φόβου ὅτι τοῦτο θὰ ὠδήγει εἰς διαίρεσιν ἅμα τῇ κηρύξει τοῦ ἀγῶνος καὶ ἐθνικὴν καταστροφὴν.

Ἦτο ὅμως πολὺ νέος, εἰκοσιοκταετής, ἄπειρος εἰς χειρισμὸν τόσων σοβαρῶν καὶ πολυπλόκων πολιτικῶν καὶ πολεμικῶν ὑποθέσεων καὶ ἔστερεῖτο ἡγετικῶν προσόντων. Εἶχεν ἀνατραφῆ καὶ διαπλασθῆ ψυχικῶς καὶ διανοητικῶς μὲ τὰς ἰδέας τοῦ φαναριωτισμοῦ καὶ μὲ τὰς ἡγεμονικὰς παραδόσεις τῶν Ὑψηλάντων, ὥστε νὰ μὴ εἶναι ἱκανὸς νὰ ἀντιμετωπίζη μετ' εὐελιξίας τὰς νέας καταστάσεις, εἰς τὰς ὁποίας προσέκρουσεν ἐν Πελοποννήσῳ. Κατὰ γενικὴν ὁμολογίαν, ἡ ἐπιρροή του ἦτο τόση εἰς τὴν ἀρχήν, ὅτε ὑπηκούετο τυφλῶς ἀπὸ τὴν Στερεὰν Ἑλλάδα καὶ τὰς νήσους καὶ ἀπὸ μίαν ἰσχυρὰν μερίδα τοῦ λαοῦ τῆς Πελοποννήσου, ὥστε θὰ ἠδύνατο, ἐὰν ἐνήργει μετὰ ταχύτητος καὶ τόλμης, νὰ ἐπιβληθῆ καὶ νὰ δημιουργήσῃ μίαν νέαν κατάστασιν εἰς τὴν ἐπαναστατημένην Ἑλλάδα. Ἐστερεῖτο ὅμως τόλμης καὶ ἰσχυρᾶς θελήσεως, ἐπὶ πλεόν, μὴ γνωρίζων τὴν ἀτυχῆ ἔκβασιν τοῦ ἀγῶνος εἰς τὴν Μολδοβλαχίαν, ἐφαντάζετο ὅτι ἡ καιροσκοπικὴ παράτασις τῆς καταστάσεως θὰ ἔφθειρε τὴν δύναμιν τῶν προκρίτων καὶ θὰ ἀπέβαινε τελικῶς ὑπὲρ τῆς ἐπιβολῆς τῶν σχεδίων του. Διὰ τοῦτο παρεσύρθη εἰς ἀγόνους καὶ ἀτελειώτους διαπραγματεύσεις, αἱ ὁποῖαι ἔφθειρον περισσότερον αὐτὸν καὶ τὸ γόητρόν του. Ὅτε δὲ ἤρχισαν νὰ καταφθάνουν αἱ εἰδήσεις περὶ οἰκτρᾶς ἀποτυχίας τοῦ κινήματος ἐν Μολδοβλαχίᾳ καὶ φυγῆς τοῦ ἀδελφοῦ του, κατέρρευσαν καὶ αἱ ἐλπίδες συνδρομῆς ἐκ μέρους τῆς Ρωσίας καὶ ἀπεκαλύφθη τὸ ἀπατηλὸν τῶν διαβεβαιώσεων τῆς Φιλικῆς Ἐταιρείας. Τότε ἤρχισε νὰ καταρρέη καὶ τὸ ἀσυναγώνιστον γόητρόν του ἀνὰ τὴν ἐπαναστατημένην Ἑλλάδα. Οἱ πρόκριτοι τῆς Πελοποννήσου, ἀναθαρρήσαντες, διεκήρυσσον ἀναφανδὸν ὅτι ἦτο ἐκπρόσωπος ἀνυπάρκτου πλεόν Ἀρχῆς καὶ ὅτι κατ' ἀκολουθίαν οὐδεμίαν εἶχεν ἀρμοδιότητα νὰ κυβερνήσῃ τοὺς Ἕλληνας καὶ νὰ ρυθμίζη τὰ τῆς διεξαγωγῆς τῶν πολεμικῶν ἐπιχειρήσεων, ἀκόμη δὲ ὀλιγώτερον νὰ ἐπιβάλλῃ σχέδια πολιτικῆς τῶν διακυβερνήσεως.

Παρὰ ταῦτα, ὁ Ὑψηλάντης οὐδέποτε ἀπέβαλε ρητῶς τὰς ἀξιώσεις ἀρχιστρατηγίας καὶ ἐφαρμογῆς πολιτεύματος κατὰ τὰς ἀντιλήψεις του. Ἐτάχθη καὶ παρέμεινε μέχρι τέλους παρὰ τὸ πλευρὸν τῶν στρατιωτικῶν καὶ ἐναντίον τῶν προκρίτων, στρεφόμενος ἐκάστοτε καὶ πρὸς τὰς λαϊκὰς μάζας πρὸς ὑπεράσπισιν ἀρχῶν λαϊκῆς κυριαρχίας διὰ τὸ σχεδιαζόμενον πολίτευμα τῆς νεωτέρας Ἑλλάδος, ἀλλ' ὑπὸ ἐννοίας ὅλως διαφόρους ἐκείνων, τὰς ὁποίας προέβαλλον οἱ πρόκριτοι. Συνέχισε μέχρι πέρας τοῦ ἀγῶνος νὰ περιπλανᾶται εἰς τὰ στρατόπεδα, νὰ μάχεται ἐνδόξως καὶ ἥρωικῶς ὅπουδῆποτε εὔρισκεν εὐκαιρίαν καὶ εἰς πολλὰς περιπτώσεις, ὅπως εἰς τὴν πολιορκίαν τῆς Τριπολιτσᾶς καὶ εἰς τὴν μάχην τῶν Μύλων, προσέφερε μεγάλας ὑπηρεσίας εἰς

τὴν ὑπόθεσιν τῆς ἑλληνικῆς ἐλευθερίας. Ματαίως ὁμως ἠγωνίσθη νὰ ἐπανακτήσῃ τὸ ἀπολεσθὲν γόητρόν του διὰ μιᾶς περιφανοῦς καὶ ὀφειλομένης ἀποκλειστικῶς εἰς αὐτὸν νίκης, ὅπως ἡ προσπάθεια ἀλώσεως τοῦ Ναυπλίου.

Οἱ ἱστορικοὶ τοῦ Ἄγῶνος περιπίπτουν πάντως εἰς πλάνην, ὑποστηρίζοντες ὅτι ἡ πάλη αὐτὴ μεταξὺ Ὑψηλάντου καὶ προκρίτων ἦτο ἡ πρώτη σημειωθείσα πάλη εἰς τὴν ἀπελευθερουμένην Ἑλλάδα μεταξὺ τῶν δημοκρατικῶν ἀφ' ἑνὸς καὶ τῶν μοναρχικῶν ἢ τῶν ὀλιγαρχικῶν ἰδεῶν ἀφ' ἑτέρου, ἀποδίδοντες ἀναλόγως τῶν συμπαθειῶν των εἰς τὸν Ὑψηλάντην μοναρχικὰς ἢ λαϊκὰς δημοκρατικὰς καὶ εἰς τοὺς προκρίτους ὀλιγαρχικὰς ἢ δημοκρατικὰς τάσεις. Ἐν τῇ πραγματικότητι, ἐπρόκειτο περὶ ἀποπείρας ἐκμεταλλεύσεως τῶν δημοκρατικῶν ἀρχῶν, ἐκ μέρους μὲν τοῦ Ὑψηλάντου καὶ τοῦ περιβάλλοντός του διὰ τὴν ἐφαρμογὴν μοναρχικοῦ πολιτεύματος μετὰ τοῦ χρίσματος τῆς λαϊκῆς κυριαρχίας, ἐκ μέρους δὲ τῶν προκρίτων διὰ τὴν καθιέρωσιν τοῦ παλαιοῦ ὀλιγαρχικοῦ συστήματος τῆς ἐπὶ αἰῶνας ἰθυνοῦσης τάξεώς των, ἐν ὀνόματι πάντοτε τῶν δογμάτων τῆς λαϊκῆς αὐτοδιαθέσεως. Πρέπει πάντως νὰ ὑπογραμμισθῇ ὅτι κατὰ τὴν πρώτην αὐτὴν περίοδον τῆς ἐπανάστασεως πολλοὶ δημοκρατικῶν φρονημάτων στρατιωτικοί, ὧς καὶ ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ ἀφιχθέντες νέοι, διαπνεόμενοι ὑπὸ δημοκρατικῶν ἀρχῶν, ἐτάχθησαν παρὰ τὸ πλευρὸν τοῦ Ὑψηλάντου, διότι ἐθεώρουν τοῦτον περισσότερον προσκείμενον πρὸς τὰς ἀρχὰς τῆς λαϊκῆς θελήσεως ἀπὸ τοὺς προκρίτους, τοὺς ὁποίους ἐθεώρουν ἐκπροσώπους τοῦ ὀλιγαρχικοῦ συστήματος τοῦ κοτζαμπασισμοῦ¹.

Χωρὶς νὰ ἐπέλθῃ ποτὲ εἰλικρινῆς συνεννόησις, τὸ ἐγγίζον τέλος τῆς πολιορκίας τῆς Τριπόλεως ἠλάττωνε τὴν σημασίαν τῆς διενέξεως καὶ ὠδήγει αὐτομάτως εἰς λύσιν. Κατὰ τὴν προᾶξιν τῶν Καλιτετζῶν, τὸ σύστημα τῆς ὑπ' αὐτῆς συσταθείσης Πελοποννησιακῆς Γερουσίας θὰ ἴσχυε μόνον μέχρι τῆς ἀλώσεως τῆς Τριπόλεως. Ἐπῆλθε μᾶλλον σιωπηρὰ συμφωνία, ὅπως μὴ φθάσουν τὰ πράγματα εἰς τὰ ἄκρα μέχρι τῆς ἐποχῆς αὐτῆς, ὅτε αἱ δύο παρατάξεις θὰ ἔδιδον διὰ τῆς συγκλήσεως γενικῆς συνελεύσεως τὴν μάχην περὶ

1. Τὸ χαρακτηριστικώτερον παράδειγμα εἶναι ὁ Βάμβας, ὁ ὁποῖος, ζήσας ἐπὶ μακρὸν εἰς Παρισίους εἰς τὸ περιβάλλον τοῦ Κοραῆ καὶ ἐμπεποτισμένος ὑπὸ τῶν γαλλικῶν φιλελευθέρων ἰδεῶν, ἐν τούτοις, ἀπὸ τῆς πρώτης στιγμῆς ἐτέθη εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ Ὑψηλάντου, τοῦ ὁποῖου διηύθυνε τὸ πολιτικὸν γραφεῖον, λόγῳ τῆς κατὰ τὰς ἰδέας τοῦ Κοραῆ ἀντιπαθείας, τὴν ὁποίαν ἔτρεφε κατὰ τοῦ Κοτζαμπασισμοῦ καὶ πιστεύων ὅτι ὁ Ὑψηλάντης ἐξεπροσώπει περισσότερον τὰς δημοκρατικὰς ἀρχὰς τῆς λαϊκῆς κυριαρχίας. Ὀλίγον βραδύτερον ὁ Κοραῆς ἠθέλησε νὰ ἐξαγάγῃ τὸν Βάμβαν ἐκ τῆς πλάνης περὶ τοῦ τελευταίου τούτου, ἀπευθύνσας πρὸς αὐτὸν μακρὰν ἐπιστολὴν (20 Ἰουλίου 1823), εἰς τὴν ὁποίαν ἐπιτίθεται μετὰ σφοδρότητος κατὰ τοῦ Ὑψηλάντου διακωμωδῶν καὶ τοὺς πριγκιπικούς του τίτλους (Ν. Δαμαλά, Ἐπιστολαὶ Κοραῆ, τ. Γ', σ. 669 κ.έ.).

τῆς μορφῆς τοῦ πρώτου πολιτεύματος τῆς νεωτέρας Ἑλλάδος, μάχην ἐκ τῆς ἐκβάσεως τῆς ὁποίας θὰ ἐξηραῖτο συγχρόνως εἰς ποίων χεῖρας θὰ παρεδί-
δετο τελικῶς ἡ ἐξουσία.

9. ΟΙ ΦΑΝΑΡΙΩΤΑΙ ΑΝΤΙΠΑΛΟΙ ΤΟΥ ΥΨΗΛΑΝΤΟΥ

Τὴν κατὰ τοῦ Ἑψηλάντου ἀντίδρασιν ἐνίσχυσε σημαντικῶς ἡ παρὰ τὸ πλευρὸν τῶν προκρίτων τοποθέτησις τριῶν προσωπικοτήτων, καὶ τῶν τριῶν φαναριωτικῆς προελεύσεως, αἱ ὁποῖαι κατὰ τὴν ἐποχὴν αὐτὴν ἀνεμεί-
χθησαν ἐνεργῶς εἰς τὰς πολιτικὰς διενέξεις τῆς Πελοποννήσου. Ἦσαν δὲ αὐταὶ ὁ Ἀλέξανδρος Μαυροκορδαῖτος, ὁ Κωνσταντῖνος Καρατζᾶς καὶ ὁ Θεόδωρος Νέγρης. Καὶ οἱ τρεῖς ἀντεπολιτεύθησαν τὸν Ἑψηλάντην ἀπὸ τῆς πρώτης στιγμῆς τῆς ἀφίξεώς των εἰς τὴν Πελοπόννησον καὶ ἠγωνίσθησαν νὰ ἐκμηδενίσουν τὴν ἐπιρροήν του, ὄχι μόνον ἐκ τῶν συνήθων οἰκογενειακῶν ἀντιζηλιῶν καὶ ἀντιθέσεων, τὰς ὁποίας ἐκ τοῦ Φαναρίου μετέφερον εἰς τὴν ἐπαναστατημένην Ἑλλάδα, ἀλλὰ καὶ διότι αἱ βλέψεις καὶ αἱ προβαλλόμεναι ὡς ἀπορρέουσαι ἐκ τῆς ἀνωτάτης ἀρχῆς ἀπαιτήσεις τοῦ Ἑψηλάντου ἀντιτίθεντο πρὸς τὰς προσωπικὰς των φιλοδοξίας. Ἐκ τούτων ὁ Κ. Καρατζᾶς, προπαγανδίζων ἀναφανδὸν τὴν εἰς ἡγεμονικὸν θρόνον τῆς Ἑλλάδος ἀνοδὸν τοῦ πατρὸς του, ἄλλοτε ἡγεμόνος τῆς Βλαχίας καὶ ἤδη ἐν Πίζῃ, ἐφάνη ἀνεδαφικὸς καὶ δὲν ἔτυχε σοβαρᾶς προσοχῆς. Ὁ Θεόδωρος Νέγρης εἶχε μεγάλην μόρφωσιν καὶ πολλὰς ἱκανότητας, ἐφημίζετο δὲ ὡς ἀσυναγώ-
νιστος εἰς παρασκηνιακὴν δρασίαν, βυσσοδομῶν πάντοτε καὶ βάλλων ἐκ τοῦ ἀφανοῦς κατὰ τῶν ἀντιπάλων του. Καταπολεμῶν τὸν Ἑψηλάντην, προέβα-
λεν ὡς θιασώτης τῶν ἀρχῶν τῆς λαϊκῆς κυριαρχίας καὶ ἔθεσεν εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῆς ἐπαναστάσεως τὰς πλουσίας πολιτειακὰς του γνώσεις. Ἀλλ' ὁ ἐπιφανέστερος πάντων ἦτο ὁ Ἀλέξανδρος Μαυροκορδαῖτος συνδυάζων εὐρυ-
τάτην πολυμαθειαν, πολιτικότητα, πείραν καὶ εὐστροφίαν χειρισμοῦ πολυ-
πλόκων πολιτικῶν θεμάτων, συγχρόνως δὲ φρόνησιν καὶ δξύτητα συλλήψεως
προβλημάτων καὶ ἀκαταπόνητον δραστηριότητα. Μολονότι οὐδέποτε ἀπέ-
βαλε κατηγορηματικῶς τοὺς οἰκογενειακοὺς ἡγεμονικοὺς τίτλους καὶ ἐδέχετο
σιωπηρῶς νὰ ἀποκαλῆται πρίγκιψ, προσγειωθεὶς εἰς τὴν ἐν τῇ ἐπαναστατη-
μένη Ἑλλάδι πραγματικότητα, οὐδέποτε καὶ νύξιν ἔκαμε τοιούτων ἀξιώσεων,
πολλάκις δὲ ἐπιδεικτικῶς πῶς προέβαλλεν ὡς « ὁ πολίτης Μαυροκορδαῖτος »¹.

1. Οὕτω κυρίως ὑπέγραφεν εἰς τὴν ἀλληλογραφίαν του μετὰ τοῦ Κοραῆ, τὸν ὁποῖον βεβαίως ἐγνώριζεν ὡς φανατικῶς προσηλωμένον εἰς τὰς δημοκρατικὰς ἰδέας. Ὁ Κοραῆς ἐκ τοῦ λόγου ἀκριβῶς τούτου ἀφιέρωσε πολλοὺς ἐπαίνους εἰς τὸν Μαυροκορδαῖτον, ἀλλὰ βραδύτερον ἐπέκρινεν αὐτὸν καὶ διέκοψε τὴν μετ' αὐτοῦ ἀλληλο-

Θιασώτης τῶν ἀγγλικῶν κοινοβουλευτικῶν θεσμῶν, ὑπῆρξεν ἐκ τῶν θεμελιωτῶν τοῦ δημοκρατικοῦ πολιτεύματος τῆς Ἐπιδαύρου. Τοὺς Ὑψηλάντας ἐμίσει βαθύτατα, ἐκτοξεύων κατ' αὐτῶν δεινὰς κατηγορίας διὰ τὸ ἄωρον καὶ ἀπαράσκευον τοῦ ἀγῶνος καὶ τὰ ψεύδη τῆς Ἐταιρείας περὶ Ἀνωτάτης Ἀρχῆς, δὲν ἐδίστασεν ὅμως νὰ ἀποπειραθῆ εἰς τὴν ἀρχὴν προσέγγισιν μετὰ τοῦ Δημ. Ὑψηλάντου διὰ νὰ ἐκμεταλλευθῆ τὴν δημοτικότητά του. Πᾶσα προσπάθειά του καὶ πᾶσα στρατιωτικὴ (διότι καὶ εἰς στρατιωτικὰς ἐπιχειρήσεις ἐπανειλημμένως ἀνεμείχθη χάριν τοῦ σκοποῦ τούτου) ἢ πολιτικὴ ἐνέργεια ἀπέβλεπεν εἰς τὸν συγκεκριμένον σκοπὸν νὰ ἀποκτήσῃ ἱκανὸν κῦρος διὰ νὰ καταστῆ ὁ ἀδιαφιλονίκητος πολιτικὸς ἡγέτης τῆς Ἑλλάδος. Ὅπως δὲ ὁ Κολοκοτρώνης δὲν ὑπεστήριξε τὸν Ὑψηλάντην εἰς βάρος τῶν προκρίτων παρὰ μόνον μέχρι τοῦ σημείου, ὥστε νὰ ἐπέλθῃ ἑκατέρωθεν φθορὰ ἐξυπηρετοῦσα τὰ σχέδιά του πρὸς ἀνάληψιν τῆς στρατιωτικῆς ἡγεσίας ἐν Πελοποννήσῳ, οὕτω καὶ ὁ Μαυροκορδάτος δὲν παρεῖχεν ὑποστήριξιν εἰς τοὺς προκρίτους εἰς τὸν κατὰ τοῦ Ὑψηλάντου ἀγῶνά των παρὰ μόνον ἐφ' ὅσον καὶ καθ' ὅσον τοῦτο ἐξυπηρετεῖ τὰ σχέδιά του πολιτικῆς ἡγεσίας.

Ὁ Δημ. Ὑψηλάντης ἔδειξε δυσπιστίαν καὶ ἀντιπάθειαν ἀπ' ἀρχῆς καὶ πρὸς τοὺς τρεῖς τούτους ἄνδρας. Ὁ Νέγρης καὶ ὁ Καρατζᾶς, καταφθάσαντες πρῶτοι εἰς Πελοπόννησον καὶ μὴ δυνηθέντες νὰ ἀποσπάσουν παρὰ τοῦ Ὑψηλάντου ὑψηλὰς θέσεις, ἐβυσσοδόμουν ἀναφανδὸν κατὰ τούτου, διακηρύσσοντες ὅτι οὐδεμίαν εἶχεν ἐξουσίαν νὰ κυβερνᾷ τὴν ἐλευθέραν Ἑλλάδα ἐξ ὀνόματος μιᾶς ἀνυπάρχου Ἀρχῆς. Ἀντιθέτως ὁ Μαυροκορδάτος, ὁ ὁποῖος εἶχεν ἀποβιβασθῆ εἰς Μεσολόγγι μετὰ πολλῶν ἐφοδίων διὰ τὸν ἀγῶνα, ἠρνήθη νὰ ἀναλάβῃ τὴν προσφεροθεῖσαν εἰς αὐτὸν ἀρχηγίαν τῆς Αἰτωλοκαρνανίας καὶ τὴν ὀργάνωσιν τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος, πρὶν συναντηθῆ μετὰ τοῦ Ὑψηλάντου καὶ προσπαθῆσῃ νὰ φθάσῃ εἰς μετ' αὐτοῦ συνεννόησιν. Πρὸς τοῦτο μετέβη εἰς Πελοπόννησον καὶ ἀπὸ τοῦ στρατοπέδου τῆς Τριπόλεως ἔλαβε τὴν ἄγουσαν εἰς Τρίκορφα, ἐνῶ ὁ Καρατζᾶς καὶ ὁ Νέγρης, ἀρνηθέντες νέαν συνάντησιν μετὰ τοῦ Ὑψηλάντου, μετέβησαν πρὸς ἀναμονὴν εἰς Βυτίαν. Τὴν 14^{ην} Αὐγούστου ὁ Μαυροκορδάτος συνητήθη εἰς Τρίκορφα μετὰ τοῦ Ὑψηλάντου. Ἐν τῷ μεταξὺ κατέφθασαν σαφεῖς εἰδήσεις περὶ πλήρους καταστροφῆς τῶν ἐπιχειρήσεων τῆς Μολδαβίας καὶ συντριβῆς τοῦ Ἀλεξάνδρου Ὑψηλάντου. Ὁ Μαυροκορδάτος εἶχε πλέον ἐπιχειρήματα νὰ μὴ θέλῃ οὔτε λόγος νὰ γίνεται περὶ Ἀνωτάτης Ἀρχῆς καὶ ἐκάλει τὸν Ὑψηλάντην νὰ ἀποβάλλῃ τὰς ἀξιώσεις ἀρχιστρατήγου καὶ νὰ παύσῃ νὰ ἀντιποιῆται ἐξουσίαν ἀνωτάτου ἡγέτου, νὰ συνεργασθῆ δὲ μετὰ τῶν λοιπῶν διὰ

γραφίαν, διότι δὲν ἀπεκλήρυσσε τὸν τίτλον τοῦ πρίγκιπος, διὰ τοῦ ὁποῖου τὸν προσεφώνουν (βλ. λεπτομερέστερον εἰς ἔργον μου «Ὁ Ἀδαμάντιος Κοραῆς καὶ ἡ ἐλευθερία τῶν Ἑλλήνων», σ. 325 κ.έ.).

τὴν ἐλευθερίαν τῆς πατρίδος. Ὁ Δημ. Ὑψηλάντης ἀπέκρουσε μετ' ἀγανακτικῆσεως τὰς ἀξιώσεις αὐτάς, ἀρνούμενος οἰανδήποτε ὑποχώρησιν εἰς τὴν ἀσκησιν τῶν δικαιωμάτων του ἐξ ὀνόματος τῆς ὑπερτάτης Ἀρχῆς. Πάντως ὁ Μαυροκορδάτος, λαμβάνων ὑπ' ὄψιν ὅτι ὑφίστατο εἰσέτι ἢ ἐπιρροὴ τοῦ Ὑψηλάντου εἰς τὰς λαϊκὰς μάζας καὶ φοβούμενος τὰς συνεπείας διὰ τὸν ἀγῶνα, ἠρνήθη νὰ ἡγηθῆ μιᾶς ἀνοικτῆς ρήξεως, ὅπως παρώτρυνον αὐτὸν οἱ πρόκριτοι καὶ τὰ ἄλλα ἀντιπολιτευόμενα τὸν Ὑψηλάντην στοιχεῖα. Μετέβη εἰς Βυτίναν, ὅπου ἀπὸ κοινοῦ μετὰ τοῦ Καντακουζηνοῦ, τοῦ Καρατζᾶ καὶ τοῦ Νέγρη, ὡς καὶ ἀντιπροσώπων Στερεοελλαδιτῶν, οἱ ὅποιοι ἐπέστρεψαν ἐκ Τρικόρφων ἄπρακτοι, ἔλαβον τὴν ἀπόφασιν νὰ μεταβοῦν εἰς Στερεὰν Ἑλλάδα καὶ νὰ ἀφιερωθοῦν ἐκεῖ εἰς τὴν καλὴν διεξαγωγὴν τοῦ Ἀγῶνος καὶ τὴν πολιτικὴν ὀργάνωσιν αὐτῆς μέχρι τῆς συγκλήσεως Ἐθνοσυνελεύσεως, πρὸς ψήφισιν πολιτεύματος ἀπάσης τῆς ἐλευθέρου Ἑλλάδος¹.

1. Κατὰ τὸν Σπ. Τρικούπη (ἔ.ἀ., τ. Β', σ. 110) ὁ Ὑψηλάντης ἀντετάχθη εἰς τὴν μετάβασιν τοῦ Μαυροκορδάτου καὶ τῶν μετ' αὐτοῦ εἰς τὴν Στερεὰν Ἑλλάδα πρὸς ὀργάνωσιν τῆς διοικήσεως, μεταφέρει δὲ καὶ τὴν ἀκόλουθον στιχομυθίαν : « αὐτὸς [ὁ Ὑψηλάντης] ἀπεστρέφετο καὶ τοὺς τέσσαρας τούτους ἄνδρας [Μαυροκορδάτον, Καντακουζηνόν, Καρατζᾶν, Νέγρη] ὡς δυσμενῶς πρὸς αὐτὸν διακειμένους καὶ ὡς ἐπιβουλεύοντας ἢν ἀντεποιεῖτο ἐξουσίαν διὰ τοῦτο, ὅτε οἱ ρηθέντες πληρεξούσιοι [τῶν Στερεοελλαδιτῶν Ἐπίσκοπος Ταλαντίου καὶ Σακελλίων] εἶπον αὐτῷ « δός μας ἀρχηγὸν τὸν Μαυροκορδάτον », ἀπεκρίθη « δὲν συμφέρει — δός μας τὸν Καντακουζηνόν — οὔτε αὐτὸς εἶναι καλὸς — ἀμὴ ὁ Καρατζᾶς — καὶ αὐτὸς εἶναι ὁμοίος των. — Ἄς ἔλθῃ ὁ Νέγρης — αὐτὸς εἶναι ὁ χειρότερος ὅλων ». Ἄλλ' ὁ Φιλήμων (ἔ.ἀ., τ. Δ', σ. 192 καὶ 457) διαψεύδει μετ' ἀγανακτικῆσεως πάντα ταῦτα, ἰσχυριζόμενος ὅτι εἰς τοὺς ἀπεσταλμένους τῶν ἐπαρχιῶν τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος ἐπικαλουμένους « ἄνθρωπον ἀξίον νὰ διοργανίσῃ πολιτικῶς αὐτάς καὶ νὰ προστατεύῃ εἰς τὴν διοίκησιν τῶν στρατευμάτων » συνέστησεν ἐκθύμως τὸν Μαυροκορδάτον, ἐφωδίασε μάλιστα τοῦτον καὶ διὰ πληρεξουσίων ἐγγράφων ὡς ἐκπρόσωπόν του. Πρὸς ἀπόδειξιν τοῦ ἀναληθοῦς τῶν ὑπὸ τοῦ Τρικούπη δημοσιευομένων, ὁ Φιλήμων μνημονεύει ἐπιστολὴν τοῦ Ὑψηλάντου πρὸς τὸν Ράγκον καὶ πρὸς τοὺς προκρίτους τῶν Ἀθηνῶν χρονολογίας 26 Αὐγούστου, διὰ τῆς ὁποίας συνιστᾷ τὸν Μαυροκορδάτον « ὡς ἄνδρα εὐγενῆ, μόνον ἐπιτήδειον νὰ ὀργανίσῃ τὰ πάντα » κ.λ.π. Ἡ πιθανωτέρα ἐκδοχὴ εἶναι ὅτι ὁ Μαυροκορδάτος μὲ τὴν συνήθη πολιτικὴν ἐπιτηδειότητά του καὶ πρὸς τὸν σκοπὸν νὰ δώσῃ εἰς τὴν ἀποστολὴν του εἰς Στερεὰν Ἑλλάδα περισσότερον κῦρος, ἔπεισε τὸν Ὑψηλάντην νὰ δώσῃ τὴν συγκατάθεσίν του καὶ, ἂν μὴ νὰ ἐγχειρίσῃ πληρεξούσια γράμματα, πάντως νὰ στείλῃ συστατικὰς ἐπιστολάς. Ἄλλ' ὀλίγον ἔπειτα, μετὰ τὴν συνάντησίν του μετὰ τῶν ἀντιπροσώπων τῆς Ὑδρας καὶ ὅτε κατὰ τὴν μετάβασιν εἰς Βυτίναν συνεσχέφθη μετὰ τῶν προκρίτων τῆς Πελοποννήσου, τῶν ἀντιπροσώπων τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος καὶ τῶν ταχθέντων μετ' αὐτοῦ Φαναριωτῶν, οἵτινες πάντες τὸν ἐξουσιοδότησαν διὰ τὴν πολιτικὴν ἡγεσίαν τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος, ὁ Μαυροκορδάτος ἐτάχθη ἀναφανδὸν κατὰ τοῦ Ὑψηλάντου, τὸν ὅποιον ἠγνόησεν εἰς τὰς περαιτέρω ἐνεργείας του.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β'

ΟΙ ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΙ ΤΗΣ ΣΤΕΡΕΑΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

1. ΜΑΥΡΟΚΟΡΔΑΤΟΣ ΚΑΙ ΝΕΓΡΗΣ
ΠΑΡΑΣΚΕΥΑΖΟΥΝ ΣΥΝΕΛΕΥΣΕΙΣ

Ἐλέχθη ἄνωτέρω ὅτι μετὰ τὴν ἄνευ ἀποτελέσματος συνάντησιν εἰς Τρίκορφα μετὰ τοῦ Ὑψηλάντου, ὁ Μαυροκορδάτος, ἀκολουθούμενος ὑπὸ τοῦ Καντακουζηνοῦ, κατηυθύνθη εἰς Βυτίαν, ὅπου ἀνέμενον αὐτὸν ὁ Καρατζᾶς καὶ ὁ Νέγρης. Προσῆλθον ἐπίσης ἐκεῖ καὶ οἱ ἀντιπρόσωποι τῶν Στερεοελλαδιτῶν Ἐπίσκοπος Ταλαντίου Νεόφυτος καὶ Σακελλίων, σφόδρα δυσηρεστημένοι κατὰ τοῦ Ὑψηλάντου, διότι δὲν ἐπέτυχον τὴν ἀποστολὴν στρατιωτικῶν δυνάμεων ἐκ Πελοποννήσου πρὸς ἐνίσχυσιν τοῦ ἀγῶνος τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος. Πράγματι, ἡ Στερεὰ Ἑλλὰς εὕρισκετο ἐν πλήρει ἀναρχίᾳ. Λόγῳ πλήρους ἐλλείψεως ἐνιαίας τινὸς πολιτικῆς καὶ πολεμικῆς διοικήσεως, οἱ ἀρχηγοὶ τῶν πολεμικῶν σωμάτων, κατὰ τὸ πλεῖστον παλαιοὶ καπεταναῖοι Κλεφτῶν καὶ Ἀρματολῶν ἀσκοῦντες ἐπιρροὴν εἰς τὰς περιοχάς, εἰς τὰς ὁποίας ἔδρων ἄλλοτε, ἤδη ἐμάχοντο μετὰ γενναιότητος καὶ αὐτοθυσίας ὑπὲρ ἐλευθερίας, ἀλλ' ὥς ἦσαν κατὰ τὸ παρελθὸν εἰθισμένοι εἰς αὐτοβούλους ἐνεργείας, συνειργάζοντο ἀπλῶς πρὸς διεξαγωγὴν κοινῶν πολεμικῶν ἐπιχειρήσεων ἐν πλήρει ἀνυπαρξίᾳ ἄνωτέρας κατευθυντικῆς καὶ συντονιστικῆς ἀρχῆς. Ἡ ἔλλειψις αὐτῆ ἦτο περισσότερο ἀισθητὴ ὡς πρὸς τὴν διοίκησιν, λόγῳ ἀνυπαρξίας καὶ ἴχνους πολιτικῆς διοικήσεως. Κατὰ τοὺς πρώτους μῆνας τῆς ἐπαναστάσεως αἱ διάφοροι περιοχαί, ἰδίως αἱ πόλεις, διηκοῦντο εἴτε κατὰ παλαιὰ ἤθη καὶ ἔθιμα ὑπὸ τῶν ἄλλοτε προκρίτων, εἴτε ὑπὸ προχειροποιήτων συμβουλίων, ἐκδιδόντων ἐκάστοτε προχείρους διαταγὰς διὰ τὴν εὐταξίαν, τὴν στρατολογίαν καὶ τὴν συγκέντρωσιν ἐφοδίων χάριν τῶν ἀγωνιστῶν. Οὕτω κοινὴ ἦτο ἡ ἐπιθυμία τῶν κατοίκων τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος πρὸς προσωρινὴν — μέχρι συγκλήσεως Ἐθνικῆς συνελεύσεως, ἡ ὁποία θὰ ἐψήφιζε τὸ κοινὸν πολίτευμα τῆς ἐλευθέρως Ἑλλάδος — πολιτικὴν ὀργάνωσιν τοῦ ἐλευθέρου Ἑλληνικοῦ λαοῦ τῶν περιφερειῶν αὐτῶν. Ἰδιαιτέρως οἱ Αἰτωλοακαρνανεὶς ἐπόθουν τὴν ἀνάδειξιν ἑνὸς καὶ μόνου ἀρχηγοῦ, ἱκανοῦ ὄχι μόνον νὰ δώσῃ εἰς τὴν Στερεὰν Ἑλλάδα προσωρινούς θεσμούς ἐνιαίας διοικήσεως, ἀλλὰ καὶ νὰ ἀναλάβῃ εἰς χεῖράς του τὴν ἐνιαίαν ταύτην διοίκησιν, κατευθύνοντος συγχρόνως τὰ τῆς ἐνιαίας διεξαγωγῆς τοῦ ἀγῶνος. Τὸ πρόσωπον τοῦτο θὰ ἔπρεπε νὰ εἶναι ξένον πρὸς τὰς οἰκογενεῖας τοπικῆς ἐπιρροῆς

διὰ νὰ μὴ σημειωθοῦν ἀντιζηλῖαι καὶ ὑπονομεύσεις, ἀλλὰ φέρον ὄνομα κύρους καὶ ἐγνωσμένων ἱκανοτήτων πρὸς ἐπιβολὴν εἰς πάντας. Τοιαύτη προσωπικότης συγκεντρώνουσα τὰς προϋποθέσεις αὐτὰς δὲν ἐφαίνεται νὰ ὑπάρχη ἄλλη πλὴν τοῦ Ἀλεξάνδρου Μαυροκορδάτου, ὁ ὁποῖος, πέραν τοῦ ἡγεμονικοῦ του ὀνόματος, ἔχαιρεν ἤδη φήμης πολυμαθοῦς καὶ ἱκανοῦ ἀνδρός, ἔτι πλέον εἶχε καταστῆ δημοφιλῆς εἰς τὸ Μεσολόγγι, λόγῳ τῆς ἐκεῖ ἀποβιβάσεώς του μετὰ πολεμικῶν ἐφοδίων. Δύο ἀπεσταλμένοι τῶν Ἀκαρνάνων, ὁ Γεώργιος Πραΐδης καὶ ὁ Χρῆστος Κωλέττης εὕρισκοντο ἤδη καθ' ὁδὸν διὰ τὴν Πελοπόννησον, ὅπως συναντήσουν τὸν Μαυροκορδάτον καὶ προσκαλέσουν αὐτὸν νὰ μεταβῆ ἐκεῖ ἀμέσως διὰ νὰ ἀναλάβῃ τὴν πολιτικὴν ὀργάνωσιν.

Ἐν μέσῳ τῶν εὐνοϊκῶν αὐτῶν περιστάσεων εὗρεθεις εἰς τὴν Βυτίαν ὁ Μαυροκορδάτος, δὲν ἐδίστασε νὰ ρίψῃ εἰς τὴν λήθην τὴν ἐντολὴν, τὴν ὁποίαν εἶχε λάβει παρὰ τοῦ Ὑψηλάντου νὰ μεταβῆ εἰς Στερεὰν Ἑλλάδα ὡς ἐκπρόσωπος τούτου διὰ νὰ προβῆ εἰς ὀργάνωσιν τῶν περιφερειῶν αὐτῶν κατ' ἐξουσιοδότησιν του μὲ βασικὰς ἀρχὰς τὸν συνταχθέντα εἰς Τρίκορφα χάριν τῆς Πελοποννήσου ὀργανισμόν. Εἶναι πιθανὸν ὅτι πρὸς τὴν αὐτοτελεῖ αὐτὴν δρᾶσιν ἐξωθήθη ὑπὸ τοῦ Νέγρη καὶ τοῦ Καρατζᾶ, οἱ ὁποῖοι ἀμφοτέρω ἐμίσειον καὶ ὑπέσκαπτον τὸν Ὑψηλάντην, χαρακτηρίζοντες αὐτὸν « πληρεξούσιον τοῦ μηδενὸς καὶ ἐκπρόσωπον ἀνυπάρκτου ἀρχῆς ». Ἄλλ' εἶναι ἀληθὲς ὅτι ὁ Μαυροκορδάτος, ὁ ὁποῖος εἶχε τὸ χάρισμα νὰ συλλαμβάνῃ τὰς πραγματικότητας μετὰ καιροσκοπικῆς δεινότητος, δὲν θὰ ἐχρειάσθη πολὺ διὰ νὰ ἀντιληφθῆ ὅτι ἦτο καιρὸς νὰ προβάλῃ ἑαυτὸν εἰς τὸ Πανελλήνιον καὶ νὰ δράσῃ δι' ἴδιον λογαριασμόν¹.

Οὕτω, οἱ εἰς Βυτίαν συνελθόντες ἀπεφάσισαν νὰ ἀναλάβουν τὴν πολιτικὴν ὀργάνωσιν τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος καὶ τὴν κατὰ τὰ καθιερούμενα συστήματα ἡγεσίαν ταύτης, ὅπως αὐτοτελεῶς καὶ ἄνευ ἀναγνωρίσεως εἰς τὸν

1. Κατὰ τὸν Ἰ. Φιλήμονα (ἔ.ἀ., τ. Δ', σ. 329 κ.ἐ.) ὁ Μαυροκορδάτος ἐνισχύθη εἰς τὴν ἀνεξάρτητον αὐτὴν πορείαν του ὑπὸ τοῦ ἐν Πίζῃ διαμένοντος πρῶην Οὐγγροβλαχίας Ἰγνατίου, ἐκκλησιαστικῆς προσωπικότητος μεγάλης ἐπιρροῆς καὶ λίαν ἀρεστῆς εἰς τοὺς Ρώσους. Ἐγραφε δὲ πρὸς αὐτὸν ὑπ' αὐτὸ τὸ πνεῦμα καὶ ὁ Κωνσταντῖνος Πολυχρονιάδης, στενῶς συνδεδεμένος μετὰ τοῦ Ἰγνατίου ἐν Πίζῃ καὶ τοῦ Κοραῆ ἐν Παρισίοις, τοῦ τελευταίου τούτου βάλλοντος ἤδη κατὰ τῶν « ἐπιδραμόντων εἰς Ἑλλάδα αὐτοχειροτονημένων πριγκήπων ». Ἄλλ' ἐγράφη ὅτι ὁ Μαυροκορδάτος δὲν εἶχεν ἀνάγκην παρωθήσεων ἐπὶ θεμάτων ἀναφερομένων εἰς τὴν ἐπιδίωξιν τῆς πολιτικῆς ἡγεσίας τῶν Ἑλλήνων, μᾶλλον δ' ἐξεμεταλλεύετο ὁ ἴδιος ἐπιτηδεύων τὰς κατὰ τῶν ἀντιζήλων του ἀντιπαθείας τοῦ Κοραῆ καὶ τοῦ Ἰγνατίου. Ἀληθὲς εἶναι ὅτι ὁ Πολυχρονιάδης ὤθει τὸν Μαυροκορδάτον πρὸς πρόσκλησιν εἰς Ἑλλάδα τοῦ Ἰγνατίου, ὡς καὶ τοῦ ἐπίσης ἐν Πίζῃ διαμένοντος πρίγκιπος Καρατζᾶ, πατρὸς τοῦ μεταβαίνοντος εἰς Ἑλλάδα. Ἄλλ' εἶναι ἐξ ἴσου ἀληθὲς ὅτι ὁ μὲν Ἰγνάτιος ἠρνήθη κατηγορηματικῶς τὰς ἐπανελλημένως γενομένας εἰς αὐτὸν προσκλήσεις νὰ ἔλθῃ εἰς

Ἐψηλάντην οὐδενὸς δικαιώματος κηδεμονίας ἢ ἄλλης τινὸς ἀναμείξεως, ἀγνοουμένου δὲ ἐντελῶς τοῦ ὑπ' αὐτοῦ προταθέντος εἰς Τρίκορφα Ὁργανισμοῦ. Ἄλλ' ὁ ἐμπνευστὴς καὶ κύριος χειριστὴς πάντων Μαυροκορδάτος ἐπροχώρησεν εἰς τὴν ἐκτέλεσιν τῶν ἀποφάσεων μετὰ μεγάλης συνέσεως καὶ πολλῶν προφυλάξεων, καθ' ὅσον ὁ Ἐψηλάντης ἔχαιρεν ἀκόμη μεγάλης ἐπιροῆς εἰς τὴν Στερεὰν Ἑλλάδα καὶ δὲν συνέφερε νὰ διακηρυχθῇ ἀναφανδὸν ἢ μετ' αὐτοῦ ρῆξις. Τὴν 25 Αὐγούστου 1821 ἐξαπελύθη ἐκ Βυτίνης ἐγκύκλιος φέρουσα τὰς ὑπογραφὰς τῶν « πατριωτῶν καὶ ἀδελφῶν » Ἄλ. Μαυροκορδάτου, τοῦ Κ. Καρατζᾶ καὶ τοῦ Θ. Νέγρη, ἀπευθυνομένη πρὸς τοὺς « φιλιτάτους συμπατριώτας » ἐκάστης ἐπαρχίας τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος. Διὰ ταύτης ἀνηγγέλλετο εἰς τοὺς κατοίκους ἐκάστης ἐπαρχίας ὅτι προσεκλήθησαν « ὑπὸ διαφόρων τῆς Ἑλλάδος ἐπαρχιῶν » νὰ ἀναλάβουν εἰς χεῖράς των « τὴν φροντίδα τῶν πραγμάτων », ὥστε νὰ διεξαχθῇ καλῶς ὁ ἀγὼν κατὰ τοῦ τυράννου καὶ νὰ κερδήσῃ ἡ πατρίς τὴν ἀνεξαρτησίαν της. Μόνον ἡ ἔνωσις καὶ ὁ ἄδολος πατριωτισμὸς θὰ ὠδήγουν εἰς εὐτυχὲς πέρασ τὸν ἀγῶνα τῆς ἐλευθερίας διὰ τῆς θεραπείας τῶν ἐπικειμένων χρειῶν, « πρᾶγμα δυσκατόρθωτον ἄνευ κοινῆς τῶν ἐλληνικῶν ἐπαρχιῶν συμφωνίας καὶ συνεργείας ». Διὰ τοὺς λόγους αὐτοὺς προτείνεται εἰς ἐκάστην ἐπαρχίαν νὰ συμφωνήσῃ καὶ αὐτὴ εἰς τὴν ὑπὸ τῶν ἄλλων γενομένην πρόσκλησίν των ἐλευθέρως « καθὼς ἀνήκει εἰς Ἕλληνας » καὶ νὰ παραδεχθῇ τούτους « κατὰ τὸν ὅποιον τρόπον παρεδέχθησαν καὶ αἱ ἄλλαι ἐπαρχίαι τῆς Ἑλλάδος ». Ἐπὶ τὰς προϋποθέσεις ταύτας ἐπρότεινον « νὰ συνέλθῃ ὁ ἱερός Κληρὸς, οἱ στρατηγοὶ τῆς πατρίδος σας, οἱ προχρηματίσαντες καὶ οἱ παρόντες προεστῶτες καὶ οἱ γνωστοὶ πεπαιδευμένοι αὐτῆς », διὰ νὰ ἐκλέξουν μεταξὺ των « δύο ἀνθρώπους τιμίους καὶ εἰδήμονας τῆς ἐσωτερικῆς καταστάσεως τῆς ἐπαρχίας », οἱ ὅποιοι θὰ ἐστέλλοντο ἐφωδιασμένοι μὲ πληρεξούσια γράμματα νὰ μετᾶσχουν εἰς τὴν γενικὴν συνέλευσιν τῶν ἐπαρχιῶν (εἰς Σάλωνα ἢ Μεσολόγγιον). Κατὰ τὴν συνέλευσιν αὐτὴν θὰ ἐγνωστοποιούντο αἱ κατεπείγουσαι χρεῖαι καὶ θὰ ἐλαμ-

τὴν Ἑλλάδα διὰ νὰ ἀναμειχθῇ ἐνεργῶς εἰς τὴν ἡγεσίαν τῆς ἐπαναστάσεως, ὁ δὲ Καρατζᾶς, παρὰ τὰς προσπάθειάς τοῦ υἱοῦ του, οὐδέποτε ἐκίνησεν ἐν Ἑλλάδι σοβαρῶς τὴν προσοχὴν πρὸς πρόσκλησίν του δι' ἡγεμονίαν. Ἐξ ἄλλου, εἰς σχετικὴν πρότασιν τοῦ Μαυροκορδάτου νὰ προσκληθοῦν εἰς τὴν Ἑλλάδα ὁ Ἰγνάτιος καὶ ὁ Καρατζᾶς (πιθανῶς πρὸς εὐχερεστεράν ἐξουδετέρωσιν τοῦ Ἐψηλάντου), ὁ Ἐψηλάντης ἀπήντησε λίαν προσφυῶς « εἶναι περιττὴ ἢ πρόσκλησις εἰς Ἕλληνας, οἵτινες χρεωστῶσι αὐθορμήτως νὰ προσφέρωσι τὰς ὑπηρεσίας καὶ βοήθειάς των εἰς τὴν Ἑλλάδα ». Ὁρθῶς πάντως γράφει ὁ Φιλήμων (ἔ.ἀ.) ὅτι « ὁ Μαυροκορδάτος ἤρξατο ἐργάζεσθαι ὑπὲρ ἑαυτοῦ, τοὺς μὲν ἐν Πείσαις δύο γέροντας [Ἰγνάτιον καὶ Καρατζᾶν] οἰκονομῶν, τὸν δὲ Κωνσταντῖνον Καρατσᾶν [ἐν Ἑλλάδι υἱόν του] παίζων ἐπὶ τοὺς δακτύλους καὶ μόνον τὸν Νέγρην ἔχων συνεργὸν κατὰ πάντα ». Πρέπει νὰ ὑπομνησθῇ ὅτι ὁ Ἄλ. Μαυροκορδάτος εἶχε χρηματίσει ἄρχων μέγας Ποστέλνικος τοῦ Ἰωάννου Καρατζᾶ, ὅτε οὗτος ἦτο ἡγεμὼν ἐν Βλαχίᾳ.

βάνοντο ἀποφάσεις κατόπιν κοινῶν συσκέψεων περὶ θεραπείας τῶν κακῶς ἐχόντων. Ὡς ἡμέρα συνόδου τῆς συνελεύσεως ὠρίζετο ἀρχικῶς ἡ 14 Σεπτεμβρίου, ἀλλ' ἐν συνεχείᾳ ἀνεβλήθη αὕτη διὰ τὸν Ὀκτώβριον¹.

Ἡ ἐγκύκλιος αὕτη ἦτο συντεταγμένη μετὰ πολλῆς τέχνης. Εἰς ἐκάστην ἐπαρχίαν προεβάλλετο πρὸ παντὸς ἄλλου ἢ ἀνάγκη, ὅπως καὶ αὕτη συνταχθῆ μετὰ τῶν ἄλλων ἐπαρχιῶν πρὸς ἐνιαίαν διοίκησιν ὑπὸ τὴν ἡγεσίαν των. Ἀνεφέρετο περισσότερον εἰς τὴν εἰς αὐτοὺς ἀνάθεσιν τῆς ἀνωτάτης ἐξουσίας κατ' ἐγκρισιν τῶν λαῶν τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος, ἀλλὰ δὲν ἐγίνετο σαφῆς λόγος περὶ συστάσεως τοπικῆς ἀρχῆς βάσει ψηφίζομένου διὰ τῆς συνελεύσεως Ὄργανισμοῦ, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον θὰ ἦτο δυνατόν νὰ προκαλέσῃ προκαταρκτικὰς συζητήσεις, ἴσως καὶ διχογνωμίας. Ἐπὶ πλέον, οὐδεὶς ἐγίνετο λόγος περὶ Ὑψηλάντου καὶ ἐξουσιοδοτήσεως ἐκ μέρους τούτου, εἰς τρόπον ὥστε δὲν ἐδημιουργεῖτο θέμα δυνάμενον νὰ προκαλέσῃ ἀντιδράσεις, ἀλλὰ καὶ ἀφίνετο ἐμμέσως νὰ ὑπονοηθῆ ἡ πλήρης αὐτοτέλεια τῶν ἐνεργειῶν των καὶ ἡ ἐπιδίωξις μιᾶς ἀρχῆς πηγαζούσης μόνον ἐκ τῆς θελήσεως τοῦ λαοῦ τῶν ἐπαρχιῶν αὐτῶν.

Μετὰ τὴν διασπορὰν τῆς ἐγκυκλίου αὐτῆς ὁ Μαυροκορδάτος, ὁ Νέγρης καὶ ὁ Καρατζᾶς μετέβησαν ἐκ Βυτίνης διὰ Καλαβρυτῶν εἰς Ἀμφισσαν, ἐκεῖθεν δὲ εἰς Μεσολόγγιον. Ἐκεῖ ἔλαβον τὴν ἀπόφασιν, ὅπως διαιρέσουν τὴν Στερεὰν Ἑλλάδα εἰς δύο τμήματα, τὴν Δυτικὴν Χέρσον Ἑλλάδα καὶ τὴν Ἀνατολικὴν Χέρσον Ἑλλάδα. Καὶ τοῦ μὲν πρώτου τμήματος τὴν ὀργάνωσιν θὰ ἀνελάμβανεν ὁ Μαυροκορδάτος, ἔχων ὡς ἔδραν τὸ Μεσολόγγιον, τοῦ δὲ δευτέρου ὁ Νέγρης, ἔδρεύων εἰς Ἀμφισσαν. Ἐκ τῶν δύο ἄλλων παραγκωνισθέντων καὶ φιλοδοξούντων εἰς μάτην ἀρχηγίαν « πριγκήπων », τοῦ Καντακουζηνοῦ καὶ τοῦ Καρατζᾶ, ὁ μὲν πρῶτος, δυσηρεστημένος διὰ τὸ ναυάγιον τῶν φιλοδοξιῶν του τόσον εἰς Πελοπόννησον, ὅσον καὶ εἰς τὴν Στερεάν, ἐγκατέλειπε τὴν ἀγωνιζομένην Ἑλλάδα, μὴ δεχθεὶς νὰ μεταβῆ εἰς Κρήτην, ὡς ἐπροτάθη εἰς αὐτόν, ὁ δὲ δεύτερος ἐστράφη ἐπὶ τινα χρόνον πρὸς συμμετοχὴν εἰς πολεμικὰς ἐπιχειρήσεις, συνεχίζων ἐν Πελοποννήσῳ τὰς κατὰ τοῦ Ὑψηλάντου διαβολὰς του. Πάντως, ἡ διαίρεσις τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος

1. Κατὰ τὸν Σ π η λ ι ἄ δ η ν (ἔ.ἀ., τ. Α', σ. 232) εἰς τὴν Βυτίαν συνεσκέφθησαν καὶ συναπεφάσισαν τὰ τῆς συγκλήσεως Συνελεύσεως εἰς Στερεὰν Ἑλλάδα μετὰ τοῦ Μαυροκορδάτου, τοῦ Καρατζᾶ καὶ τοῦ Νέγρη ὁ Ταλαντίου Νεόφυτος, ὁ Δρόσος Μανσόλας, ὁ Ἰω. Σκανδαλίδης, ὁ Ἀλ. Ἀξιότης καὶ ὁ διδάσκαλος Γρηγ. Κωνσταντᾶς. Πάντως τὸ γραφόμενον ὅτι καὶ οὗτοι ὑπέγραψαν τὴν προκήρυξιν περὶ συγκλήσεως τῆς Συνελεύσεως δὲν φαίνεται ἀκριβές, διότι εἰς τὰς διασωθείσας ἐγκυκλίους ἐκ Βυτίνης δὲν ἀνευρίσκονται αἱ ὑπογραφαὶ των. Κατὰ τὸν Κ ο ν τ ἄ κ η ν (ἔ.ἀ., σ. 41) ὁ Μαυροκορδάτος συνηντήθη εἰς Βυτίαν μετὰ Πελοποννησίων προυχόντων, ὅτε δὲ διεπίστωσε τὰς δυσαρεσκείας των ἐναντίον τοῦ Ὑψηλάντου, ἐτάχθη μὲ τὸ μέρος των.

εἰς δύο τμήματα, ὅσον καὶ ἂν ἐξυπηρετεῖ τὰς προσωπικὰς φιλοδοξίας τῶν δύο φιλοδόξων Φαναριωτῶν, προβαλλόντων πλέον ἑαυτοὺς ὡς ἡγετῶν τοῦ ἀγωνιζομένου Ἑλληνισμοῦ, ἐφαίνετο ἀνταποκρινομένη πρὸς τὰς δημιουργηθείσας ἐκ τοῦ Ἄγωνος πραγματικότητα. Αἱ διάφοροι περιοχαὶ τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος ἦσαν λίαν ἀπομεμακρυσμένα καὶ δυσκόλως ἢ οὐδόλως ἐπεκοινῶνουν λόγῳ τῆς διεισδύσεως τῶν τουρκικῶν στρατευμάτων καὶ τῶν παρεμβαλλομένων εἰς χεῖρας τῶν Τούρκων φρουρίων, ἢ δὲ ἐνιαία διοικήσεις καθίστατο δυσχερῆς, ἂν μὴ ἀδύνατος. Ἐπὶ πλέον, ὁ Μαυροκορδάτος, ἀπολαύων μεγάλης ἐπιρροῆς κυρίως εἰς Αἰτωλοακαρνανίαν, ἐπεθύμει νὰ ἐγκαθιδρυθῇ ἐκεῖ πρὸς ἀνάπτυξιν δραστηριότητος ἐκεῖθεν ἀνὰ τὴν Ἑλλάδα, χωρὶς νὰ διακινδυνεύσῃ τὴν ἐπιρροὴν του ταύτην διὰ τῆς ἀσκήσεως ἀμέσου ἐξουσίας εἰς ἄλλας περιοχάς, εἰς μερικὰς μάλιστα τῶν ὁποίων ὁ Ὑψηλάντης διετήρει ἀκόμη μεγάλην τοπικὴν ἐπιρροήν. Ἐξ ἄλλου, εἰς τὸν γεωγραφικὸν ὄρον Δυτικῆς Χέρσου καὶ Ἀνατολικῆς Χέρσου Ἑλλάδος, ἐδόθη μία εὐρεῖα ἔννοια, εἰς τρόπον ὅστε περιελήφθησαν εἰς αὐτὰς περιοχαὶ τῆς Ἡπείρου καὶ τῆς Θεσσαλίας μέχρι Μακεδονίας.

2. ΑΝΤΙΔΡΑΣΙΣ ΤΟΥ ΥΨΗΛΑΝΤΟΥ ΚΑΙ ΦΑΝΕΡΑ ΕΧΘΡΑ

Αἱ αὐτόβουλοι αὐταὶ ἐνέργειαι τοῦ Μαυροκορδάτου καὶ τοῦ Νέγρη πρὸς ἀνεξάρτητον σύγκλησιν συνελεύσεων ἐν Στερεᾷ Ἑλλάδι διὰ τὴν καθιέρωσιν τοπικῶν πολιτικῶν ἐξουσιῶν ἄνευ οὐδεμιᾶς συναρτήσεως μετὰ τῶν ἐν Πελοποννήσῳ, ἀπετέλεσαν καίριον πλήγμα κατὰ τῶν ἀξιώσεων τοῦ Ὑψηλάντου, ὡς γενικοῦ ἀρχιστρατήγου καὶ πληρεξουσίου τῆς Ἀνωτάτης Ἀρχῆς, θὰ ἐλέγομεν τὴν βολὴν κατὰ τῆς βαλλομένης πανταχόθεν καὶ φθινούσης ἐξουσίας του ἐπὶ τῆς ἐπαναστατημένης Ἑλλάδος. Ἐνίσχυον δὲ εἰς τὰς ἐνεργείας τῶν ταύτας τὸν Μαυροκορδάτον καὶ τὸν Νέγρη οἱ πρόκριτοι τῆς Πελοποννήσου, ἀποβλέποντες εἰς τὴν καθολικὴν ἐξασθένισιν τοῦ Ὑψηλάντου, δεδομένου ὅτι ἡ καθιέρωσις αὐτοτελῶν τοπικῶν ἀρχῶν ἐν Στερεᾷ Ἑλλάδι ἐνίσχυε τὰς ἀξιώσεις τῶν αὐτοτελοῦς ἐξουσίας καὶ ἐν Πελοποννήσῳ.

Εὐθύς ὡς ἔλαβε γνῶσιν τῶν τεκταινομένων, ὁ Ὑψηλάντης κατελήφθη ὑπὸ σφοδρᾶς ἀγανακτήσεως καὶ ἀντέδρασεν ἐνεργῶς, ἐξαπολύσας καὶ αὐτὸς ἐγκυκλίους, διὰ τῶν ὁποίων ἀπεδοκίμαζε τὰς αὐτοβούλους καὶ ἀντικειμένας πρὸς τὴν ιδιότητα τοῦ ἐξουσιοδοτουμένου παρ' αὐτοῦ ἐνεργείας τοῦ Μαυροκορδάτου. Ἐξ ἄλλου, οἱ πρόκριτοι πόλεόν τινων τῆς Στερεᾶς, ἰδίως τῶν Ἀθηνῶν, τῆς Ἀμφίσσης καὶ τῶν Θηβῶν, προσκείμενοι πρὸς τὸν Ὑψηλάντην, ἐζήτουν παρ' αὐτοῦ ὁδηγίαν περὶ τοῦ πρακτέου. Ὁ Ὑψηλάντης ἔσπευσε νὰ ἀποκηρύξῃ τὰς ἐνεργείας τοῦ Μαυροκορδάτου καὶ τοῦ Νέγρη, τὰς ὁποίας ἐχαρακτήριζε παρανόμους καὶ «σχισματικὰς». Εἰς διασωθεῖσαν ἐπιστολήν

του πρὸς τοὺς ἐφόρους καὶ προκρίτους τῶν Ἀθηνῶν γράφει ὅτι αὐτὸς ἀπέστειλε τὸν Μαυροκορδάτον διὰ νὰ ὀργανώσῃ καὶ νὰ διευθύνῃ τὴν διοίκησιν κατὰ τὰς ἐντολάς του καὶ συμφώνως πρὸς τὸν ὑπ' αὐτοῦ συνταχθέντα ὀργανισμόν καὶ ὄχι νὰ συγκαλῆ αὐτοβούλως ὡς ἀνεξάρτητος ἀρχηγὸς γενικὰς συνελεύσεις. « Ποία — γράφει — κοινὴ ὠφέλεια ἢ ποία εἰρήνη ἢ ὁμόνοια καὶ εὐταξία προέρχεται εἰς τοιαύτας μάλιστα ἐθνικὰς περιστάσεις, ὅταν καθεὶς προβάλλῃ τὸν ἑαυτὸν τοῦ ἀρχηγὸν ἀνεξάρτητον καὶ διοικητὴν τῶν πραγμάτων; ». Ἀποκηρύσσει « τὰ αὐτόγνωμα κινήματα τῶν αὐτοκλήτων ἀρχηγῶν ». Μόνον τὸ πολιτικὸν σύστημα, τὸ ὁποῖον προέβαλεν ὁ ἴδιος, ἦτο « θεμελιωμένον εἰς τὴν δικαιοσύνην », προβλέπον καὶ ἐθνικὴν βουλήν, διὰ νὰ κρίνῃ τὰ γενικὰ συμφέροντα τοῦ ἔθνους. Τοῦ συστήματος τούτου τὴν ἐφαρμογὴν συνίστα διὰ τὴν Ἀττικὴν, ὡς καὶ διὰ τὰς λοιπὰς ἐπαρχίας τῆς Στερεᾶς, μέχρι συγκλήσεως ἐθνικῆς συνελεύσεως¹.

Πάντως ὁ Μαυροκορδάτος ἐξουδετέρωσε ταχέως πᾶσαν ἀντίδρασιν κατὰ τῶν σχεδίων καὶ ἐνεργειῶν του μὲ τὴν συνήθη ἀσυναγώνιστον τέχνην ἀναπτύξεως ἐντόνου πολιτικῆς δραστηριότητος. Ἐξεμεταλλεύθη ἐν πρώτοις τὸ γεγονός ὅτι ὁ Ὑψηλάντης δὲν ἀπέστειλε στρατιωτικὰς ἐκ Πελοποννήσου βοηθείας πρὸς ἐνίσχυσιν τῶν μαχομένων ἀπεγνωσμένως κατὰ τῶν εἰσβαλόντων εἰς Στερεὰν τουρκικῶν δυνάμεων, οἱ δὲ μεταβάντες ἐπὶ τοῦτο Στερεοελλαδίται ἀντιπρόσωποι εἶχον ἐπιστρέψει ἄπρακτοι. Ἐπειτα διέσπειρε τό, ἄγνωστον εἰσέτι ἀνὰ τὴν Στερεὰν Ἑλλάδα, γεγονός τῆς συντριβῆς τοῦ Ἀλεξάνδρου Ὑψηλάντου εἰς τὴν Μολδοβλαχίαν καὶ τὴν ἀνυπαρξίαν « Ἀνωτάτης Ἀρχῆς », τῆς ὁποίας προέβαλεν ἑαυτὸν ὁ Δημήτριος Ὑψηλάντης ὡς πληρεξούσιον. Τέλος ἐξεμεταλλεύθη ἐπιτηδείως τὴν ἐπείγουσαν ἀνάγκην πολιτικῆς ὀργανώσεως τῶν ἐπαρχιῶν τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος, ἔργον τὸ ὁποῖον μόνον αὐτὸς καὶ τὰ συνοδεύοντα αὐτὸν πρόσωπα ἐφαίνοντο ἱκανὰ νὰ ἐπιτελέσουν.

Τελικῶς, οἱ κατὰ τὰς ἐγκυκλίους τοῦ Μαυροκορδάτου καὶ τοῦ Νέγρη

1. Βλ. Φιλήμονος, ἐ.ἀ., τ. Δ', σ. 332 καὶ 344. Κατὰ τὸν Φιλήμονα ἡ ἐκ τῆς αἰτίας αὐτῆς διάστασις μεταξὺ Μαυροκορδάτου καὶ Ὑψηλάντου ἐξετράχυνε τὰς σχέσεις των καὶ ὠδήγησεν εἰς ἀνταλλαγὴν βαρυτάτων χαρακτηρισμῶν. Οὕτω, ὅτε οἱ πρόκριτοι Ἀμφίσσης καὶ Θηβῶν ἀπηυθύνθησαν πρὸς τὸν πλησίον τοῦ Ὑψηλάντου εὐρισκόμενον Γ. Ἀντωνόπουλον διὰ νὰ πληροφηθοῦν τί ἰδέαν εἶχεν ὁ Ὑψηλάντης περὶ Μαυροκορδάτου καὶ Νέγρη, ὁ Ἀντωνόπουλος ἀπεκρίθη « νὰ μὴ δώσουν πίστιν εἰς τινὰς ἀπατεῶνας ». Ἐξω φρενῶν ὁ Μαυροκορδάτος ἔγραψε πρὸς τὸν Ὑψηλάντην « ἀπατεῶνες εἶναι ὅσοι ἐψεύσθησαν καὶ ἡ Ἑλλάς δὲν ἤκουσεν ἀκόμη παρὰ ἀληθείας ἀπὸ τὸ στόμα τοῦ Μαυροκορδάτου ». Καὶ ὁ Ὑψηλάντης ἀνταπήνησεν ὅτι ὁ Ἀντωνόπουλος ἐχαρακτήρισεν ὡς ἀπατεῶνας « ἐκείνους περὶ τῶν ὁποίων ἤκουσεν ὅτι διασπείρουσι λόγους σκανδαλώδεις ». Κατὰ τὸν Φιλήμονα, ὁ Ἐπίσκοπος Ταλαντίου Νεόφυτος, ὅστις εἶχε συνταχθῆ μετὰ τοῦ Νέγρη, ἀπέκρυψε τὰς πρὸς τὰς ἐπαρχίας ἐπιστολάς τοῦ Ὑψηλάντου « ἵνα μὴ ἀνακαλυφθῆ ἡ ἀντίφασις τῆς προκηρύξεως τῆς Βυτίνης καὶ προδοθῆ ἡ ἀπάτη ».

ἐκλεγέντες πληρεξούσιοι τῆς Δυτικῆς καὶ τῆς Ἀνατολικῆς Χέρσου Ἑλλάδος συνεκρότησαν συνελεύσεις, οἱ μὲν εἰς Μεσολόγγιον μεταξὺ τῆς 4ης καὶ 9ης Νοεμβρίου, οἱ δὲ εἰς Ἀμφισσαν μεταξὺ τῆς 15ης καὶ 20ῆς Νοεμβρίου 1821. Ὡς ἦτο ἐπόμενον, Πρόεδρος τῆς ἐν Μεσολογγίῳ συγκληθείσης συνελεύσεως τῆς Δυτικῆς Ἑλλάδος ἐξελέγη ὁ Ἀλ. Μαυροκορδάτος, τῆς δὲ Ἀνατολικῆς ἐν Ἀμφίσσῃ ὁ Θ. Νέγρης. Ἀμφότεραι ἐψήφισαν ἐν εἴδει προσωρινῶν τοπικῆς ἰσχύος πολιτευμάτων ὀργανισμούς, οἱ ὅποιοι ἄνευ ἀμφιβολίας εἶχον ἤδη παρασκευασθῆ ὑπὸ τῶν δύο πρωταγωνιστῶν. Διότι οὔτε ἡ ἑξαήμερος διάρκεια τῶν ἐργασιῶν ἀμφοτέρων θὰ ἦρκει πρὸς προτάσεις καὶ ἐπεξεργασίας πολιτειακῶν κειμένων, οὔτε τὰ συγκροτηθέντα αὐτὰ προχείρως σώματα ἐκ καπεταναίων καὶ προκρίτων, σχεδὸν πάντων στερουμένων οἵασδήποτε πολιτικῆς παιδείσεως, θὰ ἦσαν ἱκανὰ πρὸς συνταγματολογικὰς συζητήσεις. Πάντως, ὁ ὑπὸ τοῦ Μαυροκορδάτου συνταχθεὶς καὶ ψηφισθεὶς ἐν Μεσολογγίῳ Ὄργανισμὸς τῆς Δυτικῆς Χέρσου Ἑλλάδος διαφέρει βασικῶς τοῦ ὑπὸ τοῦ Νέγρη συνταχθέντος καὶ ψηφισθέντος εἰς τὴν Ἀμφισσαν Ὄργανισμοῦ τῆς Ἀνατολικῆς Χέρσου Ἑλλάδος. Διὰ τοῦτο κρίνομεν ἀπαραίτητον νὰ ἐξετάσωμεν τοὺς δύο τούτους ὀργανισμοὺς κεχωρισμένως¹.

3. Ο ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΤΗΣ ΔΥΤΙΚΗΣ ΧΕΡΣΟΥ ΕΛΛΑΔΟΣ

Ἡ προτασσομένη τοῦ Ὄργανισμοῦ τῆς Δυτικῆς Ἑλλάδος διακήρυξις, χρονολογουμένη τὴν 4 Νοεμβρίου 1821 καὶ ὑπογραφομένη ὑπὸ τῶν πληρεξουσίων, ἔργον δὲ καὶ αὕτη ἄνευ ἀμφιβολίας τοῦ Μαυροκορδάτου, ἀφοῦ στιγματίζει, ὡς συνήθως, τὴν τυραννίαν τῶν Τούρκων, ἧτις ἠνάγκασε τοὺς Ἕλληνας νὰ λάβουν τὰ ὄπλα διὰ τὴν ἐλευθερίαν των, ὑπογραμμίζει τὴν ἐπικρατοῦσαν ἕως τότε ἀναρχίαν ἐξ αἰτίας ἐλλείψεως Νόμων καὶ τακτικῆς διοικήσεως. Ἦδη οἱ κάτοικοι τῶν ἐπαρχιῶν αὐτῶν «ἐλευθερώσαντες τὴν

1. Εἰς ἐπιστολὴν τὴν ὁποίαν ὁ Μαυροκορδάτος ἀπηύθυνε τὴν 6 Σεπτ. 1821 ἐκ Σαλῶνων πρὸς τὸν Γ. Κουντουριώτην (Ἄρχ. Δ. καὶ Γ. Κουντ., τ. Α', σ. 27) δικαιολογεῖ ἔκτενῶς τὴν ἐκ Πελοποννήσου ἀναχώρησίν του καὶ τὴν ληφθεῖσαν μετὰ τοῦ Καρατζᾶ, Καντακουζηνοῦ καὶ Νέγρη ἀπόφασιν νὰ συγκαλέσουν συνέλευσιν εἰς Στερεὰν Ἑλλάδα. Μὴ ἐλπίζοντες πλέον μεγάλα πράγματα ἀπὸ τὴν συνέλευσιν τῆς Ζαράκοβας, ἀπεφάσισαν νὰ ὑπηρετήσουν τὴν πατρίδα εἰς τὴν Ρούμελην καὶ νὰ περιμένουν ἐκεῖ ἂν μὲν οἱ Πελοποννήσιοι ἀποφασίσουν νὰ συγκροτηθῇ Ἐθνικὴ Βουλὴ νὰ μεταβοῦν καὶ αὐτοὶ μετὰ τῶν ἀντιπροσώπων τῆς Ρούμελης, ἄλλως «νὰ μείνωμεν εἰς τὴν Ρούμελην καὶ νὰ ὀργανίσωμεν ὅ,τι δὲν ἠμπόρεσε νὰ συστηθῇ εἰς τὴν Πελοπόννησον». Ἐκ τῆς τελευταίας αὐτῆς φράσεως, διαφαίνεται ἡ πρόθεσις τοῦ Μαυροκορδάτου νὰ συγκαλέσῃ γενικὴν ἔθνικὴν συνέλευσιν εἰς τὴν Στερεὰν Ἑλλάδα, ἂν οἱ Πελοποννήσιοι λόγῳ τῶν διχονοιῶν των δὲν κατέληγον εἰς τοιαύτην ἀπόφασιν, θὰ ἐζήτηται δὲ νὰ μεταβοῦν ἐκεῖ καὶ ἀντιπρόσωποι τῶν νήσων καὶ τῆς Πελοποννήσου.

πατρίδα των ἔδειξαν σταθερὰν τὴν ἐπιθυμίαν τοῦ νὰ εἰσαχθῆ Διοίκησις φρόνιμος ὑπὸ τὴν ὁποίαν νὰ ἴδωσι τὴν ἀπαλλαγὴν των ἀπὸ τὰ πολυχρόνια δεινά των ». Πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον συνελθόντες εἰς Μεσολόγγιον συνεκρότησαν συνέλευσιν μὲ τὴν πληρεξουσιότητα « νὰ συστήσωσι Διοίκησιν ἀνάλογον εἰς τὰς χρείας των, καὶ προπαρασκευαστικὴν τῆς ἡσυχίας καὶ τῆς μελλούσης των εὐτυχίας »¹. Διὰ τοῦ πρώτου ἐκ τῶν ἀκολουθούντων τριῶν ψηφισμάτων ὀνομάζεται Πρόεδρος τῆς συνελεύσεως « ὁ ἐκλαμπρότατος Πρίγκηψ Ἀλέξανδρος Μαυροκορδαῆτος », διὰ τοῦ δευτέρου ὀνομάζεται « μυστικὸς τοῦ συνεδρίου » (εἶδος ἀρχιγραμματέως) ὁ Νικόλαος Λουριώτης καὶ διὰ τοῦ τρίτου ἀποφασίζεται ἢ κατὰ τὸν ἀκολουθοῦντα ὀργανισμόν σύστασις τῆς προσωρινῆς Διοικήσεως, τῆς ὁποίας ἡ ἰσχὺς θὰ παύσῃ, ὅταν θὰ ὀργανωθῆ σταθερὰ διοίκησις. Διὰ τοῦ πρώτου κεφαλαίου συνιστᾶτο κυβερνητικὸν σῶμα καλούμενον Γερουσία, τῆς ὁποίας τὰ μέλη θὰ ἐξελέγοντο ὑπὸ τῶν συνερχομένων ἐφόρων τῶν πόλεων καὶ τμημάτων (Ναχεγέδων) ὁμοῦ μετὰ τῶν Καπιτάνων. Ἡ Γερουσία θὰ ἐξέλεγεν ἐκ τῶν μελῶν τῆς τὸν Πρόεδρον καὶ Ἀρχιγραμματέα μετὰ τῶν ὑπ' αὐτὸν ὑπογραμματέων, τὰ δὲ κυριώτερα καθήκοντά τῆς θὰ ἦσαν: διορισμὸς καταλλήλων προσώπων εἰς διαφόρους διοικητικὰς θέσεις καὶ ἡ παῦσις τῶν ἀκαταλλήλων, ἡ διαχείρισις τῶν κοινῶν ὑποθέσεων τῆς ἐλευθέρως καὶ ἐλευθερωθησομένης Δυτικῆς Ἑλλάδος, ἡ ἔκδοσις διαταγῶν πρὸς Καπιτάνιους καὶ ἐφόρους, ἡ ἐσωτερικὴ ἀσφάλεια, ἡ ἐποπτεία τῆς διαχειρίσεως τῶν οἰκονομικῶν καὶ ἡ ὀργάνωσις τῶν δικαστηρίων. Ἐκ τῶν μελῶν τῆς θὰ συνίστα πενταμελὲς « μέγα Κριτήριον » διὰ τὰ ἐγκλήματα κατὰ τῆς πατρίδος. Εἶχεν ἐπίσης τὸ δικαίωμα νὰ συνάπτη συνθήκας μετὰ τῶν ἐχθρῶν, ἀλλ' ὅταν θὰ συνιστᾶτο ἐθνικὴ Βουλὴ, τοιαῦται συνθῆκαι ἔπρεπε νὰ ἐπικυροῦνται ὑπὸ ταύτης. Χαρακτηριστικὸν εἶναι ὅτι προεβλέπετο ἡ μελλοντικὴ σύστασις ἐθνικῆς, δηλαδή πανελληνίου, Βουλῆς, ὅτε ἡ Γερουσία δὲν θὰ διελύετο, ἀλλὰ θὰ ὑπετάσσετο εἰς τὰς διαταγὰς τῆς καὶ θὰ ἔλο-

1. Βλ. τὴν διακήρυξιν καὶ τὸ κείμενον τοῦ Ὄργανισμοῦ Δ. Χ. Ἑλλάδος εἰς Μάμουκα, ἔ.ἀ., τ. Α', σ. 21 κ.έ. Ἡ διακήρυξις ὑπογράφεται ὑπὸ τῶν πληρεξουσίων κατ' ἐπαρχίας ὡς ἀκολουθῶς: Βλοχοῦ καὶ Βραχωρίου: Ἀλεξάνδης Βλαχόπουλος, Πάνος Γαλάνου, Χρηστάκης Σταΐκου. Ζυγοῦ: Δημήτριος Μακρὺς, Ἀναστάσιος Τζιμπουράκης, Ἀντωνάκης Ἀναστ. Γαβαλιώτης, Γρηγόριος Ἀνδρ. Κερασοβίτης. Ξηρομέρου: Νικολάκης Θάνου, Ἐπαμεινώνδας Μαυρομαμάτης, Γεώργιος Φαράντος, Πέτρος Μπαμπίνης, Ἰωάννης Μπάλμπης, Πάνος Γουλιμῆς, Φώτιος Καραπάνου. Σουλίου: Φῶτος Μπόμπρης (ἐλίτροπος Καπιτάνων) Βάλτου: Ἀναγνώστης Καραγιάννης, Δημήτριος Γιάννου Γεροθανάση. Ἀποκούρου: Γεώργιος Παπ. Δημητρίου, Ἀναγνώστης Μακρσεγγούνας, Ἀναγνώστης Παλκᾶ Γεωργίου, Γιαννάκης Πλακοτῆς, Κωνσταντῆς Πλακοτῆς. Ἀνατολικοῦ: Σπῦρος Κουρκουμέλης, Κωνσταντῖνος Τζάλας, Εὐθύμιος Βασιλάκη, Μίτζιος Φραγκούλη. Μεσολογγίου: Ἰωάννης Τριχούπης, Δημήτριος Πλατίκας, Βενδραμῆς Οἰκονόμου, Ἰωάννης Βαλτινός. Οἱ ὑπογράφοιτες πρῶτοι εἶναι συνήθως ὁ καπετάνιος ἢ ὁ ἐκπρόσωπος τοῦ καπετάνιου ἐκάστης ἐπαρχίας.

γοδότηι εἰς αὐτήν. Ἐπίσης οἰονδήποτε « δάνειον εἰς βάρος τοῦ Κοινοῦ » ἐν ἄλλοις λόγοις, φορολογία, θὰ ἔπρεπε νὰ τύχη κυρώσεως ὑπὸ τῆς Ἐθνικῆς Βουλῆς. Διάρκεια τῆς Γερουσίας ὁρίζεται ἐν ἔτος.

Διὰ τοῦ δευτέρου κεφαλαίου καθιεροῦτο ὁ θεσμὸς τριῶν ἐφόρων εἰς ἕκαστον τμήμα ἐπαρχίας, ἐκλεγομένων ὑπὸ τῶν προεστώτων τῶν χωρίων. Οὗτοι, διάρκειας ἐπίσης ἑνὸς ἔτους, θὰ ἤσκουν τὴν τοπικὴν διοίκησιν καὶ τὴν διαχείρισιν τῶν τοπικῶν προσόδων ὑπὸ τὴν ἐποπτεῖαν τῆς Γερουσίας. Διὰ τοῦ τρίτου κεφαλαίου, τὸ Μεσολόγγιον καὶ τὸ Αἰτωλικὸν ἀναγνωρίζονται τμήματα ὑπὸ ἰδίας ἐφορείας. Διὰ τοῦ τετάρτου ὁρίζονται τὰ καθήκοντα τῶν καπιτάνων ἑκάστου τμήματος, ἢ διοικήσεις, ἢ τροφοδοσία τῶν ὑπ' αὐτοὺς δυνάμεων, ἢ στρατολογία χάριν πολεμικῶν ἀναγκῶν ὑπὸ τὴν ἐποπτεῖαν πάντοτε τῆς Γερουσίας. Καὶ διὰ τοῦ πέμπτου κεφαλαίου ὁρίζετο ὅτι εἰς ἕκαστην κοινότητα ἢ χωρίον θὰ ἐξελέγοντο εἰς ἢ δύο προεστῶτες πρὸς ἐκτέλεσιν τῶν ἐντολῶν τῆς ἐφορείας, πρὸς ἐπιβολὴν τῆς τάξεως καὶ πρὸς προσπάθειαν συμβιβασμοῦ τῶν διαφορῶν, πρὶν παραπέμψουν αὐτὰς εἰς ἀνώτερον κριτήριον. Δι' ἀκολουθούσης μεταβατικῆς διατάξεως ἡ Συνέλευσις προέβαιεν εἰς συγκρότησιν τῆς πρώτης Γερουσίας ἐκ τοῦ Ἄλ. Μαυροκορδάτου ὡς προέδρου καὶ ὡς μελῶν τῶν Γεωργάκη Μαυρομάτη, Ἀναγνώστη Καραγιάννη, Χρηστάκη Σταῖκου, Ἀντωνίου Ἀναστασίου, Κωνσταντίνου Λογοθέτου, Ἀναγνώστου Μακρυσεγγούνα, Ἰωάννου Τρικούπη καὶ Μίτζιου Φραγκούλη. Ἐνα μῆνα πρὸ τῆς ἐκπνοῆς τῆς ἐνιαυσίου ἀρχῆς τῆς ἢ Γερουσία θὰ ἐλάμβανε τὰ προσήκοντα μέτρα πρὸς κατὰ τὸν Ὄργανισμὸν ἐκλογὴν τῶν νέων μελῶν τῆς. Διὰ τελευταίου ψηφίσματος ἡ Συνέλευσις αὐτοδιελύετο, ὁρίζετο δὲ ὅτι θὰ συνεκαλεῖτο νέα μετὰ παρέλευσιν ἔτους. Τὰ πρακτικὰ τῶν ἀποφάσεων ὑπογράφονται ὑπὸ τοῦ Προέδρου Ἄ. Μαυροκορδάτου, τοῦ ἀρχιγραμματέως Ν. Λουριώτου καὶ τῶν, ὡς καὶ ἐν τῇ διακηρύξει ἀλλ' ἄνευ πλέον καθορισμοῦ ἐπαρχίας προελεύσεως, πληρεξουσίων.

Ὁ συνταχθεὶς ὑπὸ τοῦ Μαυροκορδάτου καὶ ψηφισθεὶς ὑπὸ τῆς συνελεύσεως τοῦ Μεσολογγίου Ὄργανισμὸς αὐτὸς ἔχει πολλὰ τὰ κοινὰ σημεῖα μετὰ τοῦ ἐν Καλτετζαῖς ψηφισθέντος καὶ ἔτι περισσότερον τῶν προταθέντων ἐν Ζαχακόβη ὑπὸ τῶν προκρίτων σχεδίων Ὄργανισμοῦ τῆς Πελοποννήσου. Βασικὴ διαφορὰ εἶναι ὅτι οὐδεμία μνεῖα γίνεται περὶ ἀρχιστρατήγου, ὃ δὲ Ὑψηλάντης ἀγνοεῖται καθ' ὄλοκληρίαν. Δύναται νὰ λεχθῆ ὅτι τὸ ὑπὸ τοῦ Μαυροκορδάτου συντελεσθὲν ἐκεῖ ἔργον ἦτο συνθετὸν καὶ ἀνταπεκρίνετο εἰς τὰς τοπικὰς ἀνάγκας. Εἰς οὐδένα ἀναγνωρίζει στρατιωτικὴν ἀρχηγίαν, οὐσιαστικῶς δὲ συγκεντρώνει αὐτὸς εἰς χεῖράς του τὰς πολιτικὰς ἐξουσίας ὑπὸ τὴν ἰδιότητα τοῦ Προέδρου τῆς Γερουσίας. Δὲν ἔχει ὁ Ὄργανισμὸς αὐτὸς εὐρυτέραν πολιτειακὴν σημασίαν, ἐγκαταλείπων τὸ ἔργον τοῦτο εἰς τὴν « Ἐθνικὴν Βουλὴν », προβλέπων οὕτω τὴν σύγκλησιν ἐθνικῆς συνελεύσεως. Συνιστᾷ ὁμως, χωρὶς νὰ ἀπομακρύνεται ὑπερβαλλόντως ἀπὸ τὰς τοπικὰς διοι-

κητικὰς συνηθείας καὶ χωρὶς νὰ ἐνοχλῇ τοὺς κατὰ περιφερείας προκρίτους, τοπικὰς ἀρχὰς μετὰ ρυθμίσεως λειτουργίας πολιτικῶν καὶ δικαστικῶν ὀργάνων, εἰς τρόπον ὥστε νὰ ὀργανοῦται ἡ ἐνότης τῆς ἀρχῆς καὶ ἡ εὐταξία ὡς ἐπόθουν ἕως τότε αἱ ἀναρχοῦμεναι ἐπαρχίαι ἐκεῖναι.

4. ΤΟ ΕΡΓΟΝ ΤΟΥ ΝΕΓΡΗ ΕΙΣ ΑΝΑΤΟΛΙΚΗΝ Χ. ΕΛΛΑΔΑ

Ὅπως ἰδιαιτέραν σημασίαν ἔχει διὰ τὴν πολιτικὴν ἱστορίαν τῆς νεωτέρας Ἑλλάδος ὁ ψηφισθεὶς εἰς Σάλωνα ὀργανισμὸς τῆς Ἀνατολικῆς Χέρσου Ἑλλάδος¹. Ἐχει πράγματι πολιτειακὸν ἱκανῶς φιλελευθέρων ἀρχῶν χαρακτῆρα καὶ παρὰ τὸν προορισμὸν τοῦ τοπικῆς καὶ προσωρινῆς ἱκανοποιήσεως πολεμικῶν ἀναγκῶν, δύναται ἀπὸ τινων ἐπόψεων νὰ θεωρηθῇ ὡς ὁ πρῶτος πολιτειακὸς ὀργανισμὸς τοῦ νεωτέρου Ἑλληνισμοῦ. Εἶναι δημιουργημα τοῦ ἐγκεφάλου τοῦ Θεοδώρου Νέγρη, ὡς τουλάχιστον ἀναγράφεται εἰς αὐτὸ τὸ ἀκολουθοῦν τὸ κείμενον πρακτικὸν τῆς «ἀποδοχῆς» ὑπὸ τῶν πληρεξουσίων. Καὶ λέγεται μὲν προεισαγωγικῶς εἰς τὸ πρακτικὸν τοῦτο ὅτι ἡ συνέλευσις «ἐμελέτησε» μετὰ τῆς δυνατῆς ἐπιστάσιος καὶ «ἀκριβῶς ἐπεξεργάσθη» τὸ κείμενον τῆς καλουμένης «Νομικῆς διατάξεως», εἶναι ὅμως προφανὲς ὅτι αἱ φράσεις αὗται ἀποτελοῦν ἀπλοῦν τύπον τεθέντα ὑπὸ τοῦ Νέγρη διὰ νὰ λάβῃ ὁ ἄνευ οὐδεμιᾶς συζητήσεως ἐγκριθεὶς πολιτειακὸς ὀργανισμὸς τὴν ἀπαιτουμένην νομιμοφάνειαν². Πράγματι, τὸ πρακτικὸν τοῦτο

1. Ἦδη περὶ τὰ μέσα Μαΐου 1821, εὐθὺς μετὰ τὴν κήρυξιν τῆς ἐπαναστάσεως εἰς Θεσσαλομαγνησίαν, μὲ τὴν πρωτοβουλίαν τοῦ Ἀνθίμου Γαζῆ συνήλθον ἀντιπρόσωποι τοῦ Πηλίου, τῆς Ἀγιάς καὶ τοῦ Ἀλμυροῦ καὶ ἵδρυσαν τὴν «Βουλὴν τῆς Θεσσαλομαγνησίας» (Φιλήμονος, ἔ. ἀ., τ. Γ', σ. 135. — Δ. Τσοποτοῦ, Ἡ Θεσσαλομαγνησία..., εἰς «Θεσσαλικά Χρονικά», τ. Α' (1930), σ. 38). Ἐπρόκειτο ὅμως παρὰ τὸν τίτλον «Βουλὴ» περὶ συστάσεως ἐμβρυώδους τοπικῆς διοικητικῆς ἀρχῆς, ἡ ὁποία ἄλλωστε δὲν ἐπρόλαβε νὰ λειτουργήσῃ λόγῳ τῶν ἀκολουθησάντων γεγονότων. Τὰ γραφόμενα ὑπὸ τοῦ Γ. Κορδάτου (Ἱστορία τῆς Ν. Ἑλλ., τ. Β', σ. 366) ὅτι εἰς συγκροτηθεῖσαν εἰς Βελεστίνον συνέλευσιν τῶν Θεσσαλομαγνητῶν ὁ Ἀνθ. Γαζῆς ὑπέβαλε πλήρες σχέδιον Πολιτεύματος «ἀντιγραφὴ τοῦ συντάγματος τοῦ Ρήγα» καὶ ὅτι μάλιστα τὸ πολίτευμα αὐτὸ ἐψηφίσθη ἐκεῖ, εἶναι ἀποκυήματα φαντασίας, ἐπὶ οὐδεμιᾶς ἱστορικῆς πηγῆς στηριζόμενα. Εἶναι ἀλήθεια μόνον ὅτι ὁ Γαζῆς ἀπηύθυνε προκήρυξιν πρὸς σύγκλησιν συνελεύσεως, ἡ ὁποία ὅμως λόγῳ τῆς ἐπακολουθησάσης ἐπιδρομῆς τῶν Τούρκων, δὲν συνεκλήθη, πολίτευμα δὲ ἐκεῖ οὔτε συνετάχθη, οὔτε ἐψηφίσθη ποτέ.

2. «Ἡ Ἀνατολικὴ Χέρσος Ἑλλάς, μετὰ τῆς δυνατῆς ἐπιστάσιος μελετήσασα καὶ ἀκριβῶς ἐπεξεργασθεῖσα τὴν παροῦσαν ΝΟΜΙΚΗΝ ΔΙΑΤΑΞΙΝ, προβληθεῖσαν παρὰ τοῦ πατριώτου Νέγρη, αὐτοθελήτως ἐγκρίνει καὶ κοινῇ γνώμῃ τῆς Πόλεως καὶ τῆς ἔξω χώρας τῶν ἐπαρχιῶν ἀποδέχεται οὐτήν, οἷαν περιέχει ὁ παρῶν χάρτης, καὶ ὑπό-

φέρει χρονολογίαν 15 Νοεμβρίου 1821, δηλαδή τῆς πρώτης ἡμέρας τῆς συγκλήσεως τῆς συνελεύσεως, πράγμα τὸ ὁποῖον ἀποκλείει εἰσδημίαι καὶ ὁσονδήποτε βραχεῖαν συζήτησιν. Ἐξ ἄλλου ὁ Ὄργανισμὸς τῆς Ἀνατ. Χ. Ἑλλάδος εἶναι ἀκριβῶς ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος περιλαμβάνει πολυπλόκους συνταγματικὰς διατάξεις διαχωρισμοῦ καὶ δικαιοδοσίας τῶν διαφόρων ἐξουσιῶν, κατοχυρώσεως ἀνθρωπίνων καὶ πολιτικῶν δικαιωμάτων κ.λ.π., περὶ τούτων δὲ πάντων πολλοὶ πληρεξούσιοι καὶ ἰδίως οἱ σπουδαῖον ρόλον διαδραματίσαντες ὡς καπιτάνιοι, θὰ ἤκουον νὰ γίνεται λόγος διὰ πρώτην φοράν. Βεβαίως εἰς τὰ Σάλωνα ὁ Νέγρης δὲν εὗρέθη μόνος τυγχάνων μορφώσεως καὶ ἱκανὸς πρὸς συζητήσεις περὶ τῶν πολιτικῶν τυχῶν τῆς Ἑλλάδος. Εἶχον ἀκολουθήσει αὐτὸν ἐκ Πελοποννήσου μερικοὶ μορφωμένοι νέοι σπουδάσαντες εἰς ξένα Πανεπιστήμια. Ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τόπου συνέρρευσαν ὡς πληρεξούσιοι τινες ἐξαιρετικῆς παιδείας, ὡς ὁ Ἰωάννης Σκανδαλίδης, ὁ Γεώργιος Αἰνιᾶν καὶ ἰδίως οἱ Γρηγόριος Κωνσταντᾶς καὶ Ἀνθιμος Γαζῆς ἀληθεῖς διδάσκαλοι τοῦ Γένους, οἵτινες ἐν Βιέννῃ κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη τῆς Τουρκοκρατίας εἶχον ἀναπτύξει ἐπὶ λίαν ὑψηλοῦ ἐπιπέδου μορφωτικὴν δρασιν εὐεργετικὴν διὰ τὸ ἔθνος, ἦσαν δὲ ἐκ τῶν ἰδρυτῶν καὶ πρωτεργατῶν τῆς Φιλομούσου Ἐταιρείας. Δὲν γνωρίζομεν πάντως μέχρι ποίου βαθμοῦ ἐχρησίμευσαν ὡς βοηθοὶ καὶ συνεργάται εἰς τὸ ἔργον τοῦ Νέγρη, ὁ ὁποῖος ἐν αὐτῷ τῷ Ὄργανισμῷ ἐνεφανίσθη ὡς μοναδικὸς συντάκτης τούτου¹.

Ὁ Θεόδωρος Νέγρης ἐτύγχανε μεγάλης πολιτικῆς μορφώσεως. Ἀνήκων εἰς ἐπιφανῆ καὶ πλουσίαν Φαναριωτικὴν οἰκογένειαν εἶχε τὴν εὐχέρειαν νὰ μορφωθῆ ἀπὸ παιδικῆς ἡλικίας, κατέχων δὲ ἄριστα τὴν γαλλικὴν γλῶσσαν, εἶχε μελετήσῃ τὰ ἔργα τῶν Γάλλων διαφωτιστῶν καὶ ἡγετῶν τῆς Γαλλικῆς

σχετῆ ἐπὶ θεῷ μάρτυρι ἐκάστη τῶν Ἐπαρχιῶν πρὸς τὰς λοιπὰς ἀδελφὰς Ἐπαρχίας καὶ πρὸς τὸ Πανελλήνιον, κατ' αὐτὴν καὶ μόνην νὰ διοικῆται ἄνευ τῆς παραμικρᾶς μεταβολῆς εἰς τὰ ἐνδιαλαμβανόμενα αὐτῆς ἐνόσφ νὰ φθάσῃ ἢ εὐτυχῆς ἐκεῖνη ἡμέρα τῆς σταθερᾶς καὶ αἰωνίου τῶν ἀνεξαρτήτων Ἑλλήνων τακτικῆς Διοικήσεως, ὅποια ποτ' ἂν κοινῶς ἐγκριθῆ ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα... » (Μάμουκα, ἔ.ἀ., τ. Α', σ. 75. Ἀπὸ σ. 42 κ.ἐ. πάντα τὰ κείμενα τῆς Νομικῆς Διατάξεως τῆς Α. Χ. Ἑλλάδος).

1. Πρέπει νὰ θεωρήσωμεν ὡς λίαν ὑπερβολικά, ἂν μὴ φανταστικά, ὅσα ἔγραψεν ὁ Ἐλβετὸς φιλέλλην Orelli εἰς τὸ κατὰ τὸ 1822 ἐκδοθὲν βιβλίον του (ἔ.ἀ.) προφανῶς ἐξ ἀφηγήσεων Ἑλλήνων καὶ πρὸς δημιουργίαν εὐμενῶν ἐντυπώσεων εἰς τὴν Εὐρώπην : « Ὁ Ὄργανισμὸς τοῦ Ἀρείου Πάγου ἀπέρρευσεν ἀπὸ τοῦ λαοῦ. Καπετάνιοι, πολεμισταί, ποιμένες, κατῆλθον τῶν ὄρεων, κατέλυον συνήθως περὶ τοὺς ἐξακοσίους πρὸ τοῦ φρουρίου τῶν Σαλώνων, ἵνα πεισθῶσι καὶ δώσωσι τὴν ψῆφον των εἰς τὸν ὄργανισμόν, ὅστις θὰ περιεῖχε τὸν σπόρον τῆς μελλοντικῆς πολιτικῆς εὐτυχίας. Εὐθύς ὡς οἱ πληρεξούσιοι συνέτασσαν ἐν τμήμα, ἐφέρετο πρὸ τῆς Συνελεύσεως, ὅπου ἀνεγιγνώσκετο παράγραφος πρὸς παράγραφον καὶ ἔπειτα ἐνεκρίνετο. Τέλος ἀνεγνώσθη τὸ ὅλον κείμενον καὶ ἀνεκηρύχθη ὡς θεμελιώδης νόμος ὑπὸ τὰ δάκρυα τῶν γεροντοτέρων, οἵτινες οὐδέποτε ἠλπιζον ὅτι θὰ ἐπέζων τοιαύτης ἡμέρας καὶ ὑπὸ τὰς ζητω-

ἐπαναστάσεως, ἐκ τῶν ὁποίων ἦτο ἐπηρεασμένος πως εἰς φιλελευθέρους ἰδέας. Ἰδιαιτέρως ἦτο βαθὺς γνώστης τῶν συνταγμάτων τῆς Γαλλικῆς ἐπαναστάσεως, ὡς καὶ τῶν μετέπειτα τῆς Εὐρώπης καὶ τῶν ὑπ' αὐτῶν θεσπισθεισῶν διατάξεων περὶ διαρθρώσεως τῶν πολιτικῶν ἐξουσιῶν καὶ πολιτικῶν δικαιωμάτων. Εἶχεν ὑπηρετήσει πλησίον τῶν ἡγεμόνων τῆς Μολδοβλαχίας καὶ εἶχεν οὕτω ἀποκτήσει γνώσεις καὶ πείραν χειρισμοῦ θεμάτων ἐπὶ εὐρωπαϊκοῦ ἐπιπέδου πολιτικῆς. Προσληφθεὶς εἰς τὴν διπλωματικὴν ὑπηρεσίαν τῆς Ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας, ἀπεστέλλετο εἰς Παρισίους ὡς « Ἀντιπρόεδρος » (Ἐπιτετραμμένος) καὶ τὴν σημαντικὴν αὐτὴν θέσιν περιεφρόνησεν, ὅταν, διαπλέων τὸ Αἶγαῖον διὰ νὰ μεταβῇ εἰς τὴν γαλλικὴν πρωτεύουσαν, ἐπληροφορήθη τὴν ἔκρηξιν τῆς Ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως, ἀποφασίσας νὰ προσφέρῃ τὰς ὑπηρεσίας του εἰς τὴν ἀναγεννωμένην πατρίδα του. Ἡ ὀξύτης τῶν πολιτικῶν παθῶν, εἰς τὴν δίνην τῶν ὁποίων παρεσύρθη καὶ ὁ ἴδιος μετὰ μεγάλης βιαιότητος λόγῳ τοῦ ἀλαζονικοῦ καὶ πολυπράγμονος χαρακτήρου του, ἐσκίασε καί, μέχρις ἐνὸς σημείου, ἔρριπεν εἰς τὴν λήθην τὸ ὑπ' αὐτοῦ συντελεσθὲν ἔργον¹. Εἶναι ὅμως, νομίζομεν, καιρὸς νὰ ἀποκατασταθῇ διὰ τῆς ἱστορίας ἡ μνήμη τοῦ ἀνθρώπου αὐτοῦ, ὁ ὁποῖος ὑπῆρξεν ὁ θεμελιωτὴς τῶν πολιτικῶν ἐλευθεριῶν τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ ὡς συντάκτης τοῦ Ὁργανισμοῦ τῆς Ἀνατ. Χ. Ἑλλάδος καὶ κύριος συντελεστής, ὡς θὰ ἴδωμεν ἐν συνεχείᾳ, τοῦ πολιτεύματος τῆς Ἐπιδαύρου καὶ Ἀρχιγραμματεὺς τῆς Συνελεύσεως τοῦ Ἄστρους, συγχρόνως δὲ ὡς πρῶτος πρόεδρος ὑπουργικοῦ συμβουλίου καὶ πρῶτος Ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν, θέσας τὰς βάσεις κρατικῆς ὑποστάσεως τῆς ἀναγεννηθείσης Ἑλλάδος.

Ὁ Νέγρης εἶχεν ἤδη ζήσει ἐπὶ ἀρκετοὺς μῆνας εἰς τὴν ἐπαναστατη-

κραυγὰς τῶν νεωτέρων ». Ἄνευ ἀμφιβολίας, ἐφ' ὅσον αἱ συζητήσεις διεξήγοντο εἰς τὸ ὑπαιθρον, θὰ εἶχον συρρεύσει ὡς ἀκροαταὶ πολλοὶ ἀπὸ τὰς πλησίον περιφερείας πρόκριτοι, καπεταναῖοι, κληρικοὶ καὶ ἄλλοι Ἕλληνες. Πάντες αὐτοὶ χωρὶς νὰ δύνανται νὰ ἐμβαθύνουν εἰς τὴν οὐσίαν τῶν πραγμάτων θὰ ἐζητωκραύγαζον μετὰ δακρύων συγκινήσεως τὴν κατὰ παραγράφους ψήφισιν τοῦ Ὁργανισμοῦ, ὁ ὁποῖος δι' αὐτοὺς ἐσυμβόλιζε τὴν ὑπαρξιν ἐλευθέρως Ἑλλάδος καὶ ἐσήμαινεν ἀποκατάστασιν ἐνότητος πρὸς διεξαγωγὴν τοῦ πολέμου τῆς ἐλευθερίας. Ἀλλὰ τὰ ἄρθρα τοῦ Ὁργανισμοῦ, τὰ ὁποῖα ἄλλωστε παρουσιάζοντο ὑπὸ τοῦ Νέγρη ἔτοιμα καὶ ἐνεκρίνοντο δι' ἐπυφημιῶν ἄνευ μεταβολῶν, ἐθεωροῦντο ψηφιζόμενα ὑπὸ μόνων τῶν πληρεξουσίων τῆς Συνελεύσεως.

1. Οἱ πλείστοι τῶν ἀπομνημονευματογράφων καὶ ἱστορικῶν τῆς ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως ἀναγνωρίζουν μὲν τὰς ἐξαιρετικὰς γνώσεις καὶ ἰκανότητας τοῦ Θεοδ. Νέγρη, τὸν κατηγοροῦν ὅμως ὡς κενόδοξον καὶ ραδιοῦργον καὶ ὀμιλοῦν ὄχι τόσον διὰ τὰς προσφεροθείσας ὑπ' αὐτοῦ ὑπηρεσίας εἰς τὸν ἀγῶνα, ὅσον διὰ τὰς διαμάχας καὶ τὰς διαιρέσεις τῶν ὁποίων ὑπῆρξε πρωταγωνιστής, ἂν μὴ ὑποκινητὴς καὶ ἐξ αἰτίας τῶν ὁποίων τὸ ὄνομά του εἶχε καταστῆ μισητὸν εἰς μεγάλην μερίδα ἀγωνιστῶν. Ἀληθὲς εἶναι ὅτι λόγῳ τῆς ἀνωτέρας μορφώσεως καὶ τῆς κοινωνικῆς ἀνατρο-

μένην Ἑλλάδα καὶ μελετήσῃ ἐπιτολίως τὴν κατάστασιν, εἶναι δὲ πιθανὸν ὅτι καθ' ὃν χρόνον ἀνεμιγνύετο παρασκηνακῶς ἐν Πελοποννήσῳ εἰς τὴν ρύθμισιν τῆς πολιτικῆς καταστάσεως, ἀγωνιζόμενος μὲ τὴν ὑποστήριξιν τῶν προκρίτων νὰ ἐπιπλεύσῃ δι' ὑπονομεύσεως τοῦ Ὑψηλάντου, συνεζήτει καὶ ἐσχεδίαζε πολιτικὰ συστήματα. Πρέπει ὅμως νὰ θεωρηθῇ ὡς βέβαιον ὅτι τὸν Ὄργανισμὸν αὐτὸν συνέταξεν ἐπὶ τόπου, ὅτε εὗρίσκετο μακρὰν τοῦ Μαυροκορδάτου, ὁ ὁποῖος, μὲ περισσοτέραν συντηρητικότητα καὶ πολιτικὴν σύνεσιν, ἤθελε νὰ περιορισθῇ ἐκεῖ τὸ ἔργον του εἰς τὴν καθιέρωσιν θεσμῶν στοιχειωδῶς ἀπαραιτήτων διὰ τὰς ἀνάγκας τῆς τοπικῆς διοικήσεως καὶ νὰ ἀφήσουν τὰς εὐρύτερας σημασίας κατοχυρώσεις πολιτικῶν δικαιωμάτων καὶ θεμελιώδεις συνταγματικὰς διατάξεις διακυβερνήσεως τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους εἰς τὴν μέλλουσαν νὰ συνέλθῃ ἔθνικὴν συνέλευσιν. Οὕτω, μακρὰν πάσης ἀντιδράσεως ἢ ἀντιλογίας, ὁ Νέγρης, παραμείνας μόνος κύριος τῆς καταστάσεως εἰς τὰ Σάλωνα, ἔσφιψε τὴν πολυπραγμοσύνην του καὶ τὴν πολυμάθειάν του εἰς τὴν κατάρτισιν ἑνὸς πολυμεροῦς καὶ πολυπλόκου πολιτεύματος, δημιουργήματος τοῦ φλεγομένου ἐκ πολιτικῶν ἰδεῶν, ἀλλὰ καὶ ἐκ φιλοδοξιῶν ἑγκεφάλου του. Εἶναι πιθανὸν ὅτι, συντάσσων τὸν πολιτειακὸν αὐτὸν ὄργανισμὸν τῆς Ἀνατολ. Χ. Ἑλλάδος, ἐξερχόμενον παντὸς ὁρίου θεραπείας τοπικῶν ἀναγκῶν, ὁ Νέγρης δὲν παρεσύρθη ἀπλῶς ἐκ τῆς πολιτικῆς του πολυπραγμοσύνης καὶ τῶν μετὰ πάθους συνταγματολογικῶν ἐπιδόσεών του. Ἐφιλοδόξησε νὰ συντάξῃ αὐτὸς πρῶτος τὸ ὑπόδειγμα πολιτεύματος τῆς ἀναγεννωμένης Ἑλλάδος, ἴσως δὲ καὶ ἀπέβλεψε νὰ προλειάνῃ διὰ τοῦ τρόπου αὐτοῦ τὴν ἐπιβολὴν του εἰς τὴν μέλλουσαν νὰ συνέλθῃ ἔθνικὴν συνέλευσιν πρὸς σύνταξιν τοῦ πρώτου πολιτεύματος, καθιστάμενος ἐμπνευστῆς καὶ κύριος μοχλὸς τοῦ ἔργου ταύτης, ὡς ἄλλωστε καὶ ἐγένετο ἐν τινὶ μέτρῳ.

φῆς του, ἀλλὰ καὶ λόγῳ τοῦ ὑπεροπτικοῦ καὶ φιλαύτου χαρακτῆρος του δὲν κατώρθωνε νὰ ἐναρμονισθῇ εἰς τὸ περιβάλλον τῶν ἀγωνιστῶν καὶ παρεσύρετο εἰς θυμούς, εἰς ἐκρήξεις νεύρων. Δὲν ἦτο προικισμένος ὑπὸ τῆς φύσεως μὲ τὴν διορατικότητα καὶ τὸ εὐέλικτον ἑνὸς Μαυροκορδάτου καὶ τὴν ἡρεμον μεγαθυμίαν ἑνὸς Ὑψηλάντου. Ἦτο ὅμως ἀγνὸς πατριώτης Ἕλληνας καὶ διέθεσε μετὰ πάθους ὅλας τὰς δυνάμεις του εἰς τὴν προσφορὰν ὑπηρεσιῶν, θυσίας τὴν ζωὴν καὶ περιουσίαν χάριν τῆς πατρίδος του. Ὡς ἄνθρωπος ἦτο ἀξιολογῆς καὶ ἀνώτερος χρημάτων. Ὅταν κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ 1824 ἀπεμακρύνθη πάσης δημοσίας ὑπηρεσίας ἐγκαταλειφθεὶς ὑπὸ πάντων, παρέμεινεν εἰς τὸ Ναύπλιον ἐν ἐσχάτῃ πενίᾳ, περιβεβλημένος τὴν μεταβεβλημένην πλέον εἰς ράκη ἐνδυμασίαν, τὴν ὁποίαν ἔφερον ἐκ Κωνσταντινουπόλεως, στερούμενος δὲ κυριολεκτικῶς καὶ αὐτοῦ τοῦ ἐπιουσίου. Ἠοσθένησεν ἐκεῖ ἐκ τῶν στερήσεων καὶ μὴ τυχῶν οὐδεμιᾶς περιθάλψεως ἀπέθανεν ἐν ἀθλίᾳ καταστάσει τὸ ἔτος 1824.

5. Η « ΝΟΜΙΚΗ ΔΙΑΤΑΞΙΣ » ΤΗΣ ΑΝΑΤΟΛΙΚΗΣ Χ. ΕΛΛΑΔΟΣ

Ὁ Νέγρης ἔδωσεν εἰς τὸν ὑπ' αὐτοῦ ὑποβληθέντα εἰς τὴν συνέλευσιν τῶν Σαλώνων πρὸς ἔγκρισιν ὀργανισμὸν τὸ ὄνομα « Νομικὴ Διάταξις τῆς Ἀνατολικῆς Χέρσου Ἑλλάδος ». Ἀντὶ τῆς συνήθους διακηρύξεως αἰτιολογικῆς τῆς ἐπαναστάσεως, προετάχθη ὡς « πρόλογος » προσφώνησις τὴν ὁποίαν ὁ Νέγρης εἶχεν ἐτοιμάσει δι' ἴδιον λογαριασμόν, ἀλλὰ φαίνεται ὅτι ὁ ἐπίσης πρωταγωνιστήσας εἰς τὴν σύγκλησιν τῆς συνελεύσεως καὶ χαίρων μεγάλης ὑπολήψεως μεταξὺ τῶν ἐπιτοπίων παραγόντων Ἐπίσκοπος Ταλαντίου Νεόφυτος ἐκρίθη ὡς μᾶλλον ἀρμόδιος νὰ ἀπαγγεῖλῃ ταύτην¹. Εἰς τὴν προσφώνησιν - διακήρυξιν αὐτὴν ἐξαίρεται ἡ σημασία τῆς συστάσεως διοικήσεως διὰ τὴν διεξαγωγὴν τοῦ ἀγῶνος, διὰ τὴν συγκρότησιν στρατεύματος, τῶν καπιτάνων καθισταμένων στρατηγῶν τῆς Ἑλλάδος, καὶ διὰ τὴν προβολὴν τῆς Ἑλλάδος « ἐνώπιον τῶν Χριστιανῶν βασιλέων » ὡς κράτους εὐνομούμενου, εὐπροσδέκτου πρὸς ἔκθεσιν τῶν δικαίων του. Τὴν προσφώνησιν ἀκολουθεῖ τὸ κείμενον τοῦ ὄρκου, τὸν ὁποῖον οἱ πληροεξούσιοι ἔδωσαν « εἰς τὸ ὄνομα τῆς ὑπερουσίου Τριάδος καὶ τῆς Ἱερᾶς ἡμῶν πατρίδος » νὰ ἔχουν ὡς μόνον ὀδηγὸν « τὰ συμφέροντα τῆς Πατρίδος, χωρὶς ἰδιαίτερον συμφέρον κέρδους ἢ φιλοτιμίας ἢ φιλοδοξίας ». Καὶ ἡ προσφώνησις καταλήγει: « Ἀδελφοί, ἓνα ἀκόμη ἔχω νὰ σᾶς εἰπῶ ἐνδοξότερα φιλοτιμία δὲν εἶναι ἀπὸ τὸν Πατριωτισμὸν καὶ τοῦτο μὲ τὸ αἷμα ἀπὸ τοὺς προπάτοράς μας ἔπεται νὰ κληρονομήσωμεν ».

Ἀκολουθεῖ ἡ « Νομικὴ Διάταξις », τῆς ὁποίας τὸ πλεόν ἐνδιαφέρον καὶ πρωτότυπον τμῆμα εἶναι τὰ δύο πρῶτα κεφάλαια, διὰ τῶν ὁποίων διακηρύσσονται καὶ καθιεροῦνται τὰ πολιτικὰ καὶ ἀτομικὰ δίκαια τῶν Ἑλλήνων. Δὲν εἶναι πιθανὸν νὰ εἶχεν ἀναγνώσει ὁ Νέγρης τὸ πολίτευμα τοῦ Ρήγα καὶ τὰ προτασσόμενα τούτου « δίκαια τοῦ Ἀνθρώπου » διότι οὐδεμία παρατηρεῖται ὁμοιότης λεκτικὴ ἢ κατ' ἔννοιαν, εἰς τινὰ μάλιστα σημεῖα

1. Ὡς πρὸς τοῦτο ὁ δημοσιεύσας τὰ κείμενα Μάμουκας ἐβεβαιώθη ὑπ' αὐτοῦ τοῦ Ἐπισκόπου Ταλαντίου καὶ βραδύτερον Ἀττικῆς Νεοφύτου. Συνάγεται ἐπίσης καὶ ἐκ τοῦ γεγονότος ὅτι εἰς τὸ ἀρχαιότερον τῶν εἰς χεῖρας τοῦ Μάμουκα περιελθόντων χειρογράφων ἀνευρίσκεται μία παρεντεθεῖσα κατὰ τὴν ἐνώπιον τῆς Συνελεύσεως ἐμφώνησιν παράγραφος, εἰς τὴν ὁποίαν ὁ Νέγρης, προφανῶς ἔχων ἐν ἀρχῇ τὴν πρόθεσιν νὰ προβῇ ὁ ἴδιος εἰς τὴν ἀναγγελίαν, ὁμιλεῖ περὶ τῆς ὑπὸ τῆς Χέρσου Ἑλλάδος γενομένης εἰς αὐτόν, τὸν Μαυροκορδάτον καὶ τὸν Καρατζᾶν προσκλήσεως « νὰ ἀναλάβουν τὴν ἐπιστάσιαν καὶ φροντίδα τῶν ἑλληνικῶν πραγμάτων » (Μάμουκας, ἔ.ἀ. τ. Α' σ. 39).

ὑπάρχει ριζική ἀντίθεσις. Συνάγεται ὁμως ἀναμφισβητήτως ὅτι κατεῖχε καλῶς τὰς ἐν γένει θεμελιώδεις διατάξεις τῶν συγχρόνων συνταγμάτων, ἐκ τῶν ὁποίων κατὰ τὸ πλεῖστον ἐμπνέεται καὶ εἰς τινὰς περιπτώσεις ἀντιγράφει.

Εἰς τὸ πρῶτον κεφάλαιον τοῦ Α' τμήματος, τιτλοφορουμένου « Πολιτικά », καθιεροῦνται αἱ προϋποθέσεις τῆς ἰδιότητος τοῦ Ἑλλήνος πολίτου. Πάντες οἱ Χριστιανοὶ κάτοικοι τῆς Ἑλλάδος εἶναι Ἑλληνες. Μετὰ τινος ὁμως ἀντιφάσεως, μαρτυρούσης τὴν σπουδὴν μετὰ τῆς ὁποίας ἐγράφη, τὰ ἄρθρα 5' - 11' καθορίζουν ὅτι ἀπαιτεῖται πενταετία διαμονῆς εἰς τὴν Ἑλλάδα ἐνὸς ξένου Χριστιανοῦ, διὰ νὰ καταστῇ Ἑλληὴν πολίτης, ἐκτὸς ἂν προσφέρῃ μεγάλην τινὰ ἐκδούλευσιν ἢ ἂν ἐκχερσώσῃ ὠρισμένας ἐκτάσεις ἑλληνικῆς γῆς καὶ σπείρῃ αὐτὴν ἐπὶ δωδεκάμηνον, ὅποτε δύναται νὰ πολιτογραφηθῇ ἀμέσως ὑπὸ τοῦ Ἀρείου Πάγου. Ἐκάστη ἐπαρχία δύναται ἐπίσης νὰ προβαίνη εἰς τιμητικὴν πολιτογράφησιν Ἑλλήνος μὴ κατοικοῦντος τὸ ἔδαφός της, ὡς καὶ ξένου, ἀλλ' ἂν οὗτος δὲν εἶναι ὀρθόδοξος Χριστιανός, ἀπαιτεῖται συγκατάθεσις τοῦ Ἀρείου Πάγου. Πάντες οἱ κατοικοῦντες εἰς τὴν Ἑλλάδα μὴ Χριστιανοὶ (προφανῶς Μωαμεθανοὶ ἢ Ἑβραῖοι), προστατεύονται ὑπὸ τῶν νόμων, ἀλλὰ δὲν ἀναλαμβάνουν ἀξιώματα, οὔτε γίνονται κάτοχοι γῆς. Οἰοιδήποτε κάτοικοι τῆς Ἑλλάδος ἀναλαμβάνοντες ξένα ὑπουργήματα ἢ τυγχάνοντες ξένης προστασίας, θεωροῦνται ξένοι. Οἱ ἐν Ἑλλάδι ζῶντες ξένοι χαίρουν πλήρους ἰσότητος ὡς πρὸς τὴν προστασίαν τῶν νόμων, δὲν ἔχουν ὁμως δικαίωμα ἐκλέγειν ἢ ἐκλέγεσθαι καὶ δὲν λαμβάνουν πολιτικά ἢ στρατιωτικά ἀξιώματα. Χαρακτηριστικὸν εἶναι ὅτι, ἀντιθέτως πρὸς τὸν Ρήγαν, ὁ ὁποῖος καθιέρωσεν ὅτι ὁ λαμβάνων σύζυγον ἑλληνίδα ξένος καθίσταται Ἑλληὴν πολίτης, κατὰ τὴν « Νομικὴν Διάταξιν » Ἑλληνὶς λαμβάνουσα ὡς σύζυγον ξένον στερεῖται καὶ αὐτὴ καὶ τὰ τέκνα της ἑλληνικῆς ὑπηκοότητος. Πᾶσαι αἱ θρησκείαι καὶ αἱ γλῶσσαι εἶναι σεβασταί, ἀλλ' ἢ Ὀρθόδοξος ἐκκλησία καὶ ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα ἀναγνωρίζονται ὡς ἐπικρατοῦσαι ἐν Ἑλλάδι.

Τὸ δεύτερον κεφάλαιον περιλαμβάνει τὴν « Διακήρυξιν δικαιωμάτων καὶ χρεῶν τοῦ Ἑλλήνος ». Ταύτης προτάσσεται βραχεῖα εἰσήγησις, ἀποτελοῦσα ἔξαρσιν τῶν ἀγαθῶν τῆς εὐνομίας καὶ τῆς δικαιοσύνης, χρησιμεύουσα συγχρόνως καὶ ὡς εἶδος πολιτικῆς κατηχήσεως. « Ὄταν ὁ πατριώτης δὲν ἔχει, οὔτ' ἀνεξαρτησίαν οὔτ' ἀσφάλειαν, ἢ Πατὴρ πίπτει εἰς ἀναρχίαν, καὶ ὁμοιάζει ὡσὰν νὰ ἐσπάρησαν εἰς τὴν γῆν της οἱ ὀδόντες τοῦ Δράκοντος, καὶ ἐγεννήθησαν ἄνδρες ἔνοπλοι ἐκ φύσεως, καταπολεμοῦντες καὶ ἀλληλοφθονοῦμενοι· εἰς τοιαύτην ἐλσεινὴν κατάστασιν φθάνουσιν οἱ λαοὶ ὅταν δὲν γνωρίζουν ὅσα πρέπει νὰ ζητοῦν, καὶ ὅσα νὰ ὑπόσχονται μεταξύ των· ὅσα πρέπει νὰ κάμνουν καὶ ὅσα ν' ἀπολαμβάνουν ἀπὸ τὴν κοινωνίαν ». Καὶ ἀκολουθεῖ ἡ διακήρυξις τῶν ἀληθινῶν καθενὸς χρεῶν καὶ δικαιωμάτων. Ἀπὸ τὴν μίαν πλευρὰν παρατάσσονται τὰ δικαιώματα καὶ ἀπὸ τὴν ἄλλην τὰ ἀντίστοιχα χρέη. Πρόκειται κυρίως περὶ ἀπαριθμήσεως τῶν ὑπὸ τῶν Νόμων παρεχομέ-

νων εἰς ἕκαστον πολίτην δικαιωμάτων, ἀλλὰ καὶ τῶν ἀντιστοιχῶν κατὰ τοὺς Νόμους ὑποχρεώσεων τούτου. Τὰ ἀτομικὰ δικαιώματα δὲν ἀναγράφονται, ὡς ἐν τῇ Διακηρύξει τῆς Γαλλικῆς ἐπαναστάσεως, π.χ. τὸ δικαίωμα τοῦ συνέρχεσθαι καὶ συνετairίζεσθαι, τοῦ ἐκφράζειν ἐλευθέρως δημοσίᾳ καὶ διὰ τοῦ Τύπου τὰ διανοήματα, τὸ ἀπόρρητον τῶν ἐπιστολῶν κ.λ.π. Ταῦτα ὑπονοοῦνται διὰ τῶν διατάξεων τῶν ἀναφερομένων εἰς τὴν προστασίαν τῶν Νόμων καὶ διὰ τῆς διακηρύξεως τῆς προστασίας ζωῆς, περιουσίας καὶ ἐλευθέρως ἐκφράσεως θρησκευτικῶν καὶ πολιτικῶν φρονημάτων ἑκάστου¹.

Τὸ τρίτον κεφάλαιον προσδιορίζει τὰ βασικὰ ὄργανα τῆς Ἑλληνικῆς Πολιτείας: Ἐθνικὴν Βουλὴν, δεσμὸν μεταξὺ τῶν διαφόρων περιφερειῶν τῆς ἐλευθέρως Ἑλλάδος καὶ κεντρικὴν διοίκησιν ταύτης, τὸν Ἄρειον Πάγον, κεφαλὴν τῆς διοικήσεως τῆς Ἀνατ. Χ. Ἑλλάδος καὶ συγχρόνως ἀνώτατον δικαστήριον, καὶ τὴν χωριστὴν δι' ἑκάστην ἐπαρχίαν Διοίκησιν, ἀποτελουμένην ἐκ τῶν ἐπιχωρίων προεστώτων καὶ ἐνὸς καπιτάνιου. Ἄξιον σημειώσεως εἶναι ὅτι ἡ Ἐθνικὴ Βουλὴ χαρακτηρίζεται ὡς ὁ « Τοποτηρητὴς τοῦ ἐσομένου Βασιλέως, τὸν ὁποῖον ἡ Ἑλλὰς ἔχει νὰ ζητήσῃ ἀπὸ τὴν Χριστιανικὴν Εὐρώπην, καὶ τὸν ὁποῖον, ἀφοῦ καθυποβάλλῃ εἰς τοὺς Ἐθνικοὺς Νόμους τῆς, ὁποῖους ἂν κοινῶς ἀποδεχθῆ, ἔχει νὰ ἀναγνωρίσῃ Μονάρχην τῆς ». Ἡ ἐντὸς προσωρινοῦ, λαϊκῶν κατὰ βάσιν δημοκρατικῶν ἀρχῶν, πολιτεύματος μνεία ἐλευσομένου βασιλέως, ἐκ πρώτης ὄψεως ξενίζει καὶ θὰ ἠδύνατο νὰ χαρακτηρισθῆ ὡς δεῖγμα ἀνακολουθίας καὶ πολιτικῆς ἀσυναρτησίας τῆς σκέψεως τοῦ Νέγρη. Ἐν τούτοις, ἐξεταζομένη βαθύτερον καὶ ἄνευ τῶν προκαταλήψεων τῆς ἐποχῆς ἐκείνης καὶ τῆς συγχρόνου, δύναται νὰ θεωρηθῆ ὡς ἔνδειξις διπλωματικῆς ἐπιτηδειότητος καὶ ἐπιδεξίου πολιτικοῦ χειρισμοῦ. Κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἡ Εὐρώπη, ἐκ τῆς ὁποίας ἀνεμένετο ἐναγωνίως βοήθεια πρὸς σωτηρίαν τῆς ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως, ἐκυριαρχεῖτο ὑπὸ βασιλικῶν καθεστώτων, ἡ δὲ ἀπροκάλυπτος διακήρυξις δημοκρατικῶν ἀρχῶν ἐχαρακτηρίζετο ὡς « καρμποναρισμὸς » καὶ ἠτιολόγει τὴν ἀντιπάθειαν κατὰ τοῦ ἑλληνικοῦ ἀγῶνος, ὡς συνέβη ἄλλωστε ὀλίγον ἔπειτα μὲ τὴν ψήφισιν

1. Ὁ Κορδάτος ἑ.ἀ., Β' σ. 367, ἀνακαλύπτει εἰς τὴν συνέλευσιν τῶν Σαλῶνων δύο ρεύματα, τὸ ἐν ὑπερσυντηρητικὸν καὶ ἀντιδραστικὸν ὑπὸ τὸν Νέγρη μὲ συνεργάτας τὸν Ταλαντίου Νεόφυτον καὶ τὸν Κωνσταντᾶν, τὸ ἄλλο φιλελεύθερον καὶ δημοκρατικὸν ὑπὸ τὸν Ἀνθιμον Γαζῆν. Ὁ Γαζῆς εἶχε συντάξῃ σχέδιον ἄκρως δημοκρατικῶν ἀρχῶν, ἀλλὰ μὲ τὴν ἐπέμβασιν τοῦ Νέγρη καὶ τῶν ὁμοῖδεατῶν τοῦ ἐτροποποιήθη εἰς πολλὰ σημεῖα, πάντως χάρις εἰς τὴν ἐπιμονὴν τοῦ Γαζῆ εἰς πολλὰ ὁ Νέγρης ὑπεχώρησε. Ταῦτα « ἀπὸ τίς μαρτυρίες τῶν Σαλῶνων », αἱ ὁποῖαι ὅλαι εἶναι ἀνύπαρκτοι. Εἰς τὴν πραγματικότητά, τὸ σχέδιον παρεσκευάσθη ἀπ' ἀρχῆς ὑπὸ τοῦ Νέγρη, μόνου κατέχοντος εὐρυτέρας πολιτικᾶς γνώσεις, καθ' ὅλας δὲ τὰς μαρτυρίας ἢ συνεργασίᾳ τοῦ Νέγρη μετὰ τοῦ Γαζῆ, τοῦ Κωνσταντᾶ καὶ τῶν λοιπῶν εὐρεθέντων εἰς τὰ Σάλωνα ὑπῆρξε φιλικὴ καὶ εἰλικρινής, χωρὶς νὰ ἐκδηλωθῆ καμμία διαφωνία!

τοῦ συντάγματος τῆς Ἐπιδαύρου. Ἡ πρόβλεψις μελλοντικῆς καθιερώσεως βασιλικοῦ πολιτεύματος θὰ ἦτο δυνατὸν νὰ καθησυχάσῃ τὰς εὐρωπαϊκὰς δυνάμεις περὶ τῆς μελλοντικῆς πορείας τοῦ ἰδρυομένου ἑλληνικοῦ κράτους. Ἀπὸ τῆς ἄλλης ὁμως πλευρᾶς, ἡ θεσπιζομένη ὑποχρέωσις τοῦ μέλλοντος Μονάρχου νὰ ἀποδεχθῆ τοὺς ἐθνικοὺς νόμους τῆς Ἑλλάδος, προβαλλομένου τούτου ὡς ὄρου ἀναγνωρίσεώς του, ἐφαίνετο προκαταρκτικῶς διακηρύσσουσα τὴν βασιλευομένην δημοκρατίαν καὶ ἐξασφαλίζουσα ἀπὸ τὸν κίνδυνον ἐπιβολῆς ἐν Ἑλλάδι ὑπὸ τῶν εὐρωπαϊκῶν Δυνάμεων συστήματος ἀπολύτου μοναρχίας. Τέλος ἡ ρητὴ ἀναγραφὴ ὅτι ἡ Ἑλλὰς « ἔχει νὰ ζητήσῃ ἀπὸ τὴν χριστιανικὴν Εὐρώπην » ἡγεμόνα, κατέπνιγε τὰς φιλοδοξίας τοῦ Ὑψηλάντου καὶ τῶν ἄλλων ἐξ ἡγεμονικῶν φαναριωτικῶν οἴκων δρώντων ἤδη ἐν Ἑλλάδι, τοῦτο δὲ ἴσως ἐβάρυνε περισσότερο παντὸς ἄλλου εἰς τὴν σκέψιν τοῦ Νέγρη, ὁ ὁποῖος ἐμίσει τὸν Ὑψηλάντην ἀλλὰ καὶ ἀντέδρα εἰς ὑπερβολικὴν ἀνάδειξιν ἐν Ἑλλάδι οἰουδήποτε ἄλλου Φαναριώτου.

Τὸ δεύτερον μέρος καθορίζει μετὰ λεπτομερειῶν εἰς τρία κεφάλαια τὰ τῆς λειτουργίας τῆς Ἐθνικῆς Βουλῆς, τοῦ Ἀρείου Πάγου καὶ τῆς διοικήσεως τῶν ἐπαρχιῶν. Ἡ Ἐθνικὴ Βουλὴ, ὑπονοουμένης οὕτω μᾶλλον τῆς μελλούσης νὰ συνέλθῃ ἐθνοσυνελεύσεως, καὶ οὐχὶ τοῦ ὑπὸ ταύτης θεσπιζομένου βουλευτικοῦ σώματος, ἀπαρτιζομένη ἐξ ἀντιπροσώπων ὅλων τῶν περιφερειῶν τοῦ ἐλευθέρου ἢ ἀκόμη καὶ τινων τοῦ ἀλυτρώτου Ἑλληνισμοῦ, ἦτο φυσικὸν καὶ λογικὸν νὰ θεσμοθετήσῃ ἐλευθέρως κατὰ τὴν διαδηλουμένην ἐλευθέραν βούλησιν τῶν μελῶν της, ἀφοῦ αὐτὴ θὰ ἐκυβέρνησῃ ἢ θὰ ἐρρῦθμιζε τὰ τῆς διακυβερνήσεως ὁλοκλήρου τῆς Ἑλλάδος. Διὰ τοῦτο φαίνεται εἰς ἡμᾶς τὸ ὀλιγώτερον παράδοξον τὸ γεγονὸς ὅτι οἱ πληρεξούσιοι ἑνὸς τμήματος, τῆς Δυτικῆς Χ. Ἑλλάδος, μὲ τὴν πρωτοβουλίαν τοῦ Νέγρη, προβαίνουν εἰς καθορισμὸν τῶν δικαιοδοσιῶν τῆς Ἐθνικῆς Βουλῆς, διὰ λεπτομεροῦς μάλιστα ἀπαριθμήσεως τούτων, ὡς τὸ δικαίωμα νὰ συνάπτῃ συνθήκας, νὰ συνομολογῆ εἰρήνην, νὰ κόπτῃ νομίσματα, νὰ διευθύνῃ τὸν κατὰ ξηρὰν καὶ θάλασσαν ἄγῶνα, νὰ δέχεται λογοδοσίας περιφερειακῶν διοικήσεων, νὰ ὀρίζῃ τὰς δημοσίας προσόδους, νὰ συνιστᾷ τακτικὰ στρατεύματα κ.λ.κ. Ἐτε περισσότερο ἐκπλήσσει τὸ γεγονὸς ὅτι ἡ συνέλευσις τῶν Σαλῶνων διὰ τοῦ ψηφιζομένου ὀργανισμοῦ της ἐπιχειρεῖ νὰ περιορίσῃ τὰς δικαιοδοσίας τῆς ἐθνικῆς συνελεύσεως εἰς ὅ,τι ἀφορᾷ τὴν Ἀνατολ. Χ. Ἑλλάδα ἄνευ συγκαταθέσεως τοῦ Ἀρείου Πάγου, ὁ ὁποῖος μόνος ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ φέρῃ στρατεύματα εἰς τὴν περιφέρειαν αὐτήν, ἀκόμη καὶ ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ, ἔστω καὶ παρὰ τὴν θέλησιν τῆς ἐθνικῆς Βουλῆς. Προφανῶς ὁ Νέγρης διὰ τῶν διατάξεων αὐτῶν, τῶν ὁποίων οἱ ἀφελεῖς πληρεξούσιοι τῶν Σαλῶνων δὲν θὰ ἀντελήφθησαν κἂν τὴν βαθυτέραν σημασίαν, θὰ ἐπεδίωκεν, ἀφ' ἑνὸς μὲν νὰ προκαταλάβῃ τὰς ἐργασίας τῆς ἐθνικῆς συνελεύσεως καὶ νὰ ἐπιπλεύσῃ ταύτης, ἀφ' ἑτέρου δὲ νὰ ἐξασφαλίσῃ ἀνεξαρτήτους

πρωτοβουλίας εἰς τὴν περιφέρειαν αὐτὴν, εἰς τὴν ὁποῖαν ἐφραντάζετο ὅτι θὰ παρέμενεν ἐπὶ πολὺ ἀπόλυτος κύριος. Φαίνεται πάντως, ὅτι αἱ περὶ δικαιοδοσιῶν τῆς ἐθνικῆς Βουλῆς διατάξεις θὰ προεκάλεσαν κάποιαν ἀντίδρασιν τινῶν ἐκ τῶν πληρεξουσίων, γενομένης ἀντιληπτῆς τῆς σημασίας των μετὰ τὴν ψήφισίν των. Εἰς διάταξιν ἀκολουθοῦσαν τὸ κείμενον τοῦ Ὁργανισμοῦ, περὶ τῆς ὁποίας γίνεται λόγος κατωτέρω, ἡ ἰσχὺς των ἀναβάλλεται μέχρι τῆς ἀποδοχῆς των ὑπὸ τῆς Ἐθνικῆς Βουλῆς.

Πρωτοτυπίαν τινα παρουσίαζε τὸ θεσμοθετούμενον τοπικὸν κυβερνητικὸν καὶ δικαστικὸν σῶμα, τὸ ὁποῖον, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν Πελοπόννησον καὶ τὴν Δυτικὴν Ἑλλάδα, ἐνθα ἐκαλεῖτο Γερουσία, ὠνομάσθη Ἄρειος Πάγος. Ἄπετελεῖτο ἐκ δώδεκα προσώπων « ἱκανῶς πεπαιδευμένων », ἐκλεγομένων ὑπὸ τῆς Συνελεύσεως δι' ἓν ἔτος, μετὰ τὴν παρέλευσιν τοῦ ὁποίου ἦτο δυνατόν νὰ ἐπανεκλεγούην. Ἐκ τούτων, τὰ ἕξ μέλη θὰ ἀπετέλουν τὸ κριτήριον τοῦ Ἄρειου Πάγου, ἦτοι τὸ ἀνώτατον καὶ ἀνέκκλητον δικαστήριον τῆς Ἀνατολικῆς Χ. Ἑλλάδος, τὰ δὲ ἄλλα ἕξ τὴν πολιτικὴν διοίκησιν ταύτης. Ὁ ἀριθμὸς τῶν μελῶν ἐκάστου τῶν δύο τμημάτων τοῦ Ἄρειου Πάγου ἦσαν ἑπτὰ μετὰ τῶν Προέδρων¹. Εἰς σοβαρὰς περιπτώσεις ἀφορώσας εἰς τὰ γενικὰ συμφέροντα, τὰς ὑποθέσεις προδοσίας, ἐπιτορκίας, διαφορὰς ἐπαρχιῶν ἢ προεστιῶτων μὲ τὸν λαὸν κ.λ.π., τὰ δύο τμήματα ἐνοῦντο εἰς ἓν ὑπὸ τὴν προεδρείαν τοῦ ἑνὸς προέδρου ἀναλόγως τῆς περιπτώσεως, τοῦ ἑτέρου συμπαραδρεύοντος ὡς ἁπλοῦ μέλους. Ἀκολουθεῖ λεπτομερεστάτη ἀπαρίθμησις τῶν εὐρυτάτων δικαιοδοσιῶν καὶ καθηκόντων τοῦ Ἄρειου Πάγου. Ἐχει τὴν γενικὴν ἐποπτείαν τῶν πολεμικῶν ἐπιχειρήσεων καὶ τὴν ἐπιστάσιν τῶν φρουρῶν τῆς περιφέρειας, τὸν ἔλεγχον καὶ τὴν γενικὴν διαχείρησιν τῶν οἰκονομικῶν, τὰ τῆς ὀργανώσεως καὶ λειτουργίας τῆς ἀστυνομίας καὶ τῆς δημοσίας ὑγείας, τὰ τῆς πολιτογραφῆσεως, τηρήσεως τῶν νόμων καὶ σεβασμοῦ τῶν δικαιωμάτων ἐκάστου πολίτου, τὰ τῆς διατηρήσεως τῆς ἐνότῆτος καὶ ἀδελφικῆς συμπράξεως τῶν ἐπαρχιῶν εἰς τὸν κατὰ τῶν τυράννων ἀγῶνα κ.λ.π. Γίνεται ἀκόμη λόγος περὶ βελτιώσεως τῶν μέσων γεωργίας καὶ τῶν ἄλλων τεχνῶν, ἀκόμη καὶ περὶ φροντίδων πρὸς ἠθικὴν τοῦ ἔθνους βελτίωσιν. Εἶναι ὁ μόνος ὀργανισμὸς, εἰς τὸν ὁποῖον γίνεται λόγος περὶ συστάσεως εἰς τὰς πόλεις σχολείων, ὀρφανοτροφείων καὶ νοσοκομείων, τῶν ὁποίων πάντων ὁ Ἄρειος Πάγος θὰ εἶχε τὴν φροντίδα καὶ ἐποπτείαν. Ἐχει ἐπίσης

1. Ἡ σπουδὴ μετὰ τῆς ὁποίας συνετάχθη, ὠδήγησεν εἰς προφανεῖς ἀντιφάσεις. Οὕτω, ἐν τῷ ἐν κεφ. 2, ἀριθ. Β' λέγεται ὅτι τὰ μέλη τοῦ Ἄρειου Πάγου θὰ εἶναι δώδεκα καὶ ὅτι δι' ἕκαστον ἐκ τῶν δύο ἑξαμελῶν τμημάτων θὰ ἐκλέγεται « ἕξωθεν » εἰς Πρόεδρος, ἐν τῷ ψηφίσματι τῆς συστάσεώς του διορίζονται 14 μέλη καὶ ἀναγράφεται, ὅτι ἐν τῶν ἑπτὰ μελῶν ἐκάστου τμήματος θὰ ἀσκήσῃ καθήκοντα προέδρου ἐπὶ 52 ἡμέρας, ὥστε κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ἐνιαυσίου ἀρχῆς νὰ ἀσκήσουν τὴν προεδρείαν πάντα τὰ μέλη.

τὸ δικαίωμα κυρώσεως ἢ νέας ἐκλογῆς τῶν παραστατῶν ἐκάστης ἐπαρχίας διὰ τὴν Ἐθνικὴν Βουλὴν. Τὸ Κριτήριον τοῦ Ἄρειου Πάγου θὰ ἐλειτούργει ὄχι μόνον κατ' ἔφεσιν, ἀλλὰ καὶ ὡς δικαστικὸν σῶμα διὰ πάντα τὰ ἐγκλήματα τὰ ἔχοντα σχέσιν πρὸς τὸν ἀγῶνα τῆς ἐλευθερίας καὶ τὴν Ἀνεξαρτησίαν τῆς Ἑλλάδος. Ἐχει ἀκόμη τὸ δικαίωμα νὰ ἀπευθύνῃ διακηρύξεις πρὸς ὅλην τὴν Ἑλλάδα.

Εἰς τὸ ἀκολουθοῦν κεφάλαιον καθορίζονται μετὰ τῆς αὐτῆς λεπτομεροῦς ἀπαριθμήσεως τὰ τῆς ἐσωτερικῆς διοικήσεως τῶν ἐπαρχιῶν. Εἰς ἐκάστην ἐπαρχίαν ἐκλέγονται « ἀρχηγοὶ τῶν ὑπουργημάτων τῆς Διοικήσεως », ὀνομαζόμενοι Προεσιῶτες. Ἄλλοι ἐξ αὐτῶν ἔχουν τὴν φροντίδα τῆς διανομῆς καὶ συνάξεως τῶν φόρων, ἄλλοι τὰ τῆς διαχειρίσεως τούτων ὡς καὶ τῶν λοιπῶν δημοσίων προσόδων καὶ ἄλλοι τὰ τῆς διατροφῆς τῶν κατοίκων καὶ τῆς συγκομιδῆς τῶν πολεμικῶν ἐφοδίων. Εἰδικοί Προεσιῶτες διορίζονται διὰ τὰ πολεμικά, εὐρισκόμενοι εἰς ἄμεσον ἐπαφὴν μὲ τὸν Καπιτάνιον τῆς περιφερείας καὶ φροντίζοντες διὰ τὰς ἀνάγκας τοῦ στρατεύματος καὶ τὴν νοσοκομειακὴν περίθαλψιν τῶν στρατιωτῶν. Τέλος ἄλλοι προεσιῶτες θὰ ἐποπτεύουν καὶ θὰ κατευθύνουν τὰ ἀστυνομικὰ καὶ ἀγορανομικὰ ἔργα ἢ θὰ διαχειρίζονται τὰ δημόσια κτήματα. Εἰς ἐκάστην ἐπαρχίαν θὰ ἐλειτούργει πενταμελὲς κριτήριον μὲ ἐκτελεστὴν τῶν ἀποφάσεων τούτου τὸν Καπιτάνιον, ἐνῶ εἰς ἕκαστον χωρίον εἰς ἢ δύο προεσιῶτες θὰ ἔλθουν τὰς τοπικὰς διαφορὰς. Κατὰ τριήμερον θὰ συνήρχοντο πάντες οἱ προεσιῶτες τῶν πόλεων πρὸς κοινὴν συζήτησιν καὶ λήψιν ἀποφάσεων ἐπὶ τῶν γενικῶν ζητημάτων τῆς ἐπαρχίας, κατὰ τρίμηνον δὲ θὰ προσήρχοντο καὶ οἱ προεσιῶτες τῶν χωρίων πρὸς γενικὸν ἀπολογισμὸν. Ἡ διάρκεια τῆς ἀρχῆς τῶν προεσιῶτων θὰ ἦτο ἐνιαύσιος μετὰ δυνατότητος ἐπανεκλογῆς. Κατὰ τριμηνίαν οἱ προεσιῶτες ὄφειλον νὰ λογοδοτήσουν εἰς τὸν Ἄρειον Πάγον, ἀποστέλλοντες λεπτομερῆ ἔκθεσιν ἐπὶ τῶν θεμάτων τῆς δικαιοδοσίας των. Ἐκάστη ἐπαρχία θὰ ἐξέλεγε τοὺς Παραστάτας της εἰς τὴν Ἐθνικὴν Βουλὴν δι' ἕν ἔτος καὶ μετὰ τῆς δυνατότητος ἐπανεκλογῆς. Χαρακτηριστικὸν εἶναι ὅτι εἰς τὸ κεφάλαιον τοῦτο περὶ τῆς Διοικήσεως τῶν ἐπαρχιῶν γίνεται λόγος καὶ πάλιν περὶ τῆς Ἐθνικῆς Βουλῆς ὡς Τοποτηρητοῦ « ἐσομένου Χριστιανοῦ βασιλέως τῶν Ἑλλήνων, τὸν ὁποῖον, ἀφοῦ πρῶτον ἐκλέξασα καθυποβάλλῃ εἰς τοὺς ἐθνικοὺς νόμους της, ἔχει ἔπειτα νὰ ἀναγνωρίσῃ Μονάρχην της ».

Τὸ τμήμα Γ' ἀναφέρεται εἰς τοὺς « κοινωνικοὺς Νόμους », δηλαδὴ τὴν πολιτικὴν (ἀστικὴν) δικαιοσύνην. « Οἱ κοινωνικοὶ Νόμοι τῶν ἀειμνήστων Χριστιανῶν αὐτοκρατόρων τῆς Ἑλλάδος μόνοι ἰσχύουσιν κατὰ τὸ παρὸν εἰς τὴν Ἀνατολικὴν Χέρσον Ἑλλάδα ». Οὕτω, διὰ πρώτην φορὰν εἰς Ὄργανισμὸν τῆς νεωτέρας Ἑλλάδος ἐφαρμόζεται ἡ νομοθεσία τῶν Βυζαντινῶν αὐτοκρατόρων, ἡ δὲ διάταξις αὐτὴ περιοιλήφθη καὶ εἰς τὸ πολίτευμα τῆς Ἐπιδαύρου. Ἐν συνεχείᾳ ἀνατίθεται εἰς τὸν Ἄρειον Πάγον ἡ φροντίς τῆς

μεταφορᾶς εἰς τὴν νεοελληνικὴν γλῶσσαν ἐκ τῶν « Βασιλικῶν » ὅσα εἶναι κατάλληλα καὶ συμφερότερα. Ἡ νέα αὐτὴ ἐπιλογή ἐκ τῆς Βυζαντινῆς νομοθεσίας, ἀφοῦ ἐλεγχθῆ ὑπὸ τοῦ Συμβουλίου τῶν Ἀρχιερέων τῆς περιφερείας, θὰ ἐδημοσιεύετο, ὅπως ἰσχύσῃ ἐν εἴδει ἀστικοῦ κώδικος.

Τὸ τμῆμα Δ' ρυθμίζει τὰ τῆς φορολογίας καὶ τῶν δημοσίων προσόδων, λαμβανομένων ὑπ' ὄψιν καὶ τῶν τοπικῶν ἐθίμων. Πάντως ἡ φορολογία πρέπει νὰ εἶναι δικαία, κατ' ἀναλογίαν πρὸς τὴν ἀτομικὴν περιουσίαν καὶ τὰ ἐν γένει ἔσοδα ἐκάστου. Περισσότερον ἐνδιαφέρον παρουσιάζει τὸ τμῆμα Ε', ρυθμίζον τὰ στρατιωτικὰ τῆς Ἀνατ. Χ. Ἑλλάδος. Ὁ Καπιτάνιος ἐκάστης ἐπαρχίας ἀνακηρύσσεται « Στρατηγὸς τῆς Ἑλλάδος ». Ἀποβολὴ Καπιτάνιου ὑπὸ τῆς ἐπαρχίας δὲν δύναται νὰ γίνῃ ἄνευ ἀποφάσεως τῆς ἐθνικῆς Βουλῆς. Διὰ τὰς πολεμικὰς ἐπιχειρήσεις ὁ Καπιτάνιος - Στρατηγὸς λαμβάνει διαταγὰς παρὰ τοῦ Ἀρείου Πάγου. Διτηρεῖτο τὸ ἐπικρατοῦν ἐπὶ Τουρκοκρατίας σύστημα τῶν Καπιτανιῶν, κατὰ τὸ ὁποῖον ὁ πρωτότοκος υἱὸς διεδέχετο τὸν πατέρα του ὑπὸ ὠρισμένας προϋποθέσεις. Ἐν συνεχείᾳ ἐρρυθμίζοντο τὰ τῆς ὀργανώσεως ἐκάστης στρατιᾶς, τῆς ἱεραρχίας τῶν ἀξιωματικῶν καὶ τὰ τῆς καταγραφῆς τῶν στρατευσίμων, εἰς τοὺς ὁποίους διὰ τὰς πολεμικὰς ἀνάγκας περιλαμβάνοντο πρόσωπα ἀπὸ δεκατεσσάρων ἕως ἐξήντα ἔτων. Εἰς τὸ τελευταῖον τμῆμα Σ' γίνεται λόγος περὶ τῶν « Δικανικῶν, Κολαστικῶν, Ἀγρονομικῶν, Θαλασσίων καὶ Ἐμπορικῶν ζητημάτων ». Ταῦτα ἐπίστευεν ὅτι θὰ ἐρρυθμίζοντο βάσει τῶν « Βασιλικῶν », ἐκ τῶν ὁποίων θὰ ἐγίνετο ἐπιλογή ὑπὸ τοῦ Ἀρείου Πάγου καὶ ὑπὸ τὴν ἔγκρισιν τῶν Ἀρχιερέων πρὸς σύνταξιν εἰδικῶν κωδίκων πλὴν τῶν ἐμπορικῶν, διὰ τὰ ὁποῖα θὰ ἴσχυε προσωρινῶς καὶ ὑπὸ τὴν ἔγκρισιν τῆς Ἐθνικῆς Βουλῆς ὁ Γαλλικὸς ἐμπορικὸς κώδιξ.

Τὸ κείμενον τοῦτο τῆς « Νομικῆς διατάξεως » ἀκολουθεῖ « Ἀποπλήρωμα », δηλαδὴ συμπλήρωμα ἢ παράρτημα, εἰς τὸ ὁποῖον ἐπιφέρονται μεταβολαὶ τινες, ἀκριβέστερον διασαφήσεις, διορθώσεις καὶ ἀναστολαὶ ἰσχύος. Τὸ συμπλήρωμα τοῦτο συνετάχθη πιθανώτατα ὑπὸ τοῦ προεδρεύοντος ἐπισκόπου Ταλαντίου, ἐτέθη δὲ ἐν τέλει διότι δὲν ὑπῆρχε πλέον καιρὸς — ἴσως καὶ δὲν ἐκρίθη σκόπιμον νὰ προκληθοῦν συζητήσεις — ἐπεξεργασίας τοῦ συνταχθέντος ὑπὸ τοῦ Νέγρη κειμένου. Ἐν πρώτοις, διεκηρύσσετο ἡ ἀνάγκη ὅπως ὁ κλῆρος τῆς Ἀνατ. Χ. Ἑλλάδος μετάσχη εἰς τὰς συζητήσεις περὶ ρυθμίσεως τῶν θεμάτων τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος. Ἐκάστη ἐπαρχία ὑπόσχεται ὀργάνωσιν τῆς διοικήσεώς της κατὰ τρόπον ὁμοίομορφον πρὸς τὰς λοιπὰς. Τὰ ἐν τῇ Νομικῇ Διατάξει περὶ ἐθνικῆς Βουλῆς καὶ τῶν δικαιοδοσιῶν της, ὡς καὶ τὰ περὶ μετοίκων καὶ ξένων καὶ ἐν γένει τὰ ἀναφερόμενα εἰς γενικὰ τῆς Ἑλλάδος συμφέροντα δὲν θὰ εἶχον ἰσχὺν μέχρι τῆς κυρώσεώς των ὑπὸ τῆς Ἐθνικῆς συνελεύσεως. Τονίζεται ὅμως ὅτι ὅσα ἀναφέρονται εἰς τὴν ὀργάνωσιν τοῦ Ἀρείου Πάγου καὶ τῆς διοικήσεως τῶν ἐπαρχιῶν

θὰ παραμείνουν ἀμετάβλητα καὶ δὲν δύνανται κατ' οὐδὲν νὰ ἀλλοιώσῃ ἡ Ἐθνικὴ Βουλὴ. Ὅσαι ἐπαρχίαι τῆς Μακεδονίας, τῆς Θεσσαλίας καὶ τῶν Νήσων τοῦ Αἰγαίου ἀπέστειλαν ἀντιπροσώτους εἰς τὴν συνέλευσιν τῶν Σαλῶνων καὶ ἐψήφισαν τὰς ἀποφάσεις της, θὰ ἠδύναντο εἰς τὸ μέλλον νὰ ἀποσπασθοῦν καὶ νὰ ψηφίσουν μετ' ἄλλων χωριστοὺς περιφερειακοὺς ὀργανισμούς, ὅταν αἱ περιφέρειαι αὐταὶ θὰ κατέλυον ὀλοκληρωτικῶς τὴν τυραννίαν τῶν Τούρκων. Ἀντιθέτως, ὅσαι ἐπαρχίαι δὲν μετέσχον εἰς τὴν συνέλευσιν τῶν Σαλῶνων καὶ ἐξεδήλουν μεταγενεστέρως τὴν ἐπιθυμίαν νὰ συνδεθοῦν, ἠδύναντο νὰ ὑπογράψουν τὴν Νομικὴν Διάταξιν.

6. ΓΕΝΙΚΑΙ ΚΡΙΣΕΙΣ - Ο ΑΡΕΙΟΣ ΠΑΓΟΣ

Τὸ ὅλον κείμενον ἀκολουθεῖ ἐπικυρωτικὸν ἔγγραφο, διὰ τοῦ ὁποίου διακηρύσσεται πρὸς τὸ Πανελλήνιον ἡ ἑναρξίς ἰσχύος τοῦ ψηφισθέντος καταστατικοῦ χάρτου, βάσει τοῦ ὁποίου θὰ διωκοῦντο αἱ ἐπαρχίαι τῆς Ἀνατ. Χ. Ἑλλάδος « ἐνόσφ νὰ φθάσῃ ἡ εὐτυχὴς ἐκείνη ἡμέρα τῆς σταθερᾶς καὶ αἰωνίου τῶν ἀνεξαρτήτων Ἑλλήνων τακτικῆς διοικήσεως, ὅποια ποτ' ἂν κοινῶς ἐγκριθῇ ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα ». Καταλήγει μὲ διακήρυξιν, ἡ ὁποία μᾶλλον θὰ εἶναι ὁ ἐκφωνηθεὶς ὑπὸ τοῦ ἐπισκόπου Ταλαντίου ἢ τοῦ Νέγρη λόγος τοῦ τέλους τῶν ἐργασιῶν τῆς Συνελεύσεως, ἐν αὐτῷ δὲ γίνεται βραχὺς ἀπολογισμὸς τοῦ συντελεσθέντος ἔργου. Γίνεται καὶ πάλιν ἐν αὐτῷ λόγος περὶ τῆς Ἐθνικῆς Βουλῆς ὡς « Τοποτηρητοῦ τοῦ Βασιλέως » ὑπὸ τὴν ἰδιότητα δὲ ταύτην « πρέπει νὰ δέχεται ὁ Ἕλλην οὐτῆς τὰ ψηφίσματα, ὡς βασιλικά δηλονότι ψηφίσματα ». Ἐξαίρονται τὰ συντελεσθέντα πολεμικὰ ἔργα διὰ τὴν ἐλευθερίαν, ἀλλὰ καὶ ἡ ἀνάγκη διαθέσεως ὅλων τῶν ἐθνικῶν δυνάμεων πρὸς συνέχισιν τοῦ ἀγῶνος διὰ τὴν πλήρη ἀπελευθέρωσιν τῆς Ἑλλάδος ἀπὸ τοὺς τυράννους της. Ἀκολουθεῖ τὸ κείμενον τοῦ Ὁρκου τῶν πληρεξουσίων διὰ τὴν τήρησιν τῆς Νομικῆς Διατάξεως καὶ τὴν ἀδελφικὴν σύμπραξιν πάντων τῶν Ἑλλήνων. Καὶ τελικῶς ὑπογράφουν οἱ μετασχόντες πληρεξούσιοι κατὰ τάξιν, πρῶτοι οἱ ἐπιφανέστεροι κληρικοί, ἔπειτα ὁ Θ. Νέγρης, οἱ καπεταναῖοι καὶ ἐν συνεχείᾳ οἱ λοιποὶ πληρεξούσιοι¹. Μεταξὺ

1. Ὑπογράφουν: Ταλαντίου Νεόφυτος, Μπουδουνίτζης Διονύσιος, Λοιδωρικίου Ἰωαννίκιος, Ἀνθίμος Γαζῆς, Γρηγόριος Ἱεροδιάκονος Κωνσταντᾶς, Θεόδωρος Νέγρης, καπετὰν Πανουργιάς, καπετὰν Μίτζο Κοντογιάννης, καπετὰν Δῆμος Σκαλιτζᾶς, καπετὰν Ὀδυσσεύς, καπετὰν Γκούρας, καπετὰν Γεώργιος Πιλάλας, καπετὰν Κώνστας Χορμόβας, καπετὰν Ἀντώνιος Κοντόπουλος, καπετὰν Βασίλειος Μπουσγος, καπετὰν Μῆτρος Μπασδέκης, Ἰωάννης Λογοθέτης, Ἰωάννης Φίλωνος, Λάμπρος Νάκου, Βασίλειος Κάλκος, Ἀναγνώστης Λοιδωρικίου, Ἀναστάσιος Ἀναγνώστου Λοιδωρικίου, Γιάννης Λάπας, Διονύσιος Τριανταφύλλου Ἀθηναῖος, Μαργαρίτης Δημάδης, Ἰωάν-

τῶν ὑπογραψάντων δὲν ἀνευρίσκονται πληρεξούσιοι τῶν Ἀθηνῶν. Πράγματι, αἱ Ἀθῆναι δὲν ἀπέστειλαν πληρεξουσίους εἰς τὰ Σάλωνα. Καὶ ἀληθὲς μὲν εἶναι ὅτι ἦτο λίαν κρίσιμος ἡ κατάστασις τὴν Ἀττικὴν κατὰ τὴν περίοδον αὐτὴν, ὅτε εἶχεν εἰσβάλει ὁ Βρυῶνης πασᾶς καὶ διαλύσει τοὺς πολιορκουῦντας τὴν Ἀκρόπολιν Ἕλληνας. Παρὰ ταῦτα, ἡ ἀποστολὴ ὀλίγων τινῶν πληρεξουσίων δὲν ἦτο ἀδύνατος, ὡς ἐγένετο καὶ ἐκ μέρους ἄλλων ἐπαρχιῶν, αἱ ὁποῖαι εὐρίσκοντο εἰς τὴν αὐτὴν δεινὴν κατάστασιν. Τὸ ἀληθὲς αἷτιον πρέπει νὰ ἀποδώσωμεν εἰς τὸ γεγονός ὅτι οἱ Ἀθηναῖοι ἦσαν ἀφωσιωμένοι εἰς τὸν Δημ. Ὑψηλάντην, παρὰ τοῦ ὁποῖου ἀνέμενον βοηθείας πιστεύοντες ἀκόμη εἰς τὴν δύναμιν τῆς Ὑπερτάτης Ἀρχῆς, καὶ ὁ ὁποῖος εἶχεν ἤδη ἀποστείλει τὸν Δημ. Λιβερόπουλον ὡς ἐκπρόσωπόν του διὰ τὴν διοίκησιν τῆς Ἀττικῆς. Αἱ ἐπιστολαὶ τοῦ Ὑψηλάντου καὶ αἱ ἐντολαὶ τῶν ἐκπροσώπων του ἀπεμάκρυνον τοὺς Ἀθηναίους πάσης συμμετοχῆς εἰς τὴν συνέλευσιν¹.

νης Σκανδαλίδης, Ἰωάννης Βιζούλας, Δρόσος Μανσόλας Θετταλός, Κυριαζῆς Ἀγγ. Θετταλός, Παπᾶ Γεώργιος Πολίτης Μαλανδρινιώτης, Γεώργιος Λέκος Μαλανδρινιώτης, Κωνστ. Σακελίων, Ἀναστάσιος Παναγιώτου Ταλαντιναῖος, Γιαννάκης Δούκας, Βασίλειος Τζάρας Σαλωνίτης, ρήγας Παπᾶ Κοντορρήγα, Ἀναγνώστης Κεχαγιᾶς, Πανάγος Λογοθέτης Γαλαξειδιώτης, Λουκᾶς Μιχόπουλος, Πανάρετος Ἡγούμενος, Γεώργιος Λάλος, Εὐγένιος Ἡγούμενος Ὁσίου Λουκᾶ, Παγκράτιος Οἰκονόμος, Νικολῆς Παπαδόπουλος, Δημ. Κουκούλης, Ἀθανάσιος Οἰκονομόπουλος, Ἀναγνώστης Σταματόπουλος, Γεώργιος Βασιλικός, Πρωτοπαπλᾶς ἐκ Δαδίου, Πρωτοπαπλᾶς ἐκ Ράχοβας, Πέτρος Βαταβάλης, Στάθης παπᾶ Ράχοβας, Παναγιώτης Νικολάου Λουδοβικιώτης, Δῆμος Χατζῆς, Γιάννης Μπωνατζῆς Ταλαντιναῖος, Χαράλαμπος παπᾶ Γεωργίου, Ἀναγνώστης Πρεσβύας Ταλαντιναῖος, Ἀθανάσιος Τζουτζος ἐκ Δαδίου, Ἰωάννης Σαλονιτόπουλος ἐκ Λεβαδείας, Δῆμος Δημήτρης, Ἀναγν. Λάζαρος, Προηγούμενος Θεοδόσιος τοῦ Ὁσίου Λουκᾶ, Βαρῶνος Κεφαλᾶς ὁ Ὀλύμπιος, Θετταλός καὶ πληρεξούσιος τῶν Ἀγράφων, Χρονίας Ἰωάννου Δροσινός Θετταλός καὶ τῶν Ἀγράφων πληρεξούσιος, Γεώργιος Ἰωάννου καὶ καπετᾶν Στεριανός πληρεξούσιος τῆς Κασσάνδρας, Βασίλειος Τριχᾶς, Λάμπρος Ἀλεξάνδρου, Γερονικολός Λιβαναταῖος, Παναγιώτης Ἰωάννου Ζελιώτης, Γεώργιος Αἰνιᾶν καὶ Κωνσταντῖνος Ἰωάννου Νέων Πατρῶν πληρεξούσιοι, Ἀναγνώστης Ἀγγελακόπουλος πληρεξούσιος Δομοκῶν. Εἰς τὸ τέλος αἱ σφραγίδες τοῦ Θεοδ. Νέγρη, τῶν Σαλώνων καὶ τῆς Μαγνησίας. Σημειωτέον ὅτι πληρεξούσιοί τινες ὄχι μόνον δὲν κατήγοντο ἐκ τῆς ἐπαρχίας, τὴν ὁποίαν ἐνεφανίζοντο ὡς ἐκπροσωποῦντες, ἀλλ' οὐδὲ καὶ ἐκ τῆς Δυτικῆς Χέρσου Ἑλλάδος προήρχοντο, πιθανῶς προκριθέντες ἑλλείψει καταλλήλων ἐντοπίων, διὰ νὰ καταστῇ δυνατὴ ἡ χρησιμοποίησις των εἰς τὴν συνέλευσιν. Καὶ αὐτὸς ὁ Θ. Νέγρης ἂν καὶ ἐκ Κωνσταντινουπόλεως, ἐφέρετο ὡς ἐκπρόσωπος τῆς ἐπαρχίας Ζητουρίου.

1. Πάντως, εἰς πληρεξούσιος, ὁ Διον. Τριανταφύλλου, ὑπογράφει ὡς Ἀθηναῖος. Κατὰ τὸν Σοῦρμελήν ('Ἱστορία τῶν Ἀθηνῶν, σ. 33) οἱ Ἀθηναῖοι καὶ οἱ Θηβαῖοι, μὴ μετασχόντες εἰς τὴν συνέλευσιν τῶν Σαλώνων, δὲν ἐνέκρινον τὸν ψηφισθέντα ὄργανισμὸν. Ὅτε ὁμοῦ οὗτος κατεκυρώθη ὑπὸ τῆς Ἐθνικῆς Βουλῆς, οἱ Ἀθηναῖοι ἔσπευσαν πρὸς ἐγκρισίν του. Κατὰ τὰ τέλη Ἰανουαρίου 1823 ὁ Ἄρειος Πάγος ὑπὸ τὴν ἡγεσίαν τοῦ ἐπισκόπου Νεοφύτου Μεταξᾶ ἐπεσκέφθη τὰς Ἀθήνας, ὅπου, ἀφοῦ εἰς μάτην ἠγωνίσθη νὰ πείσῃ τοὺς εἰς τὴν Ἀκρόπολιν πολιορκουμένους

Κατὰ τὰς ἐπομένας ἡμέρας ἡ συνέλευσις τῶν Σαλῶνων, εἰς ἐκτέλεσιν τῶν διατάξεων τοῦ ὀργανισμοῦ ἐξέλεξε τὰ μέλη τοῦ Ἄρειου Πάγου καὶ τοὺς πληρεξουσίους τῆς Ἄνατ. Χ. Ἑλλάδος διὰ τὴν ἐν Πελοποννήσῳ ἐθνικὴν συνέλευσιν. Εἶναι ἡ συνέλευσις τῶν Σαλῶνων τὸ πρῶτον ἀπὸ τῆς κηρύξεως τῆς ἐπαναστάσεως πολιτικὸν σῶμα, τὸ ὁποῖον ὄχι μόνον διεκήρυξε τὴν ἀνάγκην συγκλήσεως ἐθνικῆς συνελεύσεως ἀλλὰ καὶ ἔσπευσε νὰ ἐκλέξῃ τοὺς διὰ ταύτην πληρεξουσίους. Εἶχε πράγματι ἀρχίσει νὰ ὠριμάζῃ εἰς τὰ πνεύματα τῶν Ἑλλήνων ἡ ἀφ' ἑαυτῆς ἀνακύψασα ἰδέα περὶ συγκλήσεως ἐθνικῆς συνελεύσεως πρὸς συγκρότησιν ἐνιαίας κυβερνήσεως καὶ ψήφισιν ἐνιαίου δι' ἅπασαν τὴν ἐλευθέραν Ἑλλάδα πολιτικοῦ συστήματος.

Ὡς μέλη τοῦ Ἄρειου Πάγου ἐξελέγησαν δεκατέσσαρες, ἧτοι ἐξ δι' ἕκαστον τῶν δύο τμημάτων καὶ οἱ δύο Πρόεδροι τούτων. Οἱ ἐκλεγέντες ἦσαν: Ἐκ Λεβαδείας: Ἰωάννης Φίλωνος καὶ Βασιλάκης Κάλκος. Ἐκ Σαλῶνων, Ρήγας Παππᾶ Κοντορήγας. Ἐκ Λιδωρικίου καὶ Μαλανδρίνου Παναγιώτης Κονδύλης. Ταλαντίου, ὁ ἀρχιερεὺς Νεόφυτος. Πατραϊζίκι, Γεώργιος Αἰνιάν. Ἀγράφων καὶ Κοκόση Κωνστ. Σακελλίων. Μακεδονίας Ἰωάννης Σκανδαλίδης. Θεσσαλίας Ἀνθιμος Γαζῆς καὶ Δρόσος Μανσόλας. Ζητουνίου καὶ Μπουτονίτζας Θεόδωρος Νέγρης. Θηβῶν Πανούσης Σαμποντζῆς. Ἀθηνῶν Ἰωάννης Εἰρηναῖος. Εὐρίπου Κωνσταντῖνος Ἰωάννου. Ὡς πρῶτοι πρόεδροι (διὰ τὸ πρῶτον πεντηκονταδιήμερον) ἐξελέγησαν τοῦ μὲν πολιτικοῦ ὁ Θεόδ. Νέγρης, τοῦ δὲ Δικαστικοῦ ὁ Ταλαντίου Νεόφυτος, δεδομένου ὅτι πάντα τὰ μέλη ἔπρεπε νὰ ἐναλλάσσωνται εἰς τὴν προεδρείαν κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ ἔτους. Ὑπὸ τῆς συνελεύσεως ἐνεκρίθη καὶ τὸ κείμενον τοῦ ὄρκου διὰ τοῦ ὁποῖου οἱ Ἄρεοπαγῖται ὠρκίζοντο ὡς ἀπαραίτητα χρέη τὸ ἀδιάλλακτον μῖσος κατὰ τοῦ τυράννου, πίστιν πρὸς τὴν πατρίδα, εὐλικρίνειαν, δικαιοσύνην καὶ ἀφιλοπροσωπείαν εἰς ὅλας τὰς ἀποφάσεις των.

Ὁ Ἄρειος Πάγος τῆς Ἄνατ. Χ. Ἑλλάδος συνεστήθη εἰς σῶμα τὴν 21 Νοεμβρίου 1821, ἐπομένην τῆς διαλύσεως τῆς Συνελεύσεως. Πρώτη πράξις του ἦτο νὰ ἐκδώσῃ διακήρυξιν, διὰ τῆς ὁποίας ἐκφράζει τὴν χαρὰν του διὰ τὴν συμπλήρωσιν τῆς συστάσεως τῶν περιφερειακῶν πολιτικῶν ὀργανισμῶν ἀνά τὴν ἐπαναστατημένην Ἑλλάδα καὶ τὴν ἀπόφασιν ὅπως συστηθῆ ἡ ἐθνικὴ Βουλὴ, ἡ ὁποία νὰ διοικῆ ἐνιαίως τὰς ἑλληνικὰς ὑποθέσεις διὰ μέσου τῶν τοπικῶν Διοικήσεων. Οὕτω διεκηρύσσεται ἐμμέσως ἢ μετὰ τὴν σύγκλησιν ἐθνοσυνελεύσεως καὶ ἴδρυσιν τῆς ἐθνικῆς Βουλῆς ἀνάγκη διατηρή-

Τούρκους εἰς παράδοσιν, συνέταξεν ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τῶν Ἀθηναίων προϋχόντων τὸν ὀργανισμὸν τοπικῆς διοικήσεως τῶν Ἀθηνῶν καὶ τῶν πέριξ. Συνεστήθη τότε « κοινῆ γνώμη τοῦ λαοῦ » ἐφορία ἐκ δώδεκα Ἀθηναίων, ἕκαστος τῶν ὁποίων εἶχεν εἰδικὰς διοικητικὰς ἀρμοδιότητας. Οἱ Ἀθηναῖοι ἐχαιρέτησαν μετὰ χαρᾶς τὸ νέον αὐτὸ πολιτικὸν σύστημα ὡς « ἀπαρχὴν τῆς ἐλευθερίας ».

σεως τῶν τοπικῶν πολιτικῶν σωμάτων, ἀλλ' ὡς ὄργάνων ἐκτελέσεως τῶν ἀποφάσεων τῆς κεντρικῆς κυβερνήσεως¹. Αἱ μετέπειτα πράξεις τοῦ Ἀρείου Πάγου ἀνάγονται εἰς ἐποχὴν μετὰ τὴν σύγκλησιν τῆς ἐθνικῆς συνελεύσεως τῆς Ἐπιδαύρου καὶ ἐπομένως δὲν ἐνδιαφέρουν τὴν παροῦσαν μελέτην.

Ἐλέχθη ἄνωτέρω ὅτι ὁ ψηφισθεὶς ὑπὸ τῆς συνελεύσεως τῶν Σαλῶνων ὀργανισμὸς ἢ « Νομικὴ Διάταξις » εἶναι ὁ περισσότερον πάντων τῶν ἄλλων παρέχων εἰκόνα πολιτειακοῦ συστήματος ἔστω καὶ ὑπὸ περιφερειακῶν χαρακτηριστικῶν προσωρινότητος. Οἱ ἀπομνημονευματογράφοι καὶ ἱστορικοὶ τοῦ ἀγῶνος, οἱ ὅποιοι ἄλλωστε κατὰ τὸ μέγιστον μέρος διάκεινται δυσμενῶς πρὸς τὸν Νέγρη, ἀφιερῶνουν πολλὰ εἰρωνικά σχόλια πρὸς τὸ ἔργον του, τὸ ὁποῖον χαρακτηρίζουν ὡς συνονθύλευμα πολυπραγμοσύνης, τυχοδιωκτικῆς σκέψεως, προχειρολογίας καὶ ἀτομικῶν φιλοδοξιῶν². Ἀληθὲς εἶναι ὅτι εἰς

1. Προκαλεῖ σήμερον θυμηδίαν μία ἐκ τῶν πρώτων πράξεων τοῦ Ἀρείου Πάγου τῆς Ἀνατ. Χ. Ἑλλάδος διὰ τὴν εὐπιστίαν καὶ ἐπιπολαιότητα μετὰ τῆς ὁποίας ἐτύγχανον χειρισμοῦ σοβαρὰ ἐθνικὰ θέματα. Τυχοδιώκτης τις αὐτοκαλούμενος « βαρῶνος Θεοχάρης Κεφαλᾶς Ὀλύμπιος, πολεμικὸς ἀξιωματικὸς », ἔχων ἤδη ἐκλεγῆ καὶ πληρεξούσιος διὰ τὴν ἐθνοσυνέλευσιν, ἔπεισε τὸν Ἀρειὸν Πάγον ὅτι εἶναι εἰς θέσιν νὰ συνάψῃ εἰς τὸ ἐξωτερικὸν μέγα δάνειον χάριν τοῦ ἀγῶνος. Ὁ Ἀρειὸς Πάγος ἔσπευσε νὰ ἐγγειρίσῃ εἰς αὐτὸν καὶ τὸν συνοδὸν του Χρ. Δροσινὸν πληρεξούσιον, συντεταγμένον ἑλληνιστὶ καὶ γαλλιστὶ, πρὸς σύναψιν δανείου 150.000 φιορινίων Αὐγούστης εἰς τὸ ὄνομα τῆς Ἀνατ. Ἑλλάδος (βλ. Μάμουκα, ἔ.ἀ. τ. Α' σ. 91 κ.έ.). Ὁ Κεφαλᾶς λαβὼν ἱκανὰς ποσότητας χρημάτων διὰ τὸ ταξίδιον κ.λ.π. περιεπλανήθη ἀνά τὴν Εὐρώπην, ἐμφανιζόμενος μάλιστα καὶ ὡς πληρεξούσιος τῶν Ἑλλήνων, ἄλλοτε διὰ τὴν ἐξεύρεσιν δανείου καὶ ἄλλοτε διὰ τὴν ἐξεύρεσιν ἡγεμόνος, ἔφθασε δὲ μέχρι Ρώμης διὰ νὰ ζητήσῃ βοήθειαν παρὰ τοῦ Πάπα, ὑποσχόμενος τὴν ἔνωσιν τῶν Ὀρθοδόξων Ἑλλήνων μετὰ τῆς Καθολικῆς Ἐκκλησίας. Ταῦτα ἐκίνησαν τὴν ἀγανάκτησιν τοῦ Κοραῆ, ὁ ὁποῖος ἐξαπολύει μύδρους ἐναντίον τοῦ « μωροῦ καὶ ἀχρείου Κεφαλᾶ » εἰς ἐπιστολὴν τῆς 11 Μαΐου 1825. Τὴν 16 Σεπτεμβρίου 1822 ἐκ Ζυρίχης καὶ τὴν 16 Νοεμβρίου 1822 ὁ « baron Kephalaś d'Olympe » ἀποστέλλει πρὸς τὸν Ἀρειὸν Πάγον γαλλιστὶ βεβαιώσεις ὅτι συνῆψε τὰ δάνεια αὐτὰ εἰς Ἑλβετίαν καὶ Γερμανίαν, τὰ ὁποῖα ὅμως μόνον εἰς τὴν φαντασίαν του εἶχε συνάψῃ! Περὶ Κεφαλᾶ, ὁ ὁποῖος ἦτο Ζακύνθιος, ἀλλ' ἐμφανίζεται ὡς « ἀντιπρόσωπος τοῦ Ὀλύμπου », βλ. Χιώτου, ἀπομνημονεύματα Ἐπτανήσου, τ. 4, σ. 479 καὶ Ἀπ. Δασκαλάκη, Ἀδαμάντιος Κοραῆς σ. 350, σημ. 2.

2. Ὑπὸ τοῦ Σπ. Τρικούπη (ἔ.ἀ. τ. Α' σ. 90) ἢ « Νομικὴ διάταξις » χαρακτηρίζεται « πολιτικὸς πανδέκτης ἂν ὄχι καὶ πολιτικὸς κυκεῶν ». Ὁ Ἰφιλήμων (ἔ.ἀ. τ. Δ' σ. 336 κ.έ.) γράφει ὅτι « ὁ Νέγρης περιέβαλε χλαμύδος ἀνδρικήs καὶ ποικιλοχρῶου παιδίον μονοετές », τοὺς δὲ ὀργανισμοὺς ἀποκαλεῖ « ρεμβασμοὺς τοῦ Νέγρη, ἀπόρροιαν ὄντας ἐλεεινῆς δοκησιοφίας περὶ τὸ νομοθετεῖν ». Ἡ συνέλευσις τῶν Σαλῶνων « κατευθυνομένη ὑπὸ τοῦ Νέγρη ἐνομοθέτησε περὶ τῆς Ἀνατολικῆς Ἑλλάδος ὡς περὶ αὐτοτελοῦς κράτους, ἐξελθούσα ὅλως τῆς ἀρμοδιότητος αὐτῆς καὶ ἀναμείξασα ἐν τῇ « Νομικῇ Διατάξει » πᾶσαν ἀνοησίαν καὶ πᾶν σκάνδαλον ». Βλ. καὶ Σπηλιάδου, ἔ.ἀ., τ. Α', σ. 261 κ.έ. — Οἰκονόμου, ἔ.ἀ., σ. 204.

Σημειωτέον ὅτι ὁ Ἀρειὸς Πάγος τῆς Ἀνατ. Χ. Ἑλλάδος ἀληθῶς καὶ προ-

πολλὰ διαφαίνεται ἡ προχειρολόγος σύνταξις ἑνὸς πολιτεύματος καὶ ἡ ὑστερόβουλος προσπάθεια προβολῆς ἑνὸς ἔργου, ἐκ τοῦ ὁποίου θὰ ἦντλοῦντο ὠφελήματα. Ἐν τούτοις, εἰς τὴν « Νομικὴν Διάταξιν » ἀνευρίσκονται πολλά φωτεινὰ καὶ εὐγενεῖς ἰδέαι, αἱ ὁποῖαι ἐχρησίμευσαν ὡς ὁδηγὸς εἰς τὴν Συνέλευσιν τῆς Ἐπιδαύρου. Ὁ ἐμπνευστὴς καὶ καθ' ὅλας τὰς ἐνδείξεις συντάκτης τοῦ Ὄργανισμοῦ Θ. Νέγρης δὲν κατηυθύνετο μόνον ὑπὸ προσωπικῶν φιλοδοξιῶν καὶ ἐριστικῆς διαθέσεως, ὡς συνήθως κατηγορεῖται, ἀλλὰ καὶ ὑπὸ εὐγενῶν ἰδεῶν ἐθνικῆς ἀπολυτρώσεως, λαϊκῆς κυριαρχίας καὶ κοινωνικῆς ἀλληλεγγύης, ὡς καταφαίνεται ἐκ πολλῶν διατάξεων τοῦ Ὄργανισμοῦ. Ἐπέτυχε δὲ καὶ τι τὸ ὁποῖον δυσκόλως ἢ σὺδὸλως ἠδυνήθησαν νὰ ἐπιτύχουν εἰς ἄλλας περιφερείας: νὰ συμβιβάσῃ καὶ νὰ συνδέσῃ πρὸς στενὴν συνεργασίαν χάριν τοῦ Ἀγῶνος τοὺς δύο ἐν διαρκεῖ διαμάχῃ ἕως τότε τοπικοὺς παράγοντας, τοὺς καπεταναίους, παλαιοὺς ἀρχικλέφτας καὶ ἀρχιαρματολούς, καὶ τοὺς προκρίτους. Διὰ τοῦ εὐφυοῦς τεχνάσματος νὰ καταστήσῃ πάντας μὲν τοὺς Καπετάνιους τῶν ἐπαρχιῶν στρατηγοὺς τῆς Ἑλλάδος καὶ μάλιστα μετὰ κληρονομικῆς διαδοχῆς, τοὺς δὲ προκρίτους αἰρετοὺς προεστῶτας, εἰς χεῖρας τῶν ὁποίων περιήρχετο ἡ διοίκησις, ἐπετύγγανε νὰ ἱκανοποιήσῃ τὰς φιλοδοξίας των καὶ νὰ ρίψῃ εἰς κοινὴν προσπάθειαν διὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς Ἑλλάδος. Δὲν πρέπει ἐξ ἄλλου νὰ λησμονῆται ὅτι ὁ Νέγρης ἦτο Φαναριώτης, ἐμπεποτισμένος ἀπὸ τὰς ἰδέας τοῦ Φαναρίου καὶ δράσας ἕως τότε εἰς τὴν ἀτμόσφαιραν τῶν προαιωνίων παραδόσεών του. Τὴν ἐπίδρασιν ταύτην διαπιστοῦμεν εἰς πολλὰς διατάξεις καὶ ἰδιαιτέρως εἰς ἐκεῖνας, εἰς τὰς ὁποίας παρέχεται πρωταρχικὴ, ἀκόμη καὶ ἐπὶ τῶν δικαστικῶν ὑποθέσεων, θέσις εἰς τὸν Κλῆρον ἢ τίθενται εἰς ἐφαρμογὴν « οἱ νόμοι τῶν αἰοιδίμων ἡμῶν βασιλέων » ἢ δίδεται ἀπὸ κοινοῦ ἐξέχουσα θέσις εἰς τὰς δύο ζωτικὰς δυνάμεις τοῦ ἔθνους, ἐπὶ τουρκοκρατίας λειτουργούσας ἐν εἴδει θεσμῶν, τὸν Ἀρματολισμὸν καὶ τὸν προεστωτισμὸν. Τέλος, ὡς ἀνωτέρω ἐλέχθη, παρὰ τὸ πλευρὸν τοῦ Νέγρη εἰς Σάλωνα εὐρέθησαν καὶ ἐπιφανεῖς λόγιοι καὶ κληρικοὶ καὶ ἄλλοι μορφωμένοι ἄνδρες, ὡς ὁ Σκανδαλίδης, ὁ Ταλαντίου Νεόφυτος, ὁ Ἀνθιμος Γαζῆς, ὁ Γρηγόριος Κωνσταντᾶς κ.ἄ., οἱ ὁποῖοι ὄχι μόνον δὲν ἀντέδρασαν, ἀλλὰ συνειργάσθησαν

κήρυξιν πρὸς τοὺς Ἕλληνας τοῦ ἐξωτερικοῦ (πρὸς τοὺς ἐν Εὐρώπῃ κατοικοῦντας Ἕλληνας) διὰ τῆς ὁποίας ἐκάλει τούτους νὰ προσέλθουν διὰ νὰ μετάσχουν εἰς τὸν ἀγῶνα διὰ τὴν ἐλευθερίαν τῆς πατρίδος ἢ νὰ σπεύσουν πρὸς ἐνίσχυσιν τῶν ἀγωνιζομένων, δι' ἀποστολῆς χρημάτων καὶ πολεμικῶν ἐφοδίων. Τὸ πρωτότυπον ἑλληνικὸν κείμενον ταύτης δὲν γνωρίζομεν, πιθανώτατα δ' εἶχε παραδοθῆ εἰς τὸν ἀναχωρήσαντα εἰς Δυτικὴν Εὐρώπην πρὸς συνομολόγησιν δανείου Κεφαλᾶν καὶ ὑπὸ τούτου ἐδημοσιεύθη εἰς τὸ ἐξωτερικόν. Βλ. τὸ κείμενον εἰς γερμανικὴν γλῶσσαν εἰς O r e l l i, ἔ.ἄ., σ. 110 κ.ἑ.

στενῶς καὶ τὸν ἐβοήθησαν εἰς τὸ ἔργον του, ἴσως δὲ εἰς τινὰ ἢ « Νομικὴ διάταξις » νὰ περιλαμβάνη καὶ ἰδικὰς τῶν ἰδέας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ'

ΟΙ ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΙ ΚΡΗΤΗΣ ΚΑΙ ΣΑΜΟΥ

1. Η ΠΡΩΤΗ ΔΙΟΙΚΗΣΙΣ ΤΗΣ ΚΡΗΤΗΣ

Ὅμιλοῦντες εἰς τὸ παρὸν περὶ τῶν τοπικῶν πολιτικῶν ὀργανισμῶν τῆς ἑπαναστατημένης Ἑλλάδος, θὰ ἔπρεπε νὰ περιορισθῶμεν εἰς τοὺς ψηφισθέντας καὶ ἰσχύσαντας πρὸ τοῦ πολιτεύματος τῆς Ἐπιδαύρου, μετὰ τὴν ἐφαρμογὴν τοῦ ὁποίου καὶ μέχρι τῆς ὀριστικῆς καταργήσεώς των ὑπὸ τῆς Β' Ἐθνοσυνελεύσεως τοῦ Ἄστρους, ἔλαβον, πλὴν ἐλαχίστων τινῶν ἐξαιρέσεων, μορφήν ἐκτελεστικῶν ὀργάνων τοπικῆς Διοικήσεως. Ὁ Ὄργανισμὸς τῆς Κρήτης εἶναι μεταγενέστερος τοῦ Πολιτεύματος τῆς Ἐπιδαύρου καὶ ἐλαχίστην παρουσιάζει πρωτοτυπίαν, συνταχθεὶς ἐντὸς τοῦ πλαισίου καὶ κατὰ τὰς γενικὰς ἀρχὰς τούτου. Ἐν τούτοις, λόγῳ τῶν ἀποστάσεων καὶ τῶν εἰδικῶν συνθηκῶν διεξαγωγῆς πολέμου καὶ ἐλευθέρου πολιτικοῦ βίου, ἡ Κρήτη δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ λαμβάνη ἀμέσους διαταγὰς ἐκ τῆς κεντρικῆς κυβερνήσεως καὶ ὡς ἐκ τούτου ἐφηρμόσθη σύστημα αὐτοκυβερνήσεως. Ἐπομένως, ἔχει τὴν θέσιν τοῦ ἐνταῦθα καὶ ὁ πολιτικὸς ὀργανισμὸς τῆς Κρήτης¹.

Ὡς συνέβη μὲ τὴν Στερεὰν Ἑλλάδα, καὶ ἡ Κρήτη εὐθύς ἀπὸ τῆς ἐνάργεως τῆς ἑπαναστάσεως ἠσθάνθη τὴν ἀνάγκην μιᾶς ἡγετικῆς προσωπικότητος, ἡ ὁποία θὰ ἤσκει τὴν ἀνωτάτην πολιτικὴν ἐξουσίαν μετὰ συντονισμοῦ τῶν ἀπελευθερωτικῶν ἐπιχειρήσεων καὶ συγχρόνως θὰ ἐχρησίμευεν ὡς ρυθμιστῆς τῆς προσπάθειας πρὸς ὀργάνωσιν τοπικοῦ προσωρινοῦ πολιτειακοῦ συστήματος μὲ τὴν συνεργασίαν τοῦ Κρητικοῦ λαοῦ. Ἦδη ἀπὸ τοῦ Ἰουνίου τοῦ 1821 συνῆλθον εἰς τὰ Σφακιά ἀντιπρόσωποι τῆς ἐπαρχίας, ὡς καὶ

1. Κ. Κριτοβουλίδου, Ἀπομνημονεύματα τοῦ περὶ αὐτονομίας τῆς Ἑλλάδος πολέμου τῶν Κρητῶν, Ἀθ. 1859, σ. 8 κ.έ., 48 κ.έ. Ἐπίσης βλ. Σπ. Ζαμπελίδου καὶ Κριτοβουλίδου, Ἱστορία τῶν ἑπαναστάσεων τῆς Κρήτης, συμπλήρ. Ἰω. Κονδυλάκη, Ἀθ. 1893, σ. 295 κ.έ. — Στ. Εὐανθουδίδου, Ἐπίτομος Ἱστορία τῆς Κρήτης, Ἀθ. 1909, σ. 126 κ.έ. Ἐκ τῶν νεωτέρων λίαν ἐμπεριστατωμένη εἶναι ἡ μελέτη τοῦ Ν. Τωμαδάκη, Τὰ ἐν Κρήτῃ πολιτεύματα, 1821-1824 ἐν Δελτ. Ἰστ. καὶ Ἐθν. Ἐτ., τ. ΙΕ' (1961), σ. 3, κ.έ. μετὰ διαφωτιστικῆς βιβλιογραφίας ὡς πρὸς τὰ τοπικά θέματα. Γενικὴν βιβλιογραφίαν τοῦ αὐτοῦ περὶ τῆς Κρητικῆς ἑπαναστάσεως 1821-1830 βλ. ἔ.ά. τ. ΙΓ' (1959) σ. 27 κ.έ.

τῶν ἐν ἐπαναστάσει γειτονικῶν, οἱ ὅποιοι, ἄφου ἔλαβον τὰς πρώτας κοινὰς ἀποφάσεις περὶ διεξαγωγῆς τοῦ ἀπελευθερωτικοῦ ἀγῶνος, συνέστησαν κοινὸν ταμεῖον καὶ ἴδρυσαν πολιτικὴν ἐπιτροπὴν φέρουσαν τὸν τίτλον «Καγκελαρία Σφακίων». Ὅσον ὅμως ἐξηπλοῦτο ἡ ἐπανάστασις, τόσον καθίστατο ἐπιτακτικὴ ἡ ἀνάγκη ὀργανώσεως κυβερνητικοῦ συστήματος. Ἐν τῷ μεταξὺ ἐγνώσθη ὅτι κατῆλθεν εἰς Πελοπόννησον ὁ Δημ. Ὑψηλάντης, ὡς πληρεξούσιος τοῦ Γενικοῦ Ἐπιτρόπου τῆς Ἀρχῆς, ἐν ὀνόματι τοῦ ὁποίου ἐπρόκειτο νὰ ἀσκήσῃ τὴν ἀνωτάτην στρατιωτικὴν καὶ πολιτικὴν ἐξουσίαν. Οἱ Κρηῖτες, ἀγνοοῦντες τὰς ἐν τῷ μεταξὺ ἀνακυψάσας ἐν Πελοποννήσῳ ἐριδας, ἔσπευσαν νὰ ἀποστείλουν ἐκεῖ ἀντιπροσώπους των διὰ νὰ ζητήσουν παρὰ τοῦ Ὑψηλάντου «τὴν ἐθνικὴν συνδρομὴν εἰς τὸν ἀγῶνα τῶν Κρητῶν καὶ ἀνθρωπον ἐκ μέρους του ἱκανὸν διὰ νὰ διευθύνῃ τὰ Κρητικὰ πράγματα».

Ὁ Ὑψηλάντης εἶχε τὴν πρόθεσιν νὰ στείλῃ εἰς Κρήτην τὸν Κατακουζηνόν, ὁ ὅποιος, μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Μονεμβασίας, ἔχαιρε γοήτρου, εἶχε δὲ κερδίσει καὶ τὴν συμπάθειαν τῶν Κρητῶν ἀπεσταλμένων, οἱ ὅποιοι τὸν ἐγνώρισαν προσωπικῶς καὶ ἐπέτυχον νὰ σταλοῦν ὑπ' αὐτοῦ πολεμοφόδια ἐκ τῶν ἐν Μονεμβασίᾳ κυριευθεισῶν ἀποθηκῶν. Ἄλλ' ὁ Κατακουζηνὸς τελικῶς ἠρνήθη νὰ μεταβῇ εἰς Κρήτην καὶ τότε ἐπροτάθη διὰ τὴν ἀποστολὴν αὐτὴν ὁ συνοδεύων αὐτὸν Μιχαὴλ Ἀφεντούλης ἢ Ἀφεντούλιεφ. Κατόπιν πολλῶν δισταγμῶν οἱ Κρηῖτες ἐδέχθησαν τὸν Ἀφεντούλην, ὁ ὅποιος κατὰ τὰς ἀρχὰς Νοεμβρίου 1821 μετέβη εἰς Κρήτην, ἔνθα ἀνεκηρύχθη στρατιωτικὸς καὶ πολιτικὸς ἀρχηγός. Οἱ Κρηῖτες ἀπομνημονευματογράφοι καὶ ἱστορικοὶ ἰσχυρίζονται ὅτι αἱ προσδοκίαι τῶν Κρητῶν διεψεύσθησαν ταχέως, διότι ὁ Ἀφεντούλης, κενόδοξος, ἐριστικὸς καὶ ἐστερημένος πολιτικότητος, δὲν ἦτο ἡ ἐνδεδειγμένη διὰ τὰς περιστάσεις προσωπικότης. Περιεβλήθη, γράφουν, διὰ μεγαλοπρεποῦς στολῆς μετὰ παρασῆμων, προσέθεσεν εἰς τὸ ὄνομά του πρὸς προβολὴν αὐτοκρατορικῶν τίτλων τὸ τοῦ Κομνηνοῦ καὶ αὐταχειροτονήθη «ἀρχιστράτηγος καὶ διοικητὴς Κρήτης», συγκεντρῶσας εἰς χεῖράς του ἀπάσας τὰς ἐξουσίας καὶ σχηματίσας αὐτὴν ἐξ ἐμπίστων. Ἐν πάσῃ περιπτώσει, ὁ Ἀφεντούλιεφ προσέκρουσεν εἰς τὴν Κρήτην εἰς μίαν ἀνυπόφορον κατάστασιν διχονοίας καὶ ἀναρχίας. Οἱ καπεταναῖοι, παρὰ τὸν ἥρωικὸν πατριωτισμὸν των, ἀλληλοεμισοῦντο θανασίμως, διεπληκτίζοντο καὶ πολλοὶ ἐξ αὐτῶν ἀπέβλεπον περισσότερον εἰς τὴν ἐξόντωσιν τῶν ἀντιπάλων των πρὸς εἰχερεστέραν ἰδικὴν των ἀνάδειξιν παρὰ εἰς στενὴν μετὰ πειθαρχίας καὶ τάξεως συνεργασίαν πρὸς εὐόδωσιν τοῦ κοινοῦ ἀγῶνος τῆς ἐλευθερίας. Ὁ Ἀφεντούλιεφ εἶχε χρηματίσει εἰς τὴν Ρωσίαν ἀξιωματικὸς καὶ διπλωμάτης, ἐφλέγετο ὑπὸ πατριωτισμοῦ, δὲν ἐστερεῖτο δὲ διοικητικῶν ἱκανοτήτων, τὰς ὁποίας πολλάκις ἐπέδειξε κατὰ τρόπον λίαν εὐεργετικὸν διὰ τὴν Κρήτην. Ξένος πρὸς τὴν Κρητικὴν ζωὴν καὶ τὰ κρητικὰ ἦθη, παρασυρόμενος ὑπὸ τῆς προσωπικῆς του ὑπεροψίας καὶ τῶν ἀπολυταρ-

χικῶν ἰδεῶν, μὲ τὰς ὁποίας εἶχεν ἀνατραφῆ ἐν Ρωσίᾳ, ἐπὶ πλέον προσκεκολλημένος εἰς τὴν ἰδέαν τῆς ἀντλήσεως τῆς ἐξουσίας του ἐκ τῆς ἐντολῆς τοῦ Ἐπιτρόπου τῆς Ἀνωτάτης Ἀρχῆς, δὲν ἠδυνήθη νὰ ἀντιμετωπίσῃ ἀποτελεσματικῶς τὰς ἐκεῖ καταστάσεις καὶ διωλίσθαιεν εἰς ἐνεργείας προκαλούσας ἀντιδράσεις καὶ μίση ἐναντίον του.

Ἐν τῷ μεταξὺ ἐγένοντο γνωσταὶ εἰς τὴν Κρήτην ἢ διὰ τοπικῶν λαϊκῶν συνελεύσεων σύστασις τοπικῶν πολιτικῶν ὀργανισμῶν καὶ αἱ προπαρασκευαὶ διὰ τὴν σύγκλησιν ἐθνικῆς συνελεύσεως πρὸς ψήφισιν πανελληνίου πολιτεύματος. Οἱ Κρηῖτες ἐπεθύμουν καὶ τὴν εἰς Κρήτην σύγκλησιν λαϊκῶν ἀντιπροσώπων πρὸς ψήφισιν πολιτικοῦ ὀργανισμοῦ, ὡς καὶ τὴν ἀποστολὴν παραστατῶν τῆς νήσου εἰς τὴν ἐθνικὴν συνέλευσιν. Ἄλλ' ὁ Ἀφεντούλιεφ ἀντέδρα, ἀναβάλλων ὑπὸ διάφορα προσχήματα τὴν ψήφισιν ὀργανισμοῦ λαϊκῆς ἐκπροσωπήσεως, κατηγορεῖτο δὲ ὅτι ἀπέβλεπεν εἰς δημιουργίαν ὅλως κεχωρισμένου τῆς λοιπῆς ἐλευθέρως Ἑλλάδος Κράτους ἐν Κρήτῃ, τοῦ ὁποίου αὐτὸς θὰ ἦτο ὁ ἀνώτατος ἄρχων. Τελικῶς ἐδέχθη νὰ ἀποστείλῃ εἰς Πελοπόννησον πρὸς ἐκπροσώπησιν τῆς μεγαλονήσου εἰς τὴν ἐθνικὴν συνέλευσιν παραστάτας, οἱ ὁποῖοι ὅμως, ἄλλοι λόγῳ ἀσθενείας καὶ ἄλλοι λόγῳ ἀπασχολήσεώς των διὰ τὰς ὑποθέσεις τῆς Κρήτης, παρέμειναν εἰς τὸ Ἄργος, μὴ δυνηθέντες νὰ μεταβοῦν εἰς τὴν Ἐπίδαυρον¹.

Οἱ Κρηῖτες πρὸ τῆς ἀρνήσεως τοῦ Ἀφεντούλιεφ νὰ συγκαλέσῃ συνέλευσιν πρὸς ψήφισιν ὀργανισμοῦ πολιτικῆς τοπικῆς διοικήσεως διὰ λαϊκῆς ἐκπροσωπήσεως ἐν τῷ πλαισίῳ καὶ ὑπὸ τὸ πνεῦμα τοῦ ἤδη ψηφισθέντος πολιτεύματος τῆς Ἐπιδαύρου, ἀπέστειλαν εἰς Πελοπόννησον ἔμπιστα πρόσωπα, τὰ ὁποῖα ἐζήτησαν παρὰ τῆς Κεντρικῆς Κυβερνήσεως τὴν διαπίστευσιν καταλλήλου προσώπου πρὸς πολιτικὴν ὀργάνωσιν « σύμφωνα μὲ τὸ ἐθνικὸν πολίτευμα ». Ὡς τοιαύτη προσωπικότης προεκρίθη ὁ Πέτρος Ὀμηρίδης Σκυλίτης, ὁ ὁποῖος καὶ ἀνεχώρησε διὰ Κρήτην ἐφοδιασμένος διὰ πληρεξουσίων γραμμάτων τῆς κεντρικῆς κυβερνήσεως, ὡς καὶ διὰ σχεδίου προκαταρκτικοῦ, βάσει τοῦ ὁποίου θὰ συνετάσσετο ὁ τοπικὸς ὀργανισμός.

1. Ἐξ ἐγγράφου τοῦ « ἀρχιστρατήγου τῆς Κρήτης Μιχαὴλ Κομνηνοῦ Ἀφεντούλιεφ » τῆς 26 Νοεμβρίου 1821 πρὸς τοὺς Κουντουριώτας (Ἀρχ. Α. καὶ Γ. Κουντουρ. τ. Α' σ. 41) πληροφοροῦμεθα ὅτι ἀπεστέλλοντο οἱ « δεπουτάτοι πρὸς τὴν γενικὴν σεβαστὴν Βουλὴν ». Ἄλλὰ κατὰ τὸν Κριτοβουλίδη (ἔ.ἀ. σ. 95) « οἱ Κρηῖτες δὲν ἠδυνήθησαν νὰ συνακολουθήσωσιν ἐνταῦθα [εἰς Ἐπίδαυρον], διότι οἱ μὲν τούτων ἠσθένουν βαρέως, οἱ δὲ ἐνησχολοῦντο εἰς ἄλλα πράγματα ἀναγκαῖα, τὰ ἀφορῶντα τὴν Κρήτην ». Οὕτω οἱ Κρηῖτες δὲν μετέσχον μὲν εἰς τὰς ἐργασίας τῆς Συνελεύσεως τῆς Ἐπιδαύρου, ἐδέχθησαν ὅμως ἀσυζητητὴ τὸ ψηφισθὲν πολίτευμα. Πάντοτε κατὰ τὸν Κριτοβουλίδη (ἔ.ἀ.) « μόνος ὁ μὴ Κρηῖς Ἀφεντούλης ἠθέλησεν ἀντιπράξει εἰς τοῦτο, ὑποκινῶν ἀπροβλέπτως ἀπλοῦς τινας, ὅτι δῆθεν εἶναι ἀνοίκειον νὰ ὑποταχθῶσιν οἱ Κρηῖτες δι' ἐπισήμου δεσμοῦ εἰς ἄλλους, καὶ ὅτι ἡ Κρήτη διὰ τῶν ἀγῶνων τῶν τέκνων τῆς καὶ τῆς μεγάλης τῆς θέσεώς της σημασίας εἶναι

Ὁ Ἀφεντούλιεφ, πληροφορηθεὶς τὴν ἀφίξιν τοῦ Ὀμηρίδου, ἔσπευσε πρὸς δημιουργίαν τετελεσμένων γεγονότων νὰ προσκαλέσῃ εἰς Ἀρμένους διάφορα πρόσωπα ἐκ τῶν ἐλευθέρων ἐπαρχιῶν πρὸς ἐπικύρωσιν διὰ τῆς ὑπογραφῆς τῶν ὀργανισμοῦ, τὸν ὁποῖον ἤδη εἶχε συντάξῃ ὁ ἴδιος. Κατὰ τὸ σχέδιον τοῦτο, ἐμπνευσμένον μᾶλλον ἐκ τῶν ὑπὸ τοῦ Δημητρίου Ὑψηλάντου συνταχθέντων ἐν Πελοποννήσῳ, ἅπασαι αἱ στρατιωτικαὶ καὶ πολιτικαὶ ἐξουσίαι περιήρχοντο εἰς χεῖράς του, πολλοὶ δὲ ἐπιφανεῖς Κρητὲς ἐλάμβανον, διὰ νὰ ἐξασφαλισθῇ ἡ συνδρομὴ τῶν, ἀνώτατα ἀξιώματα, καθιστάμενοι διὰ τῆς συμμετοχῆς τῶν εἰς τὴν διοίκησιν « ὑπεύθυνοι τῆς μελλούσης βασιλείας τῆς Κρήτης ». Ὑπὸ τὴν ἄμεσον διεύθυνσιν καὶ ἐποπτείαν του συνιστῶντο διὰ λαϊκῆς ἐκλογῆς διάφοροι κεντρικαὶ καὶ τοπικαὶ διοικητικαὶ καὶ οἰκονομικαὶ ὑπηρεσίαι. Ἀλλ' οἱ Κρητὲς δὲν ἐφάνησαν διατεθειμένοι νὰ ὑπογράψουν τὸ σχέδιον αὐτὸ τοῦ Ἀφεντούλιεφ.

Περὶ τὰ τέλη Ἀπριλίου 1822 ἔφθασεν εἰς Ἀρμένους ὡς ἀπεσταλμένος τῆς κεντρικῆς Κυβερνήσεως ὁ Ὀμηρίδης, ζητήσας τὴν σύγκλησιν ἀντιπροσώπων ἐξ ὅλων τῶν ἐπαρχιῶν πρὸς ὀργάνωσιν τῆς διοικήσεως ἐν τῷ πλαισίῳ τοῦ πολιτεύματος τῆς Ἐπιδαύρου, ἀλλὰ καὶ μετὰ θεσπίσεως εἰδικῶν διατάξεων, λαμβανομένων ὑπ' ὄψιν τῶν εἰδικῶν ἀναγκῶν διακυβερνήσεως. Ὁ Ἀφεντούλιεφ ἠρνήθη νὰ συγκαλέσῃ τὴν συνέλευσιν, ἀποχωρήσας μετὰ τῶν ὀπαδῶν του ἐξ Ἀρμένων, καὶ τότε συνεκάλεσε ταύτην ὁ Ὀμηρίδης ἐξ ὀνόματος τῆς κεντρικῆς κυβερνήσεως τῆς Ἑλλάδος. Ἀπόπειρα τοῦ Ἀφεντούλιεφ, ὅπως συγκαλέσῃ εἰς Ἀποκόρωνα ἄλλην συνέλευσιν, ἀπέτυχε.

Οἱ ἐν Ἀρμένοις συναθροισθέντες περὶ τὰ μέσα Μαΐου 1822 πληρεξούσιοι τῶν ἐπαρχιῶν τῆς Κρήτης ἐνέκριναν ἄνευ πολλῶν συζητήσεων τὸ ἐν εἴδει γενικοῦ διαγράμματος ὑποβληθὲν κατ' ἐντολὴν τῆς κεντρικῆς κυβερνήσεως ὑπὸ τοῦ Ὀμηρίδου σχέδιον. Βάσει τούτου συνετάχθη καὶ ἐψηφίσθη τὸ προσωρινὸν τοπικὸν πολίτευμα, τοῦ ὁποῖου, κατὰ τὸ ὑπόδειγμα τοῦ πολιτεύματος τῆς Ἐπιδαύρου, προετάχθη διακήρυξις τοῦ ἀγῶνος τῆς ἐλευ-

πρέπον νὰ ἀνεγείρῃ ἴδιον κράτος. Καὶ οὐ μόνον ἔλεγε ταῦτα, ἀλλὰ καὶ εἰς δημοσίας πράξεις ἐξέθετε τοιαύτην ἰδέαν, ἂν καὶ οἱ εὐφρονοῦντες τῶν Κρητῶν ἀπέκρουσαν ταῦτα ». Ἐν πάσῃ περιπτώσει, οἱ ἐν Πελοποννήσῳ ἀντιπρόσωποι τῆς Κρήτης θὰ ἐδήλωσαν ἀποδοχὴν καὶ θὰ ὑπέγραψαν ἐκ τῶν ὑστέρων, ὡς δύναται νὰ συναχθῇ καὶ ἐξ ἐγγράφων τοῦ ὀρισθέντος ὡς παραστάτου τῆς Κρήτης Ὀμηρίδου - Σκυλίτση ἐξ Ἀργους τὴν 20 Ἰανουαρίου 1822 πρὸς τὸ Βουλευτικόν, εἰς τὸ ὁποῖον λέγεται ὅτι οἱ κάτοικοι τῆς Κρήτης « ἔκαμψαν τὸν αὐχένα προθύμως εἰς τῆς υπερτάτης Διοικήσεως τὸ θέσπισμα, ὑπογράψαντες τὴν εὐπείθειαν εἰς τὸν ὀργανικὸν τῆς Ἑλλάδος νόμον » (Μάμουκα, ἔ.ἀ. τ. Γ' σ. 101). Ἀλλὰ καὶ κατὰ τὸν Κριτοβουλίδη (ἔ.ἀ. σ. 95) οἱ Κρητὲς « συνεφώνησαν μὲ τὸ ψηφισθὲν εἰς Ἐπιδαυρον πολίτευμα καὶ συνυπέγραψαν εἰς αὐτό ». Πάντως, ὡς θέλει ἐκτεθῆ ἐν συνεχείᾳ, εἰς τὸ ἐν Ἐπιδαύρῳ ψηφισθὲν καὶ ὑπογραφέν πολίτευμα δὲν ὑπάρχουν ὑπογραφαὶ Κρητῶν πληρεξουσίων.

θερίας. Εἰς ταύτην ἀνεγράφετο ὅτι « οἱ νόμιμοι παραστάται τῶν διαφόρων ἐπαρχιῶν κατὰ τὴν σεβαστὴν τῆς Ὑπερτάτης Διοικήσεως πρόσκλησιν καὶ καλῶς σκεφθέντες ἐπεξεργάσθησαν τὸν ἐπόμενον ὄργανισμὸν σύμφωνον μὲ τὸ πνεῦμα καὶ τὰς παραδεχθείσας ἀρχὰς τοῦ Γενικοῦ συστήματος τῆς Ἑλλάδος, τοῦ ὁποῦ κηρύττουσι τὴν ἀθικτον καὶ ἀκριβῆ διατήρησιν »¹.

2. ΤΟ « ΠΡΟΣΩΡΙΝΟΝ ΠΟΛΙΤΕΥΜΑ » ΤΗΣ ΚΡΗΤΗΣ

Ὁ ψηφισθεὶς ὄργανισμὸς φέρει τίτλον « Προσωρινὸν πολίτευμα τῆς νήσου Κρήτης ». Τὸ πρῶτον καὶ δεῦτερον τμήμα ἔχουν ληφθῆ σχεδὸν κατὰ λέξιν ἐκ τοῦ πολιτεύματος τῆς Ἐπιδαύρου. Οὕτω, εἰς τὸ μόνον ἄρθρον τοῦ Α' τμήματος διακηρύσσεται ὡς ἐπικρατοῦσα θρησκεία τῆς νήσου ἡ ἀνατολικὴ Ὀρθόδοξος, ἀλλὰ καὶ πᾶσα ἄλλη θὰ ἦτο ἀνεκτὴ. Τὰ ἑπτὰ ἄρθρα τοῦ Β' μέρους τοῦ Πολιτεύματος τῆς Ἐπιδαύρου, ἀναφερόμενα εἰς τὰ « Γενικὰ δικαιώματα τῶν κατοίκων τῆς Ἐπικρατείας τῆς Ἑλλάδος », διὰ τοὺς « κατοίκους τῆς νήσου » ἐγένοντο δέκα, προστεθέντων τριῶν, εἰς τὰ ὁποῖα διακηρύσσεται ὡς πρῶτιστον καθῆκον παντὸς πολίτου ὃ ἔρωσ πρὸς τὴν πατρίδα, ἡ δικαιοσύνη καὶ ἡ ἀγαθοεργία, ἡ ὑπακοὴ πρὸς τοὺς νόμους, τὸ σέβας πρὸς τὴν διοίκησιν, ἡ εὐλάβεια πρὸς τὸ πολίτευμα καὶ ἡ ὑποχρέωσις τῆς διὰ παντὸς μέσου ὑπερασπίσεως τῆς πατρίδος. Διὰ τοῦ Γ' τμήματος ἡ Κρήτη διαιρεῖται εἰς 24 ἐπαρχίας ὀνομαζομένας κατὰ περιοχάς, ἑκάστη δὲ ἐπαρχία θὰ

1. Τὰ διασωθέντα ἔγγραφα τοῦ διορισμοῦ τοῦ Ὀμηρίδου - Σκυλίτση ὡς « διοργανιστοῦ τῆς Κρήτης », αἱ πρὸς τοὺς Κρητὰς διακηρύξεις τῆς κεντρικῆς διοικήσεως καὶ τοῦ Ὀμηρίδου, ὡς καὶ τὰ κείμενα τοῦ σταλέντος σχεδίου Ὄργανισμοῦ καὶ τοῦ προσωρινοῦ Πολιτεύματος τῆς Κρήτης ἐδημοσιεύθησαν ὑπὸ Μάμουκα (ἔ.ἀ. τ. Γ' σ. 101 κ.έ.). Εἰς ἔγγραφον τῆς 7 Ἀπριλίου 1822 ὑπογραφομένον ὑπὸ τοῦ Προέδρου τοῦ Ἐκτελεστικοῦ Ἀλ. Μαυροκορδάτου καὶ τοῦ Ἀρχιγραμματέως τῆς Ἐπικρατείας Θ. Νέγρη καὶ ἀπευθυνόμενον πρὸς τὸ Βουλευτικὸν (ἔ.ἀ. σ. 103) ἀναγράφεται « περιλαμβάνεται σχέδιον προσωρινοῦ ὄργανισμοῦ τῆς Νήσου Κρήτης, συμφώνου ὅσον τὸ δυνατόν καὶ μὲ τὴν στάσιν τῶν ἐκεῖ πραγμάτων καὶ μὲ τὸ πνεῦμα τοῦ Ὄργανικοῦ Νόμου ». Ἐκ τούτου δύναται νὰ συναχθῆ ὅτι τὸ σχέδιον αὐτὸ συνετάχθη ὑπὸ τοῦ Μαυροκορδάτου καὶ τοῦ Νέγρη. Σημειωτέον ὅτι, ὡς ἐν συνεχείᾳ λέγεται, τὸ σχέδιον αὐτὸ θὰ ἐχρησίμευσεν ὡς ὑπόδειγμα πρὸς ψήφισιν πολιτικῶν ὄργανισμῶν καὶ εἰς τὰς λοιπὰς νήσους τοῦ Αἰγαίου πελάγους, μὲ τὴν διαφορὰν ὅτι, λόγῳ τῆς μικροτέρας ἐκτάσεώς των καὶ τοῦ ὀλιγαριθμοτέρου τοῦ πληθυσμοῦ των, εἰς ταύτας κρίνονται περιττοὶ ὁ Γενικὸς ἐπαρχος, ἡ Γενικὴ Καγκελαρία καὶ οἱ Γενικοὶ φροντισταί, περιορίζεται δέ, ἀπὸ τῆς διοικητικῆς διαιρέσεως εἰς ἐπαρχίας καὶ διὰ τὰς μικροτέρας ἐξ αὐτῶν, εἰς ὑποδιαιρέσεις εἰς τμήματα. Πάντως ἐν τῇ πράξει δὲν ἐγένετο ἀπόπειρα ψηφίσεως καὶ ἐφαρμογῆς τοιούτων κατὰ τὸ σχέδιον τῆς Κρήτης ὄργανισμῶν εἰς τὰς λοιπὰς νήσους, ἴσως διότι εἰς τὰς νήσους αὐτὰς ὑπῆρχον ἤδη τὰ παλαιὰ κοινοτικὰ συστήματα ἐφαρμοζόμενα μέχρι τῆς πλήρους ἐξαρτήσεώς των ἐκ τῆς κεντρικῆς κυβερνήσεως.

ὑποδιηρεῖτο εἰς κοινότητας. Πάντως καθωρίζετο ὅτι ὁ ὀριστικὸς καταμερισμὸς εἰς ἑπαρχίας καὶ κοινότητας θὰ ἐγίνετο « ὅταν αἱ πολιτικαὶ περιστάσεις τοῦ ἔθνους συγχωρήσουν »¹.

Διὰ τῶν περιληφθέντων εἰς τὸ Δ' μέρος ἄρθρων ἡ Διοίκησις τῆς νήσου ἀνετίθετο εἰς ἓνα « Γενικὸν Ἐπαρχον ὀριζόμενον ὑπὸ τῆς Ὑπερτάτης Διοικήσεως », δηλαδὴ τῆς κεντρικῆς κυβερνήσεως τῆς ἐλευθέρου Ἑλλάδος. Ὁ Γενικὸς Ἐπαρχος θὰ εἶχε τὴν « γενικὴν Καγκελαρίαν », ἀπαρτιζομένην ἐκ τοῦ γενικοῦ Γραμματέως καὶ τῶν Γενικῶν Φροντιστῶν τῆς Οἰκονομίας, Ἀστυνομίας, Πολέμου, Θαλάσσης καὶ τῆς Δικαιοσύνης. Ἡ πρωτεύουσα πόλις ἐκάστης ἑπαρχίας θὰ διφκεῖτο ὑπὸ τοῦ Ἐπαρχοῦ καὶ τῶν φροντιστῶν Οἰκονομίας καὶ Ἀρμάτων, ὡς καὶ τοῦ Λιμενάρχου, ἐὰν ἐπρόκειτο περὶ παραθαλασσίου. Εἰς πᾶσαν κοινότητα συνιστᾶτο Ἐφορεία ἀπαρτιζομένη ἐξ ἑνὸς ὑποεπαρχοῦ καὶ ὑποφροντιστῶν Οἰκονομίας, Ἀστυνομίας καὶ Ἀρμάτων, ὡς καὶ ὑπολιμεναρχῶν, ἐὰν ἦτο παραθαλάσσιος. Εἰς πᾶσαν πρωτεύουσαν πόλιν ἑπαρχίας θὰ ἐλειτούργουν δικαστήρια (πολιτικὰ κριτήρια), ἐξαρτώμενα ἐκ τοῦ Γενικοῦ φροντιστοῦ τῆς Δικαιοσύνης, εἰς ἐκάστην δὲ κοινότητα εἰς ἓκ τῶν ὑποεφόρων θὰ ἐξετέλει χρέη κριτοῦ (εἰρηνοποιοῦ) διὰ τὰς μικρὰς διαφορὰς.

Εἰς τὸ Ε' μέρος καθωρίζοντο τὰ τῆς ἐκλογῆς τῶν μελῶν τῆς Διοικήσεως, ἡ δὲ ἐκλογή αὕτη εἶχε πράγματι δημοκρατικὸν χαρακτῆρα. Εἰς ἐκάστην κοινότητα οἱ Γέροντες καὶ οἱ ἐν ὑπολήψει κάτοικοι συνερχόμενοι θὰ ἐξέλεγον « ἀφιλοπροσώπως » τοὺς ὑποφροντιστὰς τῶν Κοινοτήτων. Ἐκάστη κοινότης θὰ ἀπηρτίζετο κατ' ἐλάχιστον ὄριον ἐκ 300 οἰκογενειῶν καὶ κατὰ μέγιστον ἐκ 500. Οἱ ὑποφροντισταὶ τῶν κοινοτήτων, συνερχόμενοι εἰς τὴν ἔδραν τῆς ἑπαρχίας, θὰ ἐξέλεγον τοὺς πέντε φροντιστὰς « οἵτινες πρέπει νὰ ἔχωσι παιδείαν, φρόνησιν, χρηστοθήθειαν καὶ δικαιοσύνην ». Δὲν γίνεται σαφῆς λόγος περὶ τοῦ τρόπου κατὰ τὸν ὁποῖον θὰ ἐξελέγοντο οἱ ἑπαρχοί. Πλήν, λαμβανομένου ὑπ' ὄψιν ὅτι ἐν συνεχείᾳ ἀναγράφεται « ἀφοῦ δὲ ἐκλεχθῶσιν οἱ διαληφθέντες Ἐπαρχοὶ καὶ Φροντισταὶ ἐκάστης ἑπαρχίας », πρέπει νὰ ὑποθέσωμεν ὅτι πρόκειται περὶ παραλείψεως ἐκ παραδρομῆς καὶ ὅτι οἱ ἑπαρχοὶ τῶν ἑπαρχιῶν, ὡς καὶ οἱ ὑποεπαρχοὶ τῶν κοινοτήτων θὰ ἐξελέγοντο καθ' ὃν τρόπον καὶ οἱ φροντισταὶ καὶ ὑποφροντισταὶ. Τὰ μέλη τῆς

1. Εἰς τὸ κομισθὲν ὑπὸ τοῦ Ὀμηρίδου ἐξ Ἑλλάδος σχέδιον προεβλέποντο τέσσαρες ἑπαρχίαι, ἐκάστη ἑπαρχία θὰ ὑποδιηρεῖτο εἰς τρία ἢ περισσότερα τμήματα, θὰ καθωρίζετο δὲ ἡ πόλις - ἔδρα αὐτῆς, καὶ ἕκαστον τμῆμα εἰς κοινότητας. Προφανῶς, κατόπιν ἐπιτοπίου ἐξετάσεως τῶν διοικητικῶν ἀναγκῶν τῆς νήσου καὶ τῶν ἐπιθυμιῶν τῶν κατοίκων, ἐπηνέχθησαν μεταβολαὶ εἰς τὸ σταλὲν σχέδιον. Αἱ ἑπαρχίαι ἐπολλαπλασιάσθησαν, κατηργήθησαν τὰ τμήματα, οἱ διὰ ταῦτα προβλεπόμενοι ὑποεπαρχοὶ, ὑποφροντισταὶ κ.λ.π., καθιερώθησαν διὰ τὰς κοινότητας ἀντὶ τῶν διὰ ταύτας ἐν τῷ σχεδίῳ προβλεπομένων « ἐπιστατῶν », οἵτινες ἠγνοήθησαν.

« Γενικῆς Καγκελαρίας » θὰ ἐξέλεγον « οἱ ἐκλέκτορες πασῶν τῶν ἐπαρχιῶν συνερχόμενοι ». Δὲν διευκρινίζεται ἂν οἱ συνερχόμενοι διὰ τὴν ἐκλογὴν ταύτην θὰ εἶναι οἱ ἐπαρχοὶ καὶ φροντισταὶ τῶν ἐπαρχιῶν ἢ τὰ μέλη εἰδικῶς συγκαλουμένης συνελεύσεως. Ἐκ τοῦ ἀκολουθοῦντος ὅμως ψηφίσματος, διὰ τοῦ ὁποίου ἡ συνέλευσις τῶν Ἀρμένων ἐκλέγει τὰ πρῶτα μέλη ταύτης, δύναται νὰ συναχθῆ ἄλλοι μᾶλλον τὸ δεύτερον. Κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον θὰ ἐγίνετο καὶ ἡ ἐκλογὴ τῶν « Παραστατῶν », οἱ ὅποιοι θὰ ἐστέλλοντο εἰς τὴν « Πανελληνιον Βουλὴν ». Πάντων τῶν ὡς ἄνωτέρω ἐκλεγομένων ἡ ἀρχὴ θὰ ἦτο ἐνιαύσιος.

Διὰ τῶν ἄρθρων τοῦ ζ' τμήματος καθωρίζοντο τὰ καθήκοντα καὶ αἱ ἀρμοδιότητες τῶν διοικούντων. Ὁ Γενικὸς Ἐπαρχος ὁμοῦ μετὰ τοῦ συμβουλίου τῶν γενικῶν φροντιστῶν θὰ ἤσκει τὴν ὑπερτάτην ἐποπτείαν τῆς διοικήσεως, θὰ ὑπέγραφε τὰς γενικὰς πράξεις καὶ θεσπίσματα καὶ θὰ ἐτέλει ἐν ἀμέσῳ ἐπικοινωνίᾳ μετὰ τῆς κεντρικῆς κυβερνήσεως τῆς Ἑλλάδος διὰ πᾶν ζήτημα τῆς νήσου. Θὰ ἐκηρύσσετο ἔκπτωτος ἐὰν συγκατετίθετο εἰς συνθήκας, διὰ τῶν ὁποίων θὰ ὑπενομεύοντο αἱ πολιτικαὶ ἐλευθερίαι τῶν κατοίκων. Εἶχε τὴν ὑποχρέωσιν τῆς περιθάψεως χηρῶν καὶ ὀρφανῶν, ὡς καὶ τὸ νὰ καθιστᾷ τὴν Ὑπερτάτην Διοίκησιν ἐνήμερον τῶν θυσιῶν καὶ ἐκδουλεύσεων τῶν ὑπὲρ πατρίδος ἀγωνιζομένων πρὸς ἀνάλογον βράβευσιν. Κατὰ μίμησιν τοῦ πολιτεύματος τῆς Ἐπιδαύρου, καθιεροῦτο: « Ἐως ὅτου ἐκδοθῶσι νόμοι εἰς τὰ πολιτικὰ καὶ ἐγκληματικὰ Κριτήρια, θέλουν εἶναι εἰς χρῆσιν οἱ νόμοι τῶν ἀειμνήστων Αὐτοκρατόρων ». Τέλος διὰ τοῦ Ζ' τμήματος διεγράφοντο εἰς γενικὰς γραμμὰς αἱ ἀρμοδιότητες τῶν ὀργάνων τῆς ἐπαρχιακῆς διοικήσεως. Τὰ τῆς σημαίας, τῶν σφραγίδων διοικήσεως, τῆς κατ' ἀναλογίαν τῶν κατοίκων (εἰς ἀντιπρόσωπος κατὰ 30 χιλιάδας) ἀντιπροσωπεύσεως εἰς τὴν Ἐθνικὴν Βουλὴν κ.λ.π., ἐθεσπίζοντο κατὰ τὸ σταλὲν σχέδιον καὶ συμφώνως πρὸς τὰς διατάξεις τοῦ πολιτεύματος τῆς Ἐπιδαύρου. Τὸ ψηφισθὲν πολίτευμα ἐκυρώθη καὶ ὑπεγράφη ὑπὸ τῶν ἀντιπροσώπων τὴν 20 Μαΐου 1822¹.

Διὰ ψηφίσματος ἐκδοθέντος τὴν ἐπομένην, ἡ γενικὴ συνέλευσις « συμμορφουμένη εἰς τὸ τῆς Ὑπερτάτης Διοικήσεως θέσπισμα » διώρισε Γενικὸν Ἐπαρχον τὸν Ἀφεντούλιεφ, ὁ ὅποιος, κατόπιν ἐπεμβάσεως τοῦ Ὀμηρίδου,

1. Τὸ ψηφισθὲν προσωρινὸν πολίτευμα ὑπογράφουν οἱ κατωτέρω Πληρεξούσιοι: Πέτρος Σ. Σκυλίτσης Ὀμηρίδης, Διοργανιστὴς καὶ Πρόεδρος τῆς Συνελεύσεως. Ἀναγνώστης Ψαρουδάκης, Ἀθανάσιος Ἀρχιμανδρίτης, Ἀνδρέας Κριαράκης, Ἀνδρέας Μάρκου, Ἀνδρέας Φασούλης, Γεώργιος Πρωτοπαπᾶς Σφακίων, Γεώργιος Κουλετάκης, Γεώργιος Μελιδόνης, Γεώργιος Σακόρραφος, Γεώργιος Παπαδάκης, Γρηγόριος Καλλονᾶς, Γεώργιος Πουμνάκης, Γρηγόριος Σαουνάτσος, Δημήτριος Σαριδάκης, Δ. Ἀποστολίδης, Δ. Χρυσάφοπουλος, Εὐθύμιος Ψαρουδάκης, Ἐμμ. Στεφανά-

τελικῶς ἀπεδέχθη τὰ τετελεσμένα γεγονότα καὶ ἀνέλαβε κατὰ τὸ ψηφισθὲν πολίτευμα τὰ καθήκοντα τῆς ἀνωτάτης Διοικήσεως. Διὰ τοῦ αὐτοῦ ψηφίσματος διωρίσθησαν ὁ Νεόφυτος Οἰκονόμος Γενικὸς Γραμματεὺς τῆς Καγκελαρίας, ὁ Ἐμμ. Ἀντωνιάδης Πρωτογραμματεὺς τοῦ κλάδου, οἱ Γ. Πρωτοπαπᾶς, Γ. Παπαδάκης καὶ Ἰω. Πολάκης, γενικοὶ φροντισταὶ ἰσότιμοι καὶ ἰσοδύναμοι τῆς Οἰκονομίας, οἱ Ἄνδρ. Κριαράκης καὶ Γεώργ. Σακόρραφος τῆς Ἀστυνομίας, οἱ Ἀναγνώστης Ψαρουδάκης, Ἄνδρ. Παπαδάκης καὶ Θεοχ. Κουγιουμτζόγλου τοῦ Πολέμου, ὁ Ν. Ἀνδρουλάκης τῆς Θαλάσσης, ὁ Μανασσῆς Προηγούμενος Πρόεδρος καὶ οἱ Ζαχαρίας διδάσκαλος, Στυλ. Χιονάκης καὶ Ἐμμ. Βουτζάκης τοῦ Δικαίου.

Ὁ Μαυροκορδάτος μετὰ τοῦ Νέγρη, τῶν ὁποίων ἔργον ἦτο τὸ σταλὲν σχέδιον, καθώρισαν τὰς γενικὰς γραμμὰς συντάξεως προσωρινοῦ πολιτεύματος τῆς Κρήτης, ἀφ' ἑνὸς μὲν διεπόμενοι ὑπὸ τοῦ πνεύματος τοῦ Πολιτεύματος τῆς Ἐπιδάουρου, τὸ ὁποῖον εἶχεν ἤδη ψηφισθῆ, κατὰ τρόπον ὥστε ἐδέσποσαν εἰς τὴν σύνταξίν του αἱ ἀρχαὶ φιλελευθερισμοῦ καὶ λαϊκῆς κυριαρχίας, ἀφ' ἑτέρου δὲ λαβόντες ὑπ' ὄψιν τὰς ἰδιαζούσας συνθήκας τῆς Κρήτης, ἣ ὁποία λόγῳ τῶν μεγάλων ἀποστάσεων δὲν εὐρίσκετο ἐν ἀμέσῳ ἐπαφῇ μετὰ τῆς κεντρικῆς κυβερνήσεως, ὁ δὲ μεμονωμένως διεξαγόμενος ἐκεῖ ἀγὼν τῆς ἐλευθερίας ἀπῆται πολεμικὰς καὶ διοικητικὰς πρωτοβουλίας. Ἀλλὰ τὸ ψηφισθὲν προσωρινὸν πολίτευμα, εἴτε λόγῳ πολιτικῆς ἀπειρίας τῶν συντακτῶν εἴτε πρὸς συμβιβασμὸν ἀντιτιθεμένων ἀπόψεων καὶ ἱκανοποιήσιν προσωπικῶν φιλοδοξιῶν, εἰς ἄλλα ὑπερέβη καὶ εἰς ἄλλα παρεβίασε τὰς ὑπὸ τῆς κεντρικῆς κυβερνήσεως τεθείσας γενικὰς γραμμὰς, τελικῶς δέ, διὰ τῶν ἐκτελεστικῶν ψηφισμάτων, αὐτὴ ἦ συντάξασα τὸ Πολίτευμα συνέλευσις δὲν ἐτήρησε πιστῶς τὰς διατάξεις του. Οὕτω, ἀντὶ τῶν προβλεφθεισῶν τεσσάρων ἐπαρχιακῶν διοικήσεων, ὠρίσθησαν εἰκοσιτέσσαρες, ἐνῶ αἱ ὑποδιαίρέσεις εἰς τμήματα ἠγνοήθησαν καὶ τὰ διοικητικὰ ὄργανα τῶν κοινοτήτων ἀνεβιβάσθησαν εἰς τὰ προβλεπόμενα διὰ τὰ τμήματα ἀξιώματα. Ἐνῶ τὸ ψηφισθὲν Πολίτευμα ὥριζε διὰ τὴν ἀσκήσιν τῆς ἀνωτάτης Διοικήσεως, τὴν «γενικὴν Καγκελαρίαν», τὸν Γενικὸν Γραμματέα καὶ πέντε γενικοὺς φροντιστάς, αὕτη ἀπληροῦσθη ἐκ δεκαπέντε προσώπων, διότι ἕκαστος κλάδος γενικοῦ φροντιστοῦ κατέστη συλλογικὸν ὄργανον διὰ τῆς ἀναθέσεως

κης, Ἐμμ. Ἀντωνιάδης, Ἐμμανουὴλ Λουτσάκης, Ζαχαρίας Τσηριγώτης (Πρακτικίδης), Θεοχ. Κουγιουμτζόγλους (Ἀγαθάκης), Ἰω. Ἀνδρουλοπωλάκης προσκυνητῆς, Ἰω. Στεφανάκης, Ἰω. Βογιατσόγλους, Ἰω. Παπαδάκης, Ἰωάννης Στρατουδάκης, Νικόλ. Κυρτομαδιανός, Νικόλαος Βερυκάκης, Νικόλ. Καφάτος, Κ. Α. Κριτοβουλίδης, Κωνστ. Γερακάκης, Λούης Στάης, Λαζαράκης Ἰορδάνου, Μιχαὴλ Παντουβᾶς, Μανασσῆς Προηγούμενος, Μελχισεδὲκ Ἠγούμενος Πρέβελι, Μιχαὴλ Χιονάκης, Νεόφ. Οἰκονόμος, Νικ. Ἀνδρέου, Στυλιανὸς Χιονάκης.

τούτου εἰς δύο ἢ καὶ τρία πρόσωπα, τὰ ὅποια θὰ ἦσαν ἰσότιμα, ἰσοδύναμα καὶ θὰ ὑπέγραφον πάντες, διότι ἄλλως αἱ ἀποφάσεις θὰ ἦσαν ἄκυροι. Ἔτι πλέον, διωρίσθησαν εἰς « πρωτογραμματεὺς » καὶ εἰς « πρόεδρος » ὡς μέλη τῆς Γενικῆς Καγκελαρίας, ἐνῶ τοιαῦτα ἀξιώματα δὲν προεβλέποντο οὔτε ἐν τῷ σχεδίῳ, οὔτε ἐν τῷ Πολιτεύματι.

Ἐν πάσῃ περιπτώσει, τὸ ψηφισθὲν προσωρινὸν αὐτὸ πολίτευμα τῆς Κρήτης, θεσπίζον τὴν ἄμεσον ὑπὸ τοῦ λαοῦ ἐκλογὴν τῶν διοικητικῶν ὀργάνων τῶν κοινοτήτων καὶ τὴν διὰ τούτων ἐκλογὴν τῆς διοικήσεως τῶν ἐπαρχιῶν, ὡς καὶ τὴν διὰ λαϊκῆς Συνελεύσεως ἐκλογὴν τῶν ὀργάνων τῆς ἀνωτάτης διοικήσεως καὶ τῶν πληρεξουσίων διὰ τὴν πανελλήνιον Βουλὴν, διεπνέετο ὑπὸ ἀκραιφνοῦς φιλελευθέρου πνεύματος, βασιζομένου εἰς τὰς ἀρχὰς τῆς λαϊκῆς κυριαρχίας. Βεβαίως, ἡ διάταξις, κατὰ τὴν ὁποίαν τοὺς « ὑποφροντιστὰς τῶν κοινοτήτων », οἱ ὅποιοι καὶ θὰ ἦσαν οἱ ἐκλέκτορες διὰ τὰ διοικητικὰ ἀξιώματα τῶν ἐπαρχιῶν, θὰ ἐξέλεγον οἱ « Γέροντες καὶ οἱ ἐν ὑπολήψει κάτοικοι », θὰ ἠδύνατο νὰ ἐγείρῃ ὑπονοίας καθιερώσεως ἀριστοκρατικοῦ καθεστώτος, ἀναλόγου πρὸς ἐκεῖνο τὸ ὅποιον εἶχον ἐπιδιώξει οἱ πρόκριτοι τῆς Πελοποννήσου. Ἄλλ' ἀνεξαρτήτως τοῦ γεγονότος ὅτι εἰς τὴν Κρήτην δὲν ὑπῆρξε ποτὲ τόσον σαφῶς διαγεγραμμένη, ἰδίως εἰς τὰς ὄρεινὰς περιφερείας, ἡ διάκρισις τάξεων, ὡς ἐν Πελοποννήσῳ, ἀφ' ἧς ἐκηρύχθη ἡ ἐπανάστασις, πάντες οἱ Ἕλληνες οἱ μαχόμενοι ὑπὲρ ἐλευθερίας δὲν ἦτο δυνατὸν ἢ νὰ θεωροῦνται εὐὑπόληπτοι κάτοικοι καὶ ἐπομένως νὰ μετέχουν τῶν ἐκλογῶν.

3. ΤΟ ΑΡΜΟΣΤΙΚΟΝ ΠΟΛΙΤΕΥΜΑ

Αἱ περαιτέρω πολιτικαὶ ἐξελίξεις τῆς Κρήτης κατὰ τὴν ἐπαναστατικὴν περίοδον δὲν ἀνήκουν εἰς τὴν παροῦσαν μελέτην. Ἀρκούμεθα νὰ προσθέσωμεν ἐν κατακλείδι, ὅτι τὸ ψηφισθὲν αὐτὸ φιλελευθέρου πολίτευμα τῆς Κρήτης δὲν ἠὺδοκίμησε. Αἱ δραματικαὶ πολεμικαὶ περιπέτειαι, αἱ ὁποῖαι ἀπῆλθον πρὸ παντὸς ἄλλου στιβαρὰς στρατιωτικὰς χεῖρας πρὸς διαχείρισιν τοῦ Ἀγῶνος, καὶ ἡ ἀδυναμία ἀποστολῆς ἐνισχύσεων ὑπὸ τῆς κεντρικῆς κυβερνήσεως, παρέλκον τὴν πολιτικὴν διοίκησιν. Ἐξ ἄλλου, εἰς τὴν ἀπομακρυσμένην ἀπὸ τῆς λοιπῆς ἐν ἐπαναστάσει Ἑλλάδος μεγαλόνησον αὐτήν, δὲν ὑπῆρχεν οὔτε παράδοσις, οὔτε προπαίδευσις πολιτικὴ ἐν τῷ πλαισίῳ τῶν καθιερωθέντων δημοκρατικῶν θεσμῶν. Τέλος, ὁ ἀναλαβὼν τὸ ἀξίωμα τοῦ Γενικοῦ ἐπάρχου καὶ τρόπον τινὰ ρυθμιστοῦ τῆς λειτουργίας τοῦ Πολιτεύματος Μιχαὴλ Ἀφεντούλιεφ συνέχισε τὰς παλαιὰς μεθόδους συγκεντρώσεως τῆς ἐξουσίας εἰς χεῖράς του. Ἐρίζων πρὸς τὰ λοιπὰ μέλη τῆς ἀνωτάτης διοικήσεως, κατηγορεῖτο ὑπὸ τῶν ἀντιπάλων του ὅτι ἀποβλέπει εἰς πραξι-

κοπηματικὴν κατάλυσιν τοῦ πολιτεύματος, ἕως οὗτου, πρὶν προλάβῃ νὰ ἐγκαταλείψῃ τὴν νῆσον, κατὰ τὰ μέσα Νοεμβρίου 1822, καθηρέθη καὶ ἐκρατήθη ὑπὸ περιορισμόν¹.

Ἐν τῷ μεταξὺ εἶχε συγκληθῆ εἰς Ἄστρος ἡ Β' Ἐθνικὴ Συνέλευσις, ἡ ὁποία, κατόπιν ἐκκλήσεως τῶν Κρητῶν ἀντιπροσώπων, ἔλαβε τὴν 3 Μαΐου 1823 τὴν ἀπόφασιν νὰ ἀποστείλῃ εἰς Κρήτην τὸν Ἐμμ. Τομπάζην ὑπὸ τὴν ἰδιότητα τοῦ Ἄρμοστοῦ, διὰ νὰ ἀναλάβῃ τὴν γενικὴν ἀρχηγίαν τῆς διεξαγωγῆς τοῦ πολέμου, συγχρόνως δὲ τὴν ἡγεσίαν τῆς πολιτικῆς διοικήσεως μετ' ἐξουσιοδοτήσεως, ὅπως θέσῃ εἰς ἐφαρμογὴν νέον πολιτεῦμα περισσότερον ἐνημοσμένον πρὸς τὰς περιστάσεις. Ὁ Τομπάζης ἔφθασεν εἰς τὴν νῆσον τὴν 19 Μαΐου, ὅπου, ἀφοῦ ἐπέτυχε διὰ συστηματικῶν ἐπιχειρήσεων τὴν παράδοσιν τοῦ φρουρίου τοῦ Κισσάμου καὶ κατέβαλε προσπαθείας πρὸς συμφιλίωσιν τῶν διαμαχομένων ὀπλαρχηγῶν, συνεκάλεσε συνέλευσιν παρὰ τὰ Σφακιά πρὸς ἔγκρισιν νέου πολιτεύματος, τοῦ ὁποίου τὸ κείμενον εἶχεν ἤδη παρεσκευασμένον². Βάσει τοῦ « Ὁργανισμοῦ ἐνιαυσίου τοπικῆς Διοικήσεως τῆς νήσου Κρήτης », ὁ ἄρμοστής συνεκέντρωνεν εἰς χεῖράς του τὴν ἀνωτάτην στρατιωτικὴν καὶ πολιτικὴν διοίκησιν τῆς νήσου, ἡ δὲ ἐξουσία αὐτοῦ ἐπλήγαζεν οὐχὶ ἐκ τῶν τοπικῶν συνελεύσεων καὶ ὀργάνων διοικήσεως, ἀλλ' ἐκ τῆς « Ἐθνικῆς Διοικήσεως », δηλαδὴ τῆς Ἑλληνικῆς κυβερνήσεως, ἔναντι τῆς ὁποίας μόνον ἦτο ὑπεύθυνος. Οἱ ὑπουργοὶ διωρίζοντο καὶ ἐπαύοντο ὑπ' αὐτοῦ. Τὰ ὑπουργεῖα ἢ « Φροντιστήρια » ἦσαν τρία, τοῦ Ἐσωτερικοῦ, Πολέμου καὶ Οἰκονομίας, ἕκαστον δ' ἐξ αὐτῶν διηυθύνετο ὑπὸ πέντε ἰσοδυνάμων μελῶν καὶ ἐνὸς Γενικοῦ Γραμματέως, ἀναγραφομένων

1. Τὰ ἀκολουθήσαντα τὴν ψήφισιν τοῦ προσωρινοῦ πολιτεύματος πολιτικὰ γεγονότα τῆς Κρήτης καὶ τὰ τῆς καθαιρέσεως τοῦ Ἀφεντούλιεφ, τῆς ἀποστολῆς τοῦ Τομπάζη ὡς ἄρμοστοῦ κ.λ.π., βλ. ἐν ἐκτάσει εἰς Κριτοβουλίδου, ἔ.ἀ., σ. 178 κ.έ. Διαφωτιστικὴν καὶ ἀμερόληπτον εἰκόνα τῆς ἐν Κρήτῃ δράσεως τοῦ Ἀφεντούλιεφ, τείνουσαν μᾶλλον πρὸς ἀποκατάστασιν τοῦ ἐκ τῶν ἀδίκων κατηγοριῶν τῶν Κρητῶν ἱστοριογράφων, δίδει ὁ Ν. Τωμαδάκης (ἔ.ἀ., σ. 15 κ.έ.). Βλ. ἐπίσης Μ. Πρωτοψάλτη, Ἡ Κρητικὴ ἐπανάστασις τοῦ 1821 — ὑπομνήματα Μιχ. Κομνηνοῦ Ἀφεντούλιεφ πρὸς τὸν Ἰω. Κωλέτην, ἐν Ἐπετηρ. Ἐταιρ. Κρητικῶν Σπουδῶν, τ. Α' (1938), σ. 365 κ.έ.

2. Κριτοβουλίδου ἔ.ἀ., σ. 227 κ.έ., 244 κ.έ. — Τρεκούπη, ἔ.ἀ., τ. Γ', σ. 69 κ.έ. Τὰ κείμενα τῶν ψηφισμάτων τῆς ἐγκαθιδρύσεως τοῦ ἄρμοστικοῦ καθεστώτος ἐδημοσιεύθησαν εἰς Μάμουκα, ἔ.ἀ., τ. Δ', σ. 14 κ.έ. καὶ εἰς Κριτοβουλίδου, ἔ.ἀ., σ. 244 κ.έ. Ὁ Τομπάζης συνωδεύετο εἰς Κρήτην ὑπὸ ἐγκρίτων καὶ ἱκανῶν ἀνδρῶν, ὡς ὁ γενναῖος Ἄγγλος φιλέλλην πλοίαρχος Ἀστιγξ, ὁ Στέφανος Κανέλλος, ὁ Γεώργιος Σκούρτης, ὁ Σταῦρος Σαχίνης, ὁ Δημ. Κισσῆς καὶ ἄλλοι, οἵτινες τὸν ἐβοήθησαν πρὸς ὀργάνωσιν τῆς πολεμικῆς καὶ πολιτικῆς διοικήσεως. Ἰδιαιτέρως ἐβοηθήθη ὑπὸ τοῦ Στεφάνου Κανέλλου, ἐπιφανοῦς νέου λογίου ἐπιστήμονος σπουδάσαντος εἰς γερμανικά Πανεπιστήμια, ὁ ὁποῖος θεωρεῖται ὡς ὁ κυριώτερος συντάκτης τοῦ ἄρμοστικοῦ πολιτεύματος, ἀπέθανε δὲ ὀλίγον ἔπειτα ἐκεῖ ἐξ ἀσθενείας.

λεπτομερῶς τῶν ἀρμοδιοτήτων των καὶ τοῦ τρόπου λειτουργίας των. Καὶ ἡ κατὰ τὸ παλαιὸν πολίτευμα διοικήσεις ὑφίστατο μεταβολάς, ὑποδιαιρουμένης ἐκάστης ἐπαρχίας εἰς κωμοπόλεις καὶ χωρία. Ἦδη διὰ τὴν ἔδραν τῆς ἐπαρχίας, τὰς κωμοπόλεις καὶ τὰ χωρία προεβλέποντο Δημογέροντες, εἷς κατὰ ἑκατὸν οἰκογενείας, μέχρι τεσσάρων. Ὁ διοικητὴς ἐκάστης ἐπαρχίας ἢ Ἐπαρχος, ὡς καὶ ὁ ἀστυνόμος καὶ ὁ λιμενάρχης, διωρίζοντο ὑπὸ τοῦ ἀρμοστοῦ ἐνῶ οἱ ἐπιστάται τῶν προσόδων καὶ ἐξόδων ἐκάστης ἐπαρχίας καὶ οἱ Δημογέροντες γενικῶς ἐξελέγοντο ὑπὸ τοῦ λαοῦ. Τὰ μέλη καὶ οἱ γενικοὶ γραμματεῖς τῶν Ὑπουργείων (Φροντιστηρίων) ἐσχημάτιζον συνέλευσιν, τῆς ὁποίας αἱ ἀποφάσεις, ἂν δὲν ἐνεκρίνοντο ἐκ μέρους τοῦ ἀρμοστοῦ, ἀπεστέλλοντο πρὸς τελικὴν κρίσιν εἰς τὴν ἐθνικὴν Βουλὴν. Δι' ἄλλου ψηφίσματος ἐρρυθμίζοντο τὰ τῶν τρόπων λειτουργίας τῶν Κριτηρίων (δικαστηρίων), τῶν κριτῶν ἐκλεγομένων ὑπὸ τοῦ ἀρμοστοῦ ἐκ τριπλασίου ἀριθμοῦ ἐκλεγομένων ὑπὸ τῶν ἐπαρχιῶν.

Γενικῶς δύναται νὰ λεχθῆ ὅτι τὸ ἐνιαυσίον ἰσχύος ἀρμοστικὸν αὐτὸ πολίτευμα, περισσότερον σύμφωνον πρὸς τὸ πνεῦμα τῆς ἐν Ἄστρει Β' Ἐθνικῆς συνελεύσεως, ἢ ὁποία κατήργησε τοὺς τοπικοὺς ὀργανισμοὺς τῆς ἡπειρωτικῆς Ἑλλάδος, ἄφινε μὲν ὠρισμένας περιφερειακὰς ἀρμοδιότητας εἰς τὴν ἐκλογὴν τῶν κατοίκων, λόγῳ τοῦ ἀπομεμακρυσμένου καὶ τῶν εἰδικῶν συνθηκῶν τῆς Κρήτης, συνεκέντρωνεν ὅμως τὰς ἀνωτάτας ἐξουσίας εἰς χεῖρας τοῦ ἀρμοστοῦ καὶ μέσῳ τούτου εἰς τὴν κεντρικὴν κυβέρνησιν τῆς Ἑλλάδος. Ἐπὶ πλεόν, τὸ εἰσαγόμενον δημογεροντικὸν σύστημα ὑπενθύμιζε τὰ παλαιότερα καὶ ἰσχύοντα εἰσέτι εἰς τὰς νήσους διοικητικὰ συστήματα, προέδιδε δὲ τὰς πατροπαραδότους ἀντιλήψεις καὶ συνηθείας τοῦ Τομπάζη καὶ τῶν ἄλλων περιστοιχιζόντων αὐτόν, κατὰ τὸ πλεῖστον Ὑδραίων. Ἐξ ἄλλου τὸ σύστημα τοῦτο ἐλάχιστα ἐφηρομόσθη, παρέμεινε δὲ μᾶλλον ἐπὶ τοῦ χάρτου. Αἱ ἀκολουθήσασαι δεινὰ διὰ τὴν Κρήτην περιστάσεις μετὰ τὴν εἰσβολὴν μεγάλων τουρκικῶν καὶ αἰγυπτιακῶν δυνάμεων, κατέπνιξαν εἰς τὰ πλεῖστα σημεῖα τῆς Κρήτης τὸν ἀπελευθερωτικὸν ἀγῶνα, ὃ δὲ Τομπάζης, περὶ τὰ τέλη τοῦ 1823, ἠναγκάσθη νὰ ἐγκαταλείψῃ τὴν Κρήτην.

4. ΤΟ ΠΡΟΣΩΡΙΝΟΝ ΠΟΛΙΤΕΥΜΑ ΤΗΣ ΣΑΜΟΥ

Ἰδιορρυθμίαν τέλος, ἐπιβάλλουσαν νὰ γίνῃ ἰδιαίτερος λόγος, παρουσιάζει τὸ τεθὲν ἐν ἐφαρμογῇ ἅμα τῇ κηρύξει τῆς ἐπαναστάσεως πολιτικὸν σύστημα εἰς ἄλλην ἀπομεμακρυσμένην τοῦ κέντρου ἑλληνικὴν νῆσον, τὴν Σάμον. Ἄλλα εἰδικὰ αἷτια συνέτειναν εἰς τὴν ἐπιβολὴν τοῦ ἰδιορρυθμοῦ αὐτοῦ πολιτεύματος εἰς τὴν Σάμον. Ὁ ἑλληνικὸς πληθυσμὸς τῆς νήσου κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη κατεσπαράσσετο ὑπὸ τῆς διαμάχης μεταξὺ τῆς ἀριστοκρα-

τικῆς μερίδος τῶν προκρίτων, τῆς λεγομένης τῶν « Καλικάτζάρων », καὶ τῆς λαϊκῆς, τῶν « Καρμανιόλων ». Ἐπειδὴ μὲ τὴν ἐνίσχυσιν τῶν ἐκεῖ ἰσχυόντων Τούρκων εἶχεν ἐπικρατήσῃ ἡ μερίς τῶν « Καλικάτζάρων », ὁ ἀρχηγὸς τῆς μερίδος τῶν Καρμανιόλων Λογοθέτης Λυκοῦργος εἶχεν ἐγκαταλείψει τὴν Σάμον καὶ κατόπιν πολλῶν περιπλανήσεων ἐγκατεστάθη εἰς τὰς ἀπέναντι μικρασιατικὰς ἀκτῆς, ὁπόθεν, μεμυημένος εἰς τὴν Φιλικὴν Ἐταιρείαν, παρεμόνευσεν τὰ ἐπικείμενα γεγονότα. Εὐθύς ὡς ἐξεργάγη ἡ Ἑλληνικὴ ἐπανάστασις, ἐγκατέλειψε τὴν Σμύρνην καὶ κατόπιν πολλῶν περιπετειῶν διεπεραιώθη εἰς τὴν Σάμον, ἐφωδιασμένος διὰ πληρεξουσίων γραμμάτων τῆς ὑπερτάτης Ἀρχῆς, μέσῳ τοῦ ἀντιπροσώπου τοῦ Ἀλεξάνδρου Ὑψηλάντου Δ. Θέμελη (24 Ἀπριλίου)¹. Εἰς τὴν πρωτεύουσαν Χώραν ἐπεκράτουν οἱ πρόκριτοι, προσπαθοῦντες νὰ συγκρατήσουν τὴν καθεστηκυίαν τάξιν μὲ τὴν ἐνίσχυσιν τῶν Τούρκων. Ἀλλ' εἰς τὰ χωρία ἐκυριάρχει πατριωτικὸς ἐνθουσιασμός, τὸν ὁποῖον ἐξεμεταλλεύθη ὁ Λυκοῦργος διὰ νὰ συνεγείρῃ τοὺς κατοίκους κατόπιν θριαμβευτικῆς περιοδείας. Ὁργανώσας στρατιωτικὴν δύναμιν ἐκ χωρικῶν, ὁ Λυκοῦργος ἐπεβλήθη εἰς ὀλόκληρον τὴν νῆσον, κηρύξας ἐπισήμως τὸν ἀγῶνα τῆς ἐλευθερίας². Περὶ καθιερώσεως τοῦ κοινοτικοῦ συστήματος τῶν προκρίτων ὡς προσωρινοῦ τοπικοῦ πολιτειακοῦ καθεστῶτος, ὡς

1. Τὰ ἐν Σάμῳ ἐπαναστατικὰ γεγονότα, ὡς καὶ τὰ τῆς πολιτικῆς διοικήσεως τῆς νήσου κατὰ τῆς διάρκειαν τῆς ἐπαναστάσεως, ἀφηγοῦνται λεπτομερῶς οἱ Ἐπ. Σταματιᾶδης, Σαμιακά, ἢτοι ἱστορία τῆς Σάμου ἀπὸ τῶν παναρχαίων χρόνων μέχρι τῶν καθ' ἡμᾶς, τ. Β', Σάμος 1881, σ. 116 κ.έ. καὶ Ν. Σταματιᾶδης, Σαμιακά, ἢτοι ἀνέλιξις τῆς νεωτέρας ἱστορίας τῆς Σάμου, Σάμος 1899, τ. Α', σ. 29 κ.έ. Ἐκ τούτων ἠντλησεν ὁ Μ. Σακελλαρίου (Τὰ πολιτεύματα καὶ ἡ διοίκησις τῆς Σάμου κατὰ τὴν ἐπανάστασιν 1821 - 1834, εἰς περιοδ. « Ἀθηνα », τ. 50 (1940), σ. 12 κ.έ.).

2. Ἐπ. Σταματιᾶδου, ἔ.ἀ. — Ν. Σταματιᾶδου, ἔ.ἀ. — Τρικούπη, ἔ.ἀ. τ. Α', σ. 130 κ.έ. — Ἰω. Φιλήμονος, ἔ.ἀ. τ. Γ', σ. 118 κ.έ. — Ἀπ. Δασκαλάκη, Ἡ ἑναρξίς τοῦ ἀγῶνος τῆς ἐλευθερίας, Ἀθ. 1962 σ. 91 κ.έ. Κατὰ τὸν Ν. Σταματιᾶδην (ἔ.ἀ. σ. 32) ὁ « ἄρχων ἰσπράβνικος Δημήτριος Θέμελης συνήντησε τὸν Λογοθέτην Λυκοῦργον εἰς Πάτμον, ὅπου, διαφυγὼν ἐκ Σμύρνης μετὰ τῆς οἰκογενείας του διὰ Ψαριανοῦ σκάφους, ἐπόδισε λόγῳ τρικυμίας ». Ἐκεῖ ὁ Θέμελης « ἐπέδωκεν αὐτῷ διάταγμα τοῦ Ἀρχηγοῦ ὄλων τῶν ὄπλων τῆς Σάμου, ἐκδοθέντος παρὰ τοῦ Ἀλεξάνδρου Ὑψηλάντου ». Τοῦτο φαίνεται ἰσχυρίζετο ὁ Λυκοῦργος Λογοθέτης πρὸς ἐπιβολὴν τῆς ἐξουσίας του, ἀλλ' ἐξ οὐδεμιᾶς πηγῆς διαπιστοῦται. Τὸ μόνον βέβαιον εἶναι ὅτι ὁ Δημήτριος Ὑψηλάντης, μόλις ἐφθασεν εἰς Ὑδραν, ἐξέδωκεν ἐγκύκλιον ἀγγέλλουσαν ὅτι « ὁ ἄρχων ἰσπράβνικος Δημήτριος Θέμελης » ἔλαβε παρ' αὐτοῦ ἐντολὴν « νὰ περιέλθῃ ὁμοῦ μετὰ τοῦ καπετὰν Εὐαγγέλη Μαζαράκη ὅλα τὰ ἐλεύθερα νησιά τοῦ Αἰγαίου πελάγους » καὶ νὰ συστήσῃ « ἐπορίαν συστηματικῆς δυνάμει τοῦ πληρεξουσίου γραμματος ὃ ἔχουσι, ἐξ ὧν ἅπασαι αἱ νῆσοι πρέπει νὰ διοικῶνται ». (Ἀρχεῖον Ὑδρας τ. 7, σ. 217). Ἀλλ' ἡ σύστασις ἐφορειῶν, ὡς ἐγένετο καὶ εἰς τὰς λοιπὰς περιοχὰς τῆς Ἑλλάδος, ἦτο βεβαίως τι τὸ διάφορον τοῦ ἐγκαθιδρυθέντος ὑπὸ τοῦ Λογοθέτου ἐν Σάμῳ αὐτονόμου καθεστῶτος.

ἔγένετο εἰς τὰς πλείστας τῶν ἄλλων ἐν ἑπαναστάσει νήσων, δὲν ἦτο πλέον δυνατὸν νὰ γίνῃ λόγος, ἀφοῦ οἱ πρόκριτοι ἐστερήθησαν ἑπαναστατικῆς δικαίῳ πᾶσαν ἐξουσίαν, ἐπεκράτησε δὲ συγχρόνως μὲ τὴν κήρυξιν τῆς ἑπαναστάσεως ἡ λαϊκὴ μερίς. Ὁ Λυκούργος ἐφρόντισεν ἀπὸ τῶν πρώτων ἡμερῶν νὰ συγκαλέσῃ ἀντιπροσώπους ἐξ ὅλων τῶν χωρίων τῆς νήσου πρὸς συγκρότησιν συνελεύσεως διὰ τὴν ψήφισιν προσωρινοῦ πολιτεύματος, βάσει τοῦ ὁποίου θὰ ἐκυβερνᾶτο ἡ νῆσος, συγχρόνως δὲ θὰ ὀργανοῦτο ἡ στρατιωτικὴ διοίκησις πρὸς διεξαγωγὴν τοῦ ἀγῶνος. Ὡς ἔπρεπε νὰ εἶναι ἐκ τῶν προτέρων τις βέβαιος, πάντες οἱ σταλέντες ἀντιπρόσωποι εἰς τὴν Συνέλευσιν ἀνῆκον εἰς τὴν λαϊκὴν μερίδα τῶν Καρμανιόλων, μισοῦντες τοὺς προκρίτους καὶ ἀποφασισμένοι νὰ παραδώσουν ἀπάσας τὰς ἐξουσίας εἰς τὸν ἐνθουσιώδη ἀρχηγὸν τῶν Λογοθέτην Λυκούργον. Τὸ ὑπ' αὐτοῦ συνταχθὲν πολιτικὸν σύστημα ἐνεκρίθη ἄνευ πολλῶν συζητήσεων καὶ ἐτέθη ἐν ἐφαρμογῇ ἀπὸ τῶν ἀρχῶν Μαΐου 1821¹. Κατὰ τὸ ψηφισθὲν πολιτικὸν τοῦτο σύστημα ἡ διακυβέρνησις τῆς νήσου περιέπεσε σχεδὸν ὀλοκληρωτικῶς εἰς χεῖρας τοῦ «Γενικοῦ Διοικητοῦ τῆς Πατρίδος» ἀσκοῦντος σχεδὸν ἀνεξελέγκτως ἀπάσας τὰς νομοθετικάς, ἐκτελεστικάς καὶ διοικητικάς ἐξουσίας. Ὁ «Γενικὸς Διοικητὴς τῆς Πατρίδος» δὲν θὰ ἦτο βεβαίως ἄλλος ἢ αὐτὸς ὁ Λογοθέτης Λυκούργος, ὁ ὁποῖος συγχρόνως, βάσει τῶν διατάξεων τοῦ πολιτεύματος, θὰ ἐπώπτευε τὴν λειτουργίαν τῆς διοικήσεως καὶ τὴν ἐφαρμογὴν τοῦ καταστατικοῦ χάρτου, θὰ ἐφρόντιζε διὰ τὴν ἡσυχίαν, τάξιν καὶ ἀσφάλειαν τῆς νήσου καὶ τῶν κατοίκων, θὰ ἐδίκαζε τὰς πολιτικὰς ὑποθέσεις, θὰ διώριζε τὸν ἀστυνόμον, τὸν λιμενάρχην, τοὺς τελῶνας καὶ λοιποὺς διοικητικοὺς ὑπαλλήλους, θὰ ἐπώπτευεν εἰς τὴν διαχείρισιν τῶν δημοσίων προσόδων καὶ ἐν γένει «θὰ ἠδύνατο νὰ πράττῃ ἐπὶ πάσης ὑποθέσεως ἀφορώσης τὰ κοινὰ ἄνευ περιορισμοῦ ὅσα κρίνει ὠφέλιμα καὶ σωτήρια εἰς τὴν πατρίδα καὶ τὸ ἔθνος». Ἐτι πλέον, ὁ Γενικὸς Διοικητὴς ἀνεκηρῦσσετο ἀρχηγὸς τῶν στρατιωτικῶν δυνάμεων τῆς νήσου μὲ βαθμὸν στρατηγοῦ, ἔχων ὑπὸ τὰς ἀμέσους διαταγὰς του χιλιάρχους, συνταγματάρχας, πεντηκοντάρχους καὶ δωδεκάρχους.

Παρὰ τὸν δικτατορικὸν του χαρακτῆρα, τὸ ἐφαρμοσθὲν ὑπὸ τοῦ Λυκούργου πολιτικὸν σύστημα τῆς Σάμου προεβλήθη ὡς ἐκφράζον τὰς ἀρχὰς τῆς λαϊκῆς κυριαρχίας καὶ ὡς καρπὸς λαϊκῆς θελήσεως. Κατ' ἔτος θὰ συνεκαλεῖτο ὑπὸ τὴν προεδρείαν τοῦ Γενικοῦ Διοικητοῦ γενικὴ ἢ «Κοινὴ» συνέ-

1. Τὸ κείμενον τοῦ πρώτου ἑπαναστατικοῦ αὐτοῦ πολιτεύματος τῆς Σάμου διεσώθη ἐν χειρογράφῳ, φέρον τὸν τίτλον «ἐκθεσις τοῦ τοπικοῦ συστήματος τῆς Σάμου διοργανισθέντος παρὰ τοῦ Ἀρχηγοῦ αὐτῆς Κυρίου Λ. Λυκούργου ἀπὸ τὰς ἀρχὰς Μαΐου 1821 α' ἔτους τῆς ἐλευθερίας». Ἐδημοσιεύθη ὑπὸ Ἐπ. Σταματιάδου, ἔ.ἀ., τ. Β', σ. 121 κ.ἐ. καὶ Ν. Σταματιάδου, ἔ.ἀ., σ. 34 κ.ἐ. Ἐκτενὴς περιγραφή ὑπὸ Μ. Σακελλαρίου, ἔ.ἀ.

λευσις ἐξ ἀντιπροσώπων ὅλων τῶν χωρίων, ἡ ὁποία θὰ ἀνανέωνε τὰς ἐξουσίας τούτου, συγχρόνως δὲ θὰ ἐξέλεγε τοὺς τρεῖς Κριτὰς, οἱ ὁποῖοι διὰ τὴν ἀνωτάτην διοίκησιν τῆς νήσου θὰ συνειργάζοντο μετὰ τοῦ Γενικοῦ Διοικητοῦ, θὰ διεχειρίζοντο τὰς δημοσίας προσόδους, κατανεμομένων εἰς ἕκαστον ἀρμοδιοτήτων (ταμίας, ἐξοδευτής, λογιστής) καὶ θὰ ἐδίκαζον τὰς ἀστικάς ὑποθέσεις κατὰ τὴν Ἐξάβιβλον τοῦ Ἀρμενοπούλου. Μετὰ τὸ πέρας τῆς ἐνιαυσίου ἀρχῆς τῶν θὰ ἐλογοδότουν ἐνώπιον τῆς γενικῆς συνελεύσεως. Εἰς σοβαρὰς περιστάσεις ὁ Γενικὸς Διοικητὴς ἠδύνατο νὰ συγκαλῆ ἕκτακτον συνέλευσιν διὰ τὴν λήψιν ἢ τὴν ἔγκρισιν σοβαρῶν ἀποφάσεων. Εἰς ἕκαστον χωρίον οἱ κάτοικοι ἐξέλεγον ἓνα ἢ δύο ἐφόρους πρὸς διαχείρισιν τῶν ἐπιτοπίων προσόδων καὶ ἐκδίκασιν τῶν μικρῶν ἀστικῶν ὑποθέσεων, οὗτοι δὲ ἐξετέλουν εἰς τὴν περιφέρειάν των καὶ τὰς διαταγὰς τοῦ Γενικοῦ Διοικητοῦ.

Παρὰ τὰς παρατηρουμένας, συνήθεις ἄλλωστε εἰς ὅλα τὰ τοπικά πολιτεύματα, ἀτελείας, τὸ συνταχθὲν ὑπὸ τοῦ Λογοθέτου εἰς τὴν Σάμον πολιτεύμα δὲν φαίνεται νὰ εἶναι προχειροποίητον κατασκεύασμα τῆς νευρικότητος καὶ ἀγωνίας τῶν ἡμερῶν ἐκείνων. Εἶναι πιθανὸν ὅτι ὁ Λυκοῦργος ἐν συνεργασίᾳ καὶ μετ' ἄλλων προσώπων εἶχεν ἐκπονήσει ἤδη πρὸ τῆς ἀφίξεώς του εἰς τὴν Σάμον, τοῦλάχιστον εἰς τὰς γενικὰς γραμμάς, σχέδιον πολιτικοῦ συστήματος, βάσει τοῦ ὁποίου θὰ παρεδίδοντο εἰς αὐτὸν αἱ ἐξουσίαι ἀλλὰ διατηρουμένων σεβαστῶν τῶν ἀρχῶν τῆς λαϊκῆς κυριαρχίας. Εἶναι ἐπίσης ἄξιον σημειώσεως ὅτι τὸ σχέδιον τοῦτο εἰς τὰς γενικὰς γραμμάς του δὲν ἀφίσταται πολὺ ἐκείνων τὰ ὁποῖα ἀπεπειράθη νὰ θέσῃ εἰς ἐφαρμογὴν ἐν Πελοποννήσῳ ὁ Δημ. Ὑψηλάντης, καταπολεμῶν καὶ αὐτὸς τὴν ἐξουσίαν τῶν προκρίτων καὶ ἀποβλέπων εἰς τὴν συγκέντρωσιν τῶν ἐξουσιῶν, στρατιωτικῶν καὶ πολιτικῶν, εἰς χεῖράς του διὰ λαϊκοῦ χρίσματος. Ἐπίσης καὶ εἰς ἄλλας περιφέρειας, εἰς τὰς ὁποίας οἱ πρῶτοι κυβερνήται ἐνεφανίσθησαν ὡς διακεπιστευμένοι ἐκπρόσωποι καὶ τοποτηρηταὶ τοῦ ἀρχηγοῦ τῆς Φιλικῆς Ἐταιρείας, ὡς εἰς τὴν Κρήτην ὑπὸ τοῦ Ἀφεντούλιεφ, ἐγένοντο ἀποπειραὶ ἐφαρμογῆς παρεμφερῶν συστημάτων. Χαρακτηριστικὸν δὲ εἶναι ὅτι καὶ οἱ τρεῖς κυβερνήσαντες κατὰ τὴν πρώτην περίοδον περιοχὰς τῆς ἐπαναστατημένης Ἑλλάδος καὶ ἀποπειραθέντες νὰ εἰσαγάγουν ἴδια τοπικά πολιτικά συστήματα διακηρύσσοντα τὴν ἐξουσίαν των ἐξ ὀνόματος τοῦ Ἐπιτρόπου τῆς Ἀνωτάτης Ἀρχῆς, ὁ Δημ. Ὑψηλάντης, ὁ Ἀφεντούλιεφ καὶ ὁ Λυκοῦργος Λογοθέτης, συγχρόνως μετὰ τῆς προσπαθείας συγκεντρώσεως εἰς χεῖράς των τῆς πολιτικῆς ἐξουσίας ἀνεκηρύχθησαν καὶ ἀρχιστράτηγοι τῆς περιοχῆς αὐτῆς. Μολονότι δὲν ἔχομεν περὶ τούτου ἀπτάς καὶ συγκεκριμένας ἀποδείξεις, ἐν τούτοις, ἡ σύμπτωσις αὐτὴ παρέχει τὸ ἐνδύσιμον ὅτι ἤδη πρὸ τῆς ἐνάρξεως τῆς ἐπαναστάσεως ὁ Ἀρχηγὸς τῆς Φιλικῆς Ἐταιρείας εἶχε δώσει ὁδηγίαν, πιθανῶς δὲ καὶ διαγράψει εἰς τὰ κύρια σημεῖα, τὰς γενικὰς ἀρχάς, βάσει τῶν ὁποίων οἱ κατὰ τόπους ἀντιπρόσωποι ἢ τοποτηρηταὶ του

θὰ ἐκυβέρνησιν διὰ καθιερώσεως τοπικῶν πολιτειακῶν ὀργανισμῶν ἐν ὀνόματί του καὶ παρασκευάζοντες τὴν μετὰ τὴν κάθοδόν του ἐφαρμογὴν γενικοῦ συστήματος ὑπὸ τὴν ἡγεσίαν του, μὴ ἀφισταμένου εἰς τὰς γενικὰς αὐτοῦ γραμμάς¹.

5. Η ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΑΥΤΟΤΕΛΕΙΑ ΤΗΣ ΣΑΜΟΥ

Εἰς τὰς πρὸς τὸν λαὸν διακηρύξεις του ὁ Λυκοῦργος Λογοθέτης προσέβαλεν ἑαυτὸν ὡς ἀσκῶντα ἀπάσας τὰς ἐξουσίας ὑπὸ τὴν ἰδιότητα τοῦ « Τοποτηρητοῦ τῆς Αὐτοῦ Ἐκλαμπρότητος » καὶ « δυνάμει τῆς δοθείσης ἐξουσίας παρὰ τοῦ Ἀλεξάνδρου Ὑψηλάντου διὰ τοῦ ἰσπραβνίκου αὐτοῦ Δημητρίου Θέμελη ». Ὅτε δὲ τὴν 7 Αὐγούστου 1821 διὰ τῆς συνελθούσης συνελεύσεως ὁ Λυκοῦργος ἀνεκηρύχθη « Ἀρχιστρατήγος τῶν ἐν τῇ πατρίδι δυνάμεων καὶ Πρόεδρος τοῦ αὐτῆς Βουλευτηρίου », ἔσπευσε νὰ ἐπιτύχη παρὰ τοῦ ἐν Πελοποννήσῳ Δημητρίου Ὑψηλάντου (31 Αὐγούστου 1821) δίπλωμα διορισμοῦ του ὡς « Πληρεξουσίου Ἀρχιστρατήγου τῆς Σάμου ». Οὕτω ἡ ἐν Σάμῳ ἐξουσία του εἶχε δυαδικὸν χαρακτῆρα. Ἀφ' ἐνὸς ἐπήγαγεν ἐκ τῆς βουλήσεως τοῦ Ἀλεξάνδρου Ὑψηλάντου ἀσκῶντος βίαιον τῶν ἀρχῶν τῆς Φιλικῆς Ἐταιρείας καὶ ὑπὸ τὴν ἰδιότητα τοῦ Ἐπιτρόπου τῆς Ἀνωτάτης Ἀρχῆς ἀπάσας τὰς ἐξουσίας ἀνὰ τὴν ἐπαναστατημένην Ἑλλάδα, ἀφ' ἑτέρου καθιεροῦτο ἐπαναστατικῶς δικαίῳ διὰ τῆς ταυτοχρόνου διὰ τῆς ἐπαναστάσεως καταλύσεως τῆς ἐξουσίας τῶν Τούρκων καὶ ἐκείνης τῶν προκρίτων καὶ περιεβάλλετο τὸ δημοκρατικὸν χρῆμα τῆς λαϊκῆς ἐτυμηγορίας διὰ τῆς συγκλήσεως λαϊκῆς συνελεύσεως καὶ ἐφαρμογῆς πολιτεύματος ψηφισθέντος ὑπὸ ταύτης. Τὰ δύο αὐτὰ ἐφαίνοντο ἐκ πρώτης ὄψεως ἀσυμβίβαστα. Ἐν τούτοις, ἡ αὐτὴ περίπου κατάστασις θὰ ἐδημιουργεῖτο καὶ ἄλλαχοῦ τῆς Ἑλλάδος, ἰδιαιτέρως εἰς τὴν Πελοπόννησον ὑπὸ τοῦ Δημ. Ὑψηλάντου, ἂν δὲν ἀπετύγγανον τὰ σχέδια τούτου διὰ τῆς ἀντιδράσεως τῶν προκρίτων. Ἐξ ἄλλου, ἡ ἐπιτυχὴς ἀπόκρουσις τῆς τουρκικῆς ἐπιθέσεως κατὰ τῆς Σάμου ὑπὸ τοῦ Λυκούργου κατὰ τὰς ἀρχὰς Ἰουλίου 1821, ἠὔξησε τὸ γόητρόν του καὶ ἐμείωσε τὴν σημασίαν τοῦ νομίμου ἢ μὴ τῆς ἐξουσιοδοτήσεως πρὸς ἀνάληψιν ἐξουσίας ἐκ μέρους τοῦ Ὑψηλάντου. Ἡ δὲ ἀκο-

1. Κατὰ τὸν Ἐπ. Σταματιάδην (ἔ.ἀ., σ. 128) τὸ πολιτικὸν σύστημα τῆς Σάμου ὁ Λυκοῦργος συνέταξε « κατὰ μίμησιν βεβαίως τοῦ ἐν Δακίᾳ τότε ὑπάρχοντος ». Ἐὰν οὕτω ὑπονοεῖται ὅτι ἀντέγραψεν ἢ ἐμιμήθη τὸ πολιτικὸν καθεστῶς τῶν ἡγεμονιῶν τῆς Μολδοβλαχίας, τοῦτο δὲν εἶναι ἀκριβές. Διότι οἱ δύο ἡγεμόνες τῆς Δακίας διωρίζοντο ὑπὸ τοῦ Σουλτάνου καὶ καθηροῦντο αὐθαίρετως παρὰ τὴν σκιώδη προστασίαν τῆς Ρωσίας, οὐδεμία δὲ πραγματικὴ λαϊκὴ συμμετοχὴ διὰ συνελεύσεως κ.λ.π. ὑπῆρχε.

λουθήσασα συντριβὴ τῆς Φιλικῆς Ἐταιρείας ἐν Μολδοβλαχίᾳ καὶ ἡ ἐκμηδένισις τοῦ Ὑψηλάντου ἐν Πελοποννήσῳ ὑπὸ τῶν προκρίτων, συνετέλεσαν νὰ παραμερισθῇ καὶ νὰ τεθῇ ὑπὸ ἄγνοιαν καὶ ὑπ' αὐτοῦ τοῦ Λυκούργου ἡ ἰδιότης τοῦ « πληρεξουσίου καὶ τοποτηρητοῦ τῆς Ἀνωτάτης Ἀρχῆς », ὥστε νὰ προβάλλεται τοῦ λοιποῦ ἡ ἐν Σάμῳ ἐξουσία του ὡς πηγάζουσα ἐκ τῆς λαϊκῆς θελήσεως βάσει τῶν διατάξεων τοῦ ὑπὸ λαϊκῆς συνελεύσεως ψηφισθέντος πολιτεύματος.

Τὸ ὑπὸ τοῦ Λυκούργου ἐγκαθιδρυθὲν εἰς τὴν Σάμον πολιτικὸν σύστημα ἐλειτούργησεν ἀπροσκόπτως μέχρις Ἰουνίου 1822. Κατὰ τὴν ἐποχὴν αὐτὴν ἡ ἀτυχὴς ἐκστρατεία τῆς Χίου καὶ αἱ δραματικαὶ συνέπειαι διὰ τὴν νῆσον αὐτὴν ἐκλόνισαν τὴν θέσιν τοῦ Λυκούργου. Οἱ πρόκριτοι ἀνεθάρρουν, ἐσημειώθησαν πολλαὶ ταραχαί, ἀπεσταλμένοι δὲ τῶν προκρίτων εἰς Πελοπόννησον ἐζήτουν τὴν κατάργησιν τοῦ συστήματος αὐτοῦ καὶ τὴν ἐγκαθίδρυσιν διοικήσεως βάσει τῶν ἀρχῶν τοῦ πολιτεύματος τῆς Ἐπιδαύρου. Πράγματι, ἡ Ἑλληνικὴ κυβέρνησις ἀπέστειλεν εἰς Σάμον τὸν Κυριάκον Μόραλην, ὁ ὁποῖος, περιηγηθεὶς τὴν ὕπαιθρον καὶ υποθάλασας ἐντέχνως ταραχάς, κατώρθωσε μὲ τὴν βοήθειαν καὶ ναυτικῆς δυνάμεως ἐκ Ψαρῶν νὰ ἀνατρέψῃ τὸν Λυκούργον καὶ νὰ ἐγκαθιδρυθῇ ὡς Ἐπαρχος. Συγκαλέσας συνέλευσιν μὲ τὴν πρωτοβουλίαν τοῦ κόμματος τῶν Καλικατζάρων, κατέλυσε διὰ πράξεως ταύτης τὸ ἰσχυρὸν πολίτευμα καὶ συνέστησεν ἄλλο « κατὰ τὸ πνεῦμα τοῦ πολιτεύματος τῆς Ἑλλάδος », βάσει τοῦ ὁποῖου ἡ διακυβέρνησις ἀντίθετο εἰς συμβούλιον ἐξ ὀκτὼ ὑπουργῶν. Ἐκ τούτων, τρεῖς θὰ ἤσκουν τὴν πολιτικὴν διοίκησιν, εἰς « λιμενάρχης καὶ ντουγανιέρης », εἰς « φροντιστῆς τῆς οἰκονομίας » καὶ εἰς « γραμματεὺς τῆς ἐπαρχίας ». Εἰς τὰ χωρία ὑπὸ τῶν φροντιστῶν καὶ τοῦ λιμεναρχοῦ διορίζοντο « ἐπίτροποι », θὰ ἐξελέγοντο δὲ καὶ δύο ἔφοροι διὰ τὰς τοπικὰς ὑποθέσεις καὶ διαφοράς. Ἡ δικαιοσύνη θὰ ἤσκειτο ὑπὸ « κριτῶν ὁμοῦ μετὰ τοῦ ἐπαρχοῦ », ὁ ὁποῖος ἐτίθετο ἐπὶ κεφαλῆς τῆς ὅλης διοικήσεως, διοριζόμενος ὑπὸ τῆς Ἑλληνικῆς κυβερνήσεως. Προβλέπετο καὶ ἡ ἀποστολὴ « ἀρμοστῶν » πρὸς πλήρη ὀργάνωσιν τῆς διοικήσεως. Γενικῶς διὰ τοῦ συστήματος τούτου αἱ ἐξουσίαι παρεδίδοντο εἰς τοὺς προκρίτους, ἐκ τῆς τάξεως τῶν ὁποίων θὰ ἐπελέγοντο τὰ ἀνώτατα ὄργανα τῆς διοικήσεως ὑπὸ τῆς κεντρικῆς ἑλληνικῆς κυβερνήσεως, ἡ ὁποία κατὰ τὴν ἐποχὴν αὐτὴν ἦτο ἐπίσης εἰς χεῖρας τῆς τάξεως τῶν προκρίτων. Ὡς ἐκ τούτου εἶχε χαρακτῆρα μᾶλλον ὀλιγαρχικὸν καὶ συγκεντρωτικόν, λόγῳ ὅμως τῶν τοπικῶν περιστάσεων καὶ τοῦ λίαν ἀπομακρυσμένου ἐκ τοῦ κέντρου, ἀφίνεν ἱκανὴν αὐτοτέλειαν ἐντὸς τοῦ πλαισίου τῆς ἑλληνικῆς Πολιτείας.

Λαϊκαὶ ἐξεγέρσεις ὑποκινούμεναι ὑπὸ τῆς μερίδος τῶν Καρμανιόλων ἐσημειώθησαν ἀνὰ τὴν νῆσον, ἀπειλοῦσαι τὴν συντριβὴν τῆς ἐπαναστάσεως συνελεῖα τῆς ἐσωτερικῆς διαμάχης. Ὡς ἐκ τούτου, κατὰ τὰ τέλη Νοεμβρίου 1822 ἡ κεντρικὴ κυβέρνησις ἀπέστειλεν εἰς τὴν νῆσον ἀρμοστὰς ὁμοῦ μετὰ

τοῦ Λυκούργου, ὃ ὁποῖος εἶχε μεταβῆ εἰς Πελοπόννησον πρὸς λογοδοσίαν διὰ τὴν ἐκστρατείαν τῆς Χίου. Ἄλλ' οἱ Καρμανιόλοι μετὰ τὴν ἐπάνοδον τοῦ Λυκούργου ἀνεθάρρησαν καὶ διὰ σειρᾶς ἐξεγέρσεων ἐπεκράτησαν ἐκ νέου ἀνὰ τὴν νῆσον. Ἡ συνελθοῦσα κατὰ Δεκέμβριον τοῦ 1822 συνέλευσις κατήργησε τὸ ἐγκαθιδρυθὲν ὑπὸ τοῦ Μόραλη πολίτευμα καὶ ἀνέθεσεν ἐπὶ τρίμηνον τὰς κυβερνητικὰς ἐξουσίας εἰς τριμελῆ ἐπιτροπὴν μετ' ἐκλογῆς ἐφόρων εἰς τὰ χωρία ὑπὸ τοῦ λαοῦ, ἑνὸς ἀρχηγοῦ τῶν ὄπλων καὶ ἑνὸς καπιτάνιου εἰς ἕκαστον χωρίον. Πάντα ταῦτα δὲν εἶχον σκοπὸν ἢ νὰ παρασκευάσουν τὴν ἐκ νέου ἐγκαθίδρυσιν τοῦ Λυκούργου. Ὁ Μόραλης ἐγκατέλειψε τὴν νῆσον καὶ τὴν 19 Δεκεμβρίου 1822 νέα συνέλευσις ἀνεκήρυξε τὸν Λυκούργον « Κυρίαρχον τῆς πατρίδος καὶ Γενικὸν Διοικητὴν μετὰ πλήρους ἐξουσιοδοτήσεως ἀσκήσεως τῆς ἐξουσίας ». Ὁ Λυκούργος βαθμηδὸν διὰ σειρᾶς μέτρων ἐπικυρουμένων ὑπὸ τῆς λαϊκῆς συνελεύσεως ἐπανέφερε τὸ ὑπ' αὐτοῦ ἐγκαθιδρυθὲν πολίτευμα καὶ μάλιστα μετ' ἀσκήσεως ὑπ' αὐτοῦ εὐρυτέρων ἐξουσιῶν, ἀφοῦ διὰ πράξεως τῆς συνελεύσεως ἐλάμβανε « πᾶσαν πληρεξουσιότητα τοῦ ἐνεργεῖν καὶ πράττειν ὅλα τὰ συμφέροντα καὶ σωτήρια εἰς αὐτὴν τὴν πατρίδα ». Ἡ Ἑλληνικὴ κυβέρνησις ἐν ἀρχῇ ἠθέλησε νὰ ἀντιδράσῃ ἐνεργῶς πρὸς βιαίαν κατάλυσιν ἑνὸς συστήματος, τὸ ὁποῖον οὐσιαστικῶς ἀπετέλει κεχωρισμένην πολιτείαν ἐκτὸς τῶν κόλπων τῆς ἐλευθέρου Ἑλλάδος, διετάχθη μάλιστα μοῖρα τοῦ ψαριανοῦ στόλου πρὸς ἀποκλεισμὸν τῆς νήσου. Ἄλλ' εὐρέθη ἐν πλήρει ἀδυναμίᾳ ἐπιβολῆς ἀποτελεσματικῶν μέτρων καὶ τελικῶς ἀνεγνώρισε τὰ τετελεσμένα γεγονότα. Ὁ καταστατικὸς αὐτὸς χάρτης τῆς Σάμου, συμπληρούμενος ἑκάστοτε διὰ πράξεως τῆς συγκαλουμένης συνελεύσεως, παρέμεινεν ἐν ἰσχύι μέχρι τοῦ 1828 καὶ ἀπὸ τοῦ 1830 μέχρι τοῦ 1834, ἀσκοῦντος πάντοτε τὰς ἐξουσίας τοῦ Λογοθέτου διὰ λαϊκῆς ἐντολῆς, παρεχομένης ὑπὸ τῶν συγκαλουμένων συνελεύσεων¹.

Οὕτω ἡ Σάμος εἶναι ἡ μόνη περιοχὴ τῆς ἐπαναστατημένης Ἑλλάδος, ἡ ὁποία ἐκυβερνᾶτο ὑπὸ ἴδιον πολίτευμα ἐν πλήρει σχεδὸν αὐτοτελείᾳ καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τῆς ἐπαναστάσεως καὶ μετὰ ταύτην. Τὸ πολίτευμα τοῦτο, ἐγκαθιδρυθὲν δικτατορικὴν ἐξουσίαν πηγάζουσαν ἐκ τῆς λαϊκῆς θελήσεως, διαδηλουμένης δι' ἑτησίαις συνελεύσεως καὶ ἐγκαταλείπουσαν τὴν τοπι-

1. Τὸ ἔτος 1828 ὁ Καποδίστριας ἀπέστειλεν ὡς Ἐκτακτὸν Ἐπίτροπον εἰς Σάμον τὸν Ἰω. Κωλέττην, ἐνῶ ὁ Λυκούργος, κληθεὶς εἰς Ναύπλιον, διωρίσθη ἔκτακτος ἐπίτροπος Λακωνίας καὶ κάτω Μεσσηνίας. Ἄλλὰ τὸ ἔτος 1830 ἐσημειώθη καὶ πάλιν μεγάλη ἀναταραχὴ εἰς τὴν Σάμον λόγῳ ἐξαιρέσεώς της ἐκ τοῦ Ἑλληνικοῦ κράτους διὰ τοῦ Πρωτοκόλλου τοῦ Λονδίνου τοῦ 1830. Τότε ἔλαβε παρὰ τοῦ Καποδίστρια τὴν ἄδειαν ὁ Λυκούργος νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς Σάμον πρὸς ἐπανασύστασιν τοπικῆς προσωρινῆς διοικήσεως κατὰ τὸ παλαιὸν τοῦ σύστημα καὶ ὀργάνωσιν ἀγῶνος διὰ τὴν ἔνωσιν τῆς Σάμου μετὰ τῆς Ἑλλάδος. Τὸ σύστημα τοῦτο ἔπαυσεν ὑφιστάμενον τὸ ἔτος 1834, λόγῳ ἀνακηρύξεως τῆς Σάμου ἡγεμονίας ὑπὸ τὴν κυριαρχίαν τοῦ Σουλτάνου.

κὴν διοίκησιν εἰς αἰρετὰ ὄργανα, εἶχεν, ὡς ἐλέχθη, τὴν πρώτην ἀρχὴν εἰς τὰς ἀρχὰς καὶ βλέψεις τῆς Φιλικῆς Ἐταιρείας καὶ τοῦ ἀρχηγοῦ της, ἀλλὰ καθιερώθη ἐπαναστατικῶ δικαίῳ καὶ ἐστερεώθη ἀφ' ἑνὸς λόγῳ τῶν τοπικῶν συνθηκῶν καὶ ἀφ' ἑτέρου λόγῳ ἀδυναμίας τῆς κεντρικῆς κυβερνήσεως νὰ ἐπιβάλη τὴν συγκεντρωτικὴν ἐξουσίαν της. Τὸ πολίτευμα τοῦτο τῆς Σάμου δὲν συνεβιβάζετο ἀπολύτως πρὸς θεμελιώδεις ἀρχὰς τοῦ πολιτεύματος τῆς Ἐπιδαύρου, περιορίζοντος τὰς βάσει τοπικῶν πολιτευμάτων περιφερειακὰς ἀρχὰς εἰς ἀσκησιν διοικητικῆς ἐξουσίας ὑπὸ τὴν ἄμεσον ἐντολὴν καὶ ἐποπτείαν τῆς κεντρικῆς ἀρχῆς, ἦτο δὲ ἐξ ὀλοκλήρου ἀντίθετον πρὸς τὰς ἀποφάσεις τῆς ἐν Ἄστρει Β' Ἐθνικῆς συνελεύσεως, ἡ ὁποία διὰ τοῦ ψηφίσματος τῆς 30 Μαρτίου 1823 κατήργησε τὰ ὑφιστάμενα τοπικά πολιτεύματα καὶ καθιέρωσεν ἐνιαίαν διοίκησιν τῶν ἐπαρχιῶν. Ὅμως ὄχι μόνον ἐγένετο ἀνεκτὸν τὸ ἀποκεντρωτικὸν αὐτὸ πλήρως αὐτοτελείας καὶ σχεδὸν ἄνευ οὐδεμιᾶς ἐκ τοῦ κέντρου ἐξαρτήσεως πολιτειακὸν σύστημα, ἀλλ' οἱ ἀντιπρόσωποι (παραστάται) τῆς Σάμου ἐγένοντο δεκτοὶ καὶ μετεῖχον εἰς τὰς ἐθνοσυνελεύσεις καὶ τὰς Βουλὰς τῆς Ἑλλάδος.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Δ'

ΠΡΟΠΑΡΑΣΚΕΥΑΙ ΕΘΝΙΚΗΣ ΣΥΝΕΛΕΥΣΕΩΣ ΚΑΙ ΑΝΑΣΥΣΤΑΣΙΣ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΙΑΚΗΣ ΓΕΡΟΥΣΙΑΣ

1. Η ΠΑΡΑΤΑΣΙΣ ΤΗΣ ΓΕΡΟΥΣΙΑΣ ΤΩΝ ΚΑΛΤΕΤΖΩΝ

Ἐνῶ ἐφαίνεται ὠριμάσασα ἡ ἰδέα τῆς ταχυτάτης συγκλήσεως ἐθνικῆς συνελεύσεως καὶ πάντες ἀπέβλεπον πρὸς τὴν διὰ ταύτης θέσπισιν ἐνιαίου πολιτικοῦ συστήματος ὡς μόνην σανίδα σωτηρίας τοῦ ἀγωνιζομένου ἔθνους, ἐγεννῶντο προβλήματα, τῶν ὁποίων ἡ λύσις ἦτο λίαν δυσχερής. Ὑπὸ ποίου ἢ ποίων θὰ συνεκαλεῖτο ἡ ἐθνικὴ συνέλευσις, ἀφοῦ δὲν ὑπῆρχεν Ἀρχὴ ἀνεγνωρισμένη ὑφ' ὅλων, δίσταντο δὲ πρὸς ἀλλήλους καὶ πολλάκις εἰς οὐδεμίαν ἤρχοντο ἐπαφὴν οἱ διεκδικοῦντες τὴν ἀρμοδιότητα ταύτην; Ποῖος θὰ ἦτο ὁ τύπος τῆς συγκλήσεως καὶ πῶς θὰ διεγράφετο ὁ σκοπὸς ταύτης, ἀφοῦ οὐδὲν ἕως τότε ὑπῆρχε προηγούμενον, οἱ δὲ πρόθυμοι νὰ ἀναλάβουν τοιαύτην πρωτοβουλίαν διεφώνουν πρὸς ἀλλήλους; Ποῦ θὰ συνεκαλεῖτο τελικῶς ἡ ἐθνικὴ συνέλευσις, δεδομένου ὅτι ὑπῆρχον ἤδη πολλαὶ διστάμεναι γνώμαι καὶ οἱ ὑποστηρίζοντες τὴν μίαν ἢ τὴν ἄλλην τοποθεσίαν ὡς ἔδραν ἀπέβλεπον κυρίως εἰς τὴν πλεον πρόσφορον πρὸς ἐπικράτησιν τῶν ἀπόψεών των;

Παρὰ τὰς δισταμένας ἐπὶ τοῦ θέματος τούτου γνώμας, πρέπει νὰ θεω-

ρήσωμεν βάσει τῶν ἠλεγμένων ἱστορικῶν πηγῶν ὡς βέβαιον ὅτι τὴν πρωτοβουλίαν τῆς συγκλήσεως ἐθνικῆς συνελεύσεως ἔλαβεν ὁ Δημ. Ὑψηλάντης. Ἀπογοητευμένος ἐκ τῆς διαστάσεως μετὰ τῶν προκρίτων τῆς Πελοποννήσου, καταπολεμούμενος ἀπροκαλύπτως πλέον ὑπὸ τοῦ Μαυροκορδάτου, τοῦ Νέγρη καὶ τῶν λοιπῶν ἰθύνόντων τὰ τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος, ἀπογυμνούμενος δὲ βαθμηδὸν καὶ τῆς αἴγλης τοῦ «Γενικοῦ πληρεξουσίου τῆς Ὑπερτάτης Ἀρχῆς», ἀφ' ὅτου διεσπάρη ἡ εἶδησις τοῦ οἰκτροῦ ναυαγίου τῶν ἐν Μολδαβίᾳ ἐπιχειρήσεων τῆς Φιλικῆς Ἐταιρείας καὶ τῆς παραδόσεως τοῦ ἀδελφοῦ του εἰς τοὺς Αὐστριακούς, ὁ Δημ. Ὑψηλάντης ἐστράφη πρὸς τὴν ἀρχὴν τῆς λαϊκῆς κυριαρχίας, ἐπιδιώκων ἐκεῖθεν νὰ ἀντλήσῃ τὴν δύναμιν τῆς ἐξουσίας. Ἦδη ἀπὸ τοῦ Σεπτεμβρίου τοῦ 1821 ἀπηύθυνε πρὸς τὰ στρατόπεδα, τὰς νήσους καὶ τὰς πόλεις ἐπιστολάς καὶ προκηρύξεις, διὰ τῶν ὁποίων ἐκάλεε τὸν λαὸν νὰ ἀποστείλῃ ἀντιπροσώπους, ἵνα ληφθοῦν ἀπὸ κοινοῦ ἀποφάσεις περὶ τῆς ἐνδεδειγμένης κοινῆς πορείας τοῦ ἔθνους. Ἀλλὰ καὶ οἱ πρόκριτοι τῆς Πελοποννήσου ἤρξαντο νὰ διεξάγουν συνεννοήσεις μεταξύ των, ὡς καὶ μετὰ τῶν προκρίτων τῶν νήσων καὶ τῶν ἡγετῶν τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος πρὸς σύγκλησιν συνελεύσεως, χωρὶς ὅμως νὰ καταλήγουν εἰς θετικὰ ἀποτελέσματα¹.

Οἱ ἀποκρούοντες οἵανδήποτε πρωτοβουλίαν τοῦ Ὑψηλάντου πρόκριτοι τῆς Πελοποννήσου εὐρέθησαν εἰς δυσχερῆ θέσιν μετὰ τὴν κατά τὴν 23 Σεπτεμβρίου 1821 ἀπελευθέρωσιν τῆς Τριπόλεως. Πράγματι, κατὰ τὴν πρᾶξιν τῶν Καλιττιζῶν ἡ διὰ ταύτης συσταθεῖσα Πελοποννησιακὴ Γερουσία ὄφειλε νὰ παύσῃ ὑφισταμένη μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς Τριπόλεως καὶ ἐπομένως ἔπρεπε νὰ συγκληθῇ ἀμέσως εἴτε νέα συνέλευσις πρὸς ψήφισιν νέας Πελοποννησιακῆς διοικήσεως, εἴτε γενικὴ συνέλευσις πρὸς σύνταξιν καὶ κύρωσιν πανελληνίου πολιτεύματος. Ὁ Ὑψηλάντης, ὁ ὁποῖος διетήρει πῶς τὸ γόητρόν του εἰς τὸ στράτευμα, ἰδίως μετὰ τὴν λαμπρὰν καὶ καθ' ὅλα ἄμεμπτον δρᾶσίν του κατὰ τὴν πολιορκίαν καὶ τὴν ἄλωσιν τῆς Τριπόλεως, ὑπεστήριξεν ὅτι ἔπαυσε μετὰ τὴν 23 Σεπτεμβρίου ὑφισταμένη οἵανδήποτε Πελοποννησιακὴ ἀρχή, τὴν ὁποίαν ἄλλωστε ἀπὸ πολλοῦ δὲν ἀνεγνώριζεν οὗτος, ἀλλὰ καὶ ἡ ὁποία κατηγορεῖτο ἤδη αὐτομάτως βάσει αὐτῆς τῆς ἰδρυτικῆς τῆς πράξεως. Οἱ πρόκριτοι δὲν ἐφαίνοντο διαφωνοῦντες ὡς πρὸς τὴν σύγκλησιν τῆς Συνελεύσεως, ἐπεθύμουν ὅμως νὰ παραταθῇ ἐπὶ τινα χρόνον

1. Πρέπει νὰ ληφθῇ ὑπ' ὄψιν ὅτι τὰς πλείστας τῶν συνεννοήσεων αὐτῶν, ὡς καὶ τὰ περὶ ἀνταλλαγῆς ἐγγράφων, διασπορᾶς προκηρύξεων κ.λ.π., γνωρίζομεν οὐχὶ ἐξ ἀρχαίων πηγῶν, ἀλλ' ἐκ πληροφοριῶν τῶν ἀπομνημονευματογράφων καὶ ἱστορικῶν τῆς ἐπαναστάσεως. Διότι ἐγγράφα καὶ προκηρύξεις τῆς ἐποχῆς αὐτῆς, ἐλλείψαν προσιτῆς τυπογραφίας, συνετάσσοντο διὰ χειρός, κατὰ μέγα μέρος δ' ἀπωλέσθησαν κατὰ τὰς μετέπειτα περιπετείας τῆς ἐπαναστάσεως.

ἢ ἰσχὺς τῆς ὑφισταμένης Πελοποννησιακῆς Γερουσίας, ἵνα δοθῆ εἰς αὐτοὺς καιρὸς πρὸς διεξαγωγὴν συνεννοήσεων μετὰ τῶν ἄλλων περιφερειῶν, ἴσως δὲ καὶ πρὸς σύναψιν προκαταρκτικῶν συμφωνιῶν περὶ κοινῆς πορείας κατὰ τὰς συζητήσεις τῆς Συνελεύσεως. Εἶναι ἐπίσης πιθανὸν ὅτι ἀπέβλεπον εἰς τὸν διορισμὸν ἀντιπροσώπων διὰ τὴν Ἐθνικὴν Συνέλευσιν ὑπὸ τῆς διὰ τῶν πράξεων τῶν Καλτετζῶν λειτουργούσης Πελοποννησιακῆς Γερουσίας, ὅποτε δὲ ἐπρόκειτο περὶ αὐτῶν τῶν ἰδίων.

Μία τοιαύτη παράτασις τῆς ἰσχύος τῆς Πελοποννησιακῆς Γερουσίας, παρὰ τὴν ἰδρυτικὴν πράξιν τῶν Καλτετζῶν, δὲν ἦτο δυνατόν νὰ αἰτιολογηθῆ, παρὰ μόνον ἐξ ἀναποδράστου ἀνάγκης ὑπάρξεως κατευθυντηρίου ἐξουσίας πρὸς διεξαγωγὴν τῶν πολεμικῶν ἐπιχειρήσεων διὰ τὴν ἐλευθερίαν τοῦ Ἐθνους. Καὶ διὰ τοιαύτην αἰτιολογίαν ἄλλοι δὲν ἦσαν ἀρμόδιοι πλὴν τῶν διεξαγόντων τὰς ἐν Πελοποννήσῳ ἐπιχειρήσεις πολεμικῶν ἀρχηγῶν. Πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον ἐχρησιμοποιήθησαν λίαν ἐπιτηδείως οἱ συντελεσταὶ τοῦ θριάμβου τῆς ἀλώσεως τῆς Τριπόλεως, πλὴν βεβαίως τοῦ Ὑψηλάντου, διαφωνοῦντος καὶ μὴ ἔχοντος ἄλλωστε οὔτε μετὰσχει εἰς τὴν συνέλευσιν τῶν Καλτετζῶν, οὔτε ἀναγνωρίσει τὰς ἀποφάσεις της. Οὕτω, τὴν 30 Σεπτεμβρίου οἱ πολεμικοὶ ἀρχηγοὶ Θ. Κολοκοτρώνης, Κ. Μαυρομιχάλης, Π. Γιατρᾶκος καὶ Ἄν. Παπαγιαννόπουλος (Δεληγιάννης) συνελθόντες ἐν Τριπόλει ὑπέγραψαν τὸ ἀκόλουθον συμφωνητικόν :

« Διὰ τοῦ παρόντος γίνεται δῆλον ὅτι ἐπειδὴ καὶ ἡ προθεσμία τοῦ ἐν Καλτετζαῖς γενομένου συστήματος ἐτελείωσε καὶ ἀπαιτεῖται γενικὴ συνέλευσις εἰς ἀποκατάστασιν γενικοῦ συστήματος καὶ δυσκολεύεται αὕτη πρὸς τὸ παρόν, ἡμεῖς οἱ παρευρεθέντες ἤδη ἐδῶ ὑπογεγραμμένοι, συναθροισθέντες καὶ συσχεφθέντες κοινῇ ἡμῶν γνώμῃ καὶ συμφώνῳ ἀποφάσει ἀπάντων, ἐπικυροῦμεν τὸ ἐν Καλτετζαῖς γενόμενον σύστημα, ἵνα ἐπικρατήσῃ ἡ ἰδία Γερουσία καὶ οἱ ἐκλεχθέντες γερουσιασταί, ἄχρι τῆς πληρεστάτης γενικῆς συνελεύσεως Πελοποννήσου, ἵνα παρευρίσκωνται, καθ' ἃ καὶ ἐν τῷ προλαβόντι διαστήματι, διοικοῦντες καὶ οἰκονομοῦντες πᾶν ὅ,τι συντείνει εἰς τὴν τῆς πατρίδος εὐταξίαν. Καὶ ἐγένετο τὸ παρόν, καὶ ἐπεδόθη αὐτοῖς ἐνυπόγραφον, ἀποδεικτικὸν καὶ ἐπικυρωτικὸν ἡμῶν γράμμα. 1821 Σεπτεμβρίου 30. Τριπολιτζᾶ. Θεόδωρος Κολοκοτρώνης. Κυριακούλης Μαυρομιχάλης. Παναγιώτης Γιατρᾶκος. Ἀναγνώστης Παπαγιαννόπουλος »¹.

Τὸ συμφωνητικὸν αὐτὸ δύναται νὰ χαρακτηρισθῆ ὡς μᾶλλον δικτατορικοῦ χαρακτῆρος, ἐπιβολῆς ἀποφάσεων ληφθεισῶν ὑπὸ στρατιωτικῶν ἐκ πολεμικῆς ἀνάγκης. Ἐν πάσῃ περιπτώσει, ἔστερεῖτο πάσης νομικῆς ἰσχύος. Διότι θεσμὸς τεθεὶς εἰς ἐφαρμογὴν διὰ πράξεως συνελεύσεως ὀριζούσης

1. Ἀνευρίσκεται ἐν τῇ συλλογῇ Ἰ. Γενναδίου καὶ ἐδημοσιεύθη ὑπὸ Δ. Πετρᾶκου, ἔ.ἀ., σ. 254.

κατηγορηματικῶς καὶ τὴν διάρκειαν τῆς ἰσχύος τούτου, δὲν ἦτο ἐπιτρεπτέον νὰ διατηρηθῇ ἢ νὰ ὑποστῇ βασικὴν τινα μεταβολὴν εἰ μὴ διὰ νέας πράξεως τῆς αὐτῆς ἢ ἄλλης συνελεύσεως. Ἐξ ἄλλου, ὁ Δημ. Ὑψηλάντης ἦτο ἤδη πολεμικὸς ἀρχηγὸς ἐν Πελοποννήσῳ, ἐπιβληθεὶς ἤδη δι' ἰδίων λαμπρῶν πολεμικῶν πράξεων καὶ ἀξιῶν εἰς τὴν ἀρχιστρατηγίαν, ἐν πάσῃ δὲ περιπτώσει χαίρων τῆς ἐμπιστοσύνης τοῦ μεγαλυτέρου μέρους τῶν Πελοποννησιακῶν στρατευμάτων. Ἐπομένως ἡ διαφωνία του ὡς πρὸς τὴν παράτασιν τῆς ἰσχύος τῆς Πελοποννησιακῆς Γερουσίας ἐμείωνε τὴν σημασίαν καὶ αὐτῆς τῆς ἀποφάσεως τῶν πολεμικῶν ἀρχηγῶν.

2. Η ΚΑΤΑ ΤΩΝ ΠΡΟΚΡΙΤΩΝ ΠΡΟΚΗΡΥΞΙΣ ΤΟΥ ΥΨΗΛΑΝΤΟΥ

Ὁ Ὑψηλάντης κατελήφθη ὑπὸ ὀργῆς διὰ τὴν ἄνευ συγκαταθέσεώς του ἐνέργειαν αὐτὴν, εἰς τὴν ὁποίαν μάλιστα εἶχε μετέσχει καὶ ὁ θεωρούμενος ὡς ἀντίπαλος τῶν προκρίτων καὶ προσκείμενος εἰς αὐτὸν Θ. Κολοκοτρώνης. Οὐσιαστικῶς διὰ τῆς συμφωνίας αὐτῆς δὲν ἐγένετο ἄλλο ἢ νὰ παραταθῇ καὶ μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Τριπόλεως ἐπ' ἀόριστον ἡ ἐξουσία τῶν προεστώτων εἰς τὴν Πελοπόννησον. Φαίνεται ὅτι ὑπὸ τὸ κράτος τῆς ὀργῆς, ὀλίγας ἡμέρας ἔπειτα, τὴν 6 Ὀκτωβρίου, συνέταξε καὶ ἀπηύθυνε πρὸς τὸν λαὸν τῆς Πελοποννήσου δριμυτάτην προκήρυξιν, εἰς τὴν ὁποίαν ἐπιτίθεται ἀπροκαλύπτως πλέον κατὰ τῶν προκρίτων, μεταχειριζόμενος ὀξυτάτην φρασολογίαν καὶ ζητῶν τὴν σύγκλησιν τοπικῆς συνελεύσεως πρὸς λῆψιν κοινῶν ἀποφάσεων ἐπὶ τοῦ νέου πολιτικοῦ καθεστῶτος. Τὸ κείμενον τῆς διακηρύξεως αὐτῆς εἶναι τὸ μόνον διασωθὲν ἐκ τῶν κατὰ τὴν ἐποχὴν αὐτὴν διασπαρεισῶν ὑπὸ τοῦ Ὑψηλάντου καὶ τοῦτο διεσώθη εἰς ξένας γλώσσας, ἐκ τῶν ὁποίων μεταφέρεται εἰς τὴν ἑλληνικὴν, ἔχει δὲ οὕτω¹:

1. Οὐδαμοῦ ἀνευρέθη τὸ πρωτότυπον, ἀλλὰ κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην περιέπεσαν εἰς χεῖρας ξένων καὶ ἐδημοσιεύθη εἰς ξένα ἔργα. Ἐδημοσιεύθη τὸ πρῶτον ὑπὸ τοῦ ποιητοῦ καὶ συγγραφέως Ἀλ. Σούτσου εἰς τὸ γαλλιστὶ ἐκδοθὲν ἔργον του περὶ τῆς ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως (ὁ Σούτσος κατὰ τὴν ἐποχὴν αὐτὴν εὕρισκετο ἐν Ἑλλάδι): A l. S o u t z o, Histoire de la révolution grecque, Paris 1829, σ. 121 κ.έ. Καὶ ὁ Γόρδων εὕρισκετο ἐπίσης εἰς τὰ στρατόπεδα τῆς Πελοποννήσου κατὰ τὴν ἐποχὴν αὐτὴν καὶ ἦτο δυνατόν νὰ προμηθευθῇ τοῦτο ἐκ πρώτης χειρός: T h. G o r d o n, History of the Greek revolution, τ. Α' (1832). Οἱ λοιποὶ ξένοι ἱστορικοὶ πιθανώτατα παρέλαβον τὸ κείμενον καὶ μετέφερον εἰς τὴν γερμανικὴν ἐκ τῶν ἔργων τῶν ἀνωτέρω: Z i n k e i s e n, I. Beilage zum sechsten Capitel des ersten Buches, v. III, σ. 379. — P r o k e s c h - O s t e n, Geschichte des Abfalls der Griechen... 1867, III, σ. 247. Μετεφέρθησαν αὐτοῦσια ὑπὸ Π ε τ ρ α κ ά κ ο υ, ἔ.ἀ., σ. 264 κ.έ. Ἡ μετάφρασις γίνεται ἐκ τοῦ γαλλικοῦ, ὡς τοῦ ἀρχαιοτέρου δημοσιευθέντος

« Προκήρυξις τοῦ Δημητρίου Ὑψηλάντου συγκαλοῦντος Ἐθνικὴν Συνέλευσιν. Πολῖται τῆς Πελοποννήσου, Κληρικοὶ καὶ λαϊκοί, νέοι καὶ γέροντες, στρατιῶται, κάτοικοι πάσης τάξεως καὶ πάσης ἡλικίας! Ἐπέστη ὁ καιρὸς νὰ συνέλθῃτε ἐδῶ εἰς τὴν Τριπολιτσᾶν διὰ νὰ δώσετε τὴν γενικὴν γνώμη σας ἐπὶ τῶν δικαιωμάτων καὶ τῶν ἀναγκῶν τῆς πατρίδος σας. Ἐγώ, ὁ Δημήτριος Ὑψηλάντης, προσῆλθον νὰ πολεμήσω διὰ τὴν ἐλευθερίαν σας. ἤλθον διὰ νὰ ὑπερασπίσω τὰ δικαιώματά σας, τὴν τιμὴν σας, τὴν ζωὴν σας καὶ τὰ ὑπάρχοντά σας ἤλθον διὰ νὰ σᾶς δώσω νόμους δικαίους καὶ δικαστήρια ἀμερόληπτα, ὥστε κανεὶς νὰ μὴ δύναται νὰ παραβλάψῃ τὰ συμφέροντά σας οὔτε νὰ παίξῃ μὲ τὴν ὑπαρξίν σας. Καιρὸς εἶναι ἐπὶ τέλους νὰ παύσῃ ἡ τυραννία, ὄχι μόνον ἐκείνη τῶν Τούρκων, ἀλλὰ καὶ ἡ τυραννία τῶν ἀτόμων ἐκείνων, τὰ ὅποια, συμεριζόμενα τὰ αἰσθήματα τῶν Τούρκων, ζητοῦν νὰ βλάψουν καὶ νὰ καταπιέσουν τὸν λαόν. Πελοποννήσιοι, ἐνωθῆτε πάντες ἐὰν θέλετε νὰ τεθῇ τέρας εἰς τὰ κακά, τὰ ὅποια σᾶς ἐμάστιζον μέχρι σήμερον. Εἶμαι ὁ πατήρ σας: εἰς τὰ βάθη τῆς Ρωσίας οἱ στεναγμοὶ σας ἀντήχησαν μέχρι ἐμοῦ ἤλθον διὰ νὰ σᾶς προστατεύσω ὡς τέκνα μου, νὰ σᾶς καταστήσω εὐτυχεῖς, νὰ ἐργασθῶ διὰ τὴν ἀπολύτρωσίν σας, νὰ ἐξασφαλίσω τὴν εὐδαιμονίαν εἰς τὰς οἰκογενείας σας, νὰ σᾶς ἐξαγάγω ἀπ' τὴν οἰκτρὰν αὐτὴν κατάστασιν εἰς τὴν ὁποίαν σᾶς κατήντησαν οἱ ἀσεβεῖς τύραννοι, ὡς καὶ οἱ φίλοι καὶ σύντροφοι τῶν τυράννων αὐτῶν. Προσέλθῃτε λοιπὸν πάντες, σπεύσατε ἀπὸ τὰς πόλεις καὶ τὰ χωρία διὰ νὰ διαδηλώσετε ἐνώπιόν μου τὰ δικαιώματά σας ὡς ἐλεύθεροι πολῖται, διὰ νὰ ὑποδείξετε τὰ πρόσωπα τὰ ὅποια θὰ κρίνετε πλέον ὡς κατάλληλα διὰ νὰ σᾶς τὰ παράσχῃ ὡς ἐφόρους καὶ φύλακας τῶν συμφερόντων σας. Μὴ χάνετε διόλου καιρὸν. Προσέξατε μὴ γίνετε τὸ παίγνιον ἀνθρώπων κακοβούλων, ἀφωσιωμένων εἰς τὴν τυραννίαν. Δείξατε ὅτι εἰσθε ἱκανοὶ νὰ κατανοήσετε τὴν ἐλευθερίαν καὶ ἀναγνωρίσατε τὸν ἀρχιστράτηγόν σας καὶ ὑπερασπιστὴν σας. Οὕτω μόνον θὰ δώσετε εἰς τὴν λοιπὴν Ἑλλάδα τὸ παράδειγμα φρονίμου καὶ νομίμου κυβερνήσεως. Τὴν τριακοστὴν ἡμέραν τοῦ μηνὸς τούτου ἐπιθυμῶ νὰ σᾶς ἴδω συνηγμένους πλησίον μου διὰ νὰ συζητήσωμεν ἐλευθέρως τὰ δικαιώματά σας ὑπὸ τὸν ὀφθαλμὸν τοῦ ἀρχηγοῦ καὶ πατρὸς σας. Πρὸς τὸν σκοπὸν αὐτὸν ἀποστέλλω καλοὺς πατριώτας ἐντεταλμένους νὰ σᾶς ἀναγνώσουν τὸ παρὸν καὶ νὰ σᾶς ἐκθέσουν προφορικῶς τὴν ἀνάγκην νὰ συνέλθῃτε τὸ ταχύτερον.

Τριπολιτσᾶ 6/18 Ὀκτωβρίου 1821

Δημήτριος Ὑψηλάντης

Πληρεξούσιος τοῦ Ἐπιτρόπου τῆς Ἀρχῆς ».

Ἡ προκήρυξις αὕτη τοῦ Ὑψηλάντου, ἡ ὁποία, ὡς καταφαίνεσθαι ἐξ αὐτοῦ τοῦ περιεχομένου, δισκορπίσθη καὶ ἀνεγνώσθη ὑπὸ ἐμπίστων προσώπων ἀνά τὴν Πελοπόννησον, πιθανῶς δὲ ἔργον τοῦ Βάμβα, ἦτο φυ-

σικὸν νὰ προκαλέσῃ τὴν ὀργὴν καὶ τὴν ἀγανάκτησιν τῶν προκρίτων, ἐναντίον τῶν ὁποίων ἐξετοξεύοντο σχεδὸν ἀπροκαλύπτως κατηγορίαι ὡς συνεργατῶν τῶν Τούρκων καὶ τυράννων τοῦ λαοῦ. Οἱ πλεῖστοι τῶν Ἑλλήνων καὶ τῶν ξένων ἱστορικῶν τῆς ἐπαναστάσεως ἐπικρίνουν τὸν Ὑψηλάντην διὰ τὴν προκήρυξιν αὐτὴν, τῆς ὁποίας τὸ περιεχόμενον χαρακτηρίζουν ὡς ἀλαζονικόν, ὑβριστικὸν καὶ ἀνάρμοστον διὰ τὰς περιστάσεις¹. Ἐν τῇ πραγματικότητι, τὸ ἔγγραφον δὲν δύναται νὰ καταλογισθῇ εἰς τὸ ἐνεργητικὸν τοῦ ἥρωικοῦ καὶ ἀδόλου πατριωτικῆς ψυχῆς ἐκείνου νέου, ἡ μόνη δὲ συγχώρησις εἶναι ὅτι θὰ συνετάχθῃ ὑπὸ τὸ κράτος ψυχικοῦ κλονισμοῦ καὶ ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τοῦ ὑπὸ τῶν αὐτῶν αἰσθημάτων ἀγανακτήσεως κατεχομένου περιβάλλοντός του. Τέσσαρας ἤδη μῆνας μετὰ τὴν κήρυξιν τῆς ἐπαναστάσεως, ὅτε οἱ Ἕλληνες ἐπάλαιον πλέον ἀπεγνωσμένως διὰ τὴν ἐλευθερίαν των χωρὶς ἐλπίδα νὰ λάβουν βοήθειαν παρὰ τῆς Ρωσίας, ὅπως διεβουκόλει αὐτοὺς εἰς τὴν ἀρχὴν ἡ Φιλικὴ Ἐταιρεία, ὁμιλεῖ ὡς ἀρχηγὸς καὶ πατὴρ τοῦ

1. Βλ. σχετικὰς κρίσεις ἐκ ξένων ἱστοριογράφων τοῦ ἀγῶνος εἰς Περσικάκου, ἔ.ἀ., σ. 262, σημ. I. Ὁ Prokesch-Osten, ὁ Gervinus, ὁ Mendelson Bartholdy, ὁ Gordon, καὶ λοιποὶ ξένοι ἱστοριογράφοι, κατερωνεύονται ἰδίως τὸν τρόπον μὲ τὸν ὁποῖον ἀπευθύνεται πρὸς τοὺς Ἕλληνας ὡς «πατὴρ», «προστάτης τῶν ἐλευθεριῶν των», «φύλαξ καὶ ὑπερασπιστὴς τῶν δικαιωμάτων των» κ.λ.π., αὐτὸς ὁ μέχρι τῆς χθὲς νεαρῶτατος λοχαγὸς τοῦ ρωσικοῦ στρατοῦ. Ἐκ τῶν Ἑλλήνων ἀπομνημονευματογράφων, κυρίως ὁ πάντοτε ἀφωσιωμένος εἰς τοὺς Ὑψηλάντας Ἰω. Φιλήμων (ἔ.ἀ., τ. Δ', σ. 347 κ.έ.) δικαιολογεῖ τὰς ἐγκυκλίους τοῦ Ὑψηλάντου ὡς ἐθνικὴν ἀνάγκην καὶ ἀποδίδει εἰς τὸν Μαυροκορδάτον, τὸν Νέγρην καὶ τοὺς Πελοποννησίους προκρίτους δυσφημιστικὴν προσπάθειαν καὶ κακὴν πίστιν. Ὁ Σπ. Τρικοῦπης (ἔ.ἀ., τ. Α', σ. 103 κ.έ.) θεωρεῖ τὸν Ὑψηλάντην ἀποβλέποντα εἰς οἰκειοποίησιν ἐξουσιῶν, αἱ ὁποῖαι δὲν τοῦ ἀνήκον. Κατὰ τὸν Ν. Σπηλιᾶδην (ἔ.ἀ., τ. Α', σ. 267 κ.έ.) ὁ Ὑψηλάντης ἀντεποιεῖτο τὴν ἐξουσίαν προβάλλων δικαιώματα ὡς υἱὸς ἡγεμόνος καταπολεμήσαντος τοὺς Τούρκους καὶ ἀδελφὸς τοῦ ἐγείραντος εἰς τὰ ὄπλα τοὺς Ἕλληνας ἀρχηγούς τῆς ἐπαναστάσεως, ἐνῶ οἱ πρόκριτοι κατεῖχοντο ὑπὸ ὀλιγαρχικοῦ πνεύματος, οἱ δὲ Μαυροκορδάτος καὶ Νέγρης κατήλθον εἰς Πελοπόννησον «δοξομανεῖς, ἐξωπλισμένοι μὲ τὴν ὀλεθρίαν διαίρεσιν, μὲ τὸ πνεῦμα τῆς φαρτρίας καὶ τὴν ραδιουργίαν». Χαρακτηριστικὰ εἶναι ὅσα γράφει ὁ πάντως ἐκ τῶν λυσιδεστέρων ἀντιπάλων του προκρίτων Κανέλλλος Δεληγιάννης (Ἀπομν. τ. Α', σ. 6 κ.έ.): «Ὁ Ὑψηλάντης εἰς Τριπολιτσᾶν ἐγένεν αὐτοχειροτόνητος δικτάτωρ, ἡγεμὼν κυριάρχης διορίσας αὐτοθελήτως πολιτικὰς ἀρχάς». Ἐν συνεχείᾳ γράφει ὅτι διεσκόρπισε «δημεγερτικὰς προκηρύξεις καὶ διοργανιστάς, ὡς καὶ ἱερεῖς εἰς ὄλων τῶν ἐπαρχιῶν κόμας καὶ χωρία διὰ νὰ παρακινήσουν τὸν λαὸν ἄλλοι νὰ διορίσουν τὸν Ὑψηλάντην ἀπόλυτον πληρεξούσιον, ἄλλοι νὰ στείλουν πληρεξουσίου ἐκείνους τοὺς ὁποίους αὐτοὶ ἠθέλον, νὰ συγκροτηθῇ ἐθνικὴ Συνέλευσις εἰς Τριπολιτσᾶν ὑπὸ τὴν μάχαιραν τῶν ἀπονενομημένων τυχοδιωκτῶν», ὥστε νὰ συστήσουν ἐκεῖ «γκοβέρνο μιλιτάρ». Ἀλλ' οἱ πρόκριτοι, κατὰ τὸν Δεληγιάννην, ἀντιληφθέντες τοὺς σκοποὺς τοῦ Ὑψηλάντου, κατόπιν συνεννοήσεως μετὰ τῶν νήσων καὶ τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος, ἀπεφάσισαν νὰ συνέλθουν εἰς Ἄργος.

Ἔθλους, τὸ ὁποῖον θέτει ὑπὸ τὴν ὑπεράσπισιν καὶ προστασίαν του. Ἦκουσε τοὺς γογγυσμοὺς τοῦ Ἔθλους εἰς τὰ βάθη τῆς Ρωσίας καὶ ἔσπευσε νὰ τὸ υπερασπίσῃ, νὰ τὸ ἀπαλλάξῃ τῆς τυραννίας τῶν Τούρκων καὶ τῶν ἐπιτοπίων τυράννων, νὰ τὸ καταστήσῃ εὐτυχές, αὐτὸς ὁ εἰκοσαοκταετῆς νέος, ὁ μέχρι τῆς χθὲς λοχαγὸς τοῦ ρωσικοῦ στρατοῦ! Ἄστοχοι δὲ καὶ ἀποτέλεσμα ἀκατανικήτου βρασμοῦ ψυχῆς πρέπει νὰ θεωρηθοῦν αἱ ὕβρεις κατὰ τῶν προκρίτων τῆς Πελοποννήσου, οἱ ὁποῖοι, ὅσον καὶ ἂν κατὰ τὸ παρελθὸν ὑπηρετήσαν τὰ συμφέροντά των συνεργαζόμενοι μετὰ τῶν Τούρκων, κατὰ τὴν ἐποχὴν αὐτὴν εἶχον ρίψει τὸ πᾶν εἰς τὸν ἀγῶνα τῆς ἐλευθερίας τοῦ Ἔθλους καὶ ἠγωνίζοντο ἐπὶ τῶν ἐπάλλξεων θυσιάζοντες τὸ πᾶν διὰ τὴν ἐλευθερίαν. Ἐξ ἄλλου δὲν ὠμίλει κἂν εἰς τὴν διακήρυξιν αὐτὴν περὶ γενικῆς συνελεύσεως πρὸς ψήφισιν πανελληνίου συντάγματος, ἀλλὰ περὶ τοπικῆς συνελεύσεως τῶν Πελοποννησίων, ἣ ὁποία θὰ διησφάλιζε τὰ δικαιώματα τοῦ λαοῦ ἐναντίον τῶν προκρίτων. Κυρίως ἀπέβλεπεν εἰς τὴν διασφάλισιν τῶν ἰδίων ἀξιώσεων, ὅπως τεθῆ ἐπὶ κεφαλῆς τῆς πολιτικῆς καὶ στρατιωτικῆς ἐξουσίας διὰ τῆς λαϊκῆς κυριαρχίας. Προφανῶς ἐπεθύμει τὴν τοπικὴν σύνοδον πρὸ τῆς Γενικῆς συνελεύσεως διὰ νὰ ἀντλήσῃ ἐκ ταύτης τὴν ἀπαραίτητον δύναμιν πρὸς προσωπικὴν του ἐπιβολὴν ἐν τῷ πανελληνίῳ συνεδρίῳ. Τέλος ὁ κάτωθι τῆς ὑπογραφῆς του τεθεὶς τίτλος « πληρεξούσιος τοῦ γενικοῦ Ἐπιτρόπου τῆς Ἀρχῆς » εἰς ἐποχὴν κατὰ τὴν ὁποίαν εἶχεν ἀρχίσει πλέον νὰ γίνεται γνωστὸν ὅτι ὁ ἀδελφός του Ἀλέξανδρος « γενικὸς Ἐπίτροπος τῆς Ἀρχῆς » εἶχεν ὀλοσχερῶς συντριβῆ, καὶ προκλητικὸς ἦτο καὶ ἄσκοπος, παρέχων ἀφορμὴν εἰς τοὺς προκρίτους πρὸς ἐμπαικτικὰ σχόλια εἰς βάρος του.

3. ΕΚΛΟΓΗ ΠΑΗΡΕΞΟΥΣΙΟΥ ΠΡΟΣ ΣΥΝΕΝΝΟΗΣΙΝ ΕΙΣ ΑΡΓΟΣ

Οἱ Πελοποννήσιοι προεσιῶτες δὲν φαίνεται νὰ ἀντέδρασαν ζωηρῶς εἰς τὴν τόσον προκλητικὴν καὶ ἐν πολλοῖς ὕβριστικὴν, μετὰ βαναύσων ὑπαιγμῶν τουρκοφιλίας καὶ προδοσίας, προκήρυξιν αὐτὴν τοῦ Δημ. Ὑψηλάντου. Τοῦναντίον, ἀπὸ τῆς ἐποχῆς αὐτῆς φαίνονται διαλακτικώτεροι καὶ μᾶλλον ἐπιδιώκουν τὴν ἐξεύρεσιν βάσεως πρὸς συμφωνίαν διὰ τὴν πλήρη, μετὰ συμμετοχῆς τοῦ Ὑψηλάντου, ἀνασύστασιν τῆς Πελοποννησιακῆς Γερουσίας καὶ τὴν σύγκλησιν ἐθνικῆς συνελεύσεως, συνεχίζοντες πάντοτε τὰς παρασκευαστικὰς ἐνεργείας μεταξὺ των καὶ μετὰ τῶν ἐκπροσώπων τῶν ἄλλων περιοχῶν πρὸς ἐξασφάλισιν τῆς ὑπεροχῆς των. Παρὰ τὴν ἀποκάλυψιν τῆς συντριβῆς τοῦ ἀδελφοῦ του ἐν Μολδοβλαχίᾳ καὶ τῆς ἀνυπαρξίας ὑπερτάτης Ἀρχῆς, παρὰ τὴν ἀποδεδειγμένην πλέον ἀπάτην περὶ ἐξόδου τοῦ Τσάρου

εἰς πόλεμον κατὰ τῆς Τουρκίας καὶ ἀποστολῆς ρωσικῶν δυνάμεων εἰς τὴν ἐπαναστατημένην Ἑλλάδα, ὁ Δημ. Ὑψηλάντης διετήρει σημαντικὸν γόητρον εἰς τὰς λαϊκὰς μάζας καὶ μεταξὺ τῶν στρατιωτικῶν. Πολλοὶ ἐκ τούτων ἐξηκολούθουν νὰ βλέπουν εἰς τὸ πρόσωπόν του τὸ σύμβολον τῆς ἐθνικῆς ἐνότητος διὰ τὴν ἐπιτυχῆ διεξαγωγὴν τοῦ ἀγῶνος. Εἴτε ἐκ τοῦ παλαιοῦ μίσους κατὰ τῶν προκρίτων, εἴτε διότι, παλαιοὶ δράσαντες Φιλικοί, ἐξηκολούθουν νὰ τρέφουν σέβας καὶ θαυμασμὸν πρὸς τὸ ἔργον τῆς Φιλικῆς Ἐταιρείας, ἢ ὁποία ἐνεπνεύσθη καὶ ὠργάνωσε τὸν ἀγῶνα τῆς ἐλευθερίας, πολλοὶ Ἕλληνες δὲν ἐνόουν νὰ ἐγκαταλείψουν τὴν ἰδέαν ὅτι οἱ Ὑψηλάνται ἦσαν οἱ ἡγήτορες τοῦ ἐθνικοῦ ἀγῶνος. Οἱ πρόκριτοι ἐφοβοῦντο πρὸ πάντων τὴν ἐπιρροὴν τοῦ Ὑψηλάντου εἰς τὸ στράτευμα, ἰδίως ἀφ' ὅτου διεσπάρη ἢ ἀποδειχθεῖσα ἀβάσιμος φήμη περὶ ὀργανώσεως ὑπ' αὐτοῦ συνωμοσίας πρὸς ἐξόντωσίν των¹. Ὡς ἐκ τούτου ἀπέφευγον νὰ μεταβοῦν εἰς Τρίπολιν ἢ εἰς ἄλλα κέντρα συγκεντρώσεως στρατευμάτων, τινὲς δ' ἐκ τούτων, ἠναγκασμένοι νὰ μεταβοῦν ἐκεῖ χάριν συνεννοήσεων, συνωδεύοντο πάντοτε ὑπὸ σώματος ἐμπίστων.

Ὑποκρινόμενοι ὅτι ἀγνοοῦν τὰς προκηρῦξεις τοῦ Ὑψηλάντου περὶ συγκλήσεως συνελεύσεως, οἱ πρόκριτοι τῆς Πελοποννήσου ἀπηύθυνον ἰδίας προσκλήσεις πρὸς ἀποστολὴν ἀντιπροσώπων διὰ τὴν συγκρότησιν γενικῆς συνελεύσεως καὶ σύστασιν ἐθνικῆς κυβερνήσεως. Τοιαῦται προσκλήσεις δὲν διεσώθησαν, μνημονεύονται ὅμως ὑπὸ πλείστων πηγῶν τῆς ἱστορίας τοῦ Ἀγῶνος καὶ δὲν μένει ἀμφιβολία περὶ τούτου. Ὡς τόπος συγκλήσεως τῆς συνελεύσεως ἐπροτείνετο ἐν ἀρχῇ ἡ Τρίπολις, ὡς πρὸς δὲ τὸν τρόπον ἐκλογῆς τῶν ἀντιπροσώπων ἐγίνοντο γενικαὶ καὶ συγκεχυμέναι ὑποδείξεις. Ἡ ἐκλογή θὰ ἦτο ἔμμεσος, ἦτοι τὰ χωρία καὶ αἱ κῶμαι θὰ ἔστελλον πληρεξουσίους τῶν εἰς τὴν ἔδραν τῆς ἐπαρχίας τῶν καὶ ἐκεῖ θὰ ἐξέλεγον ἐξ ἐφόρους τῆς ἐπαρχίας, οὗτοι δὲ θὰ ἐξέλεγον τρεῖς, ἦτοι ἓνα διὰ τὴν συνέλευσιν, ἓνα διὰ τὴν Βουλὴν καὶ ἓνα διὰ τὴν Γερουσίαν². Ἄλλ' αἱ τοιαῦται προτάσεις

1. Οἱ ἱστορικοὶ τῆς ἐπαναστάσεως ἀναφέρονται μὲν εἰς τὴν διασπαρείσαν φήμην περὶ προθέσεως τοῦ Ὑψηλάντου νὰ ἀπαλλαγῇ τῶν ἀντιδρώντων προκρίτων διὰ δολοφονίας τῶν ὑπὸ στρατιωτικῶν, ἀλλὰ χαρακτηρίζουν τὴν φήμην αὐτὴν ὡς ἀσύστατον καὶ θεωροῦν τὸν Ὑψηλάντην ἀνώτερον ἄνθρωπον καὶ ἀποδοκιμάζοντα τοιαύτας μεθόδους ἐπικρατήσεως (Π. Πατρῶν Γερμανοῦ, ἔ.ἀ., σ. 139).

2. Π. Πατρῶν Γερμανοῦ, ἔ.ἀ., σ. 138. Τὰ αὐτὰ περίπου γράφει καὶ ὁ Μ. Οἰκονόμου (ἔ.ἀ., σ. 246). Κατὰ τὸν Ἀ. Φραντζῆν (ἔ.ἀ., σ. 260) αἱ προκηρῦξεις ἐξεδόθησαν κατόπιν συνεννοήσεως τῶν κατὰ τὰς ἐπαρχίας τῆς Ἑλλάδος προυχόντων, πολιτικῶν καὶ στρατιωτικῶν, πρὸς συγκρότησιν ἐθνικῆς συνελεύσεως, εἰς τὴν ὁποίαν ἐκάστη ἐπαρχία θὰ ἐξέλεγε κατόπιν ἐκλογῆς ἓνα ἢ δύο πληρεξουσίους. Ὁ Θ. Κολοκοτρώνης (ἔ.ἀ., σ. 87) γράφει ἀπλῶς « ἐστείλαμε εἰς ταῖς ἐπαρχίας νὰ κάμωμε συνέλευσιν ». Ὁ Σπ. Τρικούπης (ἔ.ἀ., τ. Β', σ. 91) περιορίζεται νὰ γράψῃ ὅτι « ἐξεδόθησαν συγκλητήρια » χωρὶς νὰ καθορίξῃ τὸ περιεχόμενον

ἐμαρτύρουν ἀπλῶς πλήρη ἔλλειψιν πολιτειακῶν γνώσεων, δεδομένου ὅτι ἔπρεπε πρῶτον νὰ συγκληθῇ ἐθνικὴ συνέλευσις, ἣ ὁποία θὰ ἐψήφιζε πολίτευμα προβλέπον σύστασιν Βουλῆς καὶ Γερουσίας καὶ κατόπιν νὰ γίνῃ λόγος περὶ ἐκλογῆς ἀντιπροσώπων εἰς τὰ σώματα ταῦτα. Ἐνέχουν ὅμως καὶ τινα ὀπισθόβουλον σκέψιν, πρὸς προκαταβολικὴν ἐξασφάλισιν ἰδρύσεως οὐ μόνον Βουλῆς ἀλλὰ καὶ Γερουσίας, εἰς τὴν ὁποίαν οἱ Πελοποννήσιοι ἄρχοντες ἦσαν ἐκ τῶν προτέρων βέβαιοι ὅτι θὰ ἐπεκράτουν.

Πάντως ἡ συνέχισις τῆς ἔριδος μεταξὺ Ὑψηλάντου καὶ προκρίτων παρέλυε τὰς δυνάμεις ἀμφοτέρων. Κατέστη ἀντιληπτὸν ὅτι μόνη ἔστω καὶ προσωρινὴ συνεννόησις θὰ ἦτο δυνατόν νὰ ὀδηγήσῃ εἰς τὴν σύγκλησιν ἐθνικῆς συνελεύσεως, χωρὶς προηγουμένην φθορὰν ἀμφοτέρων τῶν Πελοποννησιακῶν μερίδων καὶ πρόκλησιν μεγάλης ἐξάψεως παθῶν, ἣ ὁποία θὰ παρημποδίζε τὴν ἐπιτέλεσιν ἐθνικοῦ ἔργου ὑπὸ τῆς συνελεύσεως. Ἐξ ἄλλου, οἱ πρόκριτοι ἐφοβοῦντο πάντοτε τὴν ὑπὸ τοῦ Ὑψηλάντου καὶ τῶν περὶ αὐτὸν ὑποκίνησιν ἐξεγέρσεως τοῦ στρατοῦ ἐναντίον των. Ἀλλὰ καὶ ὁ Ὑψηλάντης διέβλεπεν ὅτι ἀδιάλλακτος στάσις του συνέτεινεν εἰς συνεχῆ ἀπώλειαν ἐδάφους καὶ ἐπέκτασιν τῶν διασπειρομένων ἐναντίον του διαβολῶν τοῦ Μαυροκορδάτου καὶ τοῦ Νέγρη. Οὕτω, κατόπιν πιέσεως προσκειμένων πρὸς αὐτὸν πολεμικῶν ἀρχηγῶν, ἐδέχθη νὰ ἀναστείλῃ τὴν κατὰ τῶν ἀντιπάλων του ἐξαπολυθεῖσαν πρὸς τοὺς Πελοποννησίους προκήρυξιν¹. Κατόπιν τούτου ἐπῆλθε συμβιβασμὸς τις, βάσει τοῦ ὁποίου τὴν 9 Ὀκτωβρίου 1821 ἐστάλησαν ἀπὸ συμφώνου καὶ ἐγκύκλιοι εἰς τὰς ἐπαρχίας τῆς Πελοποννήσου, τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος καὶ τὰς νήσους « πρὸς συγκρότησιν ἐθνικοῦ συστήματος ». Καὶ αἱ ἐγκύκλιοι αὐταὶ προέβλεπον τὸν αὐτὸν τρόπον τῆς ἐμμέσου ἐκλογῆς, ἐγίνετο ὅμως λόγος περὶ ἐνὸς μόνον πληρεξουσίου διὰ τὴν ἐθνικὴν συνέλευσιν, ἐκλεγομένου μεταξὺ τῶν ἐξ ἐφόρων, οἱ ὁποῖοι θὰ ἐξελέγοντο εἰς ἐκάστην ἐπαρχίαν. Πάντως εἰς τὴν ἐγκύκλιον αὐτὴν τῆς κοινῆς συμφωνίας δὲν φαίνεται νὰ ἐγίνετο λόγος περὶ ἀντιπροσώπων εἰς Βουλὴν καὶ Γερουσίαν².

των, ἐν συνεχείᾳ ὅμως (σ. 105) γράφει ὅτι « διὰ τὴν ἐπικρατοῦσαν καθ' ὅλην τὴν Ἑλλάδα ἀταξίαν, διὰ τὸ νεοφανὲς τοῦ πράγματος καὶ διὰ τὴν ἐξ ἀνάγκης ἔλλειψιν ὁποιοῦδήποτε περὶ ἐκλογῆς νόμου, αἱ ἐκλογαὶ ἀντιπροσώπων, λεγομένων τότε παραστατῶν, δὲν ἦτο δυνατόν νὰ γένωσι τακτικαί ».

1. *Ι. Φιλήμονος*, ἔ.ἀ., τ. Δ', σ. 342. Κατὰ τὸν Φιλήμονα ὁ Ὑψηλάντης προσεπάθησε νὰ δώσῃ ἄλλην, μὴ προσβλητικὴν διὰ τοὺς προκρίτους, ἔννοιαν εἰς τὰς περὶ τουρκολατρῶν καὶ τυράννων κατηγορίας, λέγων πρὸς αὐτοὺς « ἡ φράσις τῆς ἐγκυκλίου ἔπρεπε νὰ φοβίσῃ τοὺς ἀληθεῖς τυραννόφρονας καὶ τουρκολάτρας καὶ ὄχι τοὺς ἀγωνιζομένους νὰ καταβάλωσι τὴν τυραννίαν τῶν Τούρκων ».

2. *Ι. Φιλήμονος*, ἔ.ἀ., τ. Δ', σ. 342. Τὸ ὅτι τὰ περὶ ἐμμέσου ἐκλογῆς τριῶν ἀντιπροσώπων ἀνεφέροντο εἰς τὰς προηγηθείσας συνεννοήσεις τῶν προκρίτων ἀποδεικνύεται καὶ ἐκ τοῦ γεγονότος ὅτι κατὰ τὰς μνημονευθείσας ἀνωτέρω πηγὰς αὐταὶ διεξήχθησαν εὐθύς μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Τριπόλεως.

Ὁ συμβιβασμὸς αὐτὸς δὲν ἠὲ χαρίστηκε τοὺς στρατιωτικούς, οἱ ὅποιοι ἐφοβοῦντο προσέγγισιν Ἐψηλάντου καὶ προκρίτων ἐπιβλαβῆ δι' αὐτούς. Ἀναφορὰ ὑπογραφεῖσα ἐκ τῶν κυριωτέρων, μεταξὺ τῶν ὁποίων ὁ Σταματελόπουλος, ὁ Πετμεζᾶς καὶ ὁ Πᾶνος Κολοκοτρώνης ἐξ ὀνόματος τοῦ πατρὸς του, ἀπῆται νὰ ἐπανέλθῃ ὁ Ἐψηλάντης εἰς τὰς ἰδέας περὶ προηγηθησομένης θεσπίσεως Πελοποννησιακοῦ συστήματος ἀναλόγου πρὸς τὰ διακηρυχθέντα ὑπ' αὐτοῦ εἰς τὰ Βέρβενα καὶ τὰ Τρίκορφα. Καὶ ὁ Ἐψηλάντης, πτοηθεὶς ἐκ τῆς δυσαρεσκείας αὐτῆς τῶν στρατιωτικῶν, ἐξ αἰτίας τῆς ὁποίας ἐκινδύνευε νὰ ἀπολέσῃ τὴν μόνην εἰς αὐτὸν ἀπομένουσαν δύναμιν, ἔσπευσε νὰ ὑπαναχωρήσῃ. Τὴν 10 Ὀκτωβρίου ἀπηύθυνε « ἐκκλησίαν πρὸς τοὺς γενναίους ὀπλαρχηγούς », διὰ τῆς ὁποίας οὐσιαστικῶς ἀνήρει ὅσα εἶχε διακηρῦξει ἀκριβῶς τὴν προτεραίαν διὰ κοινῆς συμφωνίας μετὰ τῶν προκρίτων, ἐπανερχόμενος εἰς τὴν ἀνάγκην συγκροτήσεως τοπικῆς διοικήσεως καὶ ἐθνικῆς Βουλῆς κατὰ τὰ παλαιὰ σχέδια τοῦ στρατοπέδου τῶν Βερβένων. Ἐν τέλει συνίστα τὴν σύστασιν ἐπιτροπῶν « ἐξ εἰλικρινῶν καὶ ἀδόλων συμπατριωτῶν καὶ ὁμογενῶν » πρὸς ἐξέτασιν τοῦ προταθέντος ὑπ' αὐτοῦ συστήματος, τὸ ὁποῖον ὑποβάλλει εἰς τὴν κρίσιν των¹. Ταῦτα, ὡς ἦτο ἐπόμενο, προεκάλεσαν νέαν ἀντίδρασιν τῶν προκρίτων καὶ νέας μεμονωμένας ἐνεργείας των. Ἀλλὰ ταῦτα πάντα ἀποδεικνύουν πόσον ἡ κατάστασις ἦτο συγκεχυμένη καὶ ρευστὴ κατὰ τὰς ἡμέρας ἐκεῖνας, κατὰ τὰς ὁποίας, ἐν τούτοις, ὁ ἀγὼν τῆς ἐλευθερίας ὑφίστατο δραματικὰς ἐπιπτώσεις καὶ οἱ Ἕλληνες ὄφειλον νὰ παρουσιάσουν πλήρη καὶ σταθερὰν ἐνότητα σκέψεων καὶ ἀποφάσεων, ἄνευ τῆς ὁποίας ἠπειλοῦντο ὑπὸ ὀλικῆς καταστροφῆς.

Ἐνῶ οἱ Πελοποννήσιοι ἀρχηγοὶ τῶν ἀντιμαχομένων μερίδων συνεζήτησαν ἀκόμη περὶ συγκλήσεως ἐθνικῆς συνελεύσεως, περὶ συστάσεως τοπικῆς ἀρχῆς καὶ ἐπανασυστάσεως τῆς Γερουσίας, εἰς τὰς ἄλλας περιοχὰς τῆς Ἑλλάδος ἐλάμβανον ὀριστικὰς ἀποφάσεις περὶ ἀποστολῆς ἀντιπροσώπων εἰς συγκαλουμένην Ἐθνικὴν συνέλευσιν. Οὐδαμοῦ ἐλήφθησαν ὑπ' ὄψιν αἱ ἐγκύκλιοι τοῦ Ἐψηλάντου καὶ τῶν προκρίτων τῆς Πελοποννήσου περὶ τοῦ τρόπου ἐκλογῆς τῶν πληρεξουσίων, ἴσως διότι δὲν ὑπῆρχε πλέον καιρὸς καὶ αἱ πολεμικαὶ περιστάσεις δὲν ἐπέτρεπον συγκεντρώσεις λαϊκὰς πρὸς ἐκλογὴν τῶν προσώπων, ἐκ τῶν ὁποίων θὰ ὠρίζοντο οἱ πληρεξούσιοι. Εἰς τὰς νήσους οἱ « ἐθνικοὶ παραστάται » ἐξελέγησαν μᾶλλον κατὰ τὸν πατροπαράδο-

1. Βλ. τὸ κείμενον τῆς « ἐκκλήσεως » ταύτης εἰς *Ι. Φιλήμονος* (ἔ.ἀ., τ. Δ', σ. 509). Εἰς ταύτην ὁ Ἐψηλάντης πάντως ὁμιλεῖ, ἂν καὶ μετὰ τινος κομπασμοῦ, περὶ τῆς ἀνάγκης θεσπίσεως πολιτικοῦ συστήματος, πρὸς πραγματοποίησιν τοῦ ὁποίου καταβάλλει πολλὰς προσπάθειαι : « Ὅλα τὰ μέρη τῆς Ἑλλάδος καὶ τῆς Εὐρώπης μὲ γράφουσι περὶ τῆς ἀνάγκης, τὴν ὁποίαν ἔχει τὸ ἔθνος νὰ κάμῃ διοίκησιν, καὶ νὰ ἐνωθοῦν πολιτικὰ ὅλα τὰ μέρη του καὶ πανταχόθεν ἀκούω παράπονα, ὅτι σταλθεὶς ἐδῶ διὰ τοιοῦτους σωτηρίους σκοποὺς δὲν τοὺς ἔβαλα ἀκόμη εἰς πρᾶξιν ».

τον τρόπον ἐκλογῆς κοινοτικῶν ἀρχῶν, εἰς τὴν Δυτικὴν καὶ Ἀνατολικὴν Ἑλλάδα ὑπὸ τῶν συγκληθεισῶν πρὸς ψήφισιν τῶν τοπικῶν ὀργανισμῶν συνελεύσεων τοῦ Μεσολογγίου καὶ τῶν Σαλῶνων¹. Πρὶν δὲ καθορισθῆ ὀριστικῶς ὁ τόπος καὶ ἡ ἡμέρα συγκλήσεως τῆς ἐθνοσυνελεύσεως, οἱ πληρεξούσιοι ἔλαβον τὴν ἄγουσαν πρὸς τὴν Πελοπόννησον. Ὡς τόπος συγκλήσεως τῆς συνελεύσεως εἶχεν ἐν ἀρχῇ προταθῆ ἡ Τρίπολις, διότι ἦτο ἡ μεγαλύτερα ἐκ τῶν εἰς χεῖρας τῶν Ἑλλήνων ἕως τότε πόλις, εἰς τὸ κέντρον τῆς Πελοποννήσου, εὐκράτου κλίματος, ἀπομακρυσμένη σχετικῶς τῶν ἐπιχειρήσεων καὶ παρέχουσα ὀπωσδήποτε εὐκολίας στεγάσεως τῶν πληρεξουσίων καὶ τῶν λοιπῶν μετ' αὐτῶν. Ἀλλὰ μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς ἡ Τρίπολις εἶχε καταστῆ ἔστια μολυσματικῶν νόσων ἐξ αἰτίας τῶν συγκεντρουμένων στρατιωτῶν καὶ τῶν ἐκεῖ θνησκόντων ἐκ τῶν στερήσεων ἢ φονευομένων αἰχμαλώτων. Ἐπὶ πλεόν, οἱ πρόκριτοι ἐφοβοῦντο τὴν ἐκεῖ ἢ εἰς πλησίον τοποθεσίας συγκέντρωσιν μεγάλων στρατιωτικῶν δυνάμεων τελουσῶν ὑπὸ τὰς διαταγὰς δυσμενῶς πρὸς αὐτοὺς διακειμένων προσώπων. Τέλος, οἱ ἀντιπρόσωποι τῶν νήσων ἐπεθύμουν νὰ συγκληθῆ ἡ συνέλευσις εἰς τόπον παράλιον ἢ μὴ ἀπέχοντα τῆς θαλάσσης, ὥστε νὰ εἶναι δυνατὴ ἡ ταχεῖα ἐπικοινωνία τῶν μετὰ τῶν τοπικῶν τῶν ἀρχῶν. Διὰ τοῦτο τελικῶς προεκρίθη τὸ Ἄργος καὶ ἐγνωστοποιήθη τοῦτο εἰς τοὺς πληρεξουσίους τῶν διαφόρων περιφερειῶν.

4. Η ΚΑΤΑ ΤΟΥ ΥΨΗΛΑΝΤΟΥ ΠΑΛΗ ΤΟΥ ΜΑΥΡΟΚΟΡΔΑΤΟΥ

Οἱ πρόκριτοι τῆς Πελοποννήσου ἀνέβαλον τὴν μετάβασιν τῶν εἰς Ἄργος καὶ τοῦτο ἵνα δοθῆ καιρὸς νὰ καταφθάσουν ἐκεῖ οἱ ἀντιπρόσωποι τῶν ἄλλων περιφερειῶν, ἰδίως τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος, οἱ ὅποιοι διεπνέοντο ὑπὸ δεδηλωμένης ἐχθρότητος ἐναντίον τοῦ Ὑψηλάντου. Ἦδη ὁ Μαυροκορδά-

1. Τὴν 22 Αὐγούστου 1821 ὁ Κατακουζηνὸς γράφει πρὸς τὸν Γ. Κουντουριώτην (Ἄρχ. Κουντουρ. τ. Α', σ. 21): «οἱ προύχοντες τῆς Πελοποννήσου ἐθνικὴν βουλὴν οὔτε ἐφαντάσθησαν οὔτε θέλουν· μάλιστα ρητῶς μὲ εἶπον ὅτι ταύτης καιρὸς ἀκόμη δὲν εἶναι μ' ὅλον ὅτι δὲν ἔμπορεῖ κανεὶς ἐξ αὐτῶν ν' ἀρνηθῆ ὅτι αὕτη χρησιμεύει νὰ μέγιστα εἰς τὰ πράγματά μας». Τὴν ἰδίαν περίπτου γνώμην ἐκφράζει εἰς ἐπιστολᾶς τῆς 8 Σεπτ. γράφων πρὸς τοὺς Κουντουριώτας (ἐ.ἀ., σ. 35). Ὁ Μαυροκορδάτος ἠπειλήσεν ὅτι, ἂν θὰ ἀπηλπίζετο ἀπὸ τοὺς Πελοποννησίους, θὰ ἠναγκάζετο νὰ συγκαλέσῃ συνέλευσιν εἰς τὴν Χέρσον Ἑλλάδα. Ἀλλὰ τὴν 14 Σεπτεμβρίου ἀναγγέλλει ὅτι ἔλαβε ἐπιστολήν, ἐκ τῆς ὁποίας πληροφορεῖται ὅτι ἀπεφασίσθη νὰ συστηθῆ ἐθνικὴ Βουλὴ καὶ ὅτι τοῦ ἐστάλη τὸ σχέδιον τῆς Ζαράκοβας, τὸ ὅποιον εἶναι ἀτελές, ἀλλὰ θὰ ἠδύνατο νὰ διορθωθῆ, ὅταν θὰ συνήρχετο ἡ ἐθνικὴ Βουλὴ.

τος, ἐνῶ κατήρχετο εἰς Πελοπόννησον, διεδήλωσεν ἀπροκαλύπτως τὰ κατὰ τοῦ Δημ. Ὑψηλάντου ἐχθρικά του αἰσθήματα, διαβιβάζων τὴν 27 Ὀκτωβρίου πρὸς αὐτὸν δύο ἐπιστολάς τοῦ Ἰγνατίου καὶ τοῦ Πολυχρονιαάδου, εἰς τὰς ὁποίας ἐκεῖνος καὶ ὁ ἀδελφός του κατηγοροῦντο ὡς προκαλέσαντες ἐθνικὰς συμφοράς, συνοδεύων δὲ ταύτας δι' ἰδίας ἐπιστολῆς ἀπειλούσης δριμυτάτην ἐπίθεσιν κατὰ τῶν Ὑψηλάντων καὶ τῶν περὶ αὐτοὺς « σύστημα ἐχόντων τὴν πλάνην, τὸ ψεῦδος καὶ τὰς δολοφονίας ». Ὁ Μαυροκορδάτος, ἐνισχυόμενος καὶ ἐξ ἐπιστολῶν, τὰς ὁποίας, ὡς γράφει, εἶχε λάβει παρὰ τοῦ Καποδίστρια, τοῦ Ἰγνατίου καὶ ἄλλων ἐπιφανῶν Ἑλλήνων, ἐκτοξεύει δεινὰς κατηγορίας κατὰ τοῦ Ἀλεξ. Ὑψηλάντου, τὸν ὁποῖον θεωρεῖ λόγῳ ἀνικανότητος καὶ ἀσυνεσίας πρόξενον μεγάλων δεινῶν εἰς τὸ ἔθνος. Καὶ ἡ ἐπιστολὴ καταλήγει ἐν συμπεράσματι: « Ἄν θέλωμεν νὰ σώσωμεν τὸ γένος, ἂν εἴμεθα ἀληθεῖς πατριῶται, νὰ κάμωμεν ἐκεῖνο ὁποῦ ὁ κολὸς Πατριώτης [Ἰγνατίος] καὶ ὁ μόνος εἰς τὴν βοήθειαν τοῦ ὁποίου πρέπει νὰ ἐλπίζωμεν, μᾶς συμβουλεύει: Ν' ἀφήσωμεν τὰ ὀνόματα ἀρχηγῶν καὶ πληρεξουσίων καὶ ἐπιτρόπων νὰ διοργανίσωμεν τὴν διοίκησιν ἀπὸ τοὺς ἰδίους ἐντοπίους, τῶν ὁποίων νὰ γένωμεν ἡμεῖς ὀδηγοί, καθ' ὅσον δυνάμεθα νὰ τὴν συγκεντρώσωμεν εἰς ὀλίγας χεῖρας, ἐν ὅσῳ νὰ προσκαλέσωμεν κανένα ὑποκείμενον, οἷος ὁ πρίγκιψ Εὐγένιος ἢ ὁ κόμης Καποδίστριας, ἢ πᾶς τις ἄλλος ἱκανώτερος ἡμῶν νὰ ἀφήσωμεν ὅλα τὰ ξένα καὶ νὰ ἐναγκαλισθῶμεν ὅλα τὰ ἐθνικὰ σχήματα νὰ ἀφήσωμεν ὅ,τι μᾶς κάμνει ὑπόπτους εἰς τὰς εὐρωπαϊκὰς δυνάμεις, ὡς μετέχοντας τῶν Ἰακωβινικῶν φρονημάτων νὰ παραστήσωμεν εἰς τὴν Εὐρώπην τὰ δίκαιά μας ὅχι μὲ παχείας λέξεις, ἀλλὰ μὲ λακωνισμόν ἄξιον τῶν προγόνων μας καὶ μὲ μετριοφροσύνην. Ἐκ τούτων ἡμπορεῖ νὰ πορισθῇ καὶ ἄλλα πολλὰ ἢ ἐκλαμπρότης της. Ἐγὼ ὅμως εὐχαριστοῦμαι εἰς αὐτὰ καὶ πρὸ πάντων λέγω ὅτι πρέπει νὰ κατορθώσωμεν νὰ ἐνώσωμεν τοὺς ἀνθρώπους, διὰ νὰ συστηθῇ ἡ διοίκησις. Γράφω καὶ πρὸς τοὺς Πελοποννησίους καὶ συμβουλεύω τὰ αὐτά. Ἄν ἀκουσθῶ, εἶμαι ἔτοιμος νὰ τρέξω νὰ ἐνωθῶ μεθ' ὑμῶν εἰς τὴν Πελοπόννησον· ἂν ἀφ' ἑτέρου μέρους ἰδῶ ὅτι δι' ἴδια τέλη ἢ πάθη ἀμελεῖται τὸ κοινὸν καλόν, δὲν ἔχω τί ἄλλο νὰ κάμω, εἰμὲ ἀφ' ἑνὸς μὲν νὰ πασχίσω νὰ δουλεύσω τὴν πατρίδα ἐδῶ, ὁποῦ εὐρίσκομαι, ὅσον καὶ ὅπως ἡμπορῶ· ἀφ' ἑτέρου δὲ νὰ ἐκδώσω εἰς τύπον καὶ νὰ διαδώσω εἰς ὅλην τὴν Ἑλλάδα, ποῖα βλέπω ὅτι εἶναι τὰ ἀληθῆ συμφέροντά της καὶ εἰς ποίους χρεωστεῖ τὴν δυστυχίαν της· νὰ φανερώσω δὲ καὶ εἰς τὸν σεβάσμιον Ἱεράρχην ὅλα μου τὰ πρακτικά, διὰ νὰ γνωστοποιήσῃ, ὅπου δεῖ τέλος νὰ κηρύξω εἰς τὴν Εὐρώπην αὐτὴν, εἰς τί ἀγωνίζομαι, διότι δὲν ἐπιθυμῶ οὔτε εἰς τὴν πατρίδα μου νὰ βλασφημηθῇ τὸ ὄνομά μου, οὔτε εἰς τὴν Εὐρώπην νὰ διασύρηται »¹.

1. Πλήρες τὸ κείμενον τῆς ἐπιστολῆς αὐτῆς τοῦ Μαυροκορδάτου ἐδημοσιεύθη

Πράγματι, κατὰ τὴν ἐποχὴν αὐτὴν ὁ Μαυροκορδάτος εἶχε λάβει ἐπιστολὴν τοῦ Καποδίστρια περιλαμβάνουσαν συστάσεις περὶ τῆς ἀνάγκης ὀργανώσεως διοικήσεως καὶ περὶ τῆς κατὰ τὰς ἀντιλήψεις του ὀργανώσεως ταύτης. Ὁ Μαυροκορδάτος ἔσπευσε νὰ ἀποστείλῃ τὴν ἐπιστολὴν αὐτὴν μὲ τὸν Καρατζᾶν εἰς Πελοπόννησον διὰ νὰ ἐπιδειχθῇ ἐμπιστευτικῶς καὶ νὰ ἀναγνωσθῇ χωρὶς νὰ παραδοθῇ εἰς τοὺς προκρίτους. Δὲν γνωρίζομεν τὸ ἀκριβὲς περιεχόμενον τῆς ἐπιστολῆς αὐτῆς τοῦ Καποδίστρια. Ἄλλ' ἐξ ἐπιστολῆς τὴν ὁποίαν ὁ Μαυροκορδάτος κατὰ τὴν ἰδίαν ἐποχὴν (26 Ὀκτωβρίου) ἀπέστειλε πρὸς τοὺς Κουντουριώτας, πληροφοροῦμεθα ὅτι ὁ Καποδίστριας συνίστα τὰ κατωτέρω :

1) Ὁργάνωσις τῶν ἐλευθερωθέντων τόπων, εἰδικώτερον τῶν νήσων καὶ τῆς Πελοποννήσου.

2) Συγκέντρωσις τῆς διοικήσεως εἰς ὀλίγας χεῖρας, εἰ δυνατὸν ὑπὸ ἓνα ἀρχηγόν. Δὲν βλέπει τὸν κατάλληλον, ἀλλ' ἄφηκε τοὺς Ἕλληνας νὰ εὑρουν τὸν κατὰ τὴν κρίσιν των κατάλληλον.

3) Νὰ φυλαχθοῦν τὰ παλαιὰ σχήματα τοῦ Ἔθνους καὶ νὰ ἀποφευχθῇ πᾶν ὅ,τι θὰ παρουσίαζε τοὺς Ἕλληνας εἰς τοὺς Εὐρωπαϊοὺς ὄργανα τῶν εὐρωπαϊκῶν ἐταιρειῶν.

4) Ψηφίσματα καὶ γράμματα νὰ εἶναι ἀπλᾶ καὶ ὄχι μὲ πομπώδεις λέξεις, ὡς αἱ Ὑψηλαντικαὶ προκηρύξεις.

5) Πρὸς τὸ παρὸν μόνον εἰς τὴν Ἀμερικὴν θὰ ἠδύναντο νὰ ἐμπιστευθοῦν καὶ ὄχι εἰς τὰς Εὐρωπαϊκὰς δυνάμεις, ἕως ὅτου αὐταὶ θὰ παρεσύροντο (ὡς προφανῶς ἤλπιζεν ἀκόμη ὁ Καποδίστριας) ὑπὸ τῆς Ρωσίας κατὰ τῆς Τουρκίας¹.

Ὁ Μαυροκορδάτος ἔπαιξεν ἄριστα τὸ πολιτικόν του παιγνίδιον, ἀκριβῶς κατὰ τὰς παραμονὰς τῆς συγκλήσεως τῆς ἐθνικῆς συνελεύσεως, εἰς τὴν ὁποίαν ἀπέβλεπε νὰ διαδραματίσῃ τὸ κύριον μέρος. Τὴν ἐπιστολὴν του αὐτὴν ὁμοῦ μετὰ τῶν ἐπισυναφθεισῶν τοῦ Ἰγνατίου καὶ τοῦ Πολυχρονιάδου

ὑπὸ I. Φιλήμονος (ἔ.ἀ., τ. Δ', σ. 511 κ.έ.). Ὁ Φιλήμων (ἔ.ἀ., σ. 346) σχολιάζων τὰς ἐπιστολάς αὐτάς ἐπιλέγει : « ἐρήμην κατηγοροῦντες τὸν Ἀλέξανδρον Ὑψηλάντου, ὡς μὴν ὑπάρχοντος πλέον ἐν τῇ πολιτικῇ ζωῇ, ἐξεμεταλλεύοντο τὴν δυστυχῆ τύχην αὐτοῦ, ὅπως ἐκμηδενίσωσιν οὕτω τὸν Δημήτριον Ὑψηλάντην, καὶ ἀναδειχθῶσιν αὐτοὶ ἀρχηγέται καὶ τῶν πολιτικῶν καὶ τῶν ἐκκλησιαστικῶν πραγμάτων τῆς Ἑλλάδος. Ἐν γένει δὲ πρὸς πάντα ραδιοῦργον καὶ φίλαρχον ἢ κατὰ τῶν Ὑψηλάντων δυσφημία, ὅσα ἐγένετο θρασυτέρα καὶ ἀσεβέστερα, τόσῳ ἐπιτυχεστέραν ὑπισχνεῖτο σύστασιν καὶ ὑπηρεσίαν συμφερόντων ». Κατὰ τὸν Π. Πατρῶν Γερμανόν (ἔ.ἀ., σ. 140) αἱ ἐπιστολαὶ ἐστάλησαν ὑπὸ τοῦ Μαυροκορδάτου εἰς τοὺς προκρίτους τοῦ στρατοπέδου τῶν Πατρῶν, οὗτοι δὲ τὰς παρέδωσαν εἰς τὸν Καρατζᾶν, ὁ ὁποῖος ἀνέλαβε τὴν φροντίδα τῶν διαδόσεών των εἰς τὸ Ἄργος καὶ ἀλλαχοῦ τῆς Πελοποννήσου.

1. Ἀρχεῖον Λαζ. καὶ Γεωργ. Κουντουριώτου, τ. Α', σ. 38. Χαρακτη-

ἀπηύθυνε πρὸς τὸν Ὑψηλάντην ἀνοικτὰς καὶ μέσφ φίλων του, οἱ ὁποῖοι διέσχισαν πολλὰς περιφερείας τῆς Πελοποννήσου ἕως ὅτου φθάσουν εἰς τὸν προορισμὸν των. Ἀνεγνώσθησαν ἰδίως ὑπὸ πάντων τῶν συνηγμένων εἰς τὴν πολιορκίαν τῶν Πατρῶν Ἀχαιῶν προκρίτων, ὅπου προσέφυγον, πρὶν μεταβοῦν εἰς Ἄργος καὶ ὁ Μαυροκορδάτος καὶ οἱ λοιποὶ φίλοι του. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἀνεγνώσθησαν καὶ ἀντεγράφησαν ὑπὸ πολλῶν πολιτικῶν καὶ στρατιωτικῶν ἡγετῶν καὶ τὸ περιεχόμενόν των κατέστη γνωστὸν ἀνὰ τὴν Πελοπόννησον, προκαλέσαν μεγάλην αἴσθησιν. Ἐκτοξεύων τὰς δεινὰς κατηγορίας κατὰ τῶν Ὑψηλάντων, ἀπέβλεπε νὰ συντρίψῃ τὸ ὑπολειπόμενον κῦρὸς των, παρέχων δὲ ὑποδείξεις περὶ τῆς τηρητέας ἐν τῇ συνελεύσει πορείας (ἐγκαταλήψεως τίτλων καὶ ἰδιοτήτων πληρεξουσίων καὶ ἐπιτρόπων τῆς Φιλικῆς Ἐταιρείας, ὀργανώσεως διοικήσεως ὑπὸ ἐντοπίων, ἐναγκαλισμοῦ ἔθνικῶν σχημάτων κ.λ.π.) συνοδευομένης καὶ ὑπὸ ἀπειλῶν εἰς περίπτωσιν καθ' ἣν δὲν ἤθελεν εἰσακουσθῆ, ἐπέδιωκε νὰ ἀποκλείσῃ τὸν Ὑψηλάντην ἀπὸ πράξης ἡγεσίας, ὥστε νὰ ἀνοιχθῇ δι' αὐτὸν ὁ δρόμος τῆς ἐπικρατήσεως. Συγχρόνως, ὑποστηρίζων ἀναφανδὸν ἀπόψεις προσφιλεῖς εἰς τοὺς προκρίτους τῆς Πελοποννήσου, ἐξησφάλιζε τὴν ὑποστήριξίν των καὶ προελείαινε οὕτω τὴν ἀνάρρησιν εἰς τὴν ἡγεσίαν. Αἱ τὴν τελευταίαν στιγμὴν ἐκδηλωθεῖσαι ἐνέργειαι αὐταὶ τοῦ Μαυροκορδάτου ἀπετέλεσαν δεινὸν πλήγμα διὰ τὴν ἐπιρροὴν καὶ τὰ σχέδια τοῦ Ὑψηλάντου. Ἀρκετοὶ τῶν ἕως τότε προσκειμένων εἰς αὐτόν, ὡς καὶ οἱ ἀμφιρρέποντες ἀντιπρόσωποι τῶν νήσων, τὸν ἐγκατέλειψαν. Οὕτω ἐδημιουργήθη χάσμα ἀγεφύρωτον εἰς τὰς σχέσεις τῶν δύο ἀνδρῶν, εἰς τὰς ὁποίας δεσπάζει ἡ ἀπέχθεια καὶ τὸ μῖσος μέχρι τέλους τοῦ ἀγῶνος.

ριστικὸν τοῦ τρόπου μὲ τὸ ὅποιον ἔβαλλεν ὁ Μαυροκορδάτος κατὰ τῶν Ὑψηλάντων εἶναι καὶ τὸ κατωτέρω ἀπόσπασμα ἐπιστολῆς τῆς 12 Δεκεμβρίου 1821 πρὸς τοὺς Κουντουριώτας (Ἄρχ. Α. καὶ Γ. Κουντουρ. τ. Α', σ. 44): « Ἄς ὄψωνται ὅσοι ἀκρίτως ἔρριψαν τὸ ἔθνος εἰς τὸν παρόντα ἀγῶνα, πρωτοῦ νὰ τὸ προετοιμάσωσι ὡς ἔδει, καὶ ἀφ' οὗ τὸ ἔρριψαν, οὔτε οἱ ἴδιοι ἐστοχάσθησαν πῶς νὰ τὸ σώσουν, οὔτε τοὺς συμβουλευόντας αὐτοὺς ἤκουσαν, καὶ τὴν ἔνωσιν τοῦ ἔθνους ἐμπόδισαν εἰς ἴδια τέλη, διεγείροντες τὸν ἀγαθὸν καὶ κακοῦν λαόν, καὶ φέροντες σκάνδαλα, ἐνῶ ἔπρεπε νὰ φανῶσι μεσάζοντες καὶ κήρυκες τῆς παύσεως τῶν παθῶν καὶ τῆς ἐνώσεως τῶν μικρῶν καὶ μεγάλων, τῶν δυνατῶν καὶ ἀδυνάτων ». Εἶναι προφανές ὅτι διὰ τῶν ἐμμέσων αὐτῶν παραγγελιῶν ἠγωνίζετο νὰ ἀπομακρύνῃ τοὺς Ὑδραίους ἀπὸ τοῦ Ὑψηλάντου, ὅπερ τελικῶς καὶ ἐπέτυχε.

5. ΔΙΑΜΑΧΗ ΠΡΟΚΡΙΤΩΝ ΚΑΙ ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΩΝ ΕΙΣ ΑΡΓΟΣ

Πρῶτοι κατὰ τὰ τέλη Ὀκτωβρίου κατέφθασαν εἰς τὸ Ἄργος ὁ Ὑψηλάντης, ὁ Κολοκοτρώνης καὶ τινες ἄλλοι προσκείμενοι εἰς αὐτούς. Δὲν ἤρογῃσαν ἐπίσης νὰ προσέλθουν οἱ πληρεξούσιοι τῶν νήσων. Ἄλλ' οἱ Πελοποννήσιοι πρόκριτοι καθυστέρουν, ἐνῶ αὐτοὶ πρῶτοι ἔπρεπε νὰ προσέλθουν, διότι, ἐνῶ τῶν ἄλλων περιφερειῶν οἱ πληρεξούσιοι εἶχον ὀρισθῆ, διὰ τὴν Πελοπόννησον δὲν εἶχε καταστῆ δυνατόν τοῦτο, ἐλλείψει δυνατότητος κατὰ ἐπαρχίας συνόδων πρὸς ἕμμεσον ἐκλογὴν ἢ τοῦλάχιστον ἐφαρμογῆς συστήματος ἀποδεκτοῦ ὑφ' ὄλων πρὸς διενέργειαν τῆς ἐκλογῆς ταύτης. Παρὰ τὴν αὐθαίρετον παράτασιν τῆς ἰσχύος τῆς Πελοποννησιακῆς Γερουσίας, αὕτη ἐθεωρεῖτο πλέον ὥς μὴ ὑφισταμένη μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Τριπόλεως, συμφώνως πρὸς τὴν προᾶξιν τῶν Καλιτετζῶν, καὶ οὕτω ἡ Πελοπόννησος ἦτο ἡ μόνη περιφέρεια τῆς Ἑλλάδος, ἡ ὁποία κατὰ τὰς παραμονὰς τῆς συγκλήσεως ἐθνικῆς συνελεύσεως ἐστερεῖτο ἐνιαίας καὶ ὑφ' ὄλων παραδεδεγμένης τοπικῆς διοικήσεως. Ἐπρεπε λοιπὸν νὰ προηγηθῆ, καὶ τοῦτο τὸ ταχύτερον, σύνοδος ἐν Ἄργει τῶν Πελοποννησίων πολιτικῶν καὶ στρατιωτικῶν ἀρχηγῶν πρὸς θέσπισιν τοπικοῦ συστήματος καὶ συγχρόνως πρὸς ἐκλογὴν τῶν πληρεξουσίων διὰ τὴν ἐθνικὴν συνέλευσιν.

Ἄλλ' ἀκριβῶς διὰ τὸν λόγον αὐτὸν οἱ πρόκριτοι καθυστέρουν τὴν εἰς Ἄργος μετάβασίν των, ἐπιθυμοῦντες νὰ φθάσουν προηγουμένως ἐκεῖ ὁ Μαυροκορδάτος, ὁ Νέγρης καὶ οἱ ἄλλοι πληρεξούσιοι τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος, φιλικῶς πρὸς αὐτούς καὶ τὰς ἀπόψεις των διακείμενοι. Ὁ Ὑψηλάντης καὶ ὁ Κολοκοτρώνης, ἀντιλαμβανόμενοι τοὺς λόγους τῆς καθυστερήσεως, ἐδυσφόρουν. Τὴν 14 Νοεμβρίου ὁ Ὑψηλάντης, ἀφοῦ εἰς μάτην προέβη ἐπανειλημμένως εἰς διαμαρτυρίας διὰ τὴν καθυστέρησιν, ἀπηύθυνεν ἐγκύκλιον εἰς βίαιον ὕφος, εἰς τὴν ὁποίαν σχεδὸν ἐπανήρχετο εἰς τὰς παλαιὰς του κατηγορίας. Διεμαρτύροντο ἕξ ἄλλου διὰ τὴν καθυστέρησιν τῶν Πελοποννησίων καὶ οἱ ἀντιπρόσωποι τῆς Ὑδρας, οἵτινες, ἐν τούτοις, εἶχον, ὡς καὶ οἱ Σπετσιῶται, προσκληθῆ νὰ μετάσχουν εἰς τὰς ἰδιαιτέρας διασκέψεις πρὸς σύνταξιν ὀργανισμοῦ τῆς Πελοποννήσου ὑπ' αὐτῶν τῶν προκρίτων τῆς¹.

1. Τὴν 6 Νοεμβρίου 1821, οἱ πρόκριτοι τῆς Ὑδρας γράφουν πρὸς τοὺς προκρίτους τῆς Πελοποννήσου: « νὰ φροντίσητε ὅτι ἀποφασιστικῶς τὸ σύστημα νὰ τελειωθῆ, ἐπειδὴ ὁ καιρὸς δὲν ἐπιδέχεται ἀναβολὴν, τὸ δὲ Γένος ὅλον κινδυνεύει ἐλεγχόμενον ἀπὸ τὰ βασιλεία ἅπαντα, ὅτι ἐνῶ ζητεῖ ἐλευθερίαν καὶ αὐτονομίαν, ἀνάξιον εἶναι νὰ καταστήσῃ νόμους καὶ διοικήσιν, καὶ ἐὰν ἐξακολουθήσωμεν ἀκόμη ὀλίγον εἰς τὴν ἀσυστασίαν αὐτὴν, πρέπει νὰ μᾶς ὑποχρεώσωσι νὰ ἐμβῶμεν εἰς τὸν

Ἐπὶ τέλους ἤρχισαν νὰ συρρέουν ἐκ παντὸς σημείου τῆς Πελοποννήσου πρόκριτοι καὶ στρατιωτικοί. Ἄλλ' οἱ πλείστοι τῶν προκρίτων καὶ ἰδίως οἱ προεσιῶτες καὶ ἀνώτεροι κληρικοὶ τῆς Ἀχαΐας καὶ τῆς Κορινθίας, οἵτινες ἦσαν καὶ οἱ ἐπιφανέστεροι, ἀντὶ νὰ εἰσέλθουν εἰς τὸ Ἄργος, ἐγκατεστάθησαν εἰς τὴν πλησίον κωμόπολιν τοῦ Ἀγίου Γεωργίου, προσποιούμενοι ὅτι ἔπρεπε νὰ προηγηθοῦν ἐκεῖ ἰδιαίτεροι συσκέψεις των, πρὶν ληφθοῦν ἀποφάσεις. Εἰς μάτην οἱ Ὑδραῖοι ἠγωνίζοντο νὰ πείσουν αὐτοὺς νὰ εἰσέλθουν εἰς Ἄργος, ὃ δὲ Ὑψηλάντης παρεῖχεν ἐπισήμους ἐγγυήσεις διὰ τὴν ἀσφάλειάν των¹. Ὅτε δὲ ἐξήντησαν πάντα τὰ ἐπιχειρήματα τῆς βραδύτητος, ἐδήλωσαν ἀνενδοιάστως « βραδύνομεν, διότι περιμένομεν νὰ συμπεριλάβωμεν καὶ τοὺς παραστάτας τῆς Ρούμελης ». Οὕτω ἀπεκαλύφθησαν οἱ πραγματικοὶ σκοποὶ των. Προκειμένου νὰ συζητηθῇ καὶ ληφθοῦν ἀποφάσεις διὰ τὸ τοπικὸν σύστημα τῆς Πελοποννήσου ἤθελον νὰ ἔχουν ἰσχυροὺς ὑποστηρικτὰς τῶν ἀπόψεών των πρὸς ἀντίκρουσιν τῶν ἀξιώσεων τοῦ Ὑψηλάντου. Ἐπειδὴ δὲ ὁ Ὑψηλάντης εἶχε συμμάχους εἰς τοῦτο τοὺς στρατιωτικοὺς παράγοντας, αὐτοὶ ἤθελον νὰ ἔχουν συμμάχους τοὺς ἀντιπροσώπους τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος².

ἀρχαῖον ζυγὸν » (Ἀρχεῖον Ὑδρας, τ. 7, σ. 377). Σημειωτέον, ὅτι μέχρι τοῦ Ὀκτωβρίου 1821 οἱ Ὑδραῖοι ἐξηκολούθουν νὰ ἀλληλογραφοῦν τόσον μετὰ τοῦ Ὑψηλάντου, ὅσον καὶ μετὰ τῆς Πελοποννησιακῆς Γερουσίας, ἀποδεχόμενοι οὕτω ἐμμέσως τὴν ἐν Πελοποννήσῳ ὑπαρξίν δύο ἐξουσιῶν. Οὕτω τὴν 11 Ὀκτωβρίου ἀναγγέλλουν εἰς τὸν Δ. Ὑψηλάντην ὅτι συνιστοῦν εἰς τὴν εὐνοίαν τῆς ἐκλαμπρότητός του « πληρεξουσίους πρέσβεις ἐκλελεγμένους παρ' ἡμῶν ἐν κοινῇ συνελεύσει », ταυτοχρόνως δὲ γράφουν τὰ αὐτὰ περίπου καὶ εἰς τὴν Πελοποννησιακὴν Γερουσίαν (Ἀρχ. Ὑδρας, τ. 7, σ. 370).

1. Κατὰ τὸν Ἰ. Φιλήμονα (ἔ.ἀ., τ. Δ', σ. 348) οἱ πρόκριτοι τῆς Ἀχαΐας εἰς τὰς ἐγγυήσεις τοῦ Ὑψηλάντου διὰ τὴν ἀσφάλειάν των ἀπῆντησαν « εἶναι περιττὴ εἰς ἡμᾶς ἡ ἐγγυήσις, διότι οὔτε ὑπωπτεύθημεν ποτέ, οὔτε ἐτολήσαμεν νὰ στοχασθῶμεν ὅτι μετὰ τῶν Ἑλλήνων εὐρίσκεται τοιοῦτος κακεντρεχῆς καὶ δόλιος ὥστε νὰ φθονῇ τὴν ἡσυχίαν καὶ ὑπαρξίν τῶν ὁμογενῶν του ».

2. Ὁ τρόπος τῆς ἐκλογῆς τῶν πληρεξουσίουν προεκάλεσε πολλὰς διαμαρτυρίας, ἰδίως λόγῳ τοῦ — ὡς θὰ γίνῃ λόγος ἐν συνεχείᾳ — ἀποκλεισμοῦ τῶν Δεληγιανναίων, ὃ δὲ Κανέλλος Δεληγιάννης μετὰ προφανοῦς ὀργῆς γράφει εἰς τὰ ἀπομνημονεύματά του (ἔ.ἀ., τ. Β', σ. 8): « Ὑψηλάντης, Κολοκοτρώνης καὶ συντροφία, ἀποτυχόντες τῶν σχεδίων τῆς δημοκοπίας των, ἀπεφάσισαν νὰ ὑπάγουν καὶ αὐτοὶ συσσωματωμένοι εἰς Ἄργος διὰ νὰ δυνηθῶσι ἐκεῖ νὰ ἐπιτύχουν σκοπὸν. Ἐχειροτονήθησαν ἅπαντες αὐτοδικαίως μόνοι των πληρεξούσιοι τῆς ἐπαρχίας εἰς ἣν ἀνήκεν ἕκαστος, ἔθεσαν δὲ καὶ πληρεξούσιους των ἀπὸ δύο ἢ τρεῖς χωρικοὺς ἐδικούς των καὶ ὑπογράψαντες ὅσοι χωρικοὶ εὐρέθησαν τὰς ἡμέρας ἐκείνας εἰς Τριπολιτσᾶν, τὰ πληρεξούσια ἔγγραφα τὰ ἔστειλαν καὶ εἰς τινὰ χωρία καὶ ἔθεσαν κάμποσας ὑπογραφὰς χωρὶς νὰ συνέλθουν εἰς αὐτὰς τὰς ἐπαρχίας εἰς συνέλευσιν καὶ ἐπιστρέψαντες τὰ πληρεξούσια ἐκεῖνα τὰ ἐπεκύρωσεν ὁ πληρεξούσιος τοῦ Γενικοῦ Ἐπιτρόπου αὐτοχειροτόνητος Πρίγκηψ ἠγεμῶν μὲ τὴν ὑπογραφὴν του καὶ μὲ τὴν μεγάλην ἐκείνην σφραγίδα, ὡς νομιμώτατα διὰ νὰ ἔχουν βαρύτητα καὶ οὕτως ἔφθασαν καὶ αὐτοὶ εἰς τὸ Ἄργος ». Τὸ ἀληθὲς πάντως εἶναι ὅτι ἐξελέγοντο εἰς τὰς ἐπαρχίας ἀναλόγως τῆς ἰσχυροῦσης εἰς ἐκάστην ἐπαρχίαν μερίδος τῶν στρατιωτικῶν ἢ τῶν προκρίτων.

Πράγματι κατὰ τὴν ἐποχὴν αὐτὴν ἐξεδηλώθη διὰ πρώτην φορὰν ἡ σφοδρὰ διαμάχη μεταξὺ προκρίτων καὶ στρατιωτικῶν τῆς Πελοποννήσου. Μέχρι τῆς ἐπαναστάσεως ἐκυριάρχουν εἰς τὴν Πελοπόννησον οἱ πρόκριτοι, κατέχοντες αὐτοὶ ἀπάσας τὰς θέσεις τῶν κοιζαμπάσηδων, διὰ τῶν ὁποίων διώκουν τὸ ἑλληνικὸν στοιχεῖον πλὴν τῆς Μάνης, ὅπου ἄλλωστε ὁ Πετρόμπεης Μαυρομιχάλης καὶ οἱ ἰσχυροὶ καπεταναῖοι ὑπελογίζοντο ὡς ἀνήκοντες κοινωνικῶς εἰς τὴν τάξιν τῶν Πελοποννησίων προυχόντων. Ἀρματολίκια ἀνεγνωρισμένα δὲν ὑπῆρχον, οἱ δὲ ἀρχηγοὶ μικρῶν κλεφτικῶν σωμάτων ἐστεροῦντο ἰσχύος καὶ ἐξηρτῶντο, ἰδίως οἱ τῆς Ἀχαΐας, ἐκ τῶν προυχόντων τῶν περιοχῶν των. Ὅτε ὅμως ἐκηρύχθη ἡ ἐπανάστασις, οἱ ἀρχηγοὶ τῶν στρατιωτικῶν σωμάτων τῆς Πελοποννήσου, διακριθέντες εἰς τὰς μάχας καὶ καταγαγόντες πολλὰ ἀνδραγαθήματα, ἀπέκτησαν κῦρος καὶ φήμην κερδίσαντες τὴν ἐμπιστοσύνην τῶν λαϊκῶν τάξεων. Ὅσον δὲ παρήρχετο ὁ χρόνος, ηὔξανεν ἡ δύναμις των, διότι αἱ μάζαι τῶν στρατιωτῶν προσέκολλῶντο εἰς αὐτοὺς μετὰ φανατισμοῦ καὶ αὐτοὺς ἀνεγνώριζον ὡς ἀρχηγοὺς τοῦ ἀπελευθερωτικοῦ ἀγῶνος. Οἱ Πελοποννήσιοι πρόκριτοι, διαβλέποντες τὸν κίνδυνον τοῦ παραγκωνισμοῦ των καὶ τῆς ἀναδείξεως τῶν στρατιωτικῶν ἀκόμη καὶ εἰς τὴν πολιτικὴν ἡγεσίαν, ἀντέδρων δραστηρίως. Προσεπάθουν νὰ ἀπομακρύνουν τοὺς στρατιωτικούς, ἀκόμη καὶ ἐκείνους οἱ ὁποῖοι μέχρι τῆς ἐπαναστάσεως εἰτέλουν ὑπὸ τὴν ἄμεσον ἐξάρτησίν των, ἀπὸ πάσης, ἀκόμη καὶ στρατιωτικῆς, ἡγετικῆς θέσεως, πολλοὶ δὲ τούτων ἐτίθεντο ἐπὶ κεφαλῆς στρατιωτικῶν σωμάτων πρὸς διεξαγωγὴν ἐπιχειρήσεων, ἵνα οὕτω κρατήσουν διὰ λογαριασμόν των τὴν αἴγλην τῶν ἐπιτυχιῶν τοῦ Ἀγῶνος¹. Κατηγανακτισμένοι διὰ τὴν στάσιν αὐτὴν τῶν προκρίτων, οἱ στρατιωτικοὶ ἐτάχθησαν ἀπροκαλύπτως ἐναντίον τῶν σχεδίων των διὰ τὴν πολιτικὴν ὀργάνωσιν τῆς Πελοποννήσου καὶ συνειργάζοντο μετὰ τοῦ Ὑψηλάντου.

Ὁ Ὑψηλάντης καὶ οἱ στρατιωτικοὶ εἶχον καταληφθῆ ὑπὸ ἀγανακτικῆς διατῆς ἀπροκάλυπτον αὐτὴν ὁμολογίαν τῶν προκρίτων. Ἐξ ἄλλου, ἡ

1. Κατὰ τὸν Π. Πατρῶν Γερμανὸν (ἔ.ἀ., σ. 136) «οἱ προεσιῶτες τῶν ἐπαρχιῶν τῆς Πελοποννήσου βλέποντες ὅτι ηὔξανε βαθμηδὸν ἡ δύναμις τῶν Καπιταναίων, μὲ τὸ νὰ ἔλαβον ἐπιρροὴν εἰς τοὺς στρατιώτας καὶ φοβούμενοι μήπως τοὺς ἀφαιρεθῆ διόλου τὸ στρατιωτικὸν καὶ ὑποκύψουν εἰς τὴν ὑπεροχὴν τῶν Καπιταναίων, ἐκ τῶν ὁποίων ὑπώπτευσον περὶ ἑαυτῶν, ἐστοχάσθησαν νὰ προλάβουν τὸ τοιοῦτον, καὶ νὰ ἐφελκύσουν τὸ στρατιωτικόν, διὰ νὰ ἐλαττωθῆ ἡ δύναμις τῶν Καπιταναίων, καὶ ἐπομένως νὰ ματαιωθοῦν καὶ οἱ σκοποὶ τοῦ Ὑψηλάντου, τὸν ὁποῖον ἐνόμιζον σύμφωνον μὲ τοὺς Καπιταναίους». Οἱ πρόκριτοι τῆς Ἀχαΐας ἐπεχείρησαν μόνοι τὴν ἐκστρατείαν κατὰ τῶν Πατρῶν ἀποκλείσαντες συμμετοχὴν καὶ αὐτοῦ τοῦ Κολοκοτρώνη, διὰ νὰ παρεμποδίσουν αὐξήσειν τῆς δυνάμεως τῶν Καπιταναίων. Οἱ προυχόντες τῶν Καλαβρῶτων καὶ τῶν Πατρῶν ἀπεμάκρυναν τοὺς ἕως τότε ἀφωσιωμένους εἰς αὐτοὺς Πετμεζαίους καὶ Κουμανιώτας, οἱ ὁποῖοι τότε μετέβησαν εἰς Τριπολιτσᾶν καὶ Ἄργος, ταχθέντες μετὰ τῶν στρατιωτικῶν.

καθυστέρησις τῆς συγκλήσεως τοπικῆς συνελεύσεως τῶν Πελοποννησίων καθυστέρει καὶ τὴν σύγκλησιν τῆς ἐθνικῆς συνελεύσεως, τοῦτο δὲ ἤρχετο εἰς πολὺ κακὰς ὥρας. Εἰδῆσαι κατέφθانون περὶ προόδου τῶν τουρκικῶν στρατευμάτων καὶ ἐπικειμένης μεγάλης εἰσβολῆς τῶν εἰς Πελοπόννησον, ἣ δὲ παρατεινομένη ἔλλειψις ἐνιαίας πολιτικῆς καὶ στρατιωτικῆς διοικήσεως ἐθεωρεῖτο ὑπὸ πάντων ὡς προμηνύουσα ἐθνικὰς συμφορὰς. Ἡ ἀγανάκτησις μετεδόθη, ἴσως καλλιεργηθεῖσα ἐπιτηδεῖως, καὶ εἰς τὰς μάζας τῶν στρατιωτῶν, οἱ ὅποιοι καθύβριζον δημοσίᾳ τοὺς προκρίτους καὶ ἐξεδήλωνον διαθέσεις ὁμαδικῆς ἐπιθέσεως πρὸς ἐξόντωσίν των. Ὁ ἐρεθισμὸς ἐφθασεν εἰς τὸ κατακόρυφον, ὅτε οἱ ἐντὸς τοῦ Ἄργους πρόκριτοι, κληθέντες νὰ μετᾶσχουν εἰς προκαταρκτικὴν συνεδρίασιν, ἐδήλωσαν ὅτι οὐδὲν δύναται νὰ γίνῃ ἄνευ συμμετοχῆς καὶ τῶν μὴ προσελθόντων. Ἦδη οἱ στρατιῶται ὠμίλουν ἀπαριφράστως περὶ θανατώσεως τῶν προκρίτων.

Τὴν κατάστασιν ἔσωσε καὶ τὴν φορὰν αὐτὴν ὁ Θ. Κολοκοτρώνης, μολονότι δὲν εἶναι ὅλως ἀπίθανον νὰ συνήργησε παρασκηνιακῶς εἰς τὸν ἐρεθισμὸν καὶ τὰς ἐχθρικὰς ἐκδηλώσεις τῶν στρατιωτῶν, ἵνα λάβῃ ἀφορμὴν πρὸς ἐπέμβασιν. Ὁ Κολοκοτρώνης, ἐπισκεφθεὶς τοὺς προκρίτους, παρέστησεν εἰς αὐτοὺς τὸν σοβαρὸν κίνδυνον διὰ τὴν ζωὴν των καὶ τοὺς ἔπεισε νὰ συγκεντρωθοῦν εἰς Ἄργος πρὸς ἑναρξιν τῆς συνελεύσεως¹.

6. Η ΣΥΝΕΛΕΥΣΙΣ ΤΩΝ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΙΩΝ ΚΑΙ ΤΑ « ΠΡΟΛΕΓΟΜΕΝΑ »

Εἴτε διότι ἐφοβήθησαν τὸν ἐρεθισμὸν τῶν στρατιωτῶν καὶ ἐπηρεάσθησαν ὑπὸ τοῦ Κολοκοτρώνη, εἴτε διότι ἐπληροφορήθησαν ὅτι ἐντὸς ὀλίγου καταφθάνουν εἰς τὸ Ἄργος οἱ πληρεξούσιοι τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος, οἱ Πελοποννήσιοι πρόκριτοι (πλὴν ὀλίγων παραμεινάντων εἰς Ἅγιον Γεώργιον μέχρι τῆς ἀφίξεως τῶν Στερεοελλαδιτῶν) συνηθροίσθησαν μὲ τὴν ἀπόφασιν νὰ ἀρχίσουν τὰς ἐργασίας πρὸς σύνταξιν νέου Πελοποννησιακοῦ ὀργανισμοῦ. Προηγουμένως μετέβησαν μετὰ πομπῆς εἰς τὸν ναὸν τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου, ὅπου, παρουσίᾳ μεγάλου πλήθους καὶ στρατιωτῶν, ἔδωσαν ὄρκον

1. Κατὰ τὸν Θ. Κολοκοτρώνην (Διήγησις... σ. 86) « ἔσυμβουλευθήκαμε νὰ κάμωμε κυβέρνησι· ἐφιλονεικήσαμε κάμποσο, ποῦ νὰ γένη ἡ συνέλευσις. Τότε ἔκαμαν τὰ στρατεύματα μιὰ ἀναφορά, καὶ μοῦ ἐζητοῦσαν νὰ σκοτώσουν τοὺς προὔχοντας. Κάποιος τοὺς εἶχε ἐρεθίσει λέγοντάς τους, ὅτι δὲν θέλουν νὰ κάμουν συνέλευσιν, καὶ ἔτσι γελοῦν τὸν κόσμον. Ἐσηκώθηκα τὸ μεσημέρι καὶ ἐπῆγα καὶ τοὺς εἶπα : « Τὶ κάμνετε αὐτοῦ ; κάμετε ὄρκο, διότι τοῦτα ἔχουν νὰ σᾶς κάμουν, καὶ ἔπειτα πηγαίνετε εἰς ἓνα μέρος διὰ νὰ ἀρχίσετε τὴν συνέλευσι ». Τοὺς ἐπῆρα εἰς τὴν ἐκκλησίαν τοῦ Ἁγίου Ἰωάννη· ἔκαμαν τὸν ὄρκον, καὶ ἔτσι ἔπαυσε αὐτὸς ὁ χόχλος τοῦ λαοῦ ».

όμοιότητος καὶ ἀνεπηρέαστου κατὰ συνείδησιν ἐκπληρώσεως τῶν καθηκόντων των. Τὸν ὄρκον ἀνέγνωσε μεγαλοφώνως ὁ Βάμβας, ἐνῶ οἱ πληρεξούσιοι ἀνέτεινον τὴν χεῖρα (1 Δεκεμβρίου 1821).

Δύο ἡμέρας βραδύτερον κατέφθασαν εἰς Ἄργος οἱ Στερεοελλαδίται πληρεξούσιοι μετὰ τοῦ Μαυροκορδάτου καὶ τοῦ Νέγρη, βαθμηδὸν δὲ προσήρχοντο καὶ οἱ ὑπολειπόμενοι πρόκριτοι συνοδευόμενοι ὑπὸ σώματος ἐξ ἐμπίστων σωματοφυλάκων. Ὅ,τι ἐφοβοῦντο ὁ Ὑψηλάντης καὶ οἱ περὶ αὐτὸν ἐγένετο. Ἡ κατάστασις μετεβλήθη ὡς διὰ μαγείας. Ὁ Μαυροκορδάτος καὶ ὁ Νέγρης ἐκόμισαν ἐπιστολὴν τοῦ Ἰγνατίου ἐκ Πίζης, ἀπευθυνομένην πρὸς τοὺς Πελοποννησίους ἱεράρχας, ἄρχοντας καὶ στρατιωτικούς. Εἰς τὴν μακροσκελεστάτην αὐτὴν ἐπιστολήν¹, ὁ Ἰγνάτιος ἐπετίθετο καὶ πάλιν μετὰ δριμύτητος κατὰ τῆς Φιλικῆς Ἑταιρείας καὶ τοῦ Ὑψηλάντου, ὡς αἰτίους πολλῶν συμφορῶν εἰς τὸ Ἔθνος, συνίστα δὲ τὴν ψήφισιν συντηρητικῆς πολιτεύματος ἀρεστοῦ εἰς τὰς εὐρωπαϊκὰς δυνάμεις, ἐκ τῶν διαθέσεων τῶν ὁποίων ἐξηρτᾶτο ἡ σωτηρία τοῦ Ἔθνους. Συγχρόνως ἀπέστειλε σχέδιον Προσωρινῆς Διοικήσεως, διὰ τοῦ ὁποίου συνίστα τὴν συγκρότησιν « ὑπερτάτου τοῦ Γένους Συμβουλίου » ὑπὸ τὸ ὄνομα Βουλὴ ἢ Γερουσία, ἀπαρτιζομένου κατὰ τὸ παλαιὸν κοινοτικὸν σύστημα ἐκ τῶν προεστώτων καὶ τῶν ἀρχιερέων μετὰ συμμετοχῆς καὶ τῶν σημαντικωτέρων πολεμικῶν ἀρχηγῶν. Τὸ Πελοποννησιακὸν αὐτὸ πολιτικὸν σῶμα βαθμηδὸν θὰ ἐδέχετο εἰς τοὺς κόλπους του καὶ ἀντιπροσώπους ἐκ τῶν ἄλλων περιοχῶν τῆς Ἑλλάδος, ἐκλεγομένων κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον, ὥστε τελικῶς νὰ καταστῆ πανελλήνιον, ἡ ἐθνικὴ Βουλὴ. Ὑπὸ τῆς Βουλῆς αὐτῆς θὰ διορίζοντο ἐκτὸς τῶν κόλπων τῆς οἱ ὑπουργοί. Οἱ προεστώτες ἐκάστης ἐπαρχίας προσωπικῶς ἢ δι' ἐπιτρόπων των, βοηθούμενοι καὶ ὑπὸ τοπικῶν συμβουλίων ἐξ ἐγκρίτων προσώπων μετὰ τὸν τίτλον τοῦ ἀρχοντος, θὰ ἐχειρίζοντο τὰς ἀστικὰς, ποινικὰς καὶ ἐκκλησιαστικὰς τοπικὰς ὑποθέσεις ταύτης, ἐνῶ ἡ Βουλὴ θὰ ἐθέσπιζε τὰ τοῦ ἀνωτάτου δικαστηρίου. Ἦτο προφανὲς ὅτι τὸ σχέδιον αὐτὸ παρέδιδεν ὄλας σχεδὸν τὰς ἐξουσίας εἰς τοὺς παλαιοὺς προεστώτας, οἵτινες, ἂν ἐφηρμοζέτο, θὰ ἐκυριαρχοῦν ἐν ἀρχῇ εἰς τὴν Πελοπόννησον καὶ βαθμηδὸν εἰς ὅλην τὴν Ἑλλάδα.

Τὸ σύστημα αὐτὸ δὲν ἐτέθη πρὸς συζήτησιν λόγῳ ἀρνήσεως τῶν στρατιωτικῶν, ἴσως καὶ διότι δὲν ἠὲν νόει τὰ προσωπικὰ σχέδια τοῦ Μαυροκορδάτου, πάντως ἐνίσχυσε τὰς ἀπόψεις τῶν προκριτῶν. Ἄλλ' ὁ Μαυροκορδάτος καὶ ὁ Νέγρης, ἔχοντες ὀπισθὲν των τὸν ὄγκον τῶν παρευρισκομένων πληρεξουσίων τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος, συνέχισαν τὰς παρασκηνιακὰς ἐνεργείας των πρὸς ἐκμηδένισιν τῆς ἐπιρροῆς τοῦ Ὑψηλάντου. Ἐκ τῶν ἰσχυ-

1. Βλ. τὸ κείμενον ταύτης καὶ ἀποσπάσματα τοῦ σχεδίου τούτου περὶ Ὁργανισμοῦ εἰς *Ι. Φιλήμονος* (ἔ.ἀ., τ. Δ', σ. 349 καὶ 517 κ.έ.).

ρῶν στρατιωτικῶν, τινὰς μὲν ἔπεισαν ὅπως ἀπομακρυνθοῦν τοῦ Ὑψηλάντου, τὸν ὁποῖον παρίστανον ὡς στερούμενον πάσης ἰδιότητος νὰ προΐσταται ἔθνικῶν δυνάμεων, ἄλλους δέ, διὰ νὰ ἀπομακρύνουν ἐξ Ἄργους, ἔπεισαν, προβάλλοντες τὰς ἀνάγκας τοῦ Ἀγῶνος τῆς Ἐλευθερίας, νὰ μεταβοῦν ὅπως ἠγηθοῦν πολεμικῶν ἐπιχειρήσεων. Τὸ σπουδαιότερον δὲ ὅλων ἦτο ὅτι ἠδυνήθησαν νὰ ἀπομακρύνουν τῆς ἐπιρροῆς τοῦ Ὑψηλάντου τοὺς ἀντιπροσώπους τῶν ναυτικῶν νήσων, ὑποστηρίζοντες ὅτι αὐτοὶ ἔπρεπε νὰ ἔχουν τὰ πρωτεῖα τῆς Ἑλλάδος καὶ ὄχι εἷς νεαρὸς ἀδελφὸς τοῦ ἀποτυχόντος ἐν Μολδοβλαχίᾳ ἀρχηγοῦ τῆς ἀνυπάρκτου πλέον Φιλικῆς Ἐταιρείας καὶ οὐδὲν ἐκπροσωπῶν ἐν Ἑλλάδι. Ἐμεσίτευσαν δὲ καὶ πλησίον τῶν Πελοποννησίων, ὅπως ὑπογράψουν συμφωνητικὸν ἀποζημιώσεως τῶν ναυτικῶν νήσων, χρηματικῆς καὶ δι' ἔθνικῶν κτημάτων, ὅπερ καὶ διησφαλίσθη διὰ τοῦ καταστατικοῦ χάρτου τῆς Πελοποννησιακῆς Γερουσίας¹.

Ὑπὸ τοιοῦτους ὄρους, ἡ ἐπιρροὴ τοῦ Ὑψηλάντου καθ' ἡμέραν ἤλαττοῦτο, τοῦτο δὲ ἐγένετο προοδευτικῶς αἰσθητὸν κατὰ τὰς ἐργασίας τῆς συνελεύσεως. Πράγματι, οἱ πρόκριτοι, τῶν ὁποίων αἱ δυνάμεις, μὲ τὴν ἀμέριστον πλέον ἐνίσχυσιν τῶν Στεροελλαδιτῶν καὶ τῶν Νήσων, ἠῤῥξανον καθημερινῶς, δὲν ἐπεθύμουν ρῆξιν μετὰ τοῦ Ὑψηλάντου, οὐδ' ὀλοσχερῆ ἀποκλεισμὸν τούτου, φοβούμενοι τὴν ἀντίδρασιν τῶν στρατιωτικῶν. Ἠλάττωνον ὁμως καθ' ἡμέραν καὶ λίαν ἐπιτηδεῖως τὰς εἰς αὐτὸν παρεχομένας ἐξουσίας, ὥστε οἱ ἐπιδιωκόμενοι παρ' αὐτῶν σκοποὶ νὰ πραγματοποιηθοῦν βαθμιαίως καὶ αὐτομάτως. Ἐν πρώτοις, ὁ Ὑψηλάντης ὑπεχρεώθη νὰ δεχθῆ νὰ ὀνο-

1. Φιλήμονος, ἔ.ἀ., σ. 351 καὶ 524. Εἰδικώτερον τοὺς Ὑδραίους ἀντιπροσώπους ἐληρέασεν, ὅπως ταχθοῦν ἀναφανδὸν ὑπὲρ τῶν Πελοποννησίων προκρίτων, τὸ γεγονός ὅτι οὗτοι ἐδέχθησαν νὰ ἐξοντώσουν τὸν ἄλλοτε ἐπαναστατικῶς ἐξεγείραντα τὴν Ὑδραν καὶ ἀμείλικτον ἐχθρὸν τῶν προυχόντων τῆς Ἀντώνιον Οἰκονόμου. Πράγματι, ὁ Οἰκονόμου, παραμείνας ἐξόριστος ἐπὶ πεντάμηνον, διήρχετο μετὰ τινων ἐμπιστων ἐκ τοῦ Ἄργους, ἀποβλέπων ἐπιστροφὴν εἰς Ὑδραν. Τρομοκρατημένοι οἱ ἀντιπρόσωποι τῆς Ὑδρας ἀπήτησαν ἀποστολὴν στρατιωτικοῦ σώματος πρὸς ἐξόντωσίν του, ἀπειλοῦντες, ἐν ἐναντίᾳ περιπτώσει, ἀποχώρησιν. Ὁ Ὑψηλάντης ἐληρέασθη ἐκ τοῦ ἐπισεισθέντος κινδύνου ἀποχωρήσεως τῶν Ὑδραίων προκρίτων καὶ συντριβῆς τῆς ναυτικῆς δυνάμεως τοῦ Ἀγῶνος συνεπεῖα τῆς ἐν Ὑδρᾷ διαμάχης, τελικῶς δὲ ἐδέχθη ἀπλῶς τὴν παρεμπόδισιν τῆς μεταβάσεως τοῦ Οἰκονόμου εἰς Ὑδραν καὶ τὸν ἐκ νέου περιορισμὸν του εἰς Πελοπόννησον. Ἄλλ' οἱ πρόκριτοι διὰ μυστικῶν συνεννοήσεων μετὰ τῶν Ὑδραίων, ἀπεφάσισαν τὸν φόνον του καὶ τὸ ἔργον αὐτὸ ἐνεπιστεύθησαν εἰς τὸν Λόντιον, ὅστις ἀπέστειλε πρὸς τοῦτο σῶμα ἐξ ἐμπιστων του. Πράγματι τὴν 16 Δεκεμβρίου ὁ Οἰκονόμου διερχόμενος παρὰ τὸ Κουτσοπόδι ἐδολοφονήθη. Ἡ εἶδησις αὕτη ἀνεκούφισε τοὺς Ὑδραίους ἀντιπροσώπους, ἀλλὰ προεκάλεσε μεγάλην ἀγανάκτησιν εἰς τοὺς στρατιωτικούς, διότι ἐθεωρήθη πρᾶξις ἀτιμὸς καὶ ἀντεθνικὴ εἰς βᾶρος ἐνὸς ἥρωος τῆς ἑλληνικῆς ἐλευθερίας Βλ. I. Φιλήμονος, ἔ.ἀ., σ. 353. — Ν. Σπηλιιάδου, ἔ.ἀ., τ. Α', σ. 269. — Σπ. Τρικούπη, ἔ.ἀ., τ. Α', σ. 99.

μασθῆ ἢ συνέλευσις Πελοποννησιακὴ Γερουσία, πρὶν ἀκόμη ψηφίσῃ αὕτη τὸν ὄργανισμόν της, μολονότι εἰς τὴν ὀνομασίαν αὐτὴν κυρίως ἀντέδρα μετὰ πείσματος ἕως τότε. Εἰς ἀντάλλαγμα ἀνεκηρύχθη Πρόεδρος τῆς Πελοποννησιακῆς Γερουσίας, τοῦ Πετρόμπεη ὀνομασθέντος ἀντιπροέδρου καὶ τοῦ Μ. Σχινᾶ γραμματέως « ἐξ ἀπορρήτων ».

Ἦδη τὴν 1^{ην} Δεκεμβρίου, ἅμα τῇ ἐνάρξει τῶν ἐργασιῶν της, ἡ Πελοποννησιακὴ συνέλευσις ἐψήφισεν εἶδος διακηρύξεως ἀποκληθείσης « Προλεγόμενα », διότι προετάχθη τοῦ ἐν συνεχείᾳ ψηφισθέντος ὄργανισμοῦ τῆς Πελοποννησιακῆς Γερουσίας. Εἰς τὴν διακήρυξιν αὐτὴν, ἀφοῦ στιγματίζονται αἱ σφαγαί, αἰχμαλωσίαι, καὶ ἄλλαι ἀπανθρωπίαι τῶν Τούρκων, ἰδιαιτέρως δὲ ὁ ἀπαγχονισμὸς τοῦ Πατριάρχου καὶ τῶν ἄλλων ἱεραρχῶν, ὡς καὶ ὁ ἐξοντωτικὸς ἐγκλεισμὸς τῶν Πελοποννησίων ὁμήρων ἐν Τριπόλει, διακηρύσσεται ὁ ἀγὼν τῆς Πελοποννήσου καὶ τῶν νήσων ὡς συνέπεια τῶν ἐξοντωτικῶν κατὰ τοῦ Ἔθνους μέτρων τῶν Τούρκων. Πρὸς πρόληψιν ἀναρχίας καὶ ἀταξίας συνεκλήθη διὰ τῆς συνελεύσεως τῶν Καλτετζῶν ἡ τοπικὴ Γερουσία. Μετὰ τὴν ἔλευσιν τοῦ πρίγκιπος Ὑψηλάντου συνῆλθον οἱ πρόκριτοι τῶν ἐπαρχιῶν καὶ τῶν νήσων εἰς Βέρβενα καὶ Ζαράκοβαν « ἀλλὰ τὰ ἀντιπίπτοντα αἷτια τοῦ πολέμου ἠμπόδισαν τὸ νὰ κατορθωθῆ τι ». Μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Τριπόλεως « ἐγένετο ἀπόφασις κοινή, ἵνα συγκροτηθῆ γενικωτέρα συνέλευσις, νὰ ἐπικυρωθῆ ἐν σύστημα τελειώτερον κατ' ἐκλογὴν πασῶν τῶν ἐπαρχιῶν καὶ τῶν Νήσων ». Οὕτω ἐκάστη ἐπαρχία τῆς Πελοποννήσου ἐξέλεξε « κοινῇ γνώμῃ » ἐξ ἐφόρους, ἐκ τούτων δὲ ὁ εἰς ὀνομάσθη μέλος τῆς Γερουσίας. Οἱ οὕτω ἐκλεγέντες Γερουσιασταὶ (εἰς ἐξ ἐκάστης ἐπαρχίας) συνῆλθον εἰς τὸ Ἄργος καὶ ἔδωσαν τὸν ὄρκον « τῆς ἐμπιστοσύνης πρὸς τὴν πατρίδα »¹. Σημειωτέων ὅτι μετὰ τῶν ὑπογραψάντων τὰ Προλεγόμενα καὶ τὸ πρακτικὸν τοῦ ὄρκου δὲν ἀνευρίσκονται τὰ ὀνόματα τῶν ἐπιφανεστέρων προκρίτων τῶν Πατρῶν, τῶν Καλαβρύτων καὶ τοῦ Αἰγίου, διότι τὴν 1^{ην} Δεκεμβρίου πάντες αὐτοὶ δὲν εἶχον ἀκόμη εἰσελθεῖ εἰς τὸ Ἄργος, διαμένοντες εἰς τὸ Προάστειον τοῦ Ἁγίου Γεωργίου ἐν ἀναμονῇ τῆς ἀφίξεως τῶν Στερεοελλαδιτῶν καὶ ἐγγυήσεως τῆς ἀσφαλείας των.

1. Τὰ προλεγόμενα μετὰ τοῦ ὄρκου ὑπέγραψαν οἱ κάτωθι: Δημήτριος Ὑψηλάντης, Πετρόμπεης Μαυρομιχάλης, πρωτοσύγκελλος Ἀμβρόσιος ἐξ Ἀρκαδίας, ἀρχιμανδριτῆς Δικαῖος Λεονταρίου, Ἀσημάκης Φωτήλας Καλαβρύτων, Θεοχ. Ρένδης Κορίνθου, Ἰω. Παπαδιαμαντόπουλος Πατρῶν, Ἰω. Βαρβάτης Καρυταίνης, Χαράλαμπος Περρούκας Ἄργους, Παν. Ζαριφόπουλος Φαναρίου, Παν. Γιαντάκης ἐκπροσωπος Παν. Γιατράκου Μισθρᾶ, Διον. Παπᾶ Γιαννόπουλος Γαστούνης, Κωνσταντῖνος Ζαφειρόπουλος Ἁγίου Πέτρου, Γιαννάκης Κυριακὸς Καλαμάτας, Δημ. Καλαμαριώτης Νησίου, Χριστ. Ἀχολὸς Πύργου, Ἠλ. Καράπαυλος Κορώνης, Παν. Καλογεράς Μονεμβασίας, Παν. Ποτήρης Μοθώνης, Ἰω. Οἰκονομίδης Νεοκάστρου, Σπ. Φραγκισκόπουλος Ἀνδρούσης, Μιλιάνης ἐκπρόσωπος Ἀναγνώστου Παπᾶ Γεωργίου Λεονταρίου, Ἀναγνώστης Ζέρβας Κρανιδίου, Ἀναγνώστης Ἀναστασόπουλος Ναυπλίου.

Τὸ κείμενον τοῦτο τῶν « Προλεγομένων » περιλαμβάνει πολλὰς ἀντιφάσεις καὶ ἀνακολούθους σκέψεις, προδίδει δὲ συγχρόνως προχειρολόγον προσπάθειαν συμβιβασμοῦ καὶ συγκαλύψεως τῶν δισταμένων ἀπόψεων. Ἐν πρώτοις, δὲν αἰτιολογεῖ ὡς αἱ ἄλλαι προκηρύξεις, τὴν κήρυξιν τοῦ ἀγῶνος λόγῳ τῆς μακροαίωνος δουλείας τοῦ Γένους καὶ χάσιν τῆς ἐλευθερίας, ἀλλ' ὁμιλεῖ περὶ ἐξεγέρσεως ἕξ αἰτίας τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει καὶ Πελοποννήσῳ τουρκικῶν βανδαλισμῶν κατὰ τῶν Ἑλλήνων, ἐνῶ αἱ σφαγαὶ καὶ οἱ βανδαλισμοὶ ἐγένοντο κατόπιν τῆς κηρύξεως τῆς ἐπαναστάσεως. Ἄλλ' εἶναι προφανὲς ὅτι σκοπὸν συγκεκαλυμμένον, πιθανῶς κατ' εἰσήγησιν τοῦ Μαυροκορδάτου, εἶχε νὰ ρίψῃ εἰς τὴν λήθην τὸ ἔργον τῆς Φιλικῆς Ἐταιρείας καὶ νὰ προβάλῃ τὴν ἐπανάστασιν ἐν τῇ κυρίῳς Ἑλλάδι ὡς αὐτοφυὲς γεγονός, ἀνακῦψαν συνεπείᾳ ἐντοπισμένων γεγονότων. Ἡ προβαλλομένη αἰτιολογία τῶν « ἀντιπιπτόντων αἰτίων » τοῦ πολέμου διὰ τὴν ἐπίτευξιν ἀποτελέσματος εἰς Βέρβενα καὶ Ζαράκοβαν θὰ προεκάλει τὴν θυμηδίαν τῶν ὑπογραψάντων, διότι πάντες ἐγνώριζον καλῶς τὰ πραγματικά αἴτια, δηλαδή τὴν σφοδρὰν διαμάχην μεταξὺ προκρίτων ἀφ' ἑνὸς καὶ ἀφ' ἑτέρου Ὑψηλάντου καὶ στρατιωτικῶν, τὴν παρεμποδίσασαν οἰανδήποτε συμφωνίαν. Ἐν συνεχείᾳ γίνεται λόγος περὶ ἐκλογῆς « κοινῇ γνώμῃ », δηλαδή ὑπὸ τοῦ λαοῦ, τῶν ἕξ ἐφόρων ἐκάστης ἐπαρχίας, ἐκ τῶν ὁποίων καὶ ὑπὸ τῶν ὁποίων ὠνομάσθησαν οἱ ἔφοροι, ἐνῶ τοιαύτη ἐκλογή οὐδέποτε ἐγένετο, οἱ δὲ προσελθόντες εἰς τὴν συνέλευσιν ἦσαν οἱ συνήθως κατὰ ἐπαρχίας ἡγήτορες πρόκριτοι καὶ ἐκκλησιαστικοὶ ἢ πρόσωπα τῆς ἐμπιστοσύνης τούτων, εἰς τινὰς δὲ ἐπαρχίας πρόσωπα τῆς προτιμήσεως τῶν στρατιωτικῶν ἡγητόρων. Ἐπομένως ἡ ἔγγραφος πληρεξουσιότης « παρὰ τῶν κατ' ἐπαρχίας ἐφόρων », οἵτινες ἐπίσης ἦσαν οἱ ἴδιοι οἱ πρόκριτοι ἢ ὄργανά των, δὲν εἶχεν οὐσιαστικὴν σημασίαν. Τέλος οἱ συνελθόντες εἰς τὸ Ἄργος αὐτοεβαπτίσθησαν γερουσιασταί, πρὶν συνέλθῃ ἡ συνέλευσις καὶ ψηφίση σῶμα Γερουσίας!

Πράγματι, μόνον κατὰ τὰς ἐπομένας ἡμέρας, ἰδίως ἀπὸ τῆς 7ης Δεκεμβρίου, ὅτε προσῆλθον καὶ οἱ ἐν Ἁγίῳ Γεωργίῳ διαμένοντες Ἀχαιοὶ καὶ ἄλλοι προύχοντες, ἡ συνέλευσις τοῦ Ἄργους διὰ ψηφίσματος συνέστησε διοικήσιν, ἡ ὁποία « θέλει εἶναι προσωρινή μὲν, ἀλλὰ σταθερά, μέχρις ὅτου τὸ ἔθνος, Θεοῦ συνευδοκοῦντος, ἐπιτύχῃ ἡσυχον καὶ ἀρμόδιον καιρὸν ἵνα συστήσῃ τελειότεραν διοικήσιν » καὶ μὲ τὴν αἰτιολογίαν ὅτι « αἱ παροῦσαι περιστάσεις δὲν συγχωροῦσιν ἓνα τέλειον ὄργανισμόν, ἀλλὰ πρόσκαιρον μὲν ἀλλ' ὠφέλιμον εἰς τὴν πατρίδα »¹. Διὰ τοῦ αὐτοῦ ψηφίσματος ἡ θεσπιζομένη

1. Ἐξ ἐπιστολῆς τοῦ Ἰω. Ὁρλάνδου πρὸς τοὺς Κουντουριώτας τῆς 7 Δεκεμβρίου 1821 (Ἀρχ. Α. καὶ Γ. Κουντουρ. τ. Α', σ. 43) καταφαίνεται ὅτι οἱ ἀντιπρόσωποι Πατρῶν καὶ Καλαβρύτων παρέμειναν εἰς τὸ προάστειον τοῦ Ἁγίου Γεωργίου μέχρι τῆς ἡμέρας ἐκείνης καὶ διὰ τοῦτο δὲν ἤρχιζον αἱ ἐπίσημοι συνεδριάσεις

διοικήσεις ἀπεκλήθη Πελοποννησιακὴ Γερουσία. Πρόεδρος αὐτῆς ὠνομάσθη « ὁ ἐκλαμπρότατος Πρίγκηψ Δημήτριος Ὑψηλάντης » καὶ γραμματεὺς « ἐξ ἀπορρήτων » ὁ Μιχαὴλ Σχινᾶς. Κατὰ τὰς ἀφηγήσεις τῆς ἐποχῆς, εἰς τὰς κεκλεισμένων τῶν θυρῶν πρώτας συνεδρίας ἐσημειώθησαν μεγάλαι διαφωνίαι διὰ τὴν ὀνομασίαν τὴν ὁποίαν θὰ ἔπρεπε νὰ λάβῃ τὸ συνιστώμενον Σῶμα διοικήσεως, διότι ὁ μὲν Ὑψηλάντης, συμφώνως πρὸς τὰς ἤδη διακηρυγμένας ἀρχάς του, ἐπέμενε νὰ ὠνομασθῆ Βουλὴ, οἱ δὲ πρόκριτοι Γερουσία ἐν εἴδει συνεχείας τῆς ἐν Καλτετσαῖς συσταθείσης. Τελικῶς ὑπερίσχυσαν οἱ πρόκριτοι ἀλλ' εἰς ἀντιστάθμισμα ἐξελέγη Πρόεδρος τῆς Γερουσίας ὁ Δημ. Ὑψηλάντης. Βραδύτερον, ἐπειδὴ ὁ Ὑψηλάντης ἀπουσίαζε συνεχῶς εἴτε λόγῳ τῶν πολεμικῶν ἐπιχειρήσεων εἴτε δυσηρεστημένος διὰ τὰς λαμβανομένας ἀποφάσεις, ἐξελέγη ἀντιπρόεδρος ὁ Πετρόμπεης Μαυρομιχάλης, ὁ ὁποῖος ἐν ἀρχῇ διηύθυνε τὰς ἐργασίας τοῦ σώματος, ἕως ὅτου ἀντικατεστάθη καὶ αὐτὸς λόγῳ ἀναχωρήσεως εἰς τὸ στρατόπεδον τῆς Κορίνθου.

7. Ο ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΤΗΣ ΝΕΑΣ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΙΑΚΗΣ ΓΕΡΟΥΣΙΑΣ

Ἡ πρωθυστερώς συσταθεῖσα Πελοποννησιακὴ Γερουσία συνέταξε τὸν « Ὁργανισμὸν περὶ Προσωρινῆς Διοικήσεως ταύτης ». Δὲν φαίνεται νὰ ἐκουράσθησαν πολὺ οὔτε νὰ διέθεσαν πολὺν χρόνον πρὸς συζητήσεις διὰ τὴν σύνταξιν τοῦ ὀργανισμοῦ αὐτοῦ οἱ Πελοποννήσιοι Γερουσιασταί. Εἶχον ὡς πρότυπον τὸν Ὁργανισμὸν τῆς Δυτ. Χ. Ἑλλάδος, τοῦ ὁποῖου εἰς πολλὰ εἶναι ἀντιγραφὴ ἀκόμη καὶ εἰς φρασεολογίαν, εἰς δὲ τὰ λοιπὰ ἀνακαλύπτονται τὰ σχέδια τῆς Ζαράκοβας μετὰ τινων παραλλαγῶν ἐξ αἰτίας τῶν παραχωρήσεων πρὸς τοὺς στρατιωτικούς. Ἐξ ἄλλου, ὀπισθεν τῶν προκρίτων, καὶ μολονότι δὲν μετεῖχον αὐτοπροσώπως τῶν ἐργασιῶν, ἔδρων παρασκηνιακῶς ὁ Μαυροκορδάτος καὶ ὁ Νέγρης, παρακολουθοῦντες ἀγρύπνως τὰ διαδραματιζόμενα καὶ εἰσηγούμενοι τὴν μετὰ πολιτικότητος τηρητέαν πορείαν κατὰ τρόπον ὥστε νὰ ἐπικρατοῦν βαθμηδὸν αἱ ἀπόψεις τῶν προκρίτων καὶ νὰ

« διὰ τὸ σύστημα », δηλαδὴ πρὸς ψήφισιν τοῦ Ὁργανισμοῦ. Μόλις κατὰ τὴν ἡμέραν αὐτὴν ὁ σταλεὶς ἐπίσκοπος Κορίνθου καὶ αἱ δι' ἐπιστολῶν ἐκκλήσεις τοῦ Μαυροκορδάτου καὶ τοῦ Καρατζᾶ τοὺς ἔπεισαν νὰ μεταβοῦν εἰς Ἄργος, ἤρχισαν δὲ τὴν ἰδίαν ἡμέραν αἱ συζητήσεις διὰ τὸν Ὁργανισμὸν. Ἐξ ἄλλου εἰς τὴν αὐτὴν ἐπιστολὴν τοῦ Ἰω. Ὁρλάνδου πρὸς τοὺς Κουντουριώτας γράφεται ἐν ὑστερογράφῳ « σὰς δίδω τὴν εἰδησιν ὅτι σήμερον ἔγινε τὸ πρῶτον κάθισμα τοῦ συστήματος καὶ ἐλπίζομεν εἰς πέντε ἕξ ἡμέρας νὰ τελειώσῃ ». Ἄνευ ἀμφιβολίας, διὰ τῆς φράσεως « πρῶτον κάθισμα τοῦ συστήματος » ὑπονοεῖ τὴν πρώτην συνεδρίαν διὰ τὴν ψήφισιν τοῦ Ὁργανισμοῦ τῆς Πελοποννησιακῆς Γερουσίας.

ἐκτοπίζεται ὁ Ὑψηλάντης, χωρὶς νὰ ἐπέρχεται ἢ ἀπὸ ὥρας εἰς ὥραν ἀπειλουμένη ρῆξις.

Ὁ συνταχθεὶς οργανισμὸς διηρέθη εἰς τέσσαρα κύρια κεφάλαια. Τὸ πρῶτον ἐξ αὐτῶν ἀναφέρεται εἰς τὰ τῆς ἐκλογῆς τῶν ἐφόρων τῶν χωρίων καὶ τῶν κωμῶν, τοῦ ἀριθμοῦ τούτων ποικίλλοντος μέχρι πέντε, ἀναλόγως τοῦ ἀριθμοῦ τῶν κατοίκων, καὶ καθορίζει τὰς ἀρμοδιότητάς των, διαρκείας ἐνιαυσίου, πρὸς τήρησιν τῆς ἐπιτοπίου τάξεως, πρὸς συμβιβαστικὴν λύσιν τῶν τοπικῶν διαφορῶν, ἔτι δὲ καὶ ὡς ἐκτελεστικῶν ὀργάνων τῶν γενικῶν ἐφόρων καὶ τῆς Γερουσίας. Τὸ δεύτερον κεφάλαιον ὀρίζει τὰ τῆς ἐκλογῆς τῶν πέντε ἐφόρων ἐκάστης ἐπαρχίας, ἐνιαυσίου ἐπίσης ἀρχῆς, ἐκλεγομένων ὑπὸ τῶν ἐφόρων τῶν χωρίων καὶ τῶν ἐκλεκτόρων τῶν πόλεων. Ἔργον τούτων ἦτο ἡ διεύθυνσις τῶν τοπικῶν ὑποθέσεων κατὰ τὰς ἐντολὰς τῆς Γερουσίας, ἡ διαχείρισις τῶν οἰκονομικῶν τῆς ἐπαρχίας καὶ ἡ γενικὴ ἐποπτεία πρὸς τήρησιν τῆς τάξεως.

Εἰς τὸ τρίτον κεφάλαιον καθορίζονται ἐν ἐκτάσει τὰ τῆς λειτουργίας τῆς Πελοποννησιακῆς Γερουσίας, ἐνιαυσίου καὶ ταύτης ἀρχῆς. Ταύτην θὰ ἀπῆρτιζον εἰς πληρεξούσιος ἐξ ἐκάστης ἐπαρχίας, δὲν καθορίζεται ὅμως πῶς θὰ ἐγίνετο ἡ ἐκλογή των. Ἴσως ἐκ τῶν Προλεγομένων ἀφίνεται νὰ νοηθῇ ὅτι θὰ ἐγίνετο διὰ τῶν γενικῶν ἐφόρων τῶν ἐπαρχιῶν, ὡς ἐπεθύμουν οἱ πρῶτοντες, δεδομένου ὅτι, ὡς ἐλέχθη, ἔφοροι ἦσαν ἢ αὐτοὶ οἱ ἴδιοι ἢ ὄργανά των. Ἡ Γερουσία ἐκλέγει τοὺς ἀσκοῦντας ὑπουργήματα, φροντίζει τὰ τῆς γενικῆς ἀσφαλείας τῆς Πελοποννήσου, δέχεται τὰς διαχειριστικὰς λογοδοσίας τῶν ἐφόρων τῶν ἐπαρχιῶν, δίδει διαταγὰς εἰς τοὺς στρατηγούς καὶ τοὺς ἐφόρους. Νεωτερισμὸς ἦτο τὸ θεσπιζόμενον ὅτι οἱ στρατηγοὶ τῆς Πελοποννήσου θὰ ἐξέλεγον τέσσαρας ἐξ αὐτῶν, οἱ ὅποιοι θὰ παρέμενον πλησίον αὐτῆς καὶ θὰ ἐχρησίμευον ὡς σύμβουλοι ἐπὶ τῶν πολεμικῶν ὑποθέσεων. Τοῦτο μᾶλλον ἦτο παραχώρησις τῶν προκρίτων πρὸς τοὺς στρατιωτικούς. Ἡ Πελοποννησιακὴ Γερουσία θὰ ὑπετάσσετο εἰς ὅλας τὰς νομίμους διαταγὰς τῆς Ἐθνικῆς Βουλῆς, ἐδικαιοῦτο ὅμως νὰ ζητήσῃ ἀναθεώρησιν τῶν ἀποφάσεων ταύτης ἐν σχέσει πρὸς τὰς φορολογικὰς ὑποχρεώσεις τῆς Πελοποννήσου. Μέχρι τῆς συστάσεως τῆς Ἐθνικῆς Βουλῆς εἶχε τὸ δικαίωμα νὰ συνάπτῃ συνθήκας καὶ δάνεια. Τὰ κατὰ τῆς πατρίδος ἐγκλήματα θὰ ἐδικάζοντο ὑπὸ τοῦ «Μεγάλου Κριτηρίου» ἀπαρτιζομένου ἐκ δώδεκα ἐκλεγομένων μεταξὺ τῶν μελῶν της. Οἱ καπετάνιοι καὶ οἱ στρατιῶται θὰ ἠμείβοντο διὰ τὰς ἐκδουλεύσεις των πρὸς τὴν πατρίδα ὑπὸ τῆς Ἐθνικῆς Βουλῆς, κατὰ πρότασιν τῆς Γερουσίας. Ἰδιαιτέραν σημασίαν εἶχε τὸ παρεντεθὲν κατὰ ρητὴν ἀπαίτησιν τῶν ἀντιπροσώπων τῶν νήσων ἄρθρον, κατὰ τὸ ὅποιον ἡ Πελοποννησιακὴ Γερουσία, κατόπιν μελλοντικῆς συμφωνίας μετὰ τῆς Ἐθνικῆς Βουλῆς, θὰ ἀνελάμβανε νὰ καταβάλλῃ τὰς ἀποζημιώσεις τῶν νήσων Ὑδρας, Σπετσῶν καὶ Ψαρῶν διὰ τὰς ἐκδουλεύσεις των πρὸς τὴν Ἑλλάδα, εἰδικώτερον πρὸς

τὴν Πελοπόννησον¹. Δι' ἄλλου ἄρθρου, προφανῶς ἐκ φόβου ἐπεμβάσεων τῶν στρατιωτικῶν, ἐλαμβάνετο πρόνοια νὰ μὴ ὄπλοφορῇ οὐδεὶς εἰς τοὺς χώρους τῶν ἐργασιῶν τῆς Γερουσίας, ὅπου νὰ παρευρίσκωνται μόνον στρατιῶται τελοῦντες ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ σώματος. Ἡ Γερουσία καὶ οὐχὶ ὁ λαὸς τῶν ἐπαρχιῶν θὰ ἐξέλεγε τοὺς ἀντιπροσώπους τῆς Πελοποννήσου εἰς τὴν Ἐθνικὴν Βουλὴν. Χαρακτηριστικὸν εἶναι τὸ ἐκ τοῦ Ὁργανισμοῦ τῆς Ἀνατολ. Χ. Ἑλλάδος ληφθὲν ἄρθρον, κατὰ τὸ ὁποῖον « ἄχρι τοῦ διοργανισμοῦ τῶν τακτικῶν νόμων θέλουσιν ἔχει τὸ κῦρος οἱ σωζόμενοι νόμοι τῶν χριστιανῶν βασιλέων τῆς Κωνσταντινουπόλεως ».

Τὸ τέταρτον κεφάλαιον ἦτο εἶδος θεμελιώδους στρατιωτικοῦ κώδικος. Ἡ Πελοπόννησος θὰ εἶχεν ἕξ ἕως ὅκτι ὀκτώ στρατηγούς, τοὺς ὁποίους θὰ ἐξέλεγεν ἡ Πελοποννησιακὴ Γερουσία « μεταξὺ τῶν ἀξιωτέρων καὶ ἐκδουλευσάντων τῇ πατρίδι ». Κάθε ἐπαρχία θὰ εἶχεν ἓνα ἢ περισσοτέρους καπιτάνους, ἐκλεγομένους ὑπ' αὐτῆς ὑπὸ τὴν ἐπικύρωσιν τῆς Γερουσίας, αὐτοὶ δὲ θὰ ἐξέλεγον, πάντοτε ὑπὸ τὴν ἐπικύρωσιν τῆς Γερουσίας, τοὺς ὑποκαπιτάνους καὶ ὑπαξιωματικούς. Ἡ Γερουσία ἐπίσης θὰ προσδιώριζε τὰς στρατιωτικὰς δυνάμεις, αἱ ὁποῖαι θὰ παρεδίδοντο εἰς ἕκαστον καπιτάνιον εἰς κάθε ἐκστρατείαν. Ἡ Γερουσία ὁμοῦ μετὰ τῶν στρατιωτικῶν καὶ τῶν καπιτάνων θὰ ἐξέλεγεν ἓν καιρῷ πολέμου καὶ ἐκστρατείας ἓνα ἀρχιστράτηγον ἐπικυρούμενον ὑπὸ τῆς Ἐθνικῆς Βουλῆς. Οἱ στρατηγοὶ καὶ καπιτάνοι θὰ ὑπέκειντο εἰς τὰς διαταγὰς τῆς Πελοποννησιακῆς Γερουσίας, ἡ ὁποία θὰ προσδιώριζε καὶ τοὺς μισθοὺς των. Ὁ ἀρχιστράτηγος θὰ ὑπέκειτο εἰς τοὺς τεθησομένους νόμους καὶ δὲν θὰ εἶχε δικαίωμα νὰ ἐκστρατεύσῃ ἄνευ γνώμης τῆς Γερουσίας καὶ συναινέσεως τῆς Ἐθνικῆς Βουλῆς. Οἱ καπιτάνιοι ὑπεχρεοῦντο νὰ ἐκστρατεύουν ὑπὸ οἴονδήποτε τῶν στρατηγῶν, τὸν ὁποῖον θὰ διώριζεν ἡ Γερουσία. Πάντες οἱ στρατιωτικοὶ θὰ ὑπέκειντο εἰς τοὺς κοινούς νόμους διὰ πάντα τὰ ἀδικήματα, πλὴν τῶν στρατιωτικῶν ἐγκλημάτων, διὰ τὰ ὁποῖα θὰ ἐδικάζοντο ὑπὸ πολεμικοῦ κριτηρίου διοριζομένου ὑπὸ τῆς Ἐθνικῆς Βουλῆς. Ὁ γενικὸς στρατιωτικὸς ὀργανισμὸς θὰ ἐψηφίζετο ὑπὸ τῆς Ἐθνικῆς

1. Ὡς ἐγράφη ἀνωτέρω, οἱ Πελοποννήσιοι ἠγέται ἀντέταξαν ἐν ἀρχῇ κατηγορηματικὴν ἄρνησιν εἰς τὴν ἀξίωσιν αὐτὴν τῶν ἀντιπροσώπων τῶν ναυτικῶν νήσων, οἱ ὁποῖοι ἐπέμενον νὰ λάβουν ἀποζημιώσεις διὰ τὰς θυσίας των παρὰ μόνης τῆς Πελοποννήσου, ἄνευ συμμετοχῆς τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος, διότι μόνη ἡ Πελοπόννησος εἶχε σοβαροὺς πόρους καὶ εἰς ἄμεσον ἐπαφὴν μετ' αὐτῶν εὐρίσκετο, ὥστε μόνον οὕτω ἐξησφαλίζοντο αἱ ἀπαιτήσεις των. Τελικῶς οἱ Πελοποννήσιοι ὑπέκυψαν πρὸ τῆς ἀπειλῆς τῶν ἀντιπροσώπων τῶν νήσων ὅτι θὰ συνετάσσοντο μετὰ τῶν στρατιωτικῶν ἐναντίον τῶν προκρίτων. Ἀλλ' οἱ μεσολαβήσαντες πρὸς συμβιβασμὸν ἀντιπρόσωποι τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος ἐδέχθησαν νὰ ὑπογράψουν μετὰ τῶν Πελοποννησίων ἰδιαίτερον συμφωνητικόν, διὰ τοῦ ὁποῖου ἀνελάμβανον κατηγορηματικῶς νὰ μετάσχῃ τῆς ὑποχρεώσεως, ὅταν θὰ ἤρχετο ἡ ὥρα ἀποζημιώσεων, κατ' ἀναλογίαν καὶ ἡ Στερεὰ Ἑλλάς.

κῆς Βουλῆς. Ἐν εἴδει μεταβατικῆς διατάξεως προσετέθη πέμπτον κεφάλαιον, διὰ τοῦ ὁποίου διεκηρύσσεται ἡ ἀνάγκη συστάσεως ἔθνικῆς Βουλῆς, ἀπαρτιζομένης ἐξ ἀντιπροσώπων τῆς Πελοποννήσου, τῶν Νήσων καὶ τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος, πρὸς διαχείρισιν τῶν ἔθνικῶν ὑποθέσεων, ὠρίζοντο δὲ οἱ εἴκοσι ἀντιπρόσωποι τῆς Πελοποννήσου, οἱ ὅποιοι θὰ μετεῖχον ταύτης.

8. Η ΤΕΛΙΚΗ ΕΠΙΚΡΑΤΗΣΙΣ ΤΩΝ ΠΡΟΚΡΙΤΩΝ

Ὁ Ὄργανισμὸς τῆς Πελοποννησιακῆς Γερουσίας ἀπετέλει πλήρη θρίαμβον τῶν προκρίτων, δύναται δὲ νὰ λεχθῆ ὅτι τινὲς τῶν διατάξεων τούτων ὑπερέβαινον τὰς εἰς Βέρβενα καὶ Ζαράκοβαν διατυπωθείσας ἀξιώσεις των. Ἰδίως αἱ περιλαμβανόμεναι εἰς τὸ Γ' κεφάλαιον στρατιωτικαὶ διατάξεις ὠδήγουν εἰς πλήρη συντριβὴν τῆς δυνάμεως τῶν στρατιωτικῶν, δεδομένου ὅτι οἱ στρατηγοὶ καὶ οἱ καπιτάνιοι θὰ ἐξελέγοντο ἢ θὰ ἐπεκυροῦντο ὑπὸ τῆς Γερουσίας, ὑπὸ τὰς ἀμέσους διαταγὰς τῆς ὁποίας θὰ διετέλουν ἀκόμη καὶ διὰ τὰς πολεμικὰς ἐπιχειρήσεις. Ἡ δὲ Γερουσία ἀπηρτίζετο κατὰ τὴν μεγάλην τῆς πλειονότητα ἐκ τῶν προκρίτων. Ἡ ἀντίδρασις τῶν στρατιωτικῶν ὑπῆρξε σφοδροτάτη, ἂν δὲ κρίνη τις ἐκ τῶν ἐκφραζομένων ὑπὸ τῶν προκρίτων φόβων ἐπιβουλῆς κατὰ τῆς ζωῆς των, πολλοὶ ἐκ τῶν στρατιωτικῶν, βλέποντες ὅτι εἰς τὰς λαμβανομένας ὑπὸ τῆς πλειονότητος ἀποφάσεις ἔχανον καθημερινῶς ἐδάφη, ἐδείκνυον διαθέσεις δυναμικῆς ἀντιμετωπίσεως τῶν ζητημάτων. Πάντως ἀρκετοὶ ἐκ τούτων ἤρνοῦντο νὰ ὑπογράψουν καὶ ὡς ἐκ τούτου κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν ἐν Ἄργει ἐργασιῶν τῆς Πελοποννησιακῆς συνελεύσεως τὰ πρακτικὰ τῶν ἀποφάσεων παρέμενον ἀνεπικύρωτα. Μόνον ὅτε, ὡς θὰ ἐκτεθῆ κατωτέρω, πάντες οἱ πληρεξούσιοι ἐγκατέλειψαν τὸ Ἄργος καὶ μετέβησαν εἰς Ἐπίδαυρον πρὸς συγκρότησιν τῆς Ἐθνικῆς συνελεύσεως, οἱ ἀντιπρόσωποι τῆς Πελοποννήσου συνῆλθον ἐκεῖ ἐκ νέου. Τελικῶς τὴν 27 Δεκεμβρίου ἐν Ἐπιδαύρῳ, εἰς ἐποχὴν δηλαδὴ κατὰ τὴν ὁποίαν εἶχεν ἀρχίσει καὶ ἐπλησίαζε νὰ περατώσῃ τὰς ἐργασίας τῆς ἡ ἔθνικῆς συνέλευσις, εἰς πολιτικὴν ἀτμόσφαιραν πλέον ὅλως διάφορον καὶ ὑπὸ τὸ κράτος νέων πολιτικῶν δεδομένων, κατωρθώθη νὰ ἐπικυρωθοῦν καὶ νὰ ὑπογραφοῦν τὰ πρακτικὰ τῶν ἐν Ἄργει ἀποφάσεων περὶ συγκροτήσεως τῆς Πελοποννησιακῆς Γερουσίας. Τινὲς μάλιστα τῶν πληρεξουσίων, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ ὁ Ὑψηλάντης, δὲν εὗρισκοντο εἰς τὴν Ἐπίδαυρον καὶ παρέστη ἀνάγκη νὰ σταλοῦν εἰς αὐτοὺς τὰ κείμενα πρὸς ὑπογραφήν¹.

1. Οἱ ὑπογράψαντες τὸν Ὄργανισμὸν καὶ τὰ ψηφίσματα τῆς Πελοποννησιακῆς Γερουσίας, ὡς ἐν Ἐπιδαύρῳ μετὰ χρονολογίας 27 Δεκεμβρίου 1821, εἶναι οἱ ἀκόλουθοι: Π(ρίγκηψ) Δημήτριος Ὑψηλάντης, Θεόδωρος Κολοκοτρώνης στρατηγός, Πανα-

Ἡ ὑποχώρησις τοῦ Ὑψηλάντου καὶ τῶν μετ' αὐτοῦ συντεταγμένων στρατιωτικῶν, ἐκδηλωθεῖσα ἄλλωστε εἰς διαδοχικὰ στάδια, ὠφείλετο εἰς συρροὴν δυσμενῶν περιστάσεων. Ἐν πρώτοις ἢ εἰς Ἄργος συρροὴ τῶν ἀντιπροσώπων τῆς Δυτικῆς καὶ τῆς Ἀνατολικῆς Χέρσου Ἑλλάδος, ὑπὸ τὴν ἡγεσίαν τοῦ Μαυροκορδάτου καὶ τοῦ Νέγρη, πάντων τεταγμένων παρὰ τὸ πλευρὸν τῶν Πελοποννησίων προκρίτων, κατέστησεν αὐτομάτως τὴν ἐκεῖ πολιτικὴν ἀτμόσφαιραν δυσμενῆ διὰ τὸν Ὑψηλάντην καὶ τοὺς στρατιωτικούς, ἢ δὲ ἀτμόσφαιρα αὕτη κατέστη ἀκόμη δυσμενεστέρα, ὅταν προσεχώρησαν καὶ οἱ πληρεξούσιοι τῶν νήσων. Αἱ παρασκηνιακαὶ ἐνέργειαι τοῦ Μαυροκορδάτου καὶ τοῦ Νέγρη, αἱ ὑπὸ τούτων διασπαρεῖσαι εἰδήσεις περὶ ὀλοκληρωτικῆς συντριβῆς τοῦ Ἀλεξάνδρου Ὑψηλάντου ἐν Μολδοβλαχίᾳ, τῆς διακηρυχθείσης εἰς βᾶρος τοῦ ἔθνους ἀπάτης περὶ δῆθεν Ρωσικῆς βοηθείας, ἐν συνδυασμῷ πρὸς τὰς διακοινωθείσας ἐπιστολάς τοῦ Ἰγνατίου καὶ ἄλλων ἐπιφανῶν Ἑλλήνων τοῦ ἐξωτερικοῦ, διὰ τῶν ὁποίων ἐζητεῖτο πλήρης ἀποξένωσις τῆς ἀγωνιζομένης Ἑλλάδος ἀπὸ κάθι τι ὑπενθυμίζον τὴν μισητὴν εἰς τὰς εὐρωπαϊκὰς δυνάμεις Φιλικὴν Ἐταιρείαν, ἐβάρυνον ὅλον ἐν περισσότερον ἐπὶ τοῦ ἀτυχοῦς Δημητρίου. Πολλοὶ μέχρι τῆς προτεραίας ἀφωσιωμένοι φίλοι του ἀπεμακρύνοντο ἐξ αὐτοῦ, ἐνῶ οἱ πολυπληθεῖς ἐχθροὶ του εὗρισκον ἔδαφος γόνιμον πρὸς ἐκτόξευσιν βελῶν δυσφημῆσεως καὶ διαβολῆς. Οὕτω, στερούμενος καθημερινῶς κύρους καὶ δυνάμεως, ὁ Δημ. Ὑψηλάντης εὗρίσκετο ὑποχρεωμένος νὰ προβαίνει καθημερινῶς εἰς νέας ὑποχωρήσεις διὰ νὰ μὴ ἀποξενωθῇ ἐντελῶς τῆς καταστάσεως καὶ διὰ νὰ συγκρατήσῃ εἰς χεῖράς του ὅ,τι ἦτο δυνατόν νὰ συγκρατηθῇ. Ἐδέχθη, πρὶν ἀκόμη ψηφισθῆ ὁ Ὄργανισμός, τὴν προεδρίαν τῆς Πελοποννησιακῆς Γερουσίας, ἴσως τρέφων τὴν ἐλπίδα ὅτι οὕτω θὰ ἠδύνατο νὰ ἐπιτύχῃ περισσότερα χάριν ἑαυτοῦ καὶ τῶν φίλων του. Ἀλλ' ὡς ἀπεδείχθη ἐν συνεχείᾳ, ἡ θέσις αὕτη τοῦ προέδρου, ἢ ὁποία ἄλλωστε θὰ ἦτο ἐνιαυσίου διαρκείας, οὐδέποτε δὲ ἀνέλαβεν ἐνεργῶς ταύτην, ἀπεγυμνώθη πάσης πραγματικῆς ἐξουσίας, τόσον διὰ τὰ στρατιωτικὰ ὅσον καὶ διὰ τὰ πολιτικά, πάντα δὲ προήρχοντο ἀπὸ τὴν ἐξουσίαν τῆς ἐκ προκρίτων πλειονότητος τῆς Γερουσίας¹. Ἐνῶ δὲ διὰ τῶν

γιώτης Ἰατρᾶκος στρατηγός, Ἀναγνώστης Παπᾶ Γεωργίου στρατηγός, Πετρόμπεης Μαυρομιχάλης, Πρωτοσύγκελλος Ἀμβρόσιος, Ἀρχιμανδρίτης Γρηγόριος Δικαῖος, Ἀσημάκης Φωτεῖλας, Θεοχάρης Ρένδης, Ἰω. παπα Διαμαντόπουλος, Ἰω. Βαρβάτης, Ἡλίας Καράπαυλος, Ἰω. Γ. Οἰκονομίδης, Παναγιώτης Ποτήρης, Παναγιώτης Καλογεράς, Ἀναγνώστης Ζέρβας, Σπύρος Φραντζεσκόπουλος, Ἀναγνώστης Ἀναστασόπουλος, Χαραλάμης Περούκας, Διονύσιος Παπᾶ Γιαννόπουλος, Παναγιώτης Ζαφειρόπουλος, Γιαννάκης Π. Κυριακός, Κωνσταντῖνος Ζαφειρόπουλος, Χριστόδουλος Ἀχολός, Δημήτριος Καλαμαριώτης.

1. Κατὰ τὸν Κανέλλον Δεληγιάννην (Ἀπομνημ., τ. Β', σ. 13) «Ἡ Πελοποννησιακὴ Γερουσία διὰ νὰ ἀναπαύσῃ τὴν δοξομανίαν καὶ ματαιότητα τοῦ

τελευταίων σχεδίων τῆς Ζαράκοβας οἱ πρόκριτοι παρέδιδον εἰς αὐτὸν τοῦλάχιστον τὰς στρατιωτικὰς ἐξουσίας, ἔστω καὶ ὑπὸ τὸν ἔλεγχον τῆς Γερουσίας, διὰ τοῦ νέου ὀργανισμοῦ ἠδύναντο νὰ ἀφαιρέσουν ἀπ' αὐτοῦ καὶ τὴν ἰδιότητα τοῦ στρατηγοῦ!

Ὁ Ὑψηλάντης ἐφαίνετο ἀπογοητευμένος ἐκ τῆς ἤδη ἀπὸ τῆς πρώτης ἡμέρας διαφαινομένης δυσμενοῦς τροπῆς, τὴν ὁποίαν ἐλάμβανε δι' αὐτὸν ἢ κατάστασις εἰς τὸ Ἄργος. Ἡθέλησε νὰ ἐξασφαλίσῃ τὴν στρατιωτικὴν ἡγεσίαν, κατὰ γὰρ λαμπρὰν νίκην, ἢ ὁποία καὶ τὴν πρὸς αὐτὸν ἀφοσίωσιν τῶν λαϊκῶν καὶ στρατιωτικῶν μαζῶν θὰ ἀπέσπα, ἀλλὰ καὶ θὰ ἐστερέωνε τὸ προσωπικόν του γόητρον, τόσον κλονισθὲν μετὰ τὰς διασπαρείσας εἰδήσεις περὶ συντριβῆς τοῦ ἀδελφοῦ του καὶ τὰς διαβολὰς τοῦ Μαυροκορδάτου καὶ τῶν προκρίτων. Τὴν εὐκαιρίαν ἐφαίνετο νὰ δίδῃ τὸ πλησίον στενωῶς πολιορκούμενον Ναύπλιον, τοῦ ὁποίου τὴν ἄλωσιν ἐπίστευον πολλοὶ ὡς δυνατὴν διὰ συνδυασμένων ἐπιχειρήσεων ἀπὸ ξηρᾶς καὶ θαλάσσης. Οὕτω τὴν 2 Δεκεμβρίου, παραλαβὼν καὶ τὸν Κολοκοτρώνην, ἐξώρμησεν μετ' ἰσχυρᾶς δυνάμεως, συγκροτηθείσης κατὰ τὸ πλεῖστον ἐκ τακτικῶν καὶ φιλελλήνων. Τὴν νύκτα τῆς 3 Δεκεμβρίου Ἑλληνικαὶ δυνάμεις ἀνῆλθον εἰς τὰ ὑψώματα τοῦ Παλαμηδίου, ἐνῶ ἄλλαι ἐστράφησαν πρὸς ἔφοδον κατὰ τοῦ παραθαλασίου τείχους. Ἄλλ' ἢ ἐπικρατήσασα ἄπνοια ἠμπόδισε τὰ Ἑλληνικὰ πλοῖα νὰ πλησιάσουν, ἐλλείπει δὲ τῆς συνδεδυασμένης, ὡς ἐσχεδιάσθη, ἀπὸ ξηρᾶς καὶ θαλάσσης ἐπιθέσεως, ὃ αἰφνιδιασμός ἀπέτυχε.

Ὁ Ὑψηλάντης ἐπέστρεψεν εἰς τὸ Ἄργος, ὅπου ἐν τῷ μεταξὺ εἶχον καταφθᾶσαι καὶ οἱ ἀντιπρόσωποι τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος, μετέχοντες ἀπροκαλύπτως εἰς τὰς ἐναντίον του σκευωρίας, ἢ δὲ συνέλευσις τῶν Πελοποννησίων συνέτασσε τὸν ὀργανισμόν τῆς Γερουσίας ἀπροσκόπτως καὶ κατὰ τὰς ἀντιλήψεις της. Ἀντιλαμβάνεται ὅτι εἰς τὴν ἀτμόσφαιραν τοῦ Ἄργους, ἀπουσιαζόντων τῶν περισσοτέρων στρατιωτικῶν ἡγετῶν, λόγῳ τῶν πολεμικῶν ἐπιχειρήσεων, καθίσταται παίγνιον τῶν πολιτικῶν δολοπλοκιῶν. Οἱ περιστοιχίζοντες αὐτὸν πιστοὶ στρατιωτικοὶ ἐξώθουν τὰς ἐξωργισμένας στρατιωτικὰς δυνάμεις νὰ διαλύσουν βιαίως τὴν συνέλευσιν τοῦ Ἄργους καὶ νὰ φονεύσουν ἢ νὰ ἐκδιώξουν τοὺς προκρίτους. Ὁ Ὑψηλάντης ἀπέκρουσε διαρρήδην τὰς προτάσεις αὐτὰς πρᾶξικοπήματος καὶ προτίμησε νὰ ἐπανέλθῃ εἰς τὴν προτέραν σκέψιν του ὀργανώσεως πολεμικῆς ἐπιχειρήσεως, τῆς ὁποίας ἢ ἐπιτυχία θὰ ἀντιστάθμιζε καὶ τὴν ἀποτυχίαν τοῦ Ναυπλίου. Εἶναι πιθανόν

Ὑψηλάντου τὸν ἐδιόρισε Πρόεδρόν της, ἀλλὰ μὴ παραδεχθέντος αὐτοῦ ἐδιόρισε τὸν Ἐπίσκοπον Βρεσθῆνης καὶ Ἀντιπρόεδρον τὸν Ἀσημάκην Φωτήλαν καὶ ἄλλα 24 μέλη ἐκ τῶν 26 ἐπαρχιῶν της, ὡς καὶ 20 ὡς μέλη τῆς Βουλῆς ». Πάντως ἂν καὶ μὴ ἀσκῶν ἐνεργῶς τὴν προεδρίαν ὁ Ὑψηλάντης, ἐφέρετο ὡς Πρόεδρος τῆς Πελοποννησιακῆς Γερουσίας μέχρι τοῦ διορισμοῦ του ὡς Προέδρου τοῦ Βουλευτικοῦ ὑπὸ τῆς Συνελεύσεως τῆς Ἐπιδαύρου.

νὸν ὅτι οἱ πολιτικοὶ ἀρχηγοὶ ἐνεθάρρουνον τοῦτον πρὸς νέαν πολεμικὴν ἐπιχείρησιν μεθ' ὄλων τῶν ἐκεῖ συγκεντρωμένων στρατιωτικῶν δυνάμεων διὰ νὰ ἀπαλλαγῶν τῆς ἐπικινδύνου παρουσίας του καὶ διὰ νὰ μὴ παρακωλύωνται εἰς τὴν ἐκτέλεσιν τῶν σχεδίων των. Πράγματι, τὴν 11 Δεκεμβρίου ὁ Δημ. Ὑψηλάντης, τεθεὶς ἐπὶ κεφαλῆς ὄλων τῶν περὶ τὸ Ἄργος στρατιωτικῶν σωμάτων, ἐξεστράτευσεν πρὸς ἄλωσιν τῆς Ἀκροκορίνθου. Συνωδεύετο καὶ πάλιν ὑπὸ τοῦ Κολοκοτρώνη, ὡς καὶ ὑπὸ τοῦ Δικαίου, τοῦ Πετρόμπεη καὶ σχεδὸν πάντων τῶν ἄλλων ἐν Ἄργει εὐρεθέντων ὀπλαρχηγῶν. Ὁ Κολοκοτρώνης, ὁ ὁποῖος ἕως τότε ἔπαιζε διαιτητικὸν ρόλον, ἀποβλέπων κυρίως εἰς παρακώλυσιν ἐπικρατήσεως τῆς μιᾶς τῶν ἀντιμαχομένων παρατάξεων, ἤδη ἀντιληφθεὶς ὅτι ἐπεκράτει ὀλοσχερῶς ἢ πλεόν ἀπεχθῆς καὶ ἐπικίνδυνος δι' αὐτὸν ἐκ τῶν δύο, ἢ τῶν προκρίτων, ἐφαίνετο ἐξωργισμένος καὶ συνέπραυτε μετὰ τοῦ Ὑψηλάντου¹. Οὕτω, ἐνῶ ὁ Ὑψηλάντης καὶ ὁ Κολοκοτρώνης ἀφιερῶθησαν εἰς τὴν πολιορκίαν τῆς Ἀκροκορίνθου, ἐκβιάζοντες διὰ τοῦ στενοῦ ἀποκλεισμοῦ καὶ τῆς βαθμιαίας φθορᾶς τῶν πολιορκουμένων τὴν παράδοσίν της, εἰς τὸ Ἄργος οἱ Πελοποννήσιοι πρόκριτοι ἐν στενῇ συνεργασίᾳ μετὰ τῶν Νησιωτῶν καὶ τῶν Στερεοελλαδιτῶν, ἀνενόχλητοι, δὲν παρεσκεύαζον μόνον τὸν Ὄργανισμόν τῆς Πελοποννήσου, ἀλλὰ καὶ ἐσχεδίαζον τὴν ὀριστικὴν των ἐπικράτησιν εἰς τὴν ἐθνικὴν συνέλευσιν.

Ὡς ἐλέχθη ἀνωτέρω, ὁ ὄργανισμὸς τῆς Πελοποννήσου ὑπεγράφη μόνον εἰς τὴν Ἐπίδαυρον τὴν 27 Δεκεμβρίου. Πράγματι, ὄχι μόνον ὁ Ὑψηλάντης, ὁ Κολοκοτρώνης, ὁ Δικαῖος καὶ ἀρκετοὶ ἄλλοι Πελοποννήσιοι ἀρχηγοί, ἐξωργισμένοι διὰ τὰ διαπραχθέντα ὑπὸ τῶν προκρίτων κατὰ τὴν ἀπουσίαν των, ἤρνοῦντο νὰ θέσουν τὴν ὑπογραφὴν των, ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ὁ Πετρόμπεης ἐφαίνετο δυσηρεστημένος διὰ τὴν τροπὴν τῶν πραγμάτων, ἐξ αἰτίας τῆς ὁποίας ἔχανε τὴν πρωταρχικὴν θέσιν. Ἐπείσθησαν τελικῶς νὰ ὑπογράψουν εἰς ἐποχὴν κατὰ τὴν ὁποίαν ἐπεράτωνεν ἤδη τὰς ἐργασίας της ἡ Ἐθνικὴ Συνέλευσις τῆς Ἐπιδαύρου καὶ ἐψηφίζετο τὸ γενικὸν πολίτευμα, τὸ ὁποῖον ἔθετε πλεόν εἰς δευτερεύουσαν καὶ ἐξηρητημένην μοῖραν τοὺς τοπικοὺς ὄργανισμούς.

ΑΠΟΣΤΟΛΟΣ Β. ΔΑΣΚΑΛΑΚΗΣ

1. Τρικοῦπη ἔ.ἀ., τ. Α', σ. 96 κ.έ. — Φιλήμονος ἔ.ἀ., τ. Δ', σ. 322 καὶ 358.